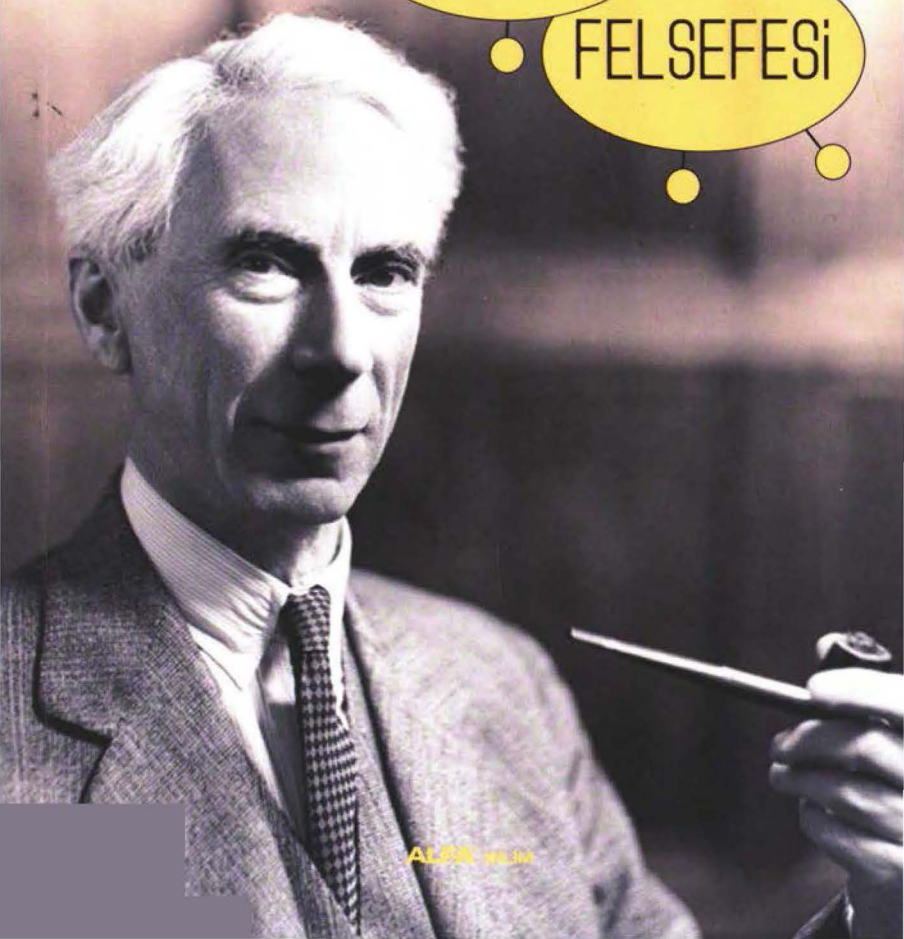
BERTRAND RUSSELL

Russell'ın Wittgenstein'dan öğrendiği belli fikirleri anlatan sekiz ders

MANTIKSAL ATOMCULUK FELSEFESİ

ALFA BİLİM

MANTIKSAL ATOMCULUK FELSEFESİ

BERTRAND ARTHUR WILLIAM RUSSELL

18 Mayıs 1872 yılında Ravenscroft, Monmouthshire'de doğdu. İngiltere'nin önde gelen aristokrat ailelerinden biri olan babası Lord Amberley, kendisi gibi bir ateist olan filozof John Stuart Mill'i Russell'ın seküler vaftiz babası seçer. Her ne kadar Mill, Russell'ın doğumundan kısa süre sonra ölmüşse de, yazıları hayatı boyunca Russell'ı etkilemiştir. Whitehead'le birlikte *Principia Mathematica* adlı ünlü matematik kitabını yaznuştur. Gottlob Frege ve Ludwig Wittgenstein ile birlikte analitlik felsefenin kurucusu kabul edilen Russell, aynı zamanda savaş karşıtı tutumundan dolayı Birinci Dünya Savaşı sırasında hapishanede yatar. İleriki yıllarda Adolf Hitler'e, Stalinci totalitarizme ve Vietnam Savaşı sırasında Amerikan hükümetine karşı mücadeleler yürütür, nükleer silahsızlanma kampanyaları düzenler. Russell 1950 yılında insan haklarını ve düşünce özgürlüğünü savunduğu yazıları dolayısıyla Nobel Edebiyat Ödülü alır.

DİLEK ARLI ÇİL

2009 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2010 yılında aynı anabilim dalında başladığı doktora programına hâlâ devam etmektedir. 2009 yılından itibaren Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde "Felsefeye Giriş," "Bilgi Felsefesi" ve "Eleştirel Düşünme" dersleri vermektedir.

KURTUL GÜLENÇ

Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümündeki lisans eğitimini 2002 yılında tamamladıktan sonra, 2005 yılında aynı bölümünden yüksek lisans, 2010 yılında da Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünden doktora derecelerini aldı. 2004-2010 yılları arasında Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışan Gülenç, Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

ÖNDER KULAK

2009 yılında Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Daha sonra "*Marx, Lukacs ve Adorno'da Yabancılaşma: Şeyleşme*" başlığıyla hazırladığı tezini tamamlayarak Sussex Üniversitesi Felsefe Bölümünden yüksek lisans derecesi almaya hak kazandı. Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir.

CENK ÖZDAĞ

2010 yılında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümünde lisans eğitimini, 2013 yılında ise yine aynı üniversitede Kant'ın *'görü'* kavramının *'Empirik Biliş'*teki rolünü ve tekil kavramları ele aldığı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2013 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında başladığı doktora programına devam etmektedir. Maltepe Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi'nden sonra ODTÜ felsefe bölümlerinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Mantıksal Atomculuk Felsefesi
© 2013, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

The Philosophy of Logical Atomism
© 1985 Open Court Publishing Company

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Dizi Editörü Kerem Cankoçak
Redaksiyon Mehmet Ata Arslan
Kapak Tasarımı Nurten Çidik
Sayfa Tasarımı Mürüvet Durna

ISBN 978-605-106-980-7
1. Basım: Ocak 2015

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Fatih-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

BERTRAND RUSSELL

Russell'ın Wittgenstein'dan öğrendiği belli fikirleri anlatan sekiz ders

Çeviri
Dilek Arlı Çil, Kurtul Gülenç,
Önder Kulak, Cenk Özdağ

ALFA BİLİM

İÇİNDEKİLER

1985 BASKISI İÇİN GİRİŞ 7

MANTIKSAL ATOMCULUK FELSEFESİ (1918) 41
1. Olgular ve Önermeler 41
2. Tikeller, Yüklemler ve İlişkiler 54
3. Atomik ve Moleküler Önermeler 70
4. Birden Fazla Fiilli Önermeler ve Olgular: İnançlar, vs 84
5. Tümel Önermeler ve Varoluş 98
6. Betimlemeler ve Eksik Semboller 113
7. Tipler Kuramı ve Sembolizm: Sınıflar 127
8. Metafiziğe Ek: Orada Olan 144

MANTIKSAL ATOMCULUK (1924) 159
KAYNAKÇA 183
KISALTMALAR 185
ZAMAN ÇİZELGESİ 188
DİZİN 191

1985 BASKISI İÇİN GİRİŞ

Felsefi bir kuramı anlamının en iyi yolu, hemen hemen her zaman argümanlarının gücünü kavramaktır. Mantıksal atomculuk da buna bir istisna oluşturmaz. Bu, gerçekliğin temel yapısına ilişkin bir kuram olduğundan Batı metafizik geleneğine aittir. Kuramın temel iddiası deneyimlediğimiz her şeyin mantıksal atomlara çözümlenebileceğidir. Bu, her ne kadar fizik gibi görünse de, esasen metafiziktir.

1917-1918 kışında verilen bir dizi dersin sonucu olan *Mantıksal Atomculuk Felsefesi,* bu ciltte[1] yeniden basılmıştır. Russell, bu kitabında, öğretisine *mantıksal* atomculuk adını vermesinin nedenini şöyle açıklıyor:

> Çözümlememden arda kalan bir şey olarak ulaşmak istediğim atomlar, fiziksel atomlar değil mantıksal atomlardır. Bunların bazıları, benim "tikeller" (küçük renk veya ses parçaları gibi anlık şeyler) diye adlandırdıklarımdır. Bazılarıysa; yüklemler, ilişkiler ve benzerleridir. İşin esası, varmak istediğim atom mantıksal çözümlemenin atomudur yoksa fiziksel çözümlemenin atomu değildir.[2]

Russell'ın olumsuz vargısı yeterince açıktır: Sözü edilen atomlar fiziksel atomlar değildir. Bunların olumlu niteliği bu denli açık değildir. Mantıksal atom tam olarak nedir? O; bize bunların tikeller, nitelikler ve ilişkiler olduğunu söylüyor.

---

[1] Bu dersler ilk olarak 1918'de *The Monist*'te yayımlandı. Russell: *Logic and Knowledge* (Mantık ve Bilgi), ed. R. C. Marsh & Unwin, London 1956 'da yeniden yayımlandı.

[2] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 42

Dahası Russell bu söylediğini, açıkça, mantıksal bir açıdan baktığımızda gerçekliğin belirli niteliklere sahip ve birbirleriyle belirli ilişkiler içerisinde duran, tikellere indirgenmiş bir biçimde göründüğü olgusuna dayandırmaktadır. En azından, gerçekliği genelde bu şekilde düşünür ve hakkında bu şekilde konuşuruz, dolayısıyla olması gereken de budur. Şayet gerçeklik, aslında bizim onu düşüncemizde ve konuşmamızda parçalarına ayırdığımız biçimde parçalara ayrılmıyorsa, onun hakkında düşündüğümüz ve konuştuğumuz her şey kökten yanlış demektir.[3]

Böylece Russell'ın mantıksal atomculuğunun öncüllerinden birini elde etmiş oluruz: Gerçekliğin olgudaki bölümlenişiyle, düşüncemizdeki ve konuşmamızdaki bölümlendirme biçimimiz arasında genel bir uygunluk olmalıdır.[4] Bu, ilk bakışta inkâr edilemez görünen ve bize cazip gelen bir öncüldür. Fakat ya gerçekçiliğe meydan okunursa? Gerçekçilik gerçekten de temellendirilebilir mi? İdealist birisi, gerçekliği kendinde olduğu gibi, düşüncenin dolayımından etkilenmeden kavrayamayacağımız için, düşünce ile gerçeklik arasında uygunluk olduğunu doğrulayamayacağımıza dikkat çekecektir.[5] Belki de, yaptığımız, kategorileştirmelerimizi dünyaya yansıtmaktan başka bir şey değildir. Hume'un da dediği gibi, "Zihnin kendini nesnelere yaymaya büyük bir eğilimi vardır."[6]

Bu öncül, kabul edilse bile mantıksal atomculuk için bir argüman sağlamaya tek başına yeterli değildir. Atom bölünemez veya daha öteye çözümlenemez bir şeydir. Bu nedenle; mantıksal atomculuğu savunan birinin, mantıkta izi sürülebilen parçaların, şeylerin doğasındaki gerçek parçalara denk

---

3 *Bkz.* Platon: *Phaedrus* 265E. Bu eserde daha eski bir analoji (andırım) kullanılmıştır: Filozoflar, şeyleri, kurbanlık hayvanı parçalarına ayırırmışcasına, doğal eklemlerine ayırmalıdır.

4 Bu öncül 8. derste açıkça yer almaktadır.

5 *Bkz.* H. Putnam: *Realism and Reason: Philosophical Papers Vol. III*, Cambridge, 1983, Introduction (Giriş).

6 D. Hume: *A Treatise of Human Nature*, Kitap I, Kısım 3, § XIV. [*İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, çev. Ergün Baylan, BilgeSu Yayıncılık, 2009]

düştüğünü göstermekle kalmayıp, birbirine denk düşen bu iki çözümleme sürecinin sonsuza kadar sürüp gitmediğini göstermesi gerekir. Russell haklıysa, sözcüklerin ve şeylerin daha öteye çözümlenemeyeceği bir noktanın olması gerekir. Fakat böyle bir şeye ne diye inanalım ki?

Aslında, Russell, buna inanmamız için birden çok neden öne sürmektedir. 1924'te[7] yayımlanan ve bu ciltte tekrar yer bulan *Mantıksal Atomculuk* adlı daha sonraki bir makalesinde, "... itiraf ediyorum ki, bileşenlerinin sayısı sonsuz olabilir olmasına rağmen, karmaşık olanın yalınlardan oluşması (Leibniz'e geldiği gibi) bana açık gelmektedir," demiştir.[8] Elbette bu, bir argüman olmaktan ziyade bir savdır; fakat oldukça ikna edici bir savdır. Gelgelelim, bu, şeylerin doğasına ilişkin bir hakikatten ziyade yalnızca, düşüncelerimize rehberlik etmede kullanışlı bir kural [maksim] olmasından kaynaklanabilir; Kant'ın bu konuda düşündüğü buydu.[9] Ama Russell, her ne kadar herhangi bir mantıksal çözümleme sonucunda ortaya konulamamış olsa da, bunu kesin bir hakikat olarak görüyordu.

Çok sonraları, 1959'da, J. O. Urmson'un eleştirilerinin[10] karşısında önceki fikirlerini savunarak, Russell, "yalınlara (eş deyişle mantıksal atomlara) gelince," "onlara çözümleme sonucunda ulaşılabileceğini öne sürmek veya reddetmek için herhangi bir neden göremiyorum. Wittgenstein *Tractatus*'ta ve yeri geldikçe de ben, çözümlemenin nihai parçası olarak *'mantıksal olgular'*dan söz ettik; ancak bu, Bay Urmson'un eleştirdiği gibi, bu olguların ulaşılabilir olduklarını varsaymak, hiçbir zaman analitik felsefenin özsel bir parçası olmamıştır," demiştir.[11]

---

7 *"Contemporary British Philosophy"* ed. J. H. Muirhead, London 1924. Bu makale ilk olarak Russell'ın *Logic and Knowledge* adlı eserinde yayımlanmıştır.

8 *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 175.

9 *Critique of Pure Reason*, Transcendental Dialectic, Kitap I, Bölüm 2, § ii.

10 *Philosophical Analysis: its Development between the Two World Wars*, J. O. Urmson, Oxford 1956.

11 *My Philosophical Development*, London 1959, s. 221.

Russell önceki felsefesinin bu yorumunu savunmak için, 2. dersinin son bölümündeki bir tartışmayı alıntılayarak devam eder: "... şüphesiz bu da tartışmaya açık bir konudur; karmaşık bir şey çözümlendiğinde, söz konusu çözümlemede karmaşık şeyin yalın bileşenlerden oluşuyor olup olmadığı sorusu yani. Karmaşık şeylerin, *ad infinitum** şekilde çözümlenebileceği için tamamıyla olasılık dahilinde olduğu ve bu çözümlemede asla yalına ulaşılamayacağı varsayımının fazlasıyla olası olduğu kanısındayım. Bunun doğru olduğunu düşünmesem de, bu kesinlikle iddia edilebilir bir şey."[12]

Russell'm eski fikirlerini bir araya getirmesinde besbelli bir karışıklık vardır. Dil ile gerçekliğin genel olarak birbirine uygunluğu dikkate alındığında, Russell'm mantıksal atomculuktan aldığı iki görüş vardır. Bunlardan biri mantıksal çözümlemenin gerçek anlamda tamamlanmasıyla doğrulanır. Diğer görüşse kendinde kavranılandır ve böylece herhangi birisi mantıksal çözümlemeyi tamamlayarak doğrulayamasa bile doğruluğundan şüphe edilemez. Bunlardan ilki Hume'dan devraldığı deneycilikle uyumluyken, diğeri Russell'm Leibniz'e atfettiği akılcılıkla uyumludur. 2. dersin sonundaki tartışmada incelenen görüş bu ikisinden oldukça farklıdır. Bu, gerçekten de mantıksal atomculuğun olumsuzlanmasıdır ve tartışma bölümünde, yalmzca görüşünün bu olmadığına dikkat çekmek için bu farklı görüşten bahseder. Dolayısıyla; mantıksal atomculuğa, ikinci yol olan akılcı yolla ulaştığım ortaya koymak için sonradan buna atıfta bulunması gerekmez. Esasmda akılcı yaklaşımı kullanmıştır, ancak 2. dersin sonundaki tartışmada söyledikleri bu olguya delil olarak alınamaz.

Az önce birbirinden ayırt edilen üç görüşün adlarını vermek yararlı olabilir. İki ana düşünce hattı, dil ile gerçekliğin birbirine genel bir uygunluğunun olduğu varsayımından hareket eder. Bu varsayımsa sözcüklerin tam bir çözümlenişinin, şeylerin tam bir çözümlenişiyle eşlenmesini sağlama alır. Bunlardan biri "Deneysel Yaklaşım," diğeriyse "Akılcı Yaklaşım" olarak adlandırılabilir.

---

* Sonsuza dek –çn.

[12] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 68-69

Bunların arasındaki farklılık, şeylerin doğasına ilişkin bir görüş farklılığı değildir. Söz konusu farklılık, yalnızca doğalarının ne olduğunu ortaya koyma biçimlerine ilişkindir. Her ikisi de, gerçekliğin daha öteye çözümlenemeyen mantıksal atomlardan oluştuğunu savunur. Akılcı yaklaşımı kullanan bir filozof, bu sonucun kendinde kavranılan* bir doğru olduğunu ya da en azından buna *a priori* akıl yürütmeyle ulaşılabileceğini iddia eder. Öte yandan, deneysel yaklaşım bu sonuca, edimsel mantıksal çözümlemeyle ulaşıldığı iddiasındadır. Buradaki fikir esasında şudur: Sözcük dağarcığımızdaki sözcükleri çözümlediğimizde, sonunda daha ötesine çözümleyemeyeceğimiz bir noktaya ulaşırız ve dolayısıyla çözümlenemez sözcüklerin çözümlenemez şeylere denk düştüğü bir sona ulaştığımız kararına varırız.

Bu iki görüş herhangi bir tutarsızlık olmaksızın birleştirilebilir. Her ikisi de aynı sonucu,yani mantıksal atomculuğu paylaşır ve her ikisi de dil ile gerçeklik arasında genel bir uygunluk olduğu varsayımını bünyelerinde barındırır. Sadece bu sonuca erişmedeki yöntemleri açısından farklıdırlar. Bir görüşe göre sonuca, her çift sayı iki asal sayının toplamıdır, biçimindeki varsayımda olduğu gibi deneysel olarak erişilirken, diğerine göreyse, cebirsel varsayımların bir gün kanıtlanabileceği umut edildiği için, bu sonuç kanıtlanabilirdir. Dolayısıyla Russell, mantıksal atomculuğu ele alışında her iki görüşün de temsil edilmesine izin verirken yanılmıyordu.

Gelgelelim, bunların birleşimleri belirli bir gerilim üretebilir. Mantıksal atomculuk için deneysel argümanı geliştirmekte olduğumuzu farz edelim. Daha öteye çözümleyemediğimiz sözcüklerin, gerçekten de daha öteye çözümlenemeyeceğini nereden biliyoruz? Aslında sona ulaşmadığımız halde, sona vardığımızı sanmamız gibi bir tehlike yok mu? Belki de "mantıksal atomlar"ımız, gerçekte, hiç de mantıksal atomlar olmayıp yalnızca, eksiksiz bir çözümlemeye giden süreçte bir aşama olabilir.

Bu noktada; akıl yürütme yöntemleri arasındaki ayrım, şeylerin doğasına ilişkin sonuçlarında bir ayrılığa yol açabi-

* Self-evident --çn.

leceği için, bu iki yaklaşımın arasında bir ayrılığın doğması olasıdır. Aslında, Russell ve Wittgenstein'a olan da buydu. Russell, Hume adına, deneysel akıl yürütmeye başvurarak, sözcüklerin çözümlemesini daha öteye vardıramadığımızda, hakiki mantıksal atomların keşfini ilan edebileceğimizi iddia etti. Wittgenstein, mantıksal çözümleme sürecinin edimsel olarak böylesi sağlam bir yere vardığını düşünmediğinden buna karşı çıktı. Böylece bunun yerine *a priori* bir argümana başvurdu ve mantıksal atomları Russell'ın keşfettiği alanın dışında tanımladı.

Russell deneysel argümana başvurduğunda, sonucun Karayiplerdeki Kolomb gibi, mantıksal atomları toy bir biçimde tanımlayıp tanımlamadığına dayanması bir sorun teşkil ediyordu. Kolomb Hindistan'a varmak için yeterince yol kat ettiğine inanmıştı ve Russell da dilin çözümlemesini mantıksal atomlara varacak denli sürdürdüğüne inandı. Öte yandan, Wittgenstein mantıksal çözümlemenin sonuçlarına güvenmek yerine, *a priori* akıl yürütmeye başvurmuştu. Dolayısıyla bu iki filozof, araştırmalarının nesnesini farklı konumlara yerleştirmişti.

Meseleye bu şekilde baktığımızda, Russell'ın eski fikirlerini anımsarkenki karışıklığını açıklamak mümkün olabilir. 2. dersin sonunda söylediği, gerçekliğin her şeye karşın mantıksal atomlardan oluşmayabileceği ve dolayısıyla dil ile gerçeklik arasındaki genel uygunluk varsayımı doğruysa sözcüklerin de sonsuza dek çözümlenebilir olabileceğidir. Fakat "Son Durak Yok Kuramı" olarak adlandırılabilecek olan bu üçüncü görüş çok spekülatiftir, dolayısıyla doğal olarak pragmatik bir tepkiyle karşılaşmaktadır. Şayet, esasında çözümlemeyi en azından daha öteye vardıramadığımız bir noktaya ulaşıyorsak, bu noktayı ne diye bir son olarak görmeyelim ki? Neden gerçekliğin sonsuz çözümlenebilirliğini unutup, mantıksal atomları mantıksal çözümlemenin bizim için sonlandığı noktada tanımlamıyoruz?

Bu pragmatik hat, dil ile gerçeklik arasındaki genel uygunluk varsayımının dikkate değer bir biçimde zayıflamasına yol açmaktadır. Uygunluk, dilin sonsuz bir çözümlen-

mesiyle tam anlamıyla korunabilirdi ama bizi tatmin edecek denli kısa bir çözümleme, bunu tamı tamına korumayacaktır. Nihai mantıksal atomlar olmayacağından, mantıksal atomlarımız nihai olmayacaktır. Öte yandan, sözünü ettiğimiz Son Durak Yok Kuramı gerçekçiliği terk etmeye çok yakın bir hal almaktadır. Mantıksal atomlar, kendimizi erişmeye muktedir bulduğumuz tek çözümlemenin bir tür uzantısı haline gelirler.

Düşüncenin bu pragmatik hattının, Russell'ın sonraki anımsamalarındaki karışıklığını açıklaması olanaklıdır. Bu, esasında deneysel yaklaşımın yalnızca daha uç bir noktaya geliştirilmesidir. Aslında, 1924'te, Russell'ın meseleye bu şekilde baktığını gösteren bir kanıt vardır. "Mantıksal Atomculuk" makalesinden halihazırda alıntılanmış bölümün hemen öncesinde şöyle yazar:

> 'Yalınlar'dan söz ederken, bu şekliyle deneyimlenmeyen ama yalnızca çözümlemenin sınırı olarak çıkarsanarak bilinen bir şey hakkında konuştuğumu açıklamalıyım. Daha fazla bir mantıksal beceriyle, bunları varsayma ihtiyacının üstesinden gelinebilmesi bir hayli mümkündür. Nesneleri yalın olmasa bile belirli bir türdeki nesnelere karşılık gelen yalın simgeleri (içlerinde anlam bildiren herhangi bir yapı ya da simge olan parçalar içermeyen simgeler) varsa, böyle bir mantıksal dil hataya yol açmayacaktır. Böylesi bir dilin tek eksik yanı, yalın simgelerinin temsil ettiği nesnelerden daha yalın herhangi bir şeyi ele almaya yeteneksizliğidir.[13]

Bu belli belirsiz bir pragmatizme eşlik eden temkinli akılcılıktır. Nihai mantıksal atomlar için *a priori* argüman tamamen desteklenmemekte ve yalınlığın ya da atom olmanın iki derecesi olduğu neredeyse önerilmektedir. Bize göre yalın olan şeylerin yanı sıra, gerçekten de yalın olan şeyler vardır ya da olabilir.

Her ne olursa olsun, Russell'ın mantıksal atomculuğunu anlamaya çalışan herhangi birisinin aklında tutması gereken iki ana düşünce, deneysel ve akılcı yaklaşımlardır. Bunlardan ilki *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*'nde baskındır.

[13] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 175

Dolayısıyla öncelikli olarak ayrıntılı bir biçimde anlatılacak olan da odur ve Wittgenstein'ın tercih ettiği çekinik olan akılcı yaklaşım, daha sonraya bırakılacaktır. Giriş bölümünün geriye kalanının planı bu şekildedir.

Russell yeni geliştirdiği mantığı metafiziğe ve bilgi kuramına uygularken, temel arzusu deneyciliği [empirizm] daha sağlam temeller üzerinde yeniden inşa etmekti. Hume'dan J. S. Mill'e dek önceki deneyciler, felsefe ve psikoloji arasındaki kaygan zemin üzerinde duran bir zihin kuramına bel bağlamışlardı. Russell bu kuramı, çok daha sağlamıyla değiştirmeyi arzu ediyordu. Onun yeni kuramı, düşüncelerin psikolojik yapısından ziyade ifade edilişleriyle ilgili olacak ve böylelikle her şey bilimsel değerlendirmenin görüşüne açık ve tabi bir hale gelecekti. Bu kuram, yeni mantığın kurduğu çerçeve üzerinde dikkatli bir biçimde kurulmuş, yeni bir dil kuramı olacaktı.[14]

Biz artık bu keşfe alışmış durumdayız. Bunun kendi zamanındaki özgünlüğünü anlamanın bir yolu Russell'ın deneyciliği ile Hume'unkini karşılaştırmaktır. *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma (Enquiry Concerning Human Understanding)* adlı çalışmasında Hume şöyle yazmıştır:

> Belki de tanım gereği oldukça iyi bilinmektedir ki, karmaşık fikirler kendisini oluşturan parçaların ya da yalın fikirlerin sıralanmasından başka bir şey değildir. Fakat ne zaman ki tanımlamaları en yalın fikirlere dek götürüyoruz, hâlâ bir muğlâklık ve bulanıklık bulmaya devam ediyoruz. O halde nasıl bir kaynağa sahibiz? Ne tür bir icatla bu fikirleri aydınlatabilir ve tüm bunları entelektüel bakış açımıza açık ve belirli bir hale dönüştürebiliriz? Kopyalanmış fikirlerden, izlenimleri veya özgün duygulanımları üreterek.

Bundan sonra, Hume, bu yöntemi "yeni bir mikroskobun ya da bir optik türünün"[15] icat edilmesiyle kıyaslamaya geçmektedir.

---

[14] *Bkz. Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 63-65. *Bkz. Our Knowledge of the External World as a Field for Scientific Method in Philosophy*, ss. 49-69. Mantıksal dille sıradan dil arasındaki ilişki, bu iki pasajdan ilkinde açıklanmaktadır. Ayrıca bunlardan ikincisi *Logic as the Essence of Philosophy* başlıklı kitap bölümünün temel mesajını içermektedir.

[15] *Enquiry Concerning Human Understanding*, § VII, kısım i.

Deneyciliğin Russell'a ait mantıksal biçimi, bu psikolojik biçimlerden birçok açıdan farklılık gösterir. Karmaşık fikirlerle uğraşmak yerine, karmaşık simge veya sözcüklerle ilgilenir. Sözcükler şeyleri kopyalamaz, onlara işaret ederler ve böylelikle, işaret etme Hume'un sisteminde fikirleri izlenimlere bağlayan yinelemenin yerine geçer. Ancak bu farklılıkların ardında, deneyciliğin bu iki biçimi arasında önemli yapısal benzerlikler bulunmaktadır. Hume, karmaşık fikirleri, Russell ise karmaşık simgeleri öğelerine ayırmak için tanımlamaları kullanır. Fikirler veya simgeler tanımlanamaz olmaları dolayısıyla daha öte bir çözümleme mümkün olmadığından, Hume zihnin özgün girdisi olan izlenimlere başvururken, Russell ise zihinle nesneleri arasındaki temel ilişki olan tanışıklığa başvurmaktadır.[16]

Hem Hume hem de Russell atomculuk için deneysel argümanı kullanırlar: Fikirleri veya sözcükleri çözümlediğimizde, bir süre sonra çözümlemenin aracı olan tanım daha fazla iş göremediğinden, çözümlemeyi daha fazla sürdüremiyoruz. Bu olduğunda, Hume'un kuramında psikolojik atomlar veya Russell'ınkinde mantıksal atomlar olan son raddeye vardığımızı biliyoruz. İşte bu, deneysel yöntemin felsefedeki kullanımının net bir örneğidir. Russell bu yöntemin, düşünceden ziyade dile uygulandığında daha açık ve daha sağlam sonuçların elde edileceğini umuyordu.[17] Fikirleri ele alış tarzının "yeni bir optik türü" olduğunu belirten Hume, bu umudu hiçbir zaman paylaşmamıştır.

Bu yöntemin deneycilikle tam bir uyum içerisinde olmasının iki ayrı nedeni vardır. Bunlardan biri, *a priori* argümanın yerine deneysel araştırmanın yerleştirilerek felsefenin ayaklarını yere basmasıdır. Diğeriyse, Russell'ın da yaptığı gibi, belirli bir felsefi öğreti olarak deneyciliği sağlam bir temel üzerine yerleştirmek için, bu felsefi yöntemi kullanmanın

---

[16] *Bkz.* D. F. Pears: *Hume's Empiricism and Modern Empiricism, David Hume*, a *Symposium* içerisinde, ed. D. F. Pears, London 1963. Bu metin D. F. Pears: *Questions in the Philosophy*.

[17] *Bkz.* Russell: *Our Knowledge of the External World*, adı geçen bölüm. (agb.)

doğal olmasıdır. Bu sayede çözümleme daha fazla ilerletilemediğinde, Russell tanışıklığa ve dolaysız deneyime başvurmaktadır. Bu iki nedeni birbirine karıştırmamak önemlidir. Deneycilik insanın bilgisinin kaynağı ve sınırlarına ilişkin bir felsefi kuramdır ve her ne kadar deneysel yöntemin felsefedeki kullanımıyla uyum içerisinde de olsa, deneycilik ile deneysel yöntem arasında zorunlu bir bağ yoktur.

Russellcı çözümleme, tanımlarla ilerlemekte ve tanımlanamazlarla sonlanmaktadır. Sonlandığı noktadaysa, kendini tanışıklık üzerinde temellendirmektedir. Bu usule uymak genel sözcükleri çözümlerken oldukça kolaydır, ama aynı türden bir çözümleme tekil sözcüklere ve ifadelere uygulandığında ciddi zorluklarla karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla en iyisi, söze Russell'ın genel sözcükleri çözümlemesinden başlamak olacaktır.

Altıgen, tanım gereği, altı düz çizgiden oluşan ve düzlemsel bir figürdür. Düz kenarları olan başka düzlemsel figürleri görmüş olan herhangi birisi, hiç altıgen görmemiş bile olsa, "altıgen"in anlamını tanımından hareketle anlayabilir. Bunu anlayabilmek için, altıgenin tanımında yer alan unsurlarla tanışık olduğu takdirde, altıgenle tanışıklığa ihtiyaç duymayacaktır. Şimdiye kadar söylediklerimiz, Hume'un karmaşık fikirlerin oluşumu ve bunları edinebilmemizi sağlayan yollar hakkında söylediklerine çok yakındır. Karmaşık fikirleri edinebilmemizin iki yolu vardır: Ya bunları kendi öğelerinden hareketle inşa edeceğiz ya da bunlara denk düşen karmaşık izlenimleri edineceğiz. Hume'un yaklaşımı, her ne kadar karmaşık fikirleri çözümlemesinde[18] tanımları belirgin bir biçimde kullanıyor olsa da, Russell'ınki psikolojikken, elbette, açıkça dilbilimseldir. Ancak yine de aralarında sıkı bir benzerlik vardır.

Gelgelelim, Russell'ın konuyu ele alışında yeni olan önemli bir gelişme vardır. Kuramındaki tanımların işlevi, işaret ettikleri şeylerle tanışıklığımız olmaksızın, karmaşık şeylerin anlamlarını öğrenmemizi sağlamaktır. Yine de karmaşık bir sözcüğün tanımı, sözü edilen işlevi yerine ge-

[18] *Bkz. Enquiry Concerning Human Understanding*, a.g.b.

tirebilecek türden bir tanım olmadığında da, tam anlamıyla doğru olabilir. Örneğin Russell, renklerin dalga boylarıyla tanımlanabileceğini söylüyor. Ancak bu türden bir tanım, daha öncesinde görmediğimiz renkleri bilimsel aletleri kullanmaksızın tanımamızı sağlamaz.[19] Dolayısıyla altı düz kenardan oluşan düzlemsel bir figür biçimindeki altıgeni tanımlamaya benzemekten oldukça farklıdır. Aralarındaki fark şudur: bir rengin dalga boyuyla tanımlanması, renk sözcüğünü gerçekteki kullanma biçimimizi eksiksiz bir biçimde örneklemez; ama altıgenin tanımı bunu yapabilir. Böylece Russell bu iki tür tanımı birbirinden ayırır. Sözcüklerin kullanımını örnekleyen ve daha öncesinde görmediğimiz şeyleri olağan bir şekilde tanımamızı sağlayanlar çözümlemeyken, diğerleri değildir.

Başka bir deyişle; sözcüklerin Russellcı bir çözümlemesi, daima anlamlarını öğrenmek için olası bir yolun izini sürer. Her bir çatallanma, sözcüğün anlamını iletebilecek bir tanışıklığı kazanmayı mümkün kılan durulabilir bir noktayı belirtir. Bir şekilde o noktada tanışıklık mümkün değilse, öğrenmeyi hedefleyen çözümlemeyi sürdürmelidir. Russellcı tanışıklık dolaysız bir deneyim olduğundan, bu çözümleme kuramı deneyciliğin yalın bir biçimidir. Yalın nitelikler ve ilişkileri ele alışında bu çok açık bir biçimde görünmektedir. Bu durumlarda mümkün herhangi bir çatallanma veya daha öte bir çözümleme yoktur ve gidilebilecek başka bir yer olmadığından tanışıklık ihtiyacı derhal giderilmelidir.

Russell yalın niteliklerin örnekleri, olarak renklerin belirli tonlarını vermektedir; tıpkı kendisinden önce Hume'un yaptığı gibi.[20] Öğrenmeyi arzu eden biri açısından; "kırmızı" sözcüğünün rengin dalga boyu tarafından tanımlanması, bir yardım veya en azından rengin kendisiyle tanışıklık kazanmasını sağlayacak türden bir yardım sağlamaz. Bu etkili öğreti, "Zorunlu Tanışıklık Kuramı" olarak adlandırılabilir. Bir niteliğe işaret eden bir sözcüğün anlamını öğrenmeyi hedefleyen birisinin, niteliğin kendisiyle tanışıklık kazanmaya

[19] *Bkz. Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 59-61.

[20] D. Hume: *A Treatise of Human Nature*, Kitap I, Kısım 1, §i.

zorlanması bu niteliğin yalın bir nitelik olduğunu gösterir.[21] Bu noktada; Russell'ın baskın bir ölçütü olan, atom olma ölçütüne varıyoruz: Bu nitelik mantıksal bir atomdur, çünkü o bizim için mantıksal bir atomdur. Bu ölçütü öne sürdüğünde, Russell'ın, mantıksal çözümlemenin halihazırda yararlanmakta olduğumuzdan daha ileriye uzanma olasılığına dair kuşkusu çekiniktir. Russell'ın baskın deneysel ölçütünün, Hume'un ölçütüne ne denli benzer olduğu gerçekten de hayret vericidir: Hume'a göre; yalın bir fikir, yalnızca kendisine denk düşen izlenimden türetilebilen fikirdir.

Russell'a ait öğretilerin pek çoğu kuşkulu olduğu halde, buraya kadar bunların anlamları ve aralarındaki bağlar oldukça açıktır. Gelgelelim, tekil ifadelere ve bunların işaret ettiği tikellere, aynı öğretilerin uygulamasını anlamak çok daha zordur. Ancak bu sorunları ele almadan önce, şimdiye dek burada açıkladığımız öğretilere ilişkin diğer filozofların duyduğu başlıca kuşkuları bir gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Daha önce de değindiğimiz kuşkulardan biri, Russell'ın gerçekçiliğinin genel çerçevesinin kabul edilebilir olup olmadığıdır. Belki de bu, düşünce alışkanlıklarımızın bir izdüşümünden ibarettir. Russell'ın anlam kuramının kuşkulu olduğu başka noktalar da vardır. Bir niteliği ya da ilişkiyi ayırt etme yetisi, bunlara işaret eden sözcüğün anlamını bilmenin gerçekten de büyük bir parçası mıdır? Sözcüğü, bir ağdaki tek bir düğüm olarak düşünmek daha iyi bir seçenek olabilirdi. Bu takdirde; gerçekliği yakalayan, ağın tamamı olacaktır ve tek tek sözcüklerin anlamları işaret ettikleri şeylerle olan ayrık bağlantılarındansa, ağdaki konumları tarafından verilecektir. Wittgenstein bir sözcüğün anlamının, dil oyununda oynadığı rol tarafından verildiğini[22] söylerek bunu kastetmiştir. Atomculuk, bu tür bir bütünselciliğin tam zıttıdır.

Russell'ın atomculuğu genel olarak kabul edilebilir olsa bile anlamların öğrenilmesine ilişkin yaklaşımının getirdiği

---

[21] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, aynı yerde.

[22] *Bkz. Philosophical Investigations*, eserin çeşitli yerlerinde.

güçlükler vardır. Belirli bir renk tonunu ayırt etme yetisini edinmenin tek yolunun, bu renkle tanışıklık olduğu gerçekten doğru mudur? Mavinin bir tonunun kendi deneyiminde temsil edilmediğine ilişkin Hume'un düştüğü notlar, bu noktada makul bir kuşkunun doğması için yeterlidir.[23] Nihayet, Russell'ın özü ele alışı sorgulanabilir. Bir deneyci olarak, Russell, sözcüklerin anlamlarının, sözcüklerin işaret ettikleri şeylerle edimsel yüzleşme yoluyla öğrenilmesiyle meşgul oldu. Bu ise Russell'm şeylerin özleriyle, onların ayırt edilmesini sağladığı kabul edilen özellikleri özdeşleştirmesine yol açmaktadır. Fakat Rönesanstan beri bilimdeki ilerlemeler, böyle bir özdeşleştirmeyi bir hayli kuşkulu hale getirmiştir. Örneğin; Putnam, bir hastalığın özünün, hastalığın teşhis edilmesini sağlayan klinik belirtilerdense, viral ya da bakteriyel nedenler olduğunu öne sürmüştür. Çünkü hastalığın belirtileri, hastalığın temelinde yatan özdeşliğinde herhangi bir değişim olmaksızın, zaman içerisinde değişebilmektedir.[24]

Russell, mantıksal çözümleme kuramını tekil ifadelere genişlettiğinde, bunların ötesinde birtakım güçlüklerle karşılaştı. Humecu deneyciliğin düzeneği, özel adların mantığına ve "Fransa Kralı" gibi belirli betimlemelere uymak için ayarlanmalıydı. Bu ifadelerin mantığı, bir kısmı J. S. Mill[25] ve G. Frege[26] tarafından keşfedilmiş olan, birçok incelikli düşüncelere dayanmaktadır. Fakat mantıklı bir kuram bün-

---

[23] Bu notlar *A Treatise of Human Nature* Kitap I, Kısım 1, §i'nin sonunda yer almaktadır. Prof. H. A. Prichard, Hume üzerine Oxford'ta verdiği derslerde, Hume'un, bu karşı örnekler ışığında yalın niteliklere ilişkin kuramının değiştirilmesini reddetmesini "yüzsüz bir küstahlık" olarak değerlendirmekteydi.

[24] Örneğin MÖ 5. yüzyılın sonlarında Atina'da veba olarak bilinen hastalık muhtemelen kızamıktı. *Bkz.* H. Putnam: *Dreaming and "Depth Grammar,"* özellikle bu makalenin yeniden basıldığı *Philosophical Papers*, 2. cilt, Cambridge,1975 ss. 310-315. Ayrıca H. Putnam: The Meaning of "Meaning" aynı ciltte ss. 245-257.

[25] *Bkz.* J. S. Mill: *A System of Logic*, Kitap I, Bölüm 1, §5.

[26] *Bkz.* G. Frege: *Sense and Reference* in *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Peter Geach ve Max Black, Oxford 1966.

yesinde, bunların hangisine ağırlık verilmesi gerektiği konusunda bir uzlaşma bulunmamaktadır. Özel adlar bariz bir şekilde tikellere gönderme yapmaktadırlar; ama o gün olduğu gibi bu gün de bu göndermeyi nasıl yaptıkları konusunda ve bunların etkili kullanımları için gerekli bilgi hakkında büyük bir tartışma vardır. Russell'ın görüşü, sıradan özel adların karmaşık ifadeler oldukları ve bu nedenle çözümlenebilecekleri yönündedir. Gelgelelim, Russell yalın tikellerle, çözümlenemeyen sıfatların yalın niteliklerle kurduğu birebir temasla aynı teması kuran özel adların bulunması gerektiğine de inanıyordu.

Dolayısıyla burada karşılaştığımız güçlükler iki katmanlıdır. İlk olarak, tekil ifadelerin mantığına ilişkin temel sorunlar var. İkinci olarak, özneye içkin olan bu sorunların başında, Russell'ın sıradan çözümlenebilir özel adlarla çözümlenemeyen özel adlar arasında yaptığı ayrıma ilişkin özel sorunlar var. Russell'ın genel ifadeleri ve tekil ifadeleri çözümlemesindeki paralelliğin ayrıntılı olarak kurulması zor olduğundan, meseleyi nasıl gördüğü tam olarak açık değildir. Yorumlama Londra gibi sıradan özel adlarla, Russell'ın, kuramı için gerekli gördüğü ve "mantıksal özel adlar"[27] olarak adlandırdığı çözümlenemeyen özel adlar arasındaki zıtlıktan başlamalıdır.

Russell'a göre, sıradan özel adlar belirli betimlemeler gibi çözümlenebilirler: Londra, Britanya'nın başkentidir; Londra, Thames Nehri üzerindeki en büyük liman kentidir vb. Sıradan bir özel adı çözümlemek için yapılacak tekil bir belirli betimleme seçiminde, ciddi güçlüklerle karşılaşılır. Ancak; bu betimlemeler hakkında fark edilecek ilk nokta, şeyi kendi öğelerine ayırıyor gibi gözükmemeleridir. Verilen örnekte bir turistin şehri tanımasına yardımcı olabilecek sıradan betimlemelerden ibarettirler ve Russell *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*'nde sürekli olarak bu türden örnekleri kullanır. Bunun, kitabın bir popüler konferanslar toplamı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir, ancak zamanla bunun böyle olmasında daha başka nedenlerin de olduğu ortaya çıkar.

---

[27] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 66-68.

Russell'ın mantıksal özel adlar hakkındaki görüşü, bunların çözümlenişinin sıradan özel adların çözümlenme şekliyle ya da başka bir şekille aynı olamayacağı yönündedir. Ona göre mantıksal özel adlar tikel duyu verisinin adlarıdır: Söz gelimi, "n" şu an benim görüş alanımın merkezinde yer alan küçük bir mavi lekenin adı olabilir. İlk etapta; Russell'ın, "n"nin çözümlenemez olduğunu söylemesi kafa karıştırıcı gelmektedir. Bu, neden "Küçük bir mavi leke...vb" gibi bir belirli betimleme tarafından çözümlenebilir olamaz? "n" gibi bir mantıksal özel adla "Londra" gibi sıradan bir özel ad arasında, Russell ne gibi bir ayrım görmektedir? Londra'yı, onun içyapısını vererek betimleyebileceğim doğrudur. Görüş alanımında yer alan çok küçük bir leke için, bu tür bir betimleme veremeyebileceğim de doğru olabilir. Ancak Russell sıradan özel adları çözümlemek için bu türden bir betimleme kullanmadığından, bu ayrım konuyla alakasız görünmektedir. Londra, Britanya'nın başkentidir, Aristoteles, İskender'in hocasıdır vs. O halde neden Russell mantıksal özel adların çözümlenemez olduğunda ısrarcıdır?

Mantıksal özel adları, özel bir biçimde ele almak için ayrı tutmanın olası bir gerekçesi, belirli bir tür özcülük olacaktır. Buradaki düşünce, kimi betimlemelerin şeylerin özsel özelliklerini verirken, diğerlerinin rastlantısal* özellikleri verdiğidir. Bir duyu verisinin belirli bir betimlemeye uyması olgusu, adının çözümlenebileceğini göstermek için tek başına yeterli olmayacaktır. Sözü edilen betimleme, duyu verisine rastlantısal olarak belirli bir özelliği atfedebileceğinden (mavi olduğu pekâlâ rastlantısal olarak da ortaya çıkabilir), bu sözü edilen adın çözümlenebilir olduğunu göstermemektedir. Bu ad, yalnızca ona özsel bir özellik atfeden bir betimlemeye denk düştüğünde çözümlenebilir olacaktır. Şayet böyle bir betimleme bulunamıyorsa, bu ad çözümlenebilir değildir. Bu nedenle Russell, şeylerin özsel özelliklerini rastlantısal özelliklerinden ayırmaya yarayacak bir yola ihtiyaç duymuştur.

* Accidental –çn.

Russell'ın genel sözcüklerin çözümlenmesi hakkındaki yaklaşımı okunduktan sonra, beklenen tam da budur. Altıgenlerin altı düz kenarı olması gerektiği, onların özsel bir özelliğidir. Arıların peteklerini altıgen biçiminde yapmalarıysa, altıgenin rastlantısal bir özelliğidir. Russell, şeylerin özsel özelliklerini rastlantısal olanlardan ayırt etme yöntemini bir şekilde bulduysa, onun sıradan özel adları çözümlemesinde beliren sorunlardan biri çözülebilir. "Aristoteles" adı İskender'in hocası belirli betimlemesiyle çözümlenemez. Çünkü Aristoteles'in İskender'e bir şeyler öğretmiş olması, yalnızca olumsal bir olgudur.[28] Bu türden bir çözümleme, yalnızca, belirli betimleme kişiye ya da adlandırılan şeye özsel bir özelliğini atfettiğinde mümkün olacaktır. Eğer sözü edilen şeyin özsel özellikleri yoksa, o şeyin adı çözümlenebilir değildir; dolayısıyla bu ad, mantıksal özel addır.

O halde Russell, tikellerin özsel ve rastlantısal özellikleri arasında gerekli olan farkı nasıl belirlemektedir? Yanıt tuhaf bir biçimde hayal kırıklığı yaratmaktadır. Sıradan özel adlar söz konusu olduğunda, bunların çözümlenmesinde kullanılan belirli betimleme türüne dair bir sınırlama getirilmesi ihtiyacının farkında değilmiş gibi görünmektedir. Bu sorun, yalnızca *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*'nde bulunmadığından ve konuyu ne zaman ele alsa tekrar ortaya çıktığından, popüler bir anlatımdan kaynaklanıyor diye göz ardı edilemez. Frege gibi Russell da, karmaşık bir tikelle uyumlu olan herhangi bir betimlemeyi, o tikelin adının çözümlemesinin yerine geçirmektedir.

Özcülüğün, çözümlemeler olarak görülen belirli betimlemelere bir sınır getirmenin tek yolu olmadığı doğrudur. "İlyada'nın yazarı" ve "Yan masadakilerin hakkında konuştukları adam,"[29] adları tanıtmada ayrıcalıklı bir rol oynaya-

[28] Bu düşünce S. Kripke tarafından *Naming and Necessity*, Oxford 1980, s. 49-78 adlı eserinde geliştirilmiştir.

[29] *Bkz.* S. Kripke, a.g.e., s. 57-59. Burada rastlantısal bir betimlemenin bir adın göndermesini sabitlemekteki kullanımı anlatılmaktadır. İkinci örnekte, G. Evans'ın "özel adın uygun/uyumlu kullanımı" örneklenmiştir: *Bkz. The Causal Theory of Names*, Proceedings of the Aristotelian Society, Supp. Vol. 1975, s. 205. Aynı zamanda bkz. G. Evans: *Varieties of Reference*, Oxford 1982, s. 387.

bilen rastlantısal betimleme örnekleridir. Gelgelelim, özcülük belirli bir bağlama göre değişmeyip, belli bir tikel için daima aynı kalan belirli betimlemeleri seçtiğinden, açıkça, Russell'ın ihtiyaç duyduğu sınırlama türü açısından en iyi temeldi. Russell, şaşırtıcı bir biçimde, sıradan özel adlar konusunda bir sınırlandırmaya ulaşmak için, özcülüğü ya da başka herhangi bir yöntemi kullanmamıştır.

Buna karşın; Russell'ın mantıksal özel adlar kuramı, özcülüğün ilkel bir biçimine dayanıyordu. Böyle de olmalıydı; çünkü aksi takdirde, yalnızca duyu verilerinin özelliklere sahip olması, duyu verilerinin yalın tikeller olamayacaklarını göstermek için yeterli olurdu. Onları bireyselleştiren ya da en azından onları belirlenebilir kılan özsel özelliklere sahip olmadıkları için, duyu verilerinin yalın olduğunu varsayıyor olmalıdır. Bu nedenle, tikellerin özsel özelliklerini rastlantısal olanlardan ayıran bir ölçüt kullanıyor olmalıydı. Peki, neydi bu ölçüt? Görünen o ki; Russell bir bireyin özsel özelliklerinin, şayet böyle özellikleri varsa, onun yapısının ya da bileşiminin özellikleri olduğunu varsayıyor. Bu, mantıksal çözümlemeyi uygulayan birisinin yaptığını güçlükle fark edeceği bir varsayımdır. Bu, çözümlemenin standart bir parçasıdır.

Sözü edilen yorumlama tamamıyla çıkarımsal değildir, çünkü ele alınan metinlerde bu yorumlamaya olanak tanıyan açık deliller vardır. Örneğin 3. dersin başında yalın tikellerin kendi-başına-varolmasına* dair ayrıntılı ifadeler yer almaktadır: "... her bir tikel bir başkasından bağımsız bir varoluşa sahiptir ve kendi varoluşunun olanağı bir başkasına dayanmaz." Ardından, yalın tikeller ile "tözün eski kavranışı" arasında bir karşılaştırma yapar. Onun yalın tikelleri,

> zaman içerisinde devamlılık niteliğine değil (kısa bir süreliğine yaşayan duyu verileri olduklarından) ama geçmişte töze ait olan kendi-başına-varolma niteliğine sahiptir. Kural olarak, bir tikel gerçekten de kısa bir süreliğine, bir anlığına değil ama çok kısa bir süreliğine var olmaya meyillidir. Bu açıdan

* Selfsubsistent –çn.

bakıldığında tikeller, o eski tözlerden ayrılır, ancak mantıksal durumları açısından bu tözlerden ayrılmazlar.[30]

Bu pasaj kendi başına alındığında, Russellcı tikelleri yalın yapan şeyin yapı ya da bileşim yokluğu olduğunu ortaya koymaz. Çünkü mantıksal bağımsızlığın ya da kendi-başına-varolmanın önündeki tek engel bileşimli olmak değildir. Bir tikel, sözgelimi *A*, varoluşunun mantıksal olanağı için başka bir tikele, *a*'ya, *a*, *A*'nın bir bileşeni olmadığı halde, bağımlı olabilir. Örneğin; *A*, Rembrandt'ın bir eseri, *a* da ressamın kendisi olabilir. Gelgelelim, Russell'ın mantıksal çözümlemeyi kavrayışı, onu bu türden bir durumun önemine karşı kayıtsız kılmıştır. Çözümleme, adından da anlaşılacağı gibi, bir şeyi parçalarına ayırmak demektir ve dolayısıyla bir şeyin özü adının mantıksal çözümlemesi yoluyla açığa çıkacaksa, bu onun yapısının ya da bileşiminin bir özelliği olmalıdır. Bu nedenle yalınlık, yapının ya da en azından belirlenebilir bir yapının yokluğuna denk düşmektedir.

Russell'ın, kırmızı gibi, yalın nitelikler hakkındaki görüşü tam olarak aynı olmasa da buna benzerdir. Şayet yalın nitelikler arasında mantıksal bağlantıların bulunmadığını düşünmüş olsaydı, tamı tamına aynı olacaktı. Bu tutum Wittgenstein tarafından benimsenmiştir, ki bu yüzden Wittgenstein renk tonlarının yalın olmadığı sonucuna varmıştır.[31] Bir şeyin, Russell'ın yalın niteliklerinden olması için gerekenler daha azdır: aralarında mantıksal bağlantılar bulunabilir; fakat bu bağlantılar, bir renk adının anlamını rengin kendisiyle tanışıklık olmadan öğrenmesine izin verecek türden bağlantılar olmamalıdır.[32] Başka bir deyişle, Russell yalnızca Zorunlu Tanışıklık Öğretisinde ısrarcıdır. Russell'ın, tikellerin yalınlığını ve niteliklerin yalınlığını kavrayışları

---

30 *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 70.

31 *Bkz. Tractatus Logico-Philosophicus*, 6.3751.

32 *Our Knowledge of the External World* adlı eserinin 62. sayfasında Russsell, atomsal olgular arasında herhangi bir mantıksal bağlantı bulunduğunu reddetmeye eğilimli görünür. Gelgegelim, söz konusu bağlam, Russell'ın "a kırmızıdır" ve "a yeşildir" türünden çiftlerden ziyade "a kırmızıdır" ve "b yeşildir" türünden çiftleri düşündüğüne işaret eder.

arasındaki bu farkın altında yatan dikkat çekici bir benzerlik vardır: Yalınlık, içyapının yokluğuna denk düşmektedir.

Russell, özcülüğün bu türünü sistematik bir biçimde asla geliştirmemiş ve bu özcülüğü sıradan özel adlara asla uygulamamıştır. Bu bir bakıma, bir dramın en önemli bölümünün asla tam anlamıyla sahneye aktarılmamasıdır (Aristoteles'in *Poetika*'sında söylediği gibi trajedinin dışındadır). Gelgelelim, her ne kadar bu türden bir özcülük yazılarında olgunlaşmamış bir biçimde yer alsa da, Russell'ın mantıksal atomculuğu bu özcülük olmadan anlaşılamaz. Şayet özsel ve rastlantısal özellikler arasında bir ayrım yapıyor olmasaydı, duyu verilerinin mantıksal özel adlarının belirli betimlemeler olarak çözümlenemeyeceği biçimindeki iddiası anlaşılmaz olacaktı. Eğer; "n"yi, "şu anda görüş alanımın merkezinde yer alan küçük mavi leke" olarak çözümleyemiyorsam, bu çözümlemenin geçersizliğinin bir nedeni olması gerekir. Bu neden, aynı zamanda "kırmızı"yı neden "ıtır çiçeğinin rengi" olarak çözümleyemediğimi de açıklamalıdır. Rahatlıkla Russell'a yüklenebilecek tek neden, yapısal özcülüktür.

Bu yoruma doğrudan delil oluşturabilecek en iyi bölüm, *Duyu Verilerinin Fizikle İlgisi* (*The Relation of Sense-data to Physics*) başlıklı makalesidir. Genellikle, Russell'ın tüm duyu verilerini yalın tikeller olarak gördüğü zannedilir. Oysa bu makalesinde yer alan ve oldukça önemli olduğu halde gözden kaçan bir pasajda, duyu verilerinin bir kısmının karmaşık tikeller olduğunu belirtmiştir.[33] Örnek olarak, kırmızı bir lekenin solunda yer alan mavi bir lekeden oluşan bir duyu verisini vermektedir. Bir içyapısı ve ayırt edilebilir iki parçası olduğundan, bu karmaşık bir duyu verisidir. Wittgenstein, mantıksal atomculuğu ele aldığı *Felsefi Soruşturmalar*'ında[34] benzer bir örneğe başvurmuştur: "Süpürge köşededir" cümlesi "Fırça sopaya iliştirilmiştir ve her ikisi de köşededir" şeklinde çözümlenmelidir. Her ne kadar sözü edilen karmaşık tikelin yapısı hakkında ortaya konanlar, duyu verisi

[33] *Mysticism and Logic*, s. 145 ff. *Bkz.* Özellikle s. 147.

[34] *Philosophical Investigations*, §60. [Felsefi Soruşturmalar, çev. Haluk Barışcan, Metis Yayınları, 2007]

için geçerli olsa da, karmaşık tikel, duyu verisinden ziyade maddi bir nesnedir.

Russell'ın çözümleme kuramının uygulamasına gelirsek, bu yorumlamaya kapı aralayan delil daha açık hale gelir. Russell'ın temel arzusu, masaları ve sandalyeleri bir dizi duyu verisi olarak çözümlemekti.[35] Bu türden bir çözümlemenin iki önemli özelliği olacaktır. Bunlardan ilki, Wittgenstein'ın verdiği örneğin aksine, bir kategori değişimi içerecektir. İkincisi, birincinin bir sonucu olarak, tek bir karmaşık tikelden bir dizi yalın tikele giderek dallanıp budaklanan bir çözümleme olacaktır. Bunun nedeni, duyu verilerinin maddi nesnelerden daha kısa ömürlü olması ve dolayısıyla maddi nesnelerin çözümlemesinin onlardan her zaman çok fazla sayıda gerekli kılmasıdır. Sonuç, "Scott"ın analizinin "Waverley'in yazarı"[36] olarak ya da "Bismarck"ın[37] analizinin "... olan benlik" olarak çözümlenmesinden oldukça farklıdır.

Russell, karmaşık tekil ifadelerin çözümlemesini, duyu verilerinin mantıksal özel adlarında sonlanacak dallanıp budaklanan bir süreç olarak betimlemiştir. Sözü edilen kategori değişimi birtakım ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Gerçekten biz kendi duyu verimizi adlandırabilir ve herhangi bir şekilde dış dünyaya ya da diğer kişilerin tepkilerine dayanmadan betimleyebilir miyiz? Wittgenstein bu kuram tarafından gerekli kılınan zorunlu olarak öğretilemeyen dilin tek bir kişi tarafından kendi özel kullanımı için bile kurulamayacağını iddia ederek bu soruya olumsuz yanıt vermiştir.[38] Bu kişi böylesi bir dili kurabilse dahi, herhangi bir başka kişiyle iletişim kurmak imkânsız olacaktır. Çünkü kimse bir başkasının duyu verisiyle tanışık olamaz ve iletişim için bunlar üzerine söylenenleri anlayabilmesi gerekmektedir. Bu sorunlar, semantik ile bilgi kuramı arasındaki

---

35 *Bkz. Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 56-57 ve s. 144-158.

36 *A.g.e.* s. 113-118.

37 Bu, karmaşık tikellerin dallanıp budaklanmayan ama bir kategori değişimi olan çözümlemesinin ender bir örneğidir. *Bkz.* Russell: *Knowledge by Acquiantance and Knowledge by Description, Mysticism and Logic*, s. 218 içerisinde.

38 *Philosophical Investigations*, aynı bölüm.

sınır çizgisinin üzerinde yer almaktadır. Bunlar aynı zamanda duyu verilerine ilişkin zorlu metafizik sorunlardır. Onlar gerçekten de kendi-başına-varolan* mıdır? Dahası, edimsel olmayıp yalnızca olanaklı olan duyu verileri için ne tür bir açıklama getirilebilir?

Gelgelelim, Russell'ın kuramına mantıksal bir bakış açısından göz atarsak, yanıt bulmayan en önemli sorunun, mantıksal özel adlarla bunların işaret ettiği yalın tikeller arasındaki bağ olduğunu görürüz. Bu bağın doğası nedir ve bu bağ nasıl kurulabilir?

Yanıtın bir kısmı açıkça ortadadır. Birisi, yalın bir tikelle karşı karşıya gelir (ki Russell'ın kuramında, bu kişi yalın bir duyu verisiyle tanışır) ve buna mantıksal bir özel ad olan "n" adını verir. Şayet bu kişi sözü edilen duyu verisine gönderme yapmak için "n"yi tekrar kullanırsa (ki Russell'ın kuramında, bu kişi deneyim anısına[39] dayanmaktadır ve belki de kısa dönemli deneyim anısına), yine bu aynı duyu verisini kastedecektir. Meseleyi Kripke'nin yoluyla ortaya koyarsak, "*n*" tüm olası dünyalarda var olan aynı duyu verisine işaret edeceğinden, "*n*" duyu verisinin sabit göstergesi olacaktır.[40] Pek şüphesiz bu, *n*'nin zorunlu olarak var olduğu anlamına gelmez zira edimsel dünyada adı *n*'de sabitleyip başka bir olası dünyada *n*'nin var olmamış olacağı düşlenebilir.

Peki, Russell neden sıradan özel adları aynı muameleye tabi tutmamıştır? Kripke'nin kuramına göre sıradan özel adlar sabit göstergelerdir: yeni doğan "Richard Nixon" adıyla vaftiz edildiğinde, sonrasında bu ad sabit bir biçimde aynı kişiye işaret etmektedir. Russell neden sıradan özel adlara ilişkin bu kuramı öngörmemiştir?

Aslında, bunu yarı yarıya öngörmüştür. Zira Russell, bazen sıradan özel adların üstü kapalı belirli betimlemeler olarak kullanılmaktansa ad olarak kullanabileceğini söylemek-

---

* Self-subsistent –çn.

[39] *Bkz.* Russell: *On the Experience of Time*, Monist 1915 ve *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 70. Burada, tikellerle tanışıklığın sözde şimdinin sınırlarının ötesine ulaşmadığı sonucuna varılmaktadır.

[40] S. Kripke, *Naming and Necessity*, s. 47-49.

tedir. Bunu söylerken de Russell, bunların, mantıksal özel adlar olarak, ki bunlar aslında yalın tikellerin sabit göstergeleridir, kullanılabileceğini söylemektedir. 6. derste net bir örnek yer almaktadır:

> Az önce söylediklerime bir açıklık getirmeliyim; "Scott"ın yerine yine aynı bireyin bir adı olacak şekilde başka bir adı yerleştirdiğimizde, söz gelimi "Scott, Sir Walter'dır" dediğimizde, "Scott" ve "Sir Walter" betimleme olarak değil de ad olarak kullanıldıklarında tam anlamıyla bir totoloji elde ederiz.[41] "Scott, Sir Walter'dır" dendiğinde, adlar betimleme olarak kullanılmaktadır. Bununla, adı "Scott" olan kişinin adının "Sir Walter" olduğu, "adı 'Scott' olan kişi" ve "adı 'Sir Walter' olan kişi" ifadelerinin betimleme yerine kullanıldığı kastedilmektedir. Dolayısıyla bu durumda bir totoloji olmayacaktır. Bunun anlamıysa, "Scott" denen kişiyle "Sir Walter" denen kişinin özdeş olduğudur. Fakat bunların her ikisi de ad olarak kullanıldığında mesele bir hayli farklılaşır... Şayet ben, bu iki adı *ad* olarak kullanarak, "Scott, Sir Walter'dır" diyorsam öne sürdüğüm önermede ne "Scott" ne de "Sir Walter" ortaya çıkmaktadır. Bunların yerine, yalnızca bu adlara sahip olan kişi ortaya çıkmaktadır ve dolayısıyla öne sürdüğüm salt bir totoloji olacaktır.[42]

Bu dikkat çekici pasajda, iki sabit gösterge, özdeşlik imini kuşattığında ortaya çıkan önermenin, şayet doğruysa, zorunlu olarak doğru olacağını[43] söyleyen Kripke'nin işaret ettiği noktaya değinilmektedir. Zorunlu olarak doğru olmasının nedeni, böyle bir durumda iki sabit göstergenin anlamları nedeniyle bir özdeşliğin kurulmasıdır.

Russell'ın sıradan özel adların mantıksal özel adların yerine kullanılabileceği biçimindeki tavizinin, halka açık bir dizi konuşmanın bir özelliği olduğu düşünülebilir. Böylesi bir bağlamda, gerçekte duyu verisi hakkında olan noktaları anlatmada maddi nesneleri kullanması doğaldır. Yine aynı

---

[41] Bu cümlenin anlamı hataya mahal vermez. Ama şayet Russell "ve" sözcüğünü ilkin "söz gelimi"nden, ikinci kez de "tam anlamıyla"dan önce olmak üzere iki kez kullanmış olsaydı, çok daha net ifade edilmiş olurdu.

[42] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 118-119.

[43] *Bkz. Naming and Necessity*, s. 99-105 ve s. 143-144.

şekilde 'Bu beyazdır,' cümlesinde yer alan 'Bu,' "önümde duran fiziksel bir nesne olarak tebeşir"dense "duyumun edimsel bir nesnesinin yerine" kullanıldığında, mantıksal bir özel adın işlevini yerine getirir.[44] Fakat mesele bu kadarıyla sınırlı değildir. Örneklerimizi yalnızca duyu verisinden seçip karmaşık bir duyu verisinin iki adını, "Scott" ve "Sir Walter" biçimindeki iki adın yerine koysak dahi, Russell'ın sıradan özel adları, mantıksal özel adlar olarak kullanmaya ilişkin söyledikleri uygulamada geçerli olmayı sürdürecektir: Aynı karmaşık duyu verisinin iki adı, mantıksal özel adlar gibi kullanıldığında ortaya çıkan özdeşlik önermesi, "saf bir totoloji" olacaktır.

Bu; Russell'ın mantıksal özel adları, birbirinden kolaylıkla ayrılabilen iki özellikle birleştirdiğini gösterdiğinden, önemli bir noktadır. Bir duyu verisi belirlenebilir tekil bir öze sahip değildir. Dolayısıyla duyu verisinin mantıksal özel adı çözümlenemezdir. İşte bu, Russellcı anlamdaki mantıksal özel adların ilk özelliğidir. Zorunlu Tanışıklık Öğretisine dayanan ikinci özellikleriyse, herhangi bir özsel betimlemenin dolayımı olmaksızın gönderme yaptıkları duyu verilerine dolaysızca bağlanmak durumunda olduklarıdır. Russell, özsel ve rastlantısal betimlemeler arasında ihtiyaç duyduğu net çizgiyi asla çekmemiştir. Bundan ötürü doğrudan bağlanmayı, herhangi bir betimleme dolayımı olmaksızın bağlanma olarak görmüştür. Dolayısıyla Russell'a göre, mantıksal bir ad olan "*n*"yi kullandığımızda, hangi betimlemeye uyarsa uysun, "*n*" tikel bir duyu verisine gönderme yapacak ve "*n*" hakkında söylediğim her şey *de re* olarak adlandırılacaktır.[45]

---

[44] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 67.

[45] Russell, benliğin betimleme yoluyla nasıl bilindiğini açıklarken, onun için önemli olan duyu verisinin *de re* bilgisinden hareket edilebileceğidir. *Bkz. On the Nature of Acquiantance, Logic and Knowledge*, s. 168 içerisinde: "'Bu'ya katılan özne 'g' olarak adlandırılır... 'Bu' sürecin başladığı noktadır ve 'bu' yalnızca verilidir, tanımlı değildir. Karışıklık ve zorluk 'bu'nun basitçe verili olarak değil de, *verili olmuş olgusuyla tanımlanarak* alınmasından doğar. Russell'ın dikkat çektiği nokta, 'bu'nun verili olarak tanımlanmış olsaydı, bene/egoya verilmiş olarak tanımlanmış olacağıdır ki bu durumda döngüsel olacaktır."

Gelgelelim, kendisiyle tanışıklık kurulduğunda karmaşık duyu verisine doğrudan bir ad verilebileceğinden, yukarıda sözü edilen iki özellik birbirinden pekâlâ ayrı düşebilir. Sözü edilen duyu verisinin rastlantısal ve özsel betimlemelere uygun düşüp düşmemesi bir şeyi değiştirmeyecektir. Adın verilmesi, bu betimlemelerle dolayımlanmadığından bu böyledir; tıpkı diğer durumda yalın duyu verisinin rastlantısal betimlemeleriyle dolayımlanmadığı gibi. Burada da ad, *de re* ifadelerinde yer alan tikel duyu verilerine işaret etmek için kullanılmaktadır. Benzer şekilde, Russell'ın bu noktaya açıklık getirmek için verdiği örneğe döndüğümüzde görebileceğimiz gibi, sıradan bir özel ad da önceki sonuçlarla aynı şekilde bir kişiye dolaysız olarak bağlanabilmektedir.

Russell'ın mantıksal özel adların ikinci özelliğine ilişkin söylediklerine daha yakından bakmaya değer: "Sokrates'le tanışık olmadığımızdan onu adlandıramayız. 'Sokrates' sözcüğünü kullandığımızda, aslında bir betimleme kullanıyoruzdur. Düşüncemizi 'Platon'un Hocası' türünden ifadelere çevirebiliriz ama bu adı kesinlikle sözcüğün tam anlamıyla bir ad olarak kullanmıyoruz."[46] Russell'ın bunu söyleme nedeni, Sokrates'in dış dünyaya ait olmasından ziyade çok önce ölmüş olmasıdır. Dolayısıyla Russell'ın 'Scott' ve 'Sir Walter'ı "sözcüğün tam anlamıyla" ad olarak kullanılabilir görmesi biraz kafa karıştırıcıdır. Çağdaşlarına ilişkin bu noktayı dikkatle ele almış olmalıydı.

Yukarıda değindiğimiz metin şu şekilde devam etmektedir: "Herhangi bir şekilde sözcüğün tamı tamına mantıksal anlamına uygun bir adın, herhangi bir örneğini bulmak çok zordur. Mantıksal açıdan adlar olarak kullanılan sözcükler yalnızca 'bu' ve 'şu' gibi sözcüklerdir. 'Bu' sözcüğünü o an karşımızda bulunan ve tanışıklık kurduğumuz bir tikelin adı olarak kullanabiliriz. Söz gelimi 'Bu beyazdır' deriz ve şayet 'Bu beyazdır' cümlesine katılıyorsanız 'bu'yu gördüğünüz şey için, özel bir ad olarak kullanıyorsunuz demektir."

Russell, alıntılanan bölümü takiben bir tebeşir parçası ile duyu verisi arasındaki ayrıma ilişkin bir uyarıda bulun-

[46] *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 67.

maktadır. Son olarak, "aynı anda işleyen süreçlerde 'bu' sözcüğü nadiren aynı anlama sahiptir ve konuşmacı ile dinleyici açısından aynı anlama gelmez. 'Bu' *muğlâk* bir özel ad olsa da gerçek bir özel addır. Hatta 'bu,' özel ad hakkında konuşurken kastettiğim anlamda mantıksal olan ve düzgün kullanılabilen neredeyse tek şeydir."

Bu söylenenler bir açıklama yapmayı gerektiriyor. Mantıksal özel adların iki özelliği olarak, çözümlenemezliklerinin ve şeylere dolaysız bağlanmalarının ayırt edilmesi gerekmektedir. Daha önce de açıkladığı üzere; Russell, sıradan özel adların kimi zaman bu özelliklerden ikincisine sahip olmasına izin vermiştir. Fakat elbette ki bu ilk özellik için geçerli değildir. Halihazırda, dolaysız bağlanma gerçekten de herhangi bir özsel betimlemeyle dolayımlanmamış bir bağlanmadır. Fakat Russell özsel ve rastlantısal betimlemeler arasında açık bir ayrımı hiçbir zaman yapmadığından, dolaysız bağlanmayı her ne şekilde olursa olsun herhangi bir betimlemeyle dolayımlanmamış bir bağlanma olarak görmüştür. Dolayısıyla dolaysızca bağlanmış bir ad, hangi tür betimlemelere uyarsa uysun, tüm olası dünyalarda bulunan aynı şeye işaret edecektir.

Az önce alıntılanan bölümde Russell, sıradan dilde mantıksal özel ad olarak iş gören sözcüklerin yalnızca işaret zamirleri olduğunu söyler. Bunu söylemesinin nedeni, mantıksal özel adların diğer özelliği olan çözümlenemezliği düşünüyor olmasıdır. Sıradan özel adlar, açıkça görüldüğü gibi, yalın tikellere işaret etmezler ve dolayısıyla çözümlenemezlik testinden kalırlar. Eğer Russell bu şartı bir kenara bıraksaydı, sıradan özel adların, mantıksal özel adların mükemmelleştirme rollerini yerine getirmelerinin önünü açmış olacaktı. Bu, bilinmeyen bir şey değildir. Bunun nedeni mükemmelleştirme rolünün, *de re* ifadeleri için gerekli olan, şeylere dolaysız bağlanmaktan ibaret olmasıdır.

Gelgelelim, Russell çözümlenemezlik şartını bir kenara bırakmamaktadır. Bu nedenle, sıradan dilde yalın duyu verilerine dolaysızca bağlanan tekil ifadeleri bulması gerekmektedir. Duyu verileri, tekrar tekrar ortaya çıkmadıklarından

ve dolayısıyla onları adlandırma gereksinimi duymadığımızdan, adlandırmaya en benzer yaklaşımımız onlara işaret zamirleriyle atıfta bulunmamızdır. Bu oldukça benzerdir, çünkü duyu verisine dolaysızca bağlanan bir işaret zamiri, gerçekten de, bu duyu verisinin içerisinde bulunduğu tüm olası dünyalarda aynı duyu verisine işaret eder. Buna karşın, bu işlevi yalnızca anlamıyla değil ama kısmen içerisinde kullanıldığı bağlamların değişmesiyle yerine getirdiğinden, adların aksine sabit gösterge değildir. Dolayısıyla Russell bunları, ad olmadıklarından, standart bir ad olarak değerlendirmektense, muğlâk olmadıkları halde, "muğlâk" olarak adlandırıyor.

Russell'ın kendisini nasıl bu konuma yerleştirdiğini anlamak önemlidir. Russell bunu mantıksal özel adları çok fazla yoklayarak yapmaktadır. Yalnızca dolaysız bağlanmada ısrar etseydi, sıradan özel adlar da bu yoklamadan geçerlerdi. Dahası, bu durumda "sıradan" ve "mantıksal" arasındaki ayrım kaybolurdu. Oysa Russell mantıksal özel adlar için ek bir şart koymaktadır: Çözümlenemezlik. Öte yandan, Russell, aynı zamanda, sıradan özel adların mantıksal özel adlar yerine kullanabileceğini de söyleyerek dolaysız bağlanmanın semantik önemine duyduğu yakınlığı göstermektedir. Çözümlenemezlik şartını ikinci bir şart olarak eklediğinde, sıradan dilde mantıksal özel adlara eksiksiz örnekler vermedeki başarısızlığının kaçınılmaz oluşu bir sorun oluşturmaktadır. Duyu verilerimize dolaysızca bağlanan işaret zamirlerini kullanabiliriz ve bunu yaptığımızda, bu zamirler tüm olası dünyalarda bulunan aynı duyu verilerine işaret ederler. Ancak bu işlevi yalnızca anlamları sayesinde yerine getirmezler. Bundan dolayı, Russell, bu zamirlerin işaret ettikleri şeylerin çeşitliliğini muğlâklığın bir işareti olarak almakta hatalıdır.

Russell'ın deneyciliği onarma çabası, onun semantik ve bilgi kuramlarının sıkı bir şekilde birbiriyle beraber çalışmalarına dayanmıştır. Bu nedenle, mantıksal özel adlara ilişkin kuramının dayanağı olan tanışıklık kuramını daha derin bir şekilde ele almak zorunludur. Russellcı tanışıklığa ilişkin önemli bir soru daha önce dile getirilmiştir: Kişi-

nin tanışıklığı, kendisinin geçmişteki deneyimine ne kadar uzanmaktadır? Soruyu başka bir şekilde sorarsak, sözümona şimdinin kısa dönemli hafızasının sınırlarından ne kadar öteye uzanmaktadır? Sorunun özü, tanışıklık miyadını doldurduğunda betimleme yoluyla bilginin tanışıklığın yerini almasıdır.

Yanıt, Russell'ın her zaman daha uzak bir geçmişte deneyimlenmiş nitelikler ve ilişkilerle olan tanışıklığa kapı açarken, tikellerle tanışıklığa çok daha az izin vermesidir. Bunun nedeni Russell'ın, tikellerin, sözde şimdiden çıktıklarında, tanışıklığın alanından da çıktıklarını düşünmeye eğilimli olmasıdır. Bu konu üzerine yaptığı ilk çalışmasında[47] bu sonuca ulaşmadığı doğru olsa da, 1917 yılıyla birlikte[48] bu sonuç Russell'ın zihninde sağlam bir yer bulmuştur.

Şayet tanışıklık mantıksal özel adlara vazgeçilmez bir destek sağlıyorsa, tanışıklığın alanına ilişkin öne sürülen tüm kısıtlamalar otomatik olarak mantıksal özel adların kullanılabileceği ve anlaşılabileceği durumları da kısıtlayacağından, bu, önemli bir sonuçtur. Söz konusu kısıtlama, şeylere doğrudan uygulanmaları gerekli olduğundan, tamamen mantıksal özel adlara yüklenecektir. Dolayısıyla mantıksal özel adlar çözümlenemez olsalar bile kısıtlama yürürlükte olacaktır. Russell'm kuramındaki iki seçenekten birinde olduğu gibi mantıksal özel adların şeylere doğrudan uygulanması –diğer seçenek bunları kullanan kişilerin tanışık olduğu öğelerine çözümlenmeleridir– kaçınılmaz olsa dahi kısıtlama geçerliliğini koruyacaktır.

Bunun nedeni, Russell'ın adların karmaşık tikellere doğrudan uygulanmalarının aynı zamanda tanışıklık desteğini gerektirdiğini düşünmesidir. Başka bir şekilde söylersek; sıradan bir özel ad, mantıksal bir özel ad olarak kullanıldığında tanışıklık gereklidir. Eğer Russell Kripke'nin sıradan özel adları sabit göstergeler olarak ele alışını okuyabilecek kadar yaşasaydı, ilk tepkisi, kesinlikle, tanışıklığın sağladığı destekte ısrar etmek olurdu. Fakat Russell'ın tanışıklığın

[47] *Bkz. The Problems of Philosophy*, s. 114-118.
[48] *Bkz. Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 70.

alanına getirdiği kısıtlama dikkate alındığında, bu tepki şu sonucu beraberinde getirirdi: Herhangi biri, sıradan özel adı daha önceden tanışık olduğu bir tikel için kullandığında, bu özel ad ancak bu tikelle tanışıklığı sözde şimdiye aitse mantıksal özel ad ya da sabit gösterge olarak kullanılabilir.

Gelgelelim, Russell'ın deyişiyle, "adların ad olarak kullanımına" getirdiği kısıtlamaya yönelik itirazlar da vardır. Dahası, özel adları kaldırıp, bunların sabit göstergeler olarak kullanılabilmelerini destekleyecek alternatif yollar bulmak özel adlara ilişkin yeni bir çalışmanın hedeflerinden birisidir. Russell felsefesini öğrenen bir öğrenci, onun hafızaya ilişkin söylediklerini eleştirerek bu itirazları geliştirebilir. Bir partide "John" adında biriyle konuşuyorsam ve sonrasında sohbet anı geride kaldığında, onun adını bir ad olarak kullanmak yerine belirli bir betimleme dolayımıyla kullanmaya zorlanacağımı düşünmek mantıksızdır. Bu noktada gereken adının ad olarak kullanılmasını sürekli kılmaya yarayacak türde alternatif bir dayanaktır. Nedensellik, özellikle de deneyim-belleğin dayandığı türden bir nedensellik makul bir aday olabilir.[49]

Özel adlar kuramının tarihine bu bakış açısıyla baktığımızda, yakın zamanlı nedensel kuramları, Russell'ın tanışıklık hafızasının alanının kısıtlanmasına dayandırdığı "adın ad olarak kullanımı" kısıtlamasına ilişkin bariz bir eleştirinin doğal gelişimi olarak görebiliriz. "Adın ad olarak kullanımı" kullanıcının dolaysız farkındalığının alanının dışına, kısa dönemli hafızasının sınırlarının ve bilincini diğer kişilerin bilincinden ayıran sınırların ötesine, erişmelidir. Kripke, bu son üç uzamı özel adların –Kripke'nin görüşüne göre sabit göstergelerin– sözlü gelenek üzerinden orijinal vaftiz törenine[50] dek uzanan nedensel bir hatla desteklenebileceğini öne sürerek ele almaktadır. Evans ise, nedensel kuramın başka bir versiyonunu savunmaktadır.[51]

---

[49] *Bkz.* C. B. Martin ve M. Deutscher: *The Causal Theory of Memory*, Philosophical Review, 1966.

[50] *Naming and Necessity*, s. 91-97.

[51] *The Causal Theory of Names*, Proceedings of the Aristotelian Society Supplement, 1975.

Russell'ın tanışıklık kuramına ilişkin sormaya değer ikinci bir soru daha vardır. Russell tanışıklığı gerçekten de gerçeklikle sabit bir temas olarak mı ele almıştır? Eğer bu doğruysa, tanışıklıkta herhangi bir seçme ya da yorumlama bulunmuyor demektir. İnsan bir duyu verisiyle belirli türde bir şeyin bir örneği olarak tanışık olmadan tanışık olabilir. Dahası, duyu verisiyle belli bir sınırlandırılabilir alan içerisinde tanışık olmadan, duyu verisinin niteliklerinden biriyle tanışık olabilir.

On the Nature of Acquaintance[52] (Tanışıklığın Doğası Üzerine)'de yer alan tanışık tanımında ve *The Problems of Philosophy*[53] (Felsefenin Sorunları) adlı eserinde tanışıklığı formel olmayan bir işleyişte ele alarak, düşüncesinin bu olduğunu oldukça açık bir biçimde ortaya koymuştur. Tanışıklık bir tür bilgidir. Ancak aynı zamanda özne ve nesne arasında tamamen uzamsal bir ilişkidir. Bu, tanışıklık kuramını terk edeli çok zaman geçtikten sonra, 1959'da yeniden ele aldığında onaylanmıştır. Bundan böyle duyumlara sahip olduğumuzda bunların bize otomatik olarak bilgi verdiğini düşünmediğini açıklamıştır. "Duyu verisi" ifadesinin de imlediği gibi: "'Duyuma' kıyasla 'algı,' geçmiş deneyimlerimize dayanan alışkanlığı içermektedir. Duyumu toplam deneyimimizin yalnızca uyarana bağlı olan bir parçası olarak ayırt edebiliriz. Bu tüm olaydaki kuramsal bir çekirdektir. Tüm olay her daim içinde, alışkanlıkları içeren duyumsal çekirdeğin yer aldığı bir yorumlamadır."[54]

Önceki duruşuna ilişkin Russell'ın eleştirileri adilanedir. Wittgenstein geç dönem yazılarında, özel bir dilin olanağına karşı argümanının ilk adımı olan bu eleştiriyi sıklıkla dile getirmiştir. Tanışıklığı sabit bir temas olarak ele almak, elbette ki bir hayli çelişkili bir tutumdur. Bu bakışa içkin olan sorunlar nitelikler söz konusu olduğunda kolaylıkla görülebilir. Herhangi biri, bir renk sözcüğünün anlamını, kendisine o renkteki bir nesne gösterilmesi yoluyla, öğrenirken

---

[52] *Logic and Knowledge*, s. 162.

[53] 5. Bölüm.

[54] *My Philosophical Development*, s. 143.

nesnenin diğer özelliklerini bir kenara bırakıp rengi fark etmelidir. O rengi fark ederken, mesele esasında, yalnızca o renkle olan anlık ilişkisi değildir, aksine bunun uzun vadeli etkisidir: Onu bir sonraki görüşünde tanıyabilmelidir. Şayet bu "tanışıklığı" söz konusu nitelikle adlandırırsak, tanışıklık yalnızca sabit bir temas olmayacaktır. Bu durumda, tanışıklık, belirli bir zamanda seçmeyi ve sonraki bir zamanda onu ayırt edebilme yetisini içerecektir.

Aynı şey tikellerle tanışıklık için de geçerlidir. Bir kişiyle tanışık olduğumuzu, onu fark etmeden ve onu sonraki bir zamanda ayırt etme yetisini edinmeden, yalnızca görüş alanımızdan geçişine dayanarak iddia etmeyiz. Russell'ın kuramında, bu nokta, buna paralellik taşıyan konu olan özellikler ve ilişkilerle tanışıklık konusundaki kadar açık değildir. Bunun nedeni, Russell'ın yalın tikelleri duyu verisi olduğundan ve böylelikle insanlar ya da kuyrukluyıldızların aksine, bunların yeniden ortaya çıkmaması ve onları tekrar teşhis etme olasılığı olmamasıdır. Fakat bu neden, tanışıklık için olağan koşulları tamamen geçersiz kılmaz. Yine de duyu verinizi görsel duyu verilerinizin kümesinin belirli bir üyesi olarak ayırt etmeniz ve bunu tekrardan teşhis etme imkânına asla sahip olamayacak bile olsanız, hangisinin olduğunu hem o an hem de ileride bilmeniz gerekir. Dolayısıyla bu tür bir tanışıklık da sabit bir temastan fazlasıdır. Bu tanışıklık dünyaya bir ad yerleştirmelidir.

Mantıksal Atomculuk Felsefesi'ne kendine özgü karakterini veren Russell'ın mantık ile deneycilik arasında kurduğu bağdır. Eserin vurgusu daha çok mantıksal atomculuk için deneysel argümandır: Şayet bir sözcüğü düşünür ve yerine betimlemeler koyarak onu çözümlemeye başlarsak, bir süre sonra tanımlamaların tükendiği ve çözümlemenin sonlandığı bir noktaya varırız. Deneysel argüman, bunun, mantıksal atomlara ulaştığımızı gösterdiğini savlamaktadır.

2. dersin sonunda kısaca yer bulan Son Durak Yok Kuramını, mantıksal atomculuğun herhangi bir biçimi olmadığından göz ardı edebiliriz. Bunun nedeni; aynı çözümlemeci yöntemle iş gördüğü halde, mantıksal atomların teşhis

edilebileceği herhangi bir son raddeye asla varılmadığını savunmasıdır. Bu kuramın Russell'ın felsefesinin gelişimindeki önemi, yalnızca, çözümleme gücümüzün zorunlu olarak yetersiz olduğuna işaret etmesidir.

Bu sonuç, mantıksal atomculuğu kendiliğinden açık ve *a priori* olarak kanıtlanabilir olarak gören Akılcı Yaklaşımla birleştirildiğinde ve düzeltildiğinde –çözümleme gücümüz henüz gelişebileceği denli gelişmemiştir şeklinde– daha da ilginç bir hal alır. Bu birleşme, daha önce de belirtildiği gibi, bizi zorunlu olarak dil ile gerçeklik arasındaki genel uygunluk varsayımına itiraz etmeye götürmez. Çünkü dilin tam bir çözümlenişi, gerçekliğinkinde olduğu gibi parçalıdır. Gelgelelim; bu birleşim, mutlak atomsallık ile mevcut çözümleme başarımıza göreli atomsallık arasında bir ayrım olasılığına yol açabileceğinden, sözü edilen varsayımın belli bir oranda zayıflamasına yol açabilir.

Wittgenstein saf atomsallığın, bu özelliğin iki dereceli oluşuna olanak tanıyan bir uzlaşmanın parçası bile olsa, böylesi bir şekilde zayıflatılmasına karşıydı. Dolayısıyla şayet Akılcı Yaklaşımın Russell'ın deneyciliğinden kopup sonuna kadar vardırılması sonucundaki halini görmek istiyorsak, Wittgenstein'ın erken dönem felsefesine bakmalıyız.

Wittgenstein, mantıksal atomculuğu kendiliğinden açık olarak görmemişti. Bunun yerine kendi dil kuramından yola çıkan *a priori* bir argüman yoluyla ona varmaya çabalamıştı. Russell gibi o da sıradan bir betimleyici cümlenin anlamının olabilmesi için çözümlenmesinin bir noktasında gerçekte şeylere karşılık düşen sözcüklerin bulunmasına bağlı olduğuna inanmıştı. Son Durak Yok Kuramı söz konusu olduğunda her şey karmaşık bir hal almaktadır. Bu nedenle, göndermenin meydana geldiği noktada, bu, karmaşık şeylerin göndermesi olacaktır. Fakat buradan hareket edilirse o noktadan sonraki cümleler doğru olmalıdır. Bunun nedeni bu karmaşık şeylerin öğelerinin, onların varoluşları için gerekli bir biçimde bir araya getirilmiş olduklarının doğru olması gerekliliğidir.

Argümanın başını yeniden anımsarsak, şayet sıradan betimleme cümlelerinin çözümlenmesi hiçbir zaman mantıksal atomlarda sonlanmıyorsa, bunların anlamları ötedeki olgusal doğrulara dayanacaktır. Fakat bu, anlamı belirsiz kılacağı için kabul edilmezdir. Tüm betimleyici cümlelerin anlamı bir gerçeğe dayanacaktır, ki bu durumda her birinin anlamı daha ötedeki bir başka gerçeğe dayanacaktır ve bu şekilde *ad infinitum** ilerleyecektir.[55]

Russell, I. Dünya Savaşının hemen ardından *Tractatus*'u okuduğunda, muhtemelen bu argümanın farkına varmıştı. Bu nedenle, Akılcı Yaklaşımın, *Mantıksal Atomculuk Felsefesi'nde* (*The Philosophy of Logical Atomism*) geride kalırken sonraki yazılarında daha belirgin bir hal alması şaşırtıcı değildir. Konuşmalarında, Wittgenstein'ın argümanının ruhu neredeyse Russell'ın cümlelerinde varlığını sürdürüyordu; ancak mesele semantikten çok epistemik bir hal aldığından mesaj her zaman dönüştürülmüştü.

3. Dersin başında iyi bir örnek var: "Bildiğiniz gibi ... bir mantıksal kuram mevcuttur; söz konusu kurama göre herhangi bir şeyi anlayabilirseniz her şeyi anlayabilirsiniz. Bence, bu, fikirlerde belirli bir karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Bir tikelle tanışıklık kurduğunuzda, onun hakkında bilmediğiniz çok sayıdaki önermenin bulunduğu olgusundan bağımsız olarak, tikeli kendi başına oldukça tam bir anlamda anlarsınız. Fakat tikelin kendisinin ne olduğunu bilmeniz için, tikele ilişkin önermelerin bilinmesi gerekli değildir. Bunun tam aksi doğrudur. Bir tikelin adının belirdiği bir önermeyi anlamak için, o tikelle halihazırda tanışık olmanız gerekmektedir. Daha karmaşık olanın anlaşılmasında, daha yalın olanla tanışıklık bir koşul olarak varsayılmıştır..."[56]

---

* Sonsuza dek. – çn.

55 *Bkz. Tractatus* 2.0211.2.022 ve 3.23-3.24. Ayrıca *bkz. Notebooks* 1914-16 içerisinde *Notes Dictated to G. E. Moore in Norway*, s. 116: "Bir önermenin anlamı (Sinn) olup olmadığı sorunu bu önermenin bir bileşeni hakkında olan bir başka önermenin doğruluğuna katiyen dayandırılamaz," *bkz.* Wittgenstein'ın 18 Haziran 1915 tarihindeki 7 ve 8 numaralı notları, *Notebooks* 1914-16, s. 64.

56 *The Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, s. 70-71.

Görüldüğü üzere, *Tractatus*'ta Wittgenstein'ın argümanını okuduğunda verdiği tepki onunla anlaşmadır. Russell, bu argümanı özetler ve onunla ayrıldığını ifade etmez: "Belirli bir karmaşığın olduğu iddiası, bunun bileşenlerinin birbirleriyle belirli bir yolla ilişkili olduğu iddiasına dönüşür, ki bu da bir olgunun iddiasıdır: Böylece şayet bu karmaşığa bir ad verirsek, bu adın yalnızca belirli bir önermenin (karmaşığın bileşenlerinin birbiriyle ilişkililiğini savlayan önermenin) doğruluğunda bir anlamı olacaktır. Dolayısıyla karmaşıkların adlandırılması önermeleri, önermeler de yalınların adlandırılmasını varsayar."[57] Bu, Akılcı Yaklaşımın Russell'ın bu konu hakkında yazdıklarına baskın çıkmaya başladıktan sonraki dönüş noktasıdır. Bunun iki yıl sonrasında, *Mantıksal Atomculuk*'ta atomsallığın, biri mutlak diğeriyse bize göreli olan, iki derecesinin olabileceği olasılığını ima eder.[58]

Altmış yıl sonra, Russell'ın mantıksal atomculuğunun gelişimine baktığımızda, kuramın en ilginç özelliği Russell'a sözcüğün fenomenal ve derin çözümlemesi arasında açılıyor gibi görünen uçurumdur. Russell'ın fenomenal çözümleme tercihine ilişkin bir kuşkudan halihazırda söz edildi. Bir niteliği ya da ilişkiyi ayırt etme yetisi, bunlara işaret eden sözcüğün anlamını bilmenin gerçekten de büyük bir parçası mıdır? Aynı soruyu doğal türlere gönderme yapan sözcükler için de sorarsak, Kripke ve Putnam'ın verdiği olumsuz yanıtı almamız mümkündür[59]. Bu türden sözcüklerin anlamı, henüz biz onları keşfetmeden sözcüklerin özüne bağlanmış görünüyor ve onları ayırt etmemizi sağlayan fenomenal özellikler onlara sadece olumsal ve çevresel bir biçimde aitmiş gibi görünüyor.

Bugün, bu fikrin köklerini Wittgenstein'ın *Tractatus*'unda görebiliriz. Russell, her ne kadar birbirileriyle mantıksal olarak bağlantılı olsa da, bu bağlantılar bir renk sözcüğünü

---

[57] Russell'ın Wittgenstein'ın *Tractatus Logico-Philosophicus*'una yazdığı giriş, London. İngilizce ilk baskısı, 1922, s. xiii.

[58] Aşağıda, s. 143. Yukarıda s. xiii'den alıntılanmış.

[59] S. Kripke: *Naming and Necessity*, ss. 116-139; H. Putnam: *Dreaming and "Depth Grammar,"* Philosophical Papers Vol. II, ss. 310-315 içinde ve *The Meaning of "Meaning,"* a.g.e., s. 229-259.

öğrenmek için başka bir renkle tanışıklık kurularak kullanılamadığından, renklerin belirli tonlarını mantıksal atomlar olarak ele alıyordu. Wittgenstein, mantıksal atomlarla bu özdeşleştirmeye itiraz etmiş ve daha katı bir yalınlık ölçütünde ısrar etmişti: Yalın bir şeyin adı başka bir yalın şeyin adıyla herhangi bir biçimde –sözcüğün anlamını öğrenmek için, bu sözcükle gönderme yapılan şeyle tanışıklık olmadan, kullanılamayan başka bir yolla bile– mantıksal açıdan bağlantılı değildir.

Böylece Wittgenstein mantıksal çözümlemeyi gündelik hayatta anlamları öğrenme şeklimizden ayırmıştır. Putnam gibi o da, sözcüğün anlamının, bu sözcükle gönderme yapılan şeyin özüne, bu öz henüz keşfedilmemiş olsa bile bağlanmış olabileceğini düşünmüştür. Buradaki farklılık, Putnam'ın öze ulaşmada bilimsel kuramı kullanırken, Wittgenstein'ın yalın bir şekilde parçalara ayırmanın özel bir türü olarak mantıksal çözümleme resmine dayanmasıdır. Ancak sonunda Wittgenstein, bunun kendisine yol gösteremediği kararına varmıştır. Russell da mantıksal çözümlemeye dair aynı resme sahiptir, fakat onun çözümlemeyi kullanışı deneyciliğinin kontrolündedir. Böylece mantıksal çözümleme onu bugüne dek oyun dışında bırakmamıştır.

David Pears
Christ Church Oxford
Ağustos 1985

MANTIKSAL ATOMCULUK FELSEFESİ (1918)

Aşağıdaki [metin] 1918 yılının ilk aylarında, Gordon Meydanı [Gordon Square] Londra'da, büyük çoğunluğunu arkadaşım ve eski öğrencim Ludwig Wittgenstein'dan öğrendiğim, belli fikirlerin açıklanmasıyla ilgili olan sekiz derslik bir kursun metnidir. 1914 Ağustosundan beri onun görüşlerini bilme fırsatına sahip değilim ve şu an yaşıyor olup olmadığını bile bilmiyorum. Bu yüzden, derslerde içerilen kuramların çoğuna önceden orijinal bir katkıda bulunmasının ötesinde, kendisinin bu derslerde söylenenlerde sorumluluğu yoktur.[1]

1. OLGULAR VE ÖNERMELER

Şimdi başlayacağım dersler dizisine, Mantıksal Atomculuk Felsefesi ismini veriyorum. Belki de, öncelikle bu başlıktan ne anladığıma dair bir iki kelime söyleyerek başlamalıyım. Mantıksal Atomculuk olarak adlandırdığım, savunmak istediğim felsefe türü, matematik felsefesi üzerine düşünme sürecinde kendini baskın kıldı; buna rağmen ikisi arasında ne derece tam bir mantıksal bağlantının olduğunu apaçık bir şekilde söylemem zor. Bu derslerde söyleyeceğim şeyler temel olarak benim kendi kanılarımdır ve bundan ötesi olduklarını iddia etmiyorum.

Matematiğin İlkeleri'nde [*The Principles of Mathematics*] kanıtlamaya çalıştığım üzere, matematiği çözümlediği-

[1] *Monist*'te basım için önsöz olarak yazıldı.

mizde onu her zaman mantığa dayandırıyoruz. En kaba ve en biçimsel anlamda, tüm bunlar,* bütünüyle mantığa geri gidiyor. Bu derslerde matematik felsefesinden ileri geldiğini düşündüğüm mantıksal bir öğretiyi, tam olarak mantıksal olmayan ama belirli bir şekilde mantıksal olarak aksettirilebilecek bir nevi çerçeveyi ve bunun temelindeki belirli türdeki bir metafiziği oldukça kısa ve yetersiz bir biçimde ortaya koyacağım. Savunduğum mantık, Hegel'i az ya da çok takip eden insanların monistik mantığına karşıt olmak suretiyle atomcudur. Mantığımın atomcu olduğunu söylerken, birçok ayrık şey olduğu yönündeki sağduyusal inancı paylaştığımı ima ediyorum; dünyanın görünen çokluğunun sadece tek bir bölünmez Gerçekliğin safhalarından ve gerçek olmayan bölümlerinden meydana geldiğini kabul etmiyorum. Bu, savunmak istediğim felsefe türünü haklı çıkarmak için birinin yapacaklarının büyük bölümünün çözümleme sürecini haklı çıkarmaktan oluşacağından kaynaklanır. Sık sık çözümleme sürecinin yanlışlama olduğu, verili bir somut bütünü çözümlerken onu yanlışladığınızı ve çözümlemenin sonuçlarının doğru olmadığı belirtilir. Ben bunun doğru bir bakış açısı olduğunu düşünmüyorum. Burada demek istediğim, şüphesiz bir çözümleme yaptığınızda çözümlemeden önce elinizde olanları muhafaza edeceğiniz değildir, ki bunu kimse savunmaz. Eğer bunu yaptıysanız çözümlemeden elinize hiçbir şey geçmeyecektir. Karşıt olarak, bu görüşlere karşı argümanda bulunarak katılmadığım görüşleri benimsemeyi de önermiyorum; bundan ziyade konuyla ilgili doğru olduğuna inandığım şeyleri olumlu biçimde öne sürmeyi ve savunduğum fikirlerin mutlak bir şekilde reddedilemez veriler olması için çaba sarf etmeyi öneriyorum. "İnkâr edilemez veri" hakkında konuştuğumda, inkâr edilemez veri "doğru veri"yle eş anlamlı görülemez, çünkü "inkâr edilemez" psikolojik bir terimken, "doğru" değildir. Bir şeyin "inkâr edilemez" olduğunu söylediğimde, bunun herhangi bir kişinin inkâr edebileceği türden bir şey olmadığını demek istiyorum. Bir şeyin inkâr edilemez olma-

* Çözümleme –çn.

sı doğru olduğu sonucunu çıkarmaz, ancak bunun doğru olduğunu düşündüğümüz sonucunu çıkarır; öyle gözükmektedir ki, hakikate en fazla bu kadar yaklaşabiliriz. Herhangi bir bilgi kuramı üzerinde düşünürken, az ya da çok kaçınılmaz öznelliğe bağlı kalırsınız, çünkü sadece dünyanın hakikatinin ne olduğuyla değil, "Dünyaya ilişkin ne bilebilirim?" sorusuyla ilgilenirsiniz. Her zaman bir şeye ilişkin size doğru görünen bir argüman türüyle başlamak zorundasınızdır; eğer size doğru görünüyorsa yapacak fazla bir şey yoktur. Kendinizi aşamaz ve size doğru olarak görünen şeylerin gerçekten doğru olup olmadığı üzerine soyut bir şekilde düşünemezsiniz; bunu tek bir durumda yapabilirsiniz, inançlarınızdan biri, inançlarınız arasındaki diğer inançlar sonucunda değiştirildiğinde.

Öğretimin adına *mantıksal* atomculuk dememin sebebi çözümlememden arda kalan bir şey olarak ulaşmak istediğim atomların fiziksel atomlar değil, mantıksal atomlar olmasıdır. Bunların bazıları; benim, "tikeller" (küçük renk veya ses parçaları gibi anlık şeyler) diye adlandırdıklarımdır. Bazılarıysa; yüklemler, ilişkiler ve benzerleridir. İşin esası, varmak istediğim atom mantıksal çözümlemenin atomudur; fiziksel çözümlemenin atomu değildir.

Başlamak için inkâr edilemez olan verinin her zaman belirsiz ve muğlâk olması felsefede oldukça merak uyandıran bir olgudur. Örneğin şunu söyleyebilirsiniz; "Şu an bu odada belirli sayıda insan bulunmaktadır." Bu bazı açılardan açıkça inkâr edilemez bir ifadedir. Fakat iş bu odanın ne olduğunu, bu odadaki kişilerden kastın ne olduğunu ve bir insanı diğer bir insandan nasıl ayıracağınızı ve bunun gibi şeyleri tanımlamaya geldiğinde, söylediğiniz şeyin korkutucu bir biçimde belirsiz olduğunu ve ne demek istediğinizi aslında bilmediğinizi görürsünüz. Bu, bir anda gerçekten emin olabileceğiniz bir şeyin, aslında anlamını bilmediğiniz bir şey olduğu ve kesin ifadesini öğrendiğiniz anda doğru veya yanlış olduğundan, en azından bir anda emin olamayacağınız tekil bir olgudur. Sağlam bir felsefe yapma süreci, bana göre, bu kesinlikle emin olduğumuz açık, belirsiz, muğlâk şeyler-

den düşünüm* ve çözümleme yoluyla bulduğumuz belirsiz şeyde içerilen kesin, açık, tam olana, diğer bir deyişle belirsiz şeyin bir çeşit gölgesi olduğu gerçek doğruluğa doğru geçmeyi içerir. Eğer daha fazla zamanımız olsa ve şu an sahip olduğumdan daha fazla bilgiye sahip olsam, tüm dersi belirsizlik kavramı üzerine geçirmeyi denerim. Bence bilgi kuramında belirsizlik birçok insanın yazdıklarından yola çıkarak değer biçtiğinizden çok daha önemlidir. Her şey bir dereceye kadar belirsizdir, siz bunu kesinleştirmeye çalışmadıkça fark etmezsiniz ve her kesin şey normalde olduğunu düşündüğünüzden o kadar uzaktadır ki, bir an bile ne düşündüğümüzü söylediğimizde gerçekten kast ettiğimiz şeyin o olduğunu varsayamazsınız.

Bahsettiğim çözümleme ve düşünüm yöntemiyle belirsizden kesine geçtiğinizde, her zaman bir hata riskini barındırırsınız. Eğer bu odada çok insan olduğu ifadesiyle yola çıkarsam ve daha sonra bu ifadeyi kesinleştirmeye çalışırsam, çok fazla risk barındırırım ve yaptığım herhangi kesin bir beyanın hiç de doğru olmaması, bu durumda oldukça muhtemel olacaktır. Öyleyse bu belirsiz inkâr edilemez şeylerden, başlangıç noktasının inkâr edilemezliğini koruyacak kesin şeylere kolayca ve basitçe varamazsınız. Vardığınız kesin önermeler temeli üzerine inşa ettiğiniz *mantıksal* öncüller olabilir, fakat bunlar bilgi kuramı için öncüller değildirler. Sahip olduğunuz bilginin oluştuğu noktayla eğer tam bilgiye sahipseniz, bundan yaptığınız çıkarımlar arasındaki farkı anlamak önemlidir. Bunlar tamamen farklı şeylerdir. Bir mantıkçının bilim için ele alacağı öncül türleri ilk bilinen veya en kolay şekilde bilinen şeyler olmayacaktır; bu güçlü tümdengelimsel çıkarım gücü olan, güçlü ikna yeteneği ve kesinliği olan bir önerme olacaktır; ki bu, bilginizin başlangıç noktası olan gerçek öncüllerden oldukça farklıdır. Bilgi kuramı için öncüllerden bahsederken, objektif bir şeyden değil kişiden kişiye değişen şeylerden bahsedersiniz, çünkü bir kişinin bilgi kuramının öncülleri başka bir kişininkiyle aynı olmayacaktır. Büyük bir ekol içinde, bildiğiniz bir şey hak-

* Reflection –çn.

kında felsefe yapmaya çalıştığınızda, öncüllerinizi gitgide belirsizlik ve anlaşılmazlık noktasına doğru, olduğunuz konumun çok ötesinde, doğrudan çocukluğa veya maymunlara doğru dayandırmanız gerektiğini ve bildiğiniz gibi görünen, ancak bir psikoloğun sizin yerinize önceki bir düşüncenin veya çözümlemenin bir ürünü ve düşünümü olarak göreceği, her şeyin kendi bilginiz içinde gerçekten bir öncül olarak kabul edilemeyeceğini öne sürmeye büyük bir eğilim vardır. Söylediğim bu kuram geniş şekilde benimsenen ve ileri sürmek istediğim analitik bakış açısına karşı kullanılan bir kuramdır. Bana göre amacınız sadece tarih ya da zihnin gelişimini incelemek değil de, dünyanın tabiatını meydana çıkarmaksa, olduğunuz konumdan daha da geriye gitmek istemezsiniz. Çocuk ya da maymunun belirsizliğine geri dönmek istemezsiniz, çünkü oldukça yeterli bir zorluğun kendi belirsizliğinizden yükseldiğini bulursunuz. Fakat orada, nihai iki önyargınızın çatıştığı ve argümanın bittiği yerde, var olan bir şey felsefede sürekli meydana gelen bu zorluklardan biriyle karşı karşıya gelir. İlk deneyim denen şeyin, düşünümleyen kişilerin bilgisine kıyasla, bilgeliğe daha iyi bir rehber olması gerektiği kanaatinde olan bir zihin tipi vardır ve bir de tamamen zıt düşüncede olan bir zihin tipi vardır. Bu noktada başka herhangi bir argüman görmemekteyim. Oldukça açıktır ki, yüksek eğitim almış bir kişi her şeyi küçük bir çocuktan ya da bir maymundan daha farklı şekilde görür, duyar, hisseder ve yapar; dünyayı tecrübe etme ve dünyayı düşünmeyle ilgili tüm biçimler daha ilkel olan deneyimden çok daha fazla analitiktir. Herhangi bir çözümleme çalışmasında öncüller olarak almamız gereken şeyler–*bize* burada ve şimdi, olduğumuz şekilde– inkâr edilemez olarak görünen şeylerdir ve bence bütününde Descartes'ın benimsediği yöntem biçimi doğrudur; eş deyişle işe olaylardan şüphe ederek başlamalısınız ve bir şeye, hataya sebebiyet verebileceğinden emin olmadığınız için değil; açıklığından veya seçikliğinden dolayı şüphe edemeyeceğiniz fikrini sürdürmelisiniz; çünkü sizi hata olasılığından koruyan bir yöntem bulunmamaktadır. Kusursuz güvenlik arzusu her zaman düşmekte olduğu-

muz tuzaklardan biridir ve her şeyde olduğu gibi bilgi alanında da savunulmaz bir durumdur. Bununla beraber, tüm bunları göz önünde bulundurarak, bana göre Descartes'ın yöntemi bütününde başlangıç noktası için sağlam olandır.

Bu yüzden, her zaman bir tartışmaya oldukça gülünç biçimde belirgin olan bir veriye atıfta bulunarak başlamayı öneririm. Gerekli olan her türlü felsefi beceri, büyük ölçüde düşünüm ile çözümleme yapabilenlerin seçimine ve düşünüm ile çözümlemenin kendilerine bağlı olacaktır.

Bu zamana kadar söylediklerim giriş bölümünü oluşturmaktadır.

Dikkatinizi çekmek istediğim ilk doğruculuk –ki doğruculuk olarak adlandırdığım bu şeylerin değinilmeleri neredeyse komik olacak kadar aşikâr olduğu konusunda bana katılacağınızı umarım– dünyanın *olguları* içerdiği, bu gerçeklerin biz onlar hakkında ne düşünürsek düşünelim değişmediği ve olgulara ilişkin olan ve bu bağlamda ya doğru ya da yanlış olan *inançların* mevcut olduğudur. Öncelikle size bir "olgu"dan kastımın ne olduğuna dair bir ön açıklama vermeye çalışacağım. Bir olgudan bahsederken –tam bir tanım vermeye yeltenmiyorum, daha ziyade bir açıklamada bulunuyorum ki böylece ne hakkında konuştuğumu bilesiniz– bir önermeyi doğru ya da yanlış yapan şeyi kastediyorum. Eğer "yağmur yağıyor" dersem, bu dediğim belli bir hava durumu çerçevesinde doğru, başka hava durumlarında yanlıştır. Benim ifademi doğru (veya durum gerektirdiğinde yanlış olabilir) yapan hava durumu "olgu" diye adlandırmak durumunda olduğum şeydir. Eğer ben "Sokrates ölüdür" dersem, benim bu ifadem Atina'da çok uzun zaman önce fizyolojik olarak gerçekleşen bir durumdan dolayı doğru olacaktır. Eğer ben "kütleçekim, mesafenin karesine zıt olarak değişir" dersem, benim ifadem astronomik olguya göre doğrulanır. Eğer "iki kere iki dört eder" dersem benim ifademi doğru yapan şey aritmetik bir olgudur. Diğer taraftan, eğer ben "Sokrates hayattadır," "kütleçekim mesafeyle doğru orantılı olarak değişir" veya "iki kere iki beş eder" dersem, benim önceki ifadelerimi doğru yapan aynı olgular, bu yeni ifadelerin yanlış olduklarını gösterir.

Şunu anlamanızı isterim ki, ben bir olgu hakkında konuşurken, Sokrates gibi ya da yağmur veya güneş gibi, var olan tikel bir şeyi kastetmiyorum. Sokrates'in kendisi de bir ifadeyi doğru veya yanlış kılmaz. Sokrates'in kendisinin "Sokrates yaşamıştı" ifadesine doğruluk verebileceğini farz etmeye eğilimli olabilirsiniz, fakat aslına bakılırsa bu bir hatadır. Bu, var olma kavramıyla ilgilenmek istediğimde karşılaştığım ve bu kursun altıncı dersinde açıklamaya çalıştığım bir karışıklıktır. Sokrates'in[2] kendisi veya herhangi tikel bir şeyin kendisi, bir önermeyi doğru ya da yanlış yapmaz. "Sokrates ölüdür" ve "Sokrates hayattadır," her iki ifade de Sokrates'le ilgili ifadelerdir. Biri doğru diğeri yanlıştır. Olgu olarak adlandırdığım şey, "Sokrates" gibi tek bir kelimeyle ifade edilen değil, tam bir cümleyle ifade edilen şeydir. "Ateş" veya "kurt" gibi tek bir kelime bir olguyu ifade etmeye kalkışırsa, bu her zaman açıklanmamış bir bağlamdan dolayıdır ve olgunun tam bir ifadesi her zaman bir cümleyi içerecektir. Örneğin belli bir şeyin belli bir özelliği olduğunu veya bunun bir başka şeyle belli bir ilişkisi olduğunu söylerken bir olgudan bahsederiz; fakat özelliği ya da ilişkisi bulunan şey benim "olgu" dediğim şey değildir.

Olguların nesnel dünyaya ait olduklarını gözlemek önemlidir. Özel bazı durumlar haricinde bunlar, bizim düşüncelerimizle veya inançlarımızla yaratılmamışlardır. Bu, benim kesin doğruculuk olarak kurmak istediğim şeylerden biridir; fakat şüphesiz, biri, ancak herhangi bir felsefeyi tamamen okuduğu anda, bu tarz bir ifadenin istediği konuma gelebilmesi için ne kadar çok şeyin söylenmesi gerektiğini anlar. Üstünde durmak istediğim ilk şey dış dünyanın –diğer bir deyişle bilginin bilmeyi hedeflediği dünya– birçok "tikeller"le tamamen tanımlanmadığı, aynı zamanda adına olgu dediğim bu şeyleri de göz önünde bulundurmanız gerektiğidir; bu olgular bir cümleyle ifade ettiğiniz şeylerdir ve bunlar sandalyeler ve masalar kadar gerçek dünyanın birer parçasıdır. Psikolojide olanın dışında, ifadelerimizin çoğu

[2] Şu anda Sokrates'i "tekil" olarak görüyorum. Ama birazdan bu görüşün değişmesi gerektiğini göreceğiz.

sadece zihin durumumuzu ifade etmek niyetinde değildir, yine de başarabildiği yegâne şey budur. Bunlar (psikolojik olgular haricinde) dış dünyayla alakalı olan olguları ifade etmeyi amaçlarlar. Bu gibi olgular, doğru konuştuğumuzda ve yanlış konuştuğumuzda eşit olarak içerilirler. Yanlış konuştuğumuzda, söylediğimizi yanlış yapan şey objektif bir olgudur ve doğru konuştuğumuzda söylediğimizi doğru yapan da objektif bir olgudur.

Birçok farklı olgu türü vardır ve sonraki derslerde bu olguların belli şekillerde sınıflandırılmasıyla ilgileniyor olacağız. Başlangıç olarak bazı olgu türlerine dikkat çekeceğim, ki böylece olguların birbirine çok benzediğini sanmayasınız. "Bu beyazdır" gibi *tikel olgular* vardır; bundan başka "Tüm insanlar ölümlüdür" gibi *genel olgular* vardır. Şüphesiz, tikel ve genel olgular arasındaki ayrım en önemli ayrımlardan biridir. Ayrıca dünyayı bütünüyle sadece tikel olgular aracılığıyla tanımlayabileceğinizi varsaymak çok büyük bir hata olacaktır. Evrendeki her tikel olguyu tarihsel sıraya koymayı başardığınızı ve hiçbir yerde sıralamaya koymadığınız tek bir tikel olgu bile kalmadığını farz edin, şunu da eklemediğiniz sürece yine de evrenin tam bir tanımına ulaşamazsınız: "Burada tarihsel sıralamasını yaptığım olgular var olan tikel olgulardır." Bu yüzden, tikel olgular kadar genel olgulara da sahip olmadan dünyayı tamamen tanımlamayı bekleyemezsiniz. Bir başka ayrım, ki belki de bu ayrımı yapmak daha zordur, olumlu ve olumsuz olgular arasındadır; örneğin "Sokrates hayattaydı" olumlu bir olgudur; "Sokrates hayatta değildir" olumsuz bir olgudur.[3] Fakat bu ayrımı kesinleştirmek zordur. Ayrıca tikel nitelikleri veya tikel ilişkileri ilgilendiren bazı olgular vardır ve bunların haricinde, mantığınızda var olan, gerçek dünyanın herhangi bir bileşeninden, tikel bir şeyden, tikel bir nitelikten veya tikel bir ilişkiden bahsetmeyen, aslında hiçbir şeyden bahsetmeyen tamamen genel olgular vardır. Bu, mantıksal önermelerin özelliklerinden biridir; hiçbir şeyden bahsetmemeleri. Bu tür bir önerme şu şekildedir: "Eğer bir sınıf diğerinin bir

[3] Olumsuz olgular bir sonraki derste derinlemesine tartışılacaktır.

parçasıysa, birinin üyesi olan bir terim diğerinin de üyesidir." Saf bir mantıksal önermenin ifadesinde beliren tüm bu kelimeler, gerçekten de söz dizimine ait olan kelimelerdir. Bunlar içinde yer aldıkları önermenin tikel bir bileşeninden bahsetmeyen, sadece form veya bağlantı ifade eden kelimelerdir. Bu, şüphesiz kanıtlanması gereken bir durumdur; ben bunu kendinde-kavranılan olarak sunmuyorum. Bunun haricinde tek olan şeyin nitelikleri hakkında olgular vardır; iki şeyin, üç şeyin ve daha fazlasının arasındaki ilişkiler hakkında olgular ve de farklı amaçlar için önemli olan, dünyadaki bazı olguların herhangi bir rakamla farklı sınıflandırılmaları hakkında olgular vardır.

Doğru ve yanlış olgular ikiliğinin olmadığı açıktır; yalnızca olgular vardır. Tüm olguların doğru olduğunu söylemek şüphesiz hata olur. Bu hata olur, çünkü doğru ve yanlış bağıntılıdır ve eğer bir şey yanlış *olabilecek* bir şey idiyse doğru da olduğunu öne sürebilirdiniz. Bir olgu, ya doğru ya yanlış olamaz. Bu bizi, hepsi de doğruluk ve yanlışlık niteliğine sahip olan ifadeleri, önermeleri veya yargıları sorgulamaya götürür. Bilgi kuramının hedefleri için olmasa da, mantığın hedefleri için; doğruluğun ve yanlışlığın ikiliğinde bizim tipik vasıtamız olacak şey olan önermeye odaklanmak doğaldır. Bir önermenin göstergede, sorgulayan veya emreden ya da dileyen değil, herhangi bir şeyi iddia eden bir cümle olduğu söylenebilir. Önerme ayrıca "olduğu" kelimesiyle kurulan bir cümle türünde de olabilir. Örneğin "Sokrates'in hayatta olduğu," "İki kere ikinin dört olduğu," "İki kere ikinin beş olduğu" şeklinde devam eden cümlelerin her biri bir önerme olacaktır.

Bir önerme sadece bir semboldür. Parçalarının da semboller olduğu durumlarda önerme karmaşık bir semboldür: Bir sembol onu oluşturan parçaları da sembol olduğunda karmaşık olarak tanımlanabilir. Birkaç kelime içeren bir cümlede, bu kelimelerin her biri bir semboldür ve bu yüzden bunlardan oluşan cümle de bu bağlamda karmaşıktır. Sembolizm kuramında felsefenin büyük ölçüde önemi vardır; bu önemin ölçüsü üzerinde birçok kez düşündüm. Bana

göre bu önem tamamen olumsuz anlamdadır, eş deyişle, eğer sembollerin açıkça bilincinde değilseniz, bu önem şu olguda yatar; eğer sembolün sembolize ettiği şey ile sembolün ilişkisinin açıkça farkında değilseniz, sadece sembole ait olan şeyin niteliklerine katkıda bulunursunuz. Bu özellikle felsefi mantık gibi çok soyut çalışmalarda yaşanması muhtemel bir durumdur, çünkü üzerinde düşünmeniz gereken konu o kadar aşırı zor ve anlaşılmazdır ki, bunun üzerinde düşünmeye kalkışan herhangi bir kişi, bunu sizin altı ay içinde belki bir defa, dakikanın yarısı kadar bile düşünmediğinizi bilir. Zamanın geri kalanında sembolleri düşünürsünüz, çünkü bunlar esnektir, fakat düşünmeniz gereken şey korkunç derecede zordur ve kişi çoğunlukla bunu düşünmeyi beceremez. Gerçekten iyi bir filozof, altı ay içinde bir dakika da olsa, bir kere bu mesele üzerine düşünen kişidir. Kötü filozoflar bunu asla beceremez. Bu yüzden sembolizm kuramının belli bir önemi vardır; çünkü diğer şekilde sembolizmin niteliklerini şeyin nitelikleriyle karıştırmanız oldukça muhtemeldir. Bu durumun başka ilginç yönleri de vardır. Farklı sembol türleri, sembol ve sembolize edilen arasında farklı ilişki türleri ve bunları kavrayamamaktan kaynaklanan çok önemli mantık hataları vardır. Tiplerle ilişkili olarak ileriki bir derste sözünü edeceğim çelişki türlerinin hepsi sembolizmdeki hatalardan, bir sembol türünü başka bir sembol türünün olması gerektiği yere koymaktan kaynaklanır. Felsefede kesinlikle temel olduğu düşünülen kavramlardan bazıları bana göre tamamen sembolizme karşı oluşan hatalardan –örneğin varoluş veya isterseniz gerçeklik kavramı diyelim– doğmuştur. Bu iki kelime felsefede tartışılan birçok şeyin yerini tutmaktadır. Her önermenin bir bütün olarak gerçekliğin gerçekten bir betimlemesi olduğuna dair bir kuram vardır ve hep beraber bu gerçeklik ve varoluş kavramları felsefede önemli roller almışlardır. Şimdi benim kişisel inancım şudur ki; bunlar felsefede meydana gelmiş oldukları gibi tamamen sembolizm hakkında bir karmaşanın sonucudur ve bu karmaşayı çözdüğünüzde varoluş hakkında söylenen neredeyse her şeyin düpedüz

alakasız şeyler ve sadece birer hata olduğunu görürsünüz ve bunun hakkında tüm söyleyebileceğiniz budur. Bu konuya daha sonraki bir derste değineceğim fakat bu sembolizmin önemli olduğu bir yöntem örneğidir.

Belki de sembolizmden ne anladığıma dair bir ya da iki kelime söylemeliyim, çünkü bana göre bazı insanlar sembolizm dediğinizde sadece matematiksel sembollerden bahsettiğinizi düşünür. Ben bunu her türden ve biçimden tüm dilleri içermesi bağlamında kullanıyorum, ki böylece her kelime, her cümle vs birer sembol olur. Bir sembolden bahsettiğimde, basit biçimde başka bir şey "anlamına gelen" bir şeyi kastederim, ki bu durumda "anlamına gelen" şeyi size açıklamaya hazırlıklı değilimdir. Zaman içinde, "anlam" kelimesinin ifade edebileceği sonsuz sayıdaki şeyleri kısıtlı bir şekilde sıralayacağım, ancak bunu yaparken kendimi konuyu tüketmiş saymayacağım. Anlam kavramının her zaman az ya da çok psikolojik olduğunu ve ne anlamın ne de bu yüzden sembolizmin saf mantıksal bir kuramına ulaşmanın mümkün olduğunu düşünürüm. Bence bu, bilme, bilişsel ilişkiler ve muhtemelen çağrışım gibi şeyleri dikkate alan bir sembolle ne kastettiğinizi açıklayan şeyin tam özüdür. Her şekilde oldukça eminim ki, sembolizm kuramı ve sembolizmin kullanılışı saf mantıkta, çeşitli bilişsel ilişkileri ele almadan açıklanabilecek bir şey değildir.

Birinin "anlam"dan kastının ne olabileceğine dair bazı örneklendirmeler vereyim. Örneğin "Sokrates" kelimesinin belirli bir kişi anlamına geldiğini söyleyeceksiniz, "ölümlü" kelimesinin belirli bir nitelik olduğunu ve "Sokrates ölümlüdür" cümlesinin de belirli bir olgu anlamına geldiğini söyleyeceksiniz. Fakat bu üç anlam türü tamamen birbirinden ayrıdır ve eğer "anlam" kelimesinin bu üç durumda da aynı anlama sahip olduğunu düşünürseniz en umutsuz çelişkilere düşersiniz. "Anlam"dan kastedilenin tek bir şey olduğunu varsaymamak oldukça önemlidir ve bu yüzden sembolün sembolize edilenle sadece tek türden ilişkisi vardır. Bir ad, bir kişiyi ele almak için uygun bir sembol olabilir; bir cümle de (ya da bir önerme), bir olgunun uygun bir sembolü olabilir.

Bir inanç ya da bir ifade, olgunun sahip olmadığı doğruluk ve yanlışlık ikiliğine sahiptir. Bir inanç ya da bir ifade her zaman bir önerme içerir. Bir kişinin bir şeyin belirli bir şekilde olduğuna inandığını ve bunun bir şekilde olduğunu söylersiniz. Bir insan, Sokrates'in öldüğüne inanır. Dış görünüşe bakılırsa inandığı şey bir önermedir, formel amaçlar için bu önermeyi doğruluk ve yanlışlık ikiliğine sahip olan özsel bir şey olarak almak uygundur. *Önermelerin olgular için birer ad olmadığı* tarzındaki şeyleri anlamak oldukça önemlidir. Size gösterildiği sürece bu oldukça açıktır; fakat aslında bu bana eski bir öğrencim olan Wittgenstein tarafından gösterilene kadar ben bunu fark etmemiştim. Bir önermenin bir olgu için bir adın yerine geçmediğini, her bir olguya karşılık gelen *iki* önermenin olduğu nadir bir durumdan yola çıkarak düşünürseniz bu oldukça apaçık oluyor. "Sokrates ölüdür"ün bir olgu olduğunu varsayalım. İki önermeniz vardır: "Sokrates ölüdür" ve "Sokrates ölü değildir." Ve bu iki önerme de aynı olguya karşılık gelir; dünyada birini doğru ve birini yanlış yapan bir olgu vardır. Bu rastlantısal değildir ve bu bize önermenin olguyla olan ilişkisinin adın adlandırılan şeye olan ilişkisinden nasıl tamamen farklı olduğunu gösterir. Her bir olgu için iki önerme vardır, biri doğru diğeri yanlıştır ve sembollerin doğasında hangisini doğru hangisinin yanlış olduğunu bize gösteren hiçbir şey yoktur. Eğer olsaydı, çevrenize bakmadan sadece önermeleri sınayarak dünya hakkındaki hakikati meydana çıkarabilirdiniz.

Gördüğünüz gibi, bir önermenin bir olguyla iki farklı ilişkisi vardır: Bunlardan birisi olgu için doğru olması, diğeri de yanlış olmasıdır. Her ikisi de ikisi arasında mevcut olan eşit derecede önemli mantıksal ilişkilerdir; bir ad söz konusu olduğundaysa adın adlandırdığı şeyle olabilecek tek bir ilişkisi vardır. Bir ad sadece tikel bir şeyi adlandırır; bunu yapmıyorsa zaten o bir ad değildir, bir sestir. Tikel bir şeyi adlandırmayla ilişkisi olmadığı sürece bir ad, ad olamazken, bir önerme yanlış olsa bile bir önermeden başka bir şey olamaz. Beraberce ad olma niteliğine tekabül eden, doğru olma

ve yanlış olma şeklinde iki şekil vardır. Bir kelimenin sadece bir ad ya da anlamsız bir ses olabileceği gibi, görünüş olarak bir önerme olan bir ifade doğru veya yanlış olabilir veya anlamsız da olabilir, fakat doğru veya yanlış anlamsızlığa karşı olarak bir bütün oluşturur. Bu, şüphesiz önermelerin formel mantık niteliklerinin adlarınkinden oldukça farklı olduğunu ve bunların olgularla ilişkilerinin de oldukça farklı olduğunu gösterir ve bu yüzden *önermeler olgu adları değildir.* Olguları farklı biçimde adlandırabileceğiniz fikrine yönelmemelisiniz; bunu yapamazsınız. Onları asla adlandıramazsınız. Bir olguyu uygun olarak adlandıramazsınız. Yapabileceğiniz tek şey, bunu iddia etmek, reddetmek, arzulamak, istemek, dilemek veya sorgulamaktır; fakat bunların hepsi bütün bir önermeyi içeren şeylerdir. Bir önermeyi doğru veya yanlış yapan şeyi asla mantıksal özne pozisyonuna koyamazsınız. Bunu ancak iddia edilecek, reddedilecek ve benzeri bir şey olarak ele alabilirsiniz; fakat adlandırılacak bir şey olarak ele alamazsınız.

Tartışma

Soru: "...birçok şeyin var olduğu" başlangıç-noktanızı, sonuna kadar muhafaza edilecek bir postulat olarak mı kabul ediyorsunuz, yoksa sonradan kanıtlanması gereken bir şey olarak mı?

Bay Russell: Hayır, ikisi de değil. "Birçok şeyin var olduğunu" bir postulat olarak kabul etmiyorum. Bunu sadece; kanıtlanabildiği, kanıtın deneysel olduğu ve önerilen aksi ispatların da *a priori* olduğunu kabul etmem gerekir. Deneysel kişi doğal olarak birçok şeyin olduğunu söyleyecektir. Monistik felsefeci bunun böyle olmadığını göstermeye teşebbüs eder. Onun *a priori* argümanlarını çürütmek için öneride bulunmam gerekir. Birçok şeyin olması veya olmaması için *mantıksal* bir zorunluluğun olduğunu düşünmüyorum.

Soru: Başlangıçtan söz etmek gerekirse, deneysel veya *a priori* felsefeyle başlayın ya da başlamayın, en başta bildirip bunu kanıtlamak için başa mı dönersiniz veya bunu kanıtlamak için asla başa dönmez misiniz?

Bay Russell: Hayır, asla başa geri dönmezsiniz. Bu meşe palamudu gibidir. Meşede palamuda asla geri dönmezsiniz. Ben, kaba, belirsiz ve ne anlama geldiklerini asla bilmediğiniz şeylere ait, bu tarz bir belirsizliği olan bir ifadeyi yeğlerim; fakat bu ifadeye asla geri dönmem. Söylemeliyim ki, burada bir şey vardır. Bir şekilde bir yerlerde üzeri örtülü bir hakikat olduğuna ikna olmuş gibi görünürüz. Bir anlam çıkarana kadar bunun detayına bakarız ve ancak ondan sonra doğru olduğunu söyleyebiliriz. Bu, başladığımız şeyle tam olarak aynı olmayacaktır; çünkü bu, çok daha analitik ve kesin olacaktır.

Soru: Bir olguyu tarihe göre adlandırabilirmişsiniz gibi görünmüyor mu?

Bay Russell: Olguları açıkça adlandırabilirsiniz, fakat ben bunu gerçekten yapabileceğinizi sanmıyorum: eğer her şeyi tamamen düzenlerseniz her zaman bunun böyle olmadığını bulursunuz. Farz edin ki "Sokrates'in ölümü" dediniz. Bunun Sokrates'in öldüğü olgusuyla ilgili bir ad olduğunu söyleyebilirsiniz. Fakat açıkça bu doğru değildir. Bunu, doğruluğu ve yanlışlığı ele aldığınız sırada görebilirsiniz. Sokrates'in ölmüş olmadığını varsayarsak, adlandıracak başka bir şey olmasa bile bu ifade hâlâ eskisi gibi önemli olacaktır. Fakat hiç yaşamamış olduğunu varsayarsak, "Sokrates" sedası tam anlamıyla bir ad olmazdı. Bunu başka şekilde görebilirsiniz. "Sokrates'in ölümü bir kurgudur" diyebilirsiniz. Diyelim ki gazetede Kaiser'in suikaste kurban gitmiş olduğunu okudunuz ve bu olay tersine çıktı. Bu noktada "Kaiser'in ölümü bir kurgudur" diyebilirdiniz. Dünyada kurgu diye bir şey olmadığı oldukça açıktır: fakat yine de bu ifade oldukça sağlam bir ifadedir. Buradan hareketle "Kaiser'in ölümü" bir ad değildir şeklinde devam edebiliriz.

2. TİKELLER, YÜKLEMLER VE İLİŞKİLER

Bugün, olguların ve önermelerin çözümlemesiyle başlamayı öneriyorum; çünkü eğer dünyanın birçok sayıda farklı şeye ayrılıp ilişkileri ve benzeri açılardan çözümlemesinin yapılabileceğine inanıldığı ve birçok filozofun birbirine karşı

kullandığı savların gerekçelendirilemez olduğu anlamına gelen Mantıksal Atomculuk diye adlandırdığım şey incelenirse, savunmam gereken ana tez çözümlemenin haklılığıdır.

Mantıksal atomculuk felsefesinde, atomların türlerini, oluştukları mantıksal yapılardan ayırmanın yapılacak ilk şey olduğu zannedilebilir. Ancak ben, bunun yapılacak ilk şey olduğu kanısında değilim; bunun yapılması gereken öncelikli bir şey olduğu açık, ama yine de yapılacak ilk şey değil. Dikkate alınması gereken iki soru daha mevcut, bunlardan en az biri daha öncelikli. Bu açıdan, şu soruların dikkate alınması gerekmektedir:

1. Mantıksal açıdan karmaşık olarak görünen varlıklar* gerçekten de karmaşık mı?

2. Bunlar gerçekten de varlık mı?

İkinci soruyu erteleyebiliriz; aslında son dersime kadar bu soruyla tamamen ilgilenmeyeceğim bile. En başta göz önüne almanız gereken soru, varlıkların gerçekten karmaşık olup olmadığına yönelik olan ilk sorudur. Bu sorulardan hiçbiri, şu anki haliyle kesin değildir. Kesin sorularla başlıyormuş gibi davranmak istemem. Kesin olan herhangi bir şeye başlayabileceğiniz konusunda bir yanılgıya düşmenizi istemem. Kesinliğe, konu hakkında ilerleme kaydettikçe ulaşabileceksiniz. Bu sorulardan her biri, kesin bir anlama sahip *olabilmekle* birlikte gerçekten önemlidir de.

Yine de daha önce kayda alınması gereken başka bir soru var: Mantıksal açıdan karmaşık varlıkların ilk elden örnekleri olarak kabul etmemiz gereken şeyler nelerdir? Bu gerçekten de başlamak için en öncelikli sorudur. İlk bakışta karmaşık olarak değerlendirdiğimiz türden şeyler nelerdir? Şüphesiz gündelik yaşantıdaki tüm sıradan nesnelerin karmaşık varlıklar olduğu açıktır: masalar ve sandalyeler, somunlar ve balıklar, kişiler, prenslikler ve iktidarlar; görü-

* Entities. Russell, "being" sözcüğünden farklı olarak "entity" sözcüğünü kullanmıştır. Bu fark gözetilerek varlık sözcüğünün sahip olduğu metafizik anlamları dışarıda tutmak gerekir. Russell entity ile, bu kitapta, deneysel olarak verilen ve işaret edilebilen şeyleri kastetmektedir –çn.

nüşte bunların hepsi karmaşık varlıklardır. Adet gereği özel adlar verdiğimiz şeylerin tümü görünüşte karmaşık varlıklardır: Sokrates, Piccadilly, Romanya, On ikinci Gece ya da aklınıza gelen ve uygun şekilde adlandırabildiğiniz herhangi bir şey görünüşte karmaşık varlıklardır. Bu varlıklar, tek bir adlandırmayı mümkün kılacak bir bütünlük içerisinde bir şekilde birbirlerine bağlanmış karmaşık sistemler gibi görünmektedirler. Bence bu, büyük olasılıkla monizm felsefesine, az çok hakkında konuştuğumuz şeylere ve evrenin bir bütün halinde tek bir karmaşık varlık olduğu düşüncesine öncülük etmiş olan bir bütünlüğün tasavvurudur.

Ben bu türden karmaşık varlıklara inanmıyorum ve ilk elden karmaşık varlık örnekleri olarak ele alacağım şeyler bu tür şeyler değil. İlerledikçe, gerekçelerim daha da açık bir hal alacak. Hepsini bugün veremem, fakat ne demek istediğimi giriş niteliğinde az çok anlatabilirim. Piccadilly hakkında bir olgu gibi görünen bir şeyi çözümleyeceğinizi varsayın. Diyelim; Piccadilly hakkında, "Piccadilly güzel bir sokaktır" gibi herhangi bir ifade oluşturdunuz. Bu tür bir ifadeyi doğru bir şekilde çözümlerseniz, sizin cümlenize karşılık gelen olgunun, "Piccadilly" kelimesine karşılık gelen hiçbir unsur içermediğini göreceğinize inanıyorum. "Piccadilly" kelimesi birçok önemli önermenin bir kısmını oluşturacak, fakat bu önermelere karşılık gelen olgular, ister yalın ister karmaşık olsun, "Piccadilly" kelimesine karşılık gelen tek bir unsur içermeyecektir. Eş deyişle, ifade edilen olgunun çözümlemesinde kendinize dili rehber yaparsanız, bu tür bir ifadede yanlış yöne sürüklenirsiniz. Bunun nedenlerini 6. derste ve kısmen 7. derste de vereceğim, fakat giriş niteliğinde sizin ne dediğimi anlamanızı sağlatacak kesin şeyler söyleyebilirim. "Piccadilly," dış görünüşe bakılırsa, yeryüzünün belli bir kısmının adıdır ve sanıyorum, bunu tanımlamak isteseniz, bunu bir dizi maddi varlıkların sınıfları olarak, eş deyişle, farklı zamanlarda yeryüzünün bu kısmını kaplayan maddi varlıklar olarak tanımlamak zorunda kalırdınız. Böylece Piccadilly'nin mantıksal konumunun, dizilerin ve sınıfların mantıksal konumuna bağlı olduğunu

görürdünüz ve Piccadilly'yi gerçek olarak ele alacaksanız, bu sınıf dizilerini de gerçek olarak ele almak zorundasınız ve bunlara atfettiğiniz her türlü metafizik konumu ona da atfetmek zorundasınız. Bildiğiniz gibi, dizilerin ve sınıfların mantıksal kurguların doğasında olduğuna inanırım, böylece bu tez, sürdürülebilirse, Piccadilly'yi de kurguya dönüştürecektir. Tamamen aynı vurgular başka örnekler için de geçerlidir: Romanya, On ikinci Gece ve Sokrates. Sokrates belki bazı özel sorular uyandırabilir, çünkü bir kişiyi neyin oluşturduğu sorusu kendi içinde özel zorluklar barındırır. Fakat varsayalım ki, Sokrates'i deneyimlerinin dizileriyle tanımladık. Bu durumda kendisi gerçekten bir sınıflar dizisi olur; çünkü bir kişinin aynı anda birçok deneyimi olur. Böylece o, Piccadilly'yle oldukça benzer olur.

Bu türdeki düşünceler, bizi başlangıçta bahsettiğimiz bu tip, ilk elden karmaşık görünen varlıklardan uzaklaştırıp daha inatçı ve analitik ilgiyi daha fazla hak eden diğer varlıklara, eş deyişle olgulara götürüyor gibi görünüyor. Geçen sefer olgu derken neyi kastettiğimi açıkladım, eş deyişle, bir önermeyi doğru ya da yanlış kılan, ifadeniz doğru olduğunda var olan, ifadeniz yanlış olduğunda var olamayan bir şeyi kastediyorum olguyla. Olgular, geçen sefer de söylediğim gibi, eğer dünyanın tam bir açıklamasını yapacaksanız, göz önünde bulundurmak zorunda olduğunuz şeylerdir. Bunu sadece içindeki tikel şeyleri sıralayarak yapamazsınız; bu şeylerin kendileri de birer olgu olan ilişkilerinden, özelliklerinden bahsetmeniz gerekir, bu nedenle olgular kesinlikle nesnel dünyanın tanımına aittir; olgular, Sokrates ve Romanya gibi şeylerden çok daha açık bir şekilde karmaşık ve çok daha zor açıklanabilir görünmektedir. "Sokrates" kelimesinin anlamını açıklayabilseniz de, hâlâ "Sokrates ölümlüdür" önermesinin bir olgu ifade ettiği gerçeğiyle başbaşa kalacaksınız. Sokrates'in tam olarak ne demek olduğunu bilmeyebilirsiniz ama "Sokrates ölümlüdür"ün bir olgu ifade ettiği oldukça açıktır. "Sokrates ölümlüdür"le ifade edilen olgunun *karmaşık* olduğunu söylemenin kesinlikle geçerli bir anlamı var. Dünyadaki şeylerin çeşitli özellikleri vardır ve birbirle-

riyle çeşitli ilişkiler içerisindedirler. Bu, bunların özellikleri ve ilişkilerinin olduğu bir *olgu*dur; bu şeyler ve onların nitelikleri ya da ilişkileri, bir bakıma, oldukça açık bir şekilde bu niteliklere ya da ilişkilere sahip olguların öğeleridir. Başlangıçta bahsettiğimiz görünüşte karmaşık *şeylerin* çözümlemesi, çeşitli şekillerde, bu şeylerle ilgili görünen olguların çözümlemesine indirgenebilir. Dolayısıyla karmaşıklık sorununu düşünmeye görünüşte karmaşık şeylerin çözümlemesiyle değil; *olguların* çözümlemesiyle başlanmalıdır.

Olgunun karmaşıklığı, öncelikle, bir olguyu öne süren önermenin, her biri başka bağlamlarda oluşabilecek birçok kelimeden oluşması durumuyla kanıtlanmıştır. Şüphesiz, bazen tek bir kelimeyle bir önerme elde edilebilir, fakat tam anlamıyla açıklanacaksa, önermenin birçok kelime içermesi şarttır. "Sokrates ölümlüdür" önermesi "Plato ölümlüdür"le ya da "Sokrates insandır"la değiştirilebilir; ilk durumda özneyi, ikincisinde yüklemi değiştiriyoruz. "Sokrates" kelimesinin geçtiği tüm önermelerin, tüm diğer önermelerle olmayan ortak bir noktasının olduğu ve yine "ölümlü" kelimesinin geçtiği tüm önermelerin, tüm önermelerle olmayan, sadece "Sokrates" ya da "ölümlülük"le ilgili olanlarla bir ortak noktasının olduğu açıktır. Sanırım, "Sokrates" kelimesinin geçtiği önermelerle ilgili olguların, önermelerde geçen "Sokrates" ortak kelimesiyle ilgili ortak bir noktasının olduğu açıktır; dolayısıyla sizde bu karmaşıklık hissi uyanmıştır, "Sokrates insandır" ve "Sokrates ölümlüdür"ün iki olgu olduğu ve ikisinin de, Sokrates bu olguların tamamını oluşturmasa da Sokrates'le ilgili olduğu durumundaki gibi, bir olguda, diğer olgularla ortak olan bir yön elde edebilirsiniz. Bu bakımdan, bir olguyu diğerlerini değiştirmeden değiştirilebilecek bir bileşenin ve tüm diğer olgularda olmasa da bazı diğer olgularda görülebilecek bir bileşenini bulunacak şekilde, bileşenlerine bölme imkânının olduğu oldukça açıktır. Öncelikle, olguların çözümlemesinin yapılabileceği bir şeklin olduğunu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Beni ilgilendiren, çözümlemelerin zorlukları değil, sadece hiçbir şekilde gerçekten çözümleme yapılamayacağını düşünen felsefecilerin ilk bakıştaki itirazlarıyla karşılaşmak.

Geçen sefer yaptığım gibi, şu an da tamamen yalın bir doğruculukla başlamak için elimden geleni yapıyorum. Arzum ve dileğim, başlangıç yaptığım şeylerin, size niye bunları ifade etmek için zaman harcadığımı düşündürecek kadar açık olması. Bu benim hedefim, çünkü felsefenin amacı ifade etmeye değmeyecek kadar basit bir şeyle başlamak ve kimsenin inanmayacağı derecede paradoksal bir şeyle bitirmektir.

Önermelerin karmaşıklığının ilk bakıştaki işaretlerinden biri, bunların birçok kelimeyle ifade edilmesidir. Şimdi, esasen, önermeleri ve bu yüzden dolaylı olarak olguları ilgilendiren başka bir noktaya geçiyorum. Bir önermeyi, bunu oluşturan kelimeleri anladığınızda, daha önce bu önermeyi hiç duymamış olsanız bile anlayabilirsiniz. Bu, çok sıradan bir özellik gibi görünür; fakat bu onun karmaşık olduğunu belirleyen ve basit anlamlı kelimelerden bunu ayıran bir özelliktir. Bir dilin kelimelerini, dilbilgisini ve söz dizimi kurallarını bildiğinizde, daha önce hiç görmemiş olsanız bile bu dildeki bir önermeyi anlayabilirsiniz. Örneğin gazete okurken, sizin için yeni olan birçok ifadenin farkına varırsınız ve yeni olmalarına rağmen siz bunları oluşturan kelimeleri anladığınız için bunlar size anında anlaşılır gelir. Kendisini oluşturan kelimeleri anlayarak bir önermeyi anlayabilmeniz özelliği, önermeyi oluşturan kelimelerde, bu kelimeler yalın bir şeyi ifade ettiğinde görülmez. Örneğin "kırmızı" kelimesini ele alalım ve – her zaman yapılması gerektiği gibi– varsayalım "kırmızı" tikel bir renk tonunu simgeliyor. Bu varsayımı mazur görün, fakat başka türlü ilerlenemez. "Kırmızı" kelimesinin anlamını kırmızı şeyler görmek haricinde anlayamazsınız. Bunun yapılabileceği başka bir yol yoktur. Dil öğrenmek ya da sözlüklere bakmak fayda etmez. Bunların hiçbiri sizin "kırmızı" kelimesinin anlamını anlamanıza yardım etmez. Şüphesiz "kırmızı" kelimesinin tanımını yapabilirsiniz ve burada, tanım ile çözümlemenin ayrımını yapmak çok önemlidir. Çözümleme sadece karmaşık olana dayanarak mümkündür ve her zaman, son tahlilde, kesin yalın sembollerin anlamı olan nesneleri doğrudan tanımaya bağlıdır. Şeyin değil, sembolün tanımının yapılabileceği gözleminde bu-

lunmak gerekmez bile. ("Yalın" bir sembol, parçaları sembol olmayan bir semboldür.) Yalın bir sembol, yalın bir şeyden oldukça farklı bir şeydir. Yalın semboller kullanmanın dışında sembolize etmenin mümkün olmadığı nesneler, "yalın" olarak adlandırılabilir; sembollerin birleşimiyle sembolize edilebilenlerse "karmaşık" olarak adlandırılabilir. Bu, şüphesiz belki bir ön, belki de biraz döngüsel bir tanımdır, fakat şu safhada bunun pek bir önemi yoktur.

"Kırmızı"nın kırmızı şeyler görmeden anlaşılamayacağını söyledim. Buna, "en büyük dalga boyu olan renk" şeklinde kırmızıyı tanımlayabileceğinizi söyleyerek itiraz edebilirsiniz. Bunun "kırmızının" bir tanımı olduğunu ve kırmızı olan hiçbir şey görmese bile fiziksel renk kuramını anladığı sürece bir kimsenin bunu anlayabileceğini söyleyebilirsiniz. Fakat bu, gerçekte "kırmızı" kelimesinin anlamını zerre kadar oluşturmuyor. "Bu kırmızıdır" gibi bir önerme alır ve bunu "Bunun en büyük dalga boyuna sahip bir rengi var" ile değiştirirseniz, tamamen başka bir önerme elde edersiniz. Bunu hemen anlayabilirsiniz, çünkü fiziksel renk kuramıyla ilgili hiçbir şey bilmeyen bir insan, "Bu kırmızıdır" önermesini anlayabilir ve bunun doğru olduğunu bilebilir, fakat "Bunun en büyük dalga boyuna sahip bir rengi var"ı bilemez. Tam tersi, kırmızıyı göremeyen fakat fiziksel renk kuramını anlayan "Bunun en büyük dalga boyuna sahip bir rengi var" önermesini kavrayabilen, fakat normal eğitimli insanın anladığı şekilde "Bu kırmızıdır" önermesini anlayamayan farazi biri olabilir. Dolayısıyla "kırmızı"yı "en büyük dalga boyuna sahip renk" olarak tanımlarsanız bu, kelimenin hakiki anlamını vermez; eğer doğru tasvirini yaparsınız, bu ikisi oldukça birbirinden farklıdır ve ortaya çıkan önermeler de, içinde "kırmızı" kelimesi geçenlerden farklıdır. Bu bakımdan "kırmızı" kelimesi tanımlanamaz; ancak doğru tasvirinin bir tanım oluşturmasıyla tanımlanabilir. Sözlükler de bu şekilde işler, çünkü sözlükler dildeki kelimeler aracılığıyla dildeki tüm kelimeleri tanımlama iddiasındadır ve bu yüzden, sözlükler bir yerde kısır döngünün suçlusu olmalıdır; fakat niyetlendiği işi doğru tasvirlerle başarmaktadır.

"Kırmızı" kelimesinin yalın bir sembol ve "Bu kırmızıdır" cümlesinin karmaşık olduğunu ne anlamda söylediğimi açıklığa kavuşturdum sanırım. "Kırmızı" kelimesi sadece nesneyi tanıyarak anlaşılabilirken, "Güller kırmızıdır" ifadesi, ifadeyi önceden hiç duymamış olsanız bile sadece "kırmızı"nın ve "güllerin" neler olduğunu biliyorsanız anlaşılır. Bu, karmaşık olanın açık bir belirtisidir. Karmaşık bir sembolün ve aynı zamanda karmaşık sembolün simgelediği nesnenin işaretidir. Eş deyişle, önermeler karmaşık sembollerdir ve bunların temsil ettiği olgular da karmaşıktır.

Tüm bu kelimelerin anlamı meselesi, gündelik dilde birçok karmaşa ve belirsizlikle doludur. Bir kimse bir kelimeyi kullandığında bu kelimeyle kastettiği şey, başka bir insanın bu kelimeyle kastettiği şey değildir. Bunun bir şanssızlık olarak ifade edildiğini çok duydum. Bu bir hatadır. İnsanların kullandığı kelimelerle demek istedikleri şey tamamen aynı olsaydı, bu kesinlikle ölümcül olurdu. Bu durum tüm ilişkileri imkânsız kılar, dili de hayal edebileceğiniz en umutsuz ve işe yaramaz şey yapardı; çünkü kelimelerinize atfettiğiniz anlam, tanıdığınız nesnelerin doğasına bağlı olmalıdır ve farklı insanlar farklı nesneleri tanıdığı için, kelimelerine oldukça farklı anlamlar atfetmeden birbirleriyle konuşabilmeleri imkânsız olurdu. Sadece mantık hakkında konuşmak zorunda olurduk; bu, pek istenmeyecek bir sonuç değil. Örneğin "Piccadilly" kelimesini ele alalım. Piccadilly'yi tanıyan bizler bu kelimeye, Londra'ya hiç gitmemiş bir insanın atfedeceği herhangi bir anlamdan oldukça farklı bir anlam atfederiz; mesela yabancı yerleri geziyorsunuz ve Piccadilly'yle ilgili detaylı bir konuşma yapıyorsunuz, dinleyicilerinize kafanızdakilerden tamamen farklı önermeler ileteceksiniz. Onlar, Piccadilly'yi Londra'da önemli bir sokak olarak bilecekler; bununla ilgili birçok şey bilebilirler, fakat sadece üzerinde yürürken bilinebilecek şeyleri bilemeyecekler. Eğer belirsizliğe mahal vermeyen bir dil kullanımında ısrar etseydiniz, evdekilere yabancı bölgelerde neler gördüğünüzü hiçbir zaman anlatamazdınız. Belirsizliğe mahal vermeyen bir dile sahip ol-

mak, çok elverişsiz olurdu ve bu yüzden iyi ki böyle bir dile sahip değiliz.

Çözümleme tanımla aynı şey değildir. Bir terimi doğru tasvir aracılığıyla tanımlayabilirsiniz, fakat bu bir çözümleme oluşturmaz. Şu an ilgilendiğimiz şeyse, tanım değil çözümlemedir; bu yüzden, çözümleme meselesine geri döneceğim.

Şu geçici tanımları yapabiliriz:

> Bir önermenin bileşenlerinin, önermeyi anlamamız için anlamamız gereken semboller olduğu;
> Bir önermeyi, duruma göre, doğru ya da yanlış yapan olguların bileşenlerinin önermeyi anlamamız için anlamamız gereken sembollerin *anlamları* olduğu.

Bu mutlak olarak doğru değil, fakat demek istediğimi anlamanızı sağlayacaktır. Bunun mutlak doğru olamamasının bir nedeni; "veya" ve "değil" gibi, ilgili olguların hiçbir kısmına karşılık gelmeyen önermelerin kısımları olan, kelimeler için geçerli olmamasıdır. Bu, 3. dersin konusudur.

Bu tanımları, *ön tanımlar* şeklinde adlandırdım; çünkü bunlar, psikolojik olarak tanımladıkları önermenin karmaşıklığından başlıyor ve olgunun karmaşıklığına doğru ilerliyor, oysa kurallı ve düzgün bir yöntemde olgunun karmaşıklığından başlandığı oldukça açıktır. Aynı zamanda olgunun karmaşıklığının sadece psikolojik bir şey olmadığı da açıktır. Astronomik bir olguda, dünya güneş etrafında dönüyorsa, bu gerçekten karmaşıktır. Bu sizin karmaşık olduğunu düşünmenizle alakalı değildir, bu bir tür gerçek nesnel karmaşıklıktır ve dolayısıyla kurallı, düzenli bir yöntemle dünyanın karmaşıklığı konusuyla başlamalı ve önermenin karmaşıklığına varmalıdır. Tam tersi yolu seçmenin tek nedeni, tüm soyut meselelerde sembolleri kavramanın daha kolay oluşudur. Fakat bir olgunun karmaşıklığıyla başlanan bu temel nesnel bağlamda, karmaşıklığın tanımlanabilir olduğundan şüpheliyim. Bu bağlamda karmaşıklıktan ne kastettiğinizi çözümleyemezsiniz. Bunu sadece kavramalısınız; en azından ben böyle düşünmeye meyilliyim. Bununla ilgili,

benim vermekte olduğum ölçütler gibi ölçütler vermek dışında, söylenebilecek başka bir şey yok. Dolayısıyla bir şeyin gerçek düzenli bir çözümlemesini elde edemiyorsanız, kesin bir tanım yaptığınızı iddia etmeden ilgili konunun çevresinde dolaşmak genelde en iyisidir.

Karmaşıklığın temelde sembollerle ilgili olduğu ya da temelde psikolojik olduğu söylenebilir. Bu görüşlerden birini savunmanın ciddi bir şekilde mümkün olacağını sanmıyorum; fakat bunlar, akla gelebilecek türden görüşler, işe yarayıp yaramayacağını görmek için denenebilecek türden şeylerdir. Bense hiç işe yarayacaklarını sanmıyorum. 7. derste ele alacağım sembolizmin ilkeleri konusuna geldiğimizde, sizleri mantıksal açıdan doğru bir sembolizmde, her zaman, olgu ve bunun sembolü arasında belli bir temel yapısal özdeşlik olacağına ve sembolün karmaşıklığının, bununla sembolize edilen olguların karmaşıklığıyla oldukça uyuştuğuna ikna etmeye çalışacağım. Ayrıca; önceden de söylediğim gibi, örneğin iki şeyin birbiriyle –bu, şunun solundadır gibi– belirli bir ilişki içinde duruyor oluşunun kendisinin nesnel olarak karmaşık olması ve sadece bunun algısının karmaşık olmadığını gözlemek oldukça doğrudan bir şekilde apaçıktır. İki şeyin birbiriyle belirli bir ilişkide olduğu ya da bu türde herhangi bir ifadenin tümüyle kendine ait bir karmaşıklığı vardır. Bu nedenle, gelecekte, dünyada nesnel bir karmaşıklığın olduğunu ve bunun önermelerin karmaşıklığıyla yansıtıldığını varsayacağım.

Biraz önce dilin mantıksal kusurlarından, kelimelerimizin hepsinin muğlâklığı olgusundan elde ettiğimiz büyük avantajlardan bahsediyordum. Şimdi, mantıksal açıdan kusursuz bir dilin ne tür bir dil olduğunu düşünmeyi öneriyorum. Mantıksal açıdan kusursuz bir dilde "veya," "değil," "eğer," "öyleyse" gibi farklı bir işlevi olan kelimeler hariç, bir önermenin kelimeleri tek tek, ilgili olgunun bileşenlerine karşılık gelirdi. Mantıksal açıdan kusursuz bir dilde, her bir yalın nesne için sadece tek bir kelime olurdu ve yalın olmayan her şey, her yalın unsur için tek kelime şeklinde olan, yalın şeylerin kelimelerinden türetilerek kelimelerin birleşimiyle

ifade edilirdi. Bu tür bir dil, tamamen analitik olacaktır ve öne sürülen ve reddedilen olguların mantıksal yapısını bir bakışta gösterecektir. *Principia Mathematica*'da ortaya konan dilin, böyle bir dil olması hedeflenmiştir. Bu dil, sadece söz dizimi kuralları olan, söz dağarcığı ya da başka bir şeyi olmayan bir dildir. Söz dağarcığının çıkarılmış olmasını saymazsak, bunun oldukça hoş bir dil olduğunu savunuyorum. Eğer projeye söz dağarcığını eklerseniz, proje mantıksal açıdan kusursuz olabilecek bir dil olmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda gerçek diller mantıksal açıdan kusursuz değillerdir ve gündelik yaşantının amaçlarına hizmet edeceklerse, kusursuz olmaları pek de mümkün değildir. Yaratılabilseydi, mantıksal açıdan kusursuz bir dil, sadece tahammül edilemez derecede ayrıntılı olmaz, fakat söz dağarcığı açısından büyük ölçüde tek bir konuşmacıya özel olurdu. Eş deyişle, kullanacağı tüm adlar o konuşmacıya özel olurdu ve başka bir konuşmacının diline giremezdi. Sokrates, Piccadilly ve Romanya için dersin başında irdelediğim nedenlerden dolayı özel adlar kullanılamazdı. Bütününde bunun hiç de elverişli bir dil olmadığını görürdünüz. Bu, mantığın bir bilim olarak niye bu kadar geriye doğru olduğunun bir nedenidir; çünkü mantığın ihtiyaçları gündelik yaşantınınkilerden olağanüstü derecede farklıdır. İkisinde de bir dil istenir, ne yazık ki geri çekilmek zorunda kalan gündelik yaşantı değil mantıktır. Fakat ben yine de mantıksal açıdan kusursuz bir dil yarattığımızı ve bunu kullanmak için resmi törenlere gittiğimizi varsayacağım ve şimdi, giriş yapmayı planladığım meseleye, eş deyişle olguların çözümlemesine döneceğim.

Hayal edilebilecek en yalın olgular, tikel bir şeyin sahip olduğu özelliklerden oluşur. Mesela, "Bu beyazdır" gibi olgular. Bunlar çok yönlü şekilde ele alınmalıdır. Sizin elimde tuttuğum bir tebeşiri düşünmenizi değil, bir tebeşire baktığınızda ne gördüğünüzü düşünmenizi istiyorum. Eğer biri, "Bu beyazdır" derse, bu, sizin bağlantı kurabileceğiniz derecede yalın bir olgu oluşturacaktır. Bundan sonraki en yalın şey, "Bu şunun solundadır" gibi iki olgu arasında ilişki kurabildiklerinizdir. Ardından üç tikel arasında üçlü bir ilişki bu-

lunanlara geçiyoruz. (Royce'un; *A*, *B*'yi *C*'ye verir örneğindeki gibi.) Böylece en az üç koşul gerektiren üçlü (triadik) olarak adlandırdığımız, dört koşul gerektiren, tetradik (dörtlü) olarak adlandırdığımız ve benzeri bir ilişki elde edersiniz. İşte olguların; bir şey ve bir niteliğin, iki şeyin ve bir ilişkinin, üç şeyin ve bir ilişkinin, dört şeyin ve bir ilişkinin bulunduğu sonsuz hiyerarşisinin tümü. Bu hiyerarşinin tümü, *atomik* olgu olarak adlandırdığım şeyi oluşturur ve bunlar en yalın türdeki olgulardır. Bunların arasında bazılarının diğerlerinden daha yalın olduğu ayrımına varabilirsiniz, çünkü nitelik barındıranlar mesela pentadik (beşli) ilişkilerde olanlardan daha yalındırlar. Bunların pek çoğu birlikte alındığında, olgular işlediği sürece oldukça yalındır ve benim atomik olgular olarak adlandırdığım şeylerdir. *Atomik önermeler* şeklinde adlandırdığım da bu olguları ifade eden önermelerdir.

Her atomik olguda, doğal olarak bir fiille ifade edilen (ya da nitelik olması halinde bir yüklemle, bir sıfatla ifade edilebilir) bir bileşen vardır. Bu tek bileşen, bir nitelik ya da diadik (ikili), triadik (üçlü) ya da tetradik (dörtlü) ... ilişkidir. Bu olayları konuşurken, bir niteliği "monadik (tekli) ilişki" olarak adlandırmak çok uygun olacaktır ve ben de bunu yapacağım; dolambaçlı gitmeyi büyük ölçüde engellemiş oluyor.

Bu durumda, tüm atomik önermelerin değişik sıralarda ilişkiler öne sürdüğünü söyleyebilirsiniz. Atomik olgular, ilişki dışında, ilişkinin koşullarını –monadik bir ilişkiyse tek koşul, diadikse iki vs– içerir. Atomik olguların içindeki bu "terimleri," "tikeller" olarak tanımlıyorum.

Tikeller = Atomik olgulardaki ilişkilerin terimleri.

Bu, tikellerin tanımıdır; bunu vurgulamak istememin nedeniyse, tikelin tanımının tamamen mantıksal bir şey olmasıdır. Bunun ya da şunun bir tikel olup olmadığına ilişkin soru, bu mantıksal tanımlama kapsamında karar verilmesi gereken bir sorudur. Tanımı anlamak için "Bu bir tikeldir" ya da "Şu bir tikeldir" şeklinde bunun ya da şunun tikel olduğunu bilmeye gerek yoktur. Bu, dünyada hangi tikelleri bulabileceğinizse belirsizliğini korumaktadır. Gerçek dünyada

aslında hangi tikelleri bulacağınıza ilişkin soruysa mantıkçıyı pek de ilgilendirmeyen tamamen deneysel bir sorudur. Mantıkçı asla böyle örnekler vermez, çünkü bu da gerçek dünyayı anlamak için onun hakkında herhangi bir şey bilmenizi gerektirmeyen mantıksal önerme testlerinden biridir.

Atomik olgulardan atomik önermelere geçmişken, monadik ilişkiyi ya da niteliği ifade eden sözcüğün "yüklem" olarak adlandırıldığını, daha üst bir düzen ilişkisini ifade eden sözcüğünse genellikle bir fiil olduğunu, bu fiilin bazen tek bazense bütün bir sözcük grubu olabildiğini belirtelim. Her durumda fiil bir bakıma, ilişkinin ana damarını sağlar. Atomik önermelerde görülen, bir yüklem ya da fiil olmayan diğer sözcükler, önermenin özneleri olarak adlandırılabilirler. Monadik bir önermenin içerisinde yalnızca tek bir özne, diyadikte iki özne vb olacaktır. Önermedeki özneler, önerme tarafından ifade edilen ilişkinin koşullarını ifade eden sözcükler olacaktır.

Kuramsal açıdan, bir tikelin yerini tutan tek sözcük grubu *özel addır*, özel adlar konusuysa oldukça ilginçtir.

Özel adlar = Tikeller için [kullanılan] sözcükler.

Yanlış olduğu açık olsa da, yine de ortak dil kapsamında bunu kaleme aldım. Tikellerden nasıl bahsetmeniz gerektiğini düşünmeye çalışırsanız, özel bir ad olmadan belirli bir tikel hakkında konuşamayacağınızı görürsünüz. Tanımlama yapmak dışında, genel sözcükleri kullanamazsınız. Peki, atomik bir önermeyi sözcüklerle nasıl ifade etmeniz gerekir? Atomik bir önerme, gerçek tikellerden bahsetmeyen, söz konusu tikelleri nadiren tasvir eden önermelerdir ve siz bu önermeleri yalnızca onlara ad koymak aracılığıyla adlandırabilirsiniz. Bunu kendiniz de görebilirsiniz, konuşmanın özel adlar dışındaki tüm diğer kısımları bir tikelin yerini tutma konusunda oldukça yetersizdir. Yine de kara tahtanın üzerine bir nokta koyup, bu noktaya "John" adını vermek bir parça garip görünebilir. Buna şaşırsanız da, başka türlü, hakkında konuştuğum şeyin bu olduğunu nasıl bilebilirsiniz ki? "Sağ taraftaki nokta beyazdır" dersem bu bir önerme olur.

"Bu beyazdır" dersem, bu tamamen farklı bir önerme olur. "Bu" kelimesi, hepimiz buradayken ve tahtanın üzerindeki noktayı görebiliyorken işimize yarayacaktır; ancak bu nokta hakkında yarın da konuşmak istersem, o zaman noktaya ad koymak ve "John" adını vermek uygun olacaktır. Ondan bahsedebileceğiniz başka bir yol daha yoktur. *Ondan,* bir ad kullanmadan gerçekten bahsedemezsiniz.

"Sokrates," "Platon" gibi ad olarak kullanılan şeyler, aslında tikellerin yerini alma işlevini yerine getirirler, gündelik yaşantımızda, aslında öyle olmayan şeyleri de tikel olarak kabul etmekteyiz. "Sokrates" gibi sıklıkla kullandığımız adlar, aslında tasvirler için kullanılan kısaltmalarıdır; yalnızca kısaltma olmakla da kalmazlar aslında, onların tasvir ettikleri şeyler tikel değil, karmaşık sınıf ya da seri sistemleridir. Anlamı tikel olan sözcük, dar anlamda, sadece konuşmacının aşina olduğu bir tikele uygulanabilir; bunun nedeni, aşina olmadığınız bir şeyi aslında adlandıramayacak olmanızdır. Hatırlarsanız, Âdem yaratıkları adlandıracağı zaman, yaratıklar tek tek onun huzuruna gelmişler, Âdem onlara aşina olmuş ve onlara adlarını böyle koymuştur. Biz Sokrates'le birbirimize aşina değiliz, onunla tanışmıyoruz, bu nedenle de ben ona bir ad koyamam. "Sokrates" sözcüğünü kullandığımızda, aslında bir tasvir kullanıyoruz. Düşüncemizi, "Platon'un Hocası," "baldıran zehrini içen filozof" ya da "mantıkçıların ölümlü olduğunu iddia ettikleri kişi" şeklinde ifade edebilir, ancak adını, sözcüğün özel anlamında bir ad olarak kesinlikle kullanmayız.

Bu, kelimenin uygun katı mantıksal bağlamında bir ismin örneğini elde etmeyi çok zor kılar. Mantıksal bağlamda ad olarak kullanılan kelimeler sadece "bu" veya "şu"dur. "Bu," kişinin şu anda tanıyor olduğu bir tikelin yerine geçecek bir ad olarak kullanılabilir. "Bu beyazdır" deriz. Gördüğünüz "bu"yu kastederek "Bunun beyaz olduğuna" katılıyorsanız, "bu"yu özel ad olarak kullanıyorsunuz. Fakat benim "Bu beyazdır" derken ifade ettiğim önermeyi kavramaya çalışıyorsanız bunu yapamazsınız. Bu tebeşirin, fiziksel bir nesne olduğunu kastediyorsanız, özel bir ad kullanmıyorsunuz demektir.

Bunu sadece "bu"yu anlamına sıkıca bağlı kalarak, gerçek bir nesnenin yerine geçecek şekilde kullanıyorsanız o zaman bu, gerçekten bir özel ad olur. Bunun için de, özel ad için oldukça garip bir özelliğe sahiptir, eş deyişle nadiren iki dakika sonra aynı anlama gelir ve konuşmacı ve dinleyici için aynı anlamı taşımaz. Birden çok anlama gelen bir özel addır, fakat gerçekten yine de bir özel addır ve özel ad için, bahsettiğim gibi uygun ve mantıklı şekilde kullanılan, şu an aklıma gelen neredeyse tek şey. Konuştuğum bağlamda, özel adların önemi, gündelik yaşantı bağlamında değil mantık bağlamındadır. *Principia Mathematica*'da ortaya konan mantıksal dilde niye hiçbir ismin olmadığını görebilirsiniz; çünkü burada belirli tikellerle değil sadece genel tikellerle ilgileniyoruz.

Dünyanın envanterinde hesaba katmanız gereken nesne türleri arasında tikellerin, her birinin tamamen tek başına durabilme ve kendi-başına-varolan olma gibi bir tuhaflıkları vardır. Bir zamanlar töze ait olan türden bir kendi–başına-varolmaları vardır, fakat bu, deneyimimize göre çok kısa bir zaman sürmektedir. Eş deyişle, dünyadaki her bir tikel hiçbir şekilde başka bir tikele mantıksal açıdan bağlı değildir. Her biri tüm evren olabilir; bunun olmaması sadece deneysel bir olgudur. Sadece bir tikelden başka bir şeyden oluşmayan bir evrene sahip olunmaması için hiçbir neden yoktur. Bu tikellerin tuhaflığıdır. Aynı şekilde, bir tikelin adını anlamak için gereken tek şey, bu tikeli tanımaktır. Bu tikeli tanıdığınızda; adını, tam, yeterli ve bütün bir şekilde kavrayacaksınız ve başka bir bilgi gerekmeyecek. Bu tikel için doğru olan olgularla ilgili hiçbir ek bilgi, sizin adın anlamını daha iyi anlamanızı sağlamayacak.

Tartışma

Bay Carr: Karmaşık olmayan yalın olgular olduğunu düşünüyorsunuz. Peki, karmaşıklar tamamen yalınların bir araya gelmesiyle mi oluşmuştur? Karmaşıklığa dahil olan yalınların kendileri de karmaşık sayılmazlar mı?

Bay Russell: Hiçbir olgu yalın değildir. İkinci sorunuza gelince; şüphesiz bu da tartışmaya açık bir konudur; karma-

şık bir şey çözümlendiğinde, söz konusu çözümlemede karmaşık şeyin yalın bileşenlerden oluşuyor olup olmadığı sorusu yani. Karmaşık şeylerin, *ad infinitum*[*] şekilde çözümlenebileceği için tamamıyla olasılık dahilinde olduğu ve bu çözümlemede asla yalına ulaşılamayacağı kanısındayım. Bunun doğru olduğunu düşünmesem de bu kesinlikle iddia edilebilir bir şey. Ben kendi adıma, karmaşıkların –bu arada karmaşıklardan bahsetmeyi sevmem– yalınlardan oluştuğunu düşünüyorum, ancak kabul etmem gerekir ki, bu oldukça zorlu bir sav olduğundan üzerinde sonsuza dek çözümlemede bulunmak mümkündür.

Bay Carr: Siz bir şeyi karmaşık olarak addetmiyor, aksine, gerçekten de yalınların olduğunu mu iddia ediyorsunuz?

Bay Russell: Hayır, bunun bu şekilde ifade edilmesi *gerektiğini* düşünmüyorum.

Bay Neville: "Bu beyazdır" önermesinin herhangi bir durumda "Bu ve şu aynı renge sahiptir"den daha yalın bir önerme olduğu konusunda net değilim.

Bay Russell: Bu da üzerine düşünmek için hiçbir zaman vakit ayırmadığım şeylerden biri. "Bu ve şu aynı renge sahiptir" önermesiyle aynı olabilir. Beyaz, 'bu'nun rengi olarak tanımlanmış olabilir ya da "Bu beyazdır" önermesi "Bununla şunun rengi özdeştir," 'şu'nun rengi, mesela, beyazın tanımıdır şeklinde olabilir. Bunların tümü mümkün olabilir; ancak bunun böyle olduğunu düşünmek için ortada özel bir neden yoktur.

Bay Neville: Daha iyi bir örnek olabilecek herhangi bir monadik ilişki örneğiniz mevcut mu?

Bay Russell: Sanırım yok. Söz konusu numarayla tüm monadik ilişkilerden kurtulabilecek olmanız gayet açık bir *a priori*. Söyleyeceğim bir diğer şey ise, zamanım olsaydı, diyadiklerden kurtulabileceğiniz, triyadikleriyse azaltabileceğinizdir. Ancak dünyanın bu şekilde başladığını eş deyişle, 1 (tek) düzen ilişkileri yerine n (sayısız) düzen ilişkileriyle başladığını varsaymak için belirli bir sebep yoktur. Bunları azaltamazsanız ancak indirgeyebilirsiniz.

---

[*] Sonsuza dek –çn.

Soru: Bir şeyin özel ismi, eş deyişle "bu," andan ana farklılık gösteriyorsa, bu konuda herhangi bir argüman ileri sürmek nasıl mümkün olabilir ki?

Bay Russell: "Bu"yla bir ya da iki dakika devam edebilirsin. Şu noktayı yaptım ve hakkında yalnızca kısa bir süre boyunca konuştum. Eş deyişle, bu sık sık değişiklik gösterebilir. Eğer savunmanı hızlı bir şekilde yapabilirsen, tartışma bitmeden önce bundan faydalanabilirsin. Şeylerin sınırlı bir süresi oldukları kanısındayım, yalnızca birkaç saniye, birkaç dakika veya artık hangi zaman birimi olursa.

Soru: Buna etki edenin, eş deyişle bunu değiştirenin hava olduğunu düşünmüyor musunuz?

Bay Russell: Onun görünümünü senin farklı bir duyu-verisine sahip olmana yeterli olacak kadar değiştirip değiştirmemen fark etmez.

3. ATOMİK VE MOLEKÜLER ÖNERMELER

Ders 2 için hedeflediğim izlenceyi geçen sefer bütünüyle bitirmedim, bu yüzden ilk olarak onu yapmak zorundayım.

Tikellerin kendi-başına-varolması konusundaki son dersimin sonlarında, her tikelin diğerinden nasıl da bağımsız olduğunu ve varoluşunun mantıksal olasılığı için başka herhangi bir şeye bağlı olmadığını konuşuyordum. Tikelleri tözün eski kavramsallaştırmasıyla kıyasladım, başka bir deyişle, tikeller zaman içerisinde devamlılık niteliğine değil (kısa bir süreliğine yaşayan duyu verileri olduklarından) ama geçmişte töze ait olan kendi başlarına kalıcılığa sahiptir. Kural olarak, bir tikel gerçekten de kısa bir süreliğine, bir anlığına değil ama çok kısa bir süreliğine, var olmaya meyillidir. Bu açıdan bakıldığında tikeller o eski tözlerden ayrılır, ancak mantıksal durumları açısından bu tözlerden ayrılmazlar. Bildiğiniz gibi bu görüşün tam aksi olan bir mantıksal kuram mevcuttur; söz konusu mantıksal kurama göre, herhangi bir şeyi anlayabilirseniz her şeyi anlayabilirsiniz. Bence, bu, fikirlerde belirli bir karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Bir tikelle tanışıklık kurduğunuzda, onun hakkında bilmediğiniz çok sayıdaki önermenin bulunduğu

olgusundan bağımsız olarak tikeli kendi başına oldukça tam bir anlamda anlarsınız. Fakat tikelin kendisinin ne olduğunu bilmeniz için tikele ilişkin önermelerin bilinmesi gerekli değildir. Bunun tam aksi doğrudur. Bir tikelin adının belirdiği bir önermeyi anlamak için o tikelle halihazırda tanışık olmanız gerekmektedir. Daha karmaşık olanın anlaşılmasında, daha yalın olanla tanışıklık bir koşul olarak varsayılmıştır; ancak savaşmak istediğim mantık, bir şeyi tam anlamıyla bilmek için onun tüm ilişkilerini, tüm niteliklerini, o şeyin bahsinin edildiği tüm önermeleri bilmek gerektiğini öne sürendir; buradan şüphesiz dünyanın birbirine bağlı bir bütün olduğunu çıkarırsınız. Bu da, monizmin mantığının geliştiği türden bir temeldedir. Bu kuram, genelde bir şeyin, üzerinde dikkatle durularak karıştırılan ve o şeyden ayrılan "doğası" olarak adlandırdığımız bir şeye sahip olduğunu varsayarak, bir şeyin "doğası" hakkında konuşarak desteklenir; böylece uygun sonuçları elemenizi sağlayan rahat bir ikilem elde edebilirsiniz. Şeyin "doğası," şeyin bahsinin geçtiği tüm doğru önermeler demeye gelir. Her şeyin diğer her şeyle ilişkisi olduğundan, evrendeki her şey hakkında biraz bilgi sahibi olmadan, bir şeyin bir bileşen olduğu tüm olguları bilememeniz gayet açıktır. Birinin "bir tikeli bilmek"le kastettiğinin, nadiren o tikele aşina olmak anlamına geldiğini ve o tikelin bahsinin geçtiği herhangi bir önermenin anlaşılmasında ön koşul olduğunu fark ettiğinizde, sanırım tikelin adını anlamanın, o tikeli ilgilendiren tüm önermelerin bilgisini ön koşul olarak gerektirdiğini de fark edersiniz.

Anlama tabirinin sıklıkla yanlış bir şekilde kullanıldığını belirtmek isterim. İnsanlar "evreni anlamaktan" bahsedip dururlar. Ancak şüphesiz gerçekten anlayabileceğiniz tek şey (sözcüğün tam anlamıyla) bir semboldür ve bir sembolü anlamak, sembolün neyi temsil ettiğini bilmektir.

Tikellerden; yüklemlere, ilişkilere ve yüklemler ile ilişkiler için kullandığımız sözcükleri anlamada neyi kastettiğimize geçiyorum. Bu derslerin seyrinde söylüyor olduklarımın oldukça büyük birçoğunluğu, arkadaşım Wittgenstein'dan aldığım fikirlerden oluşuyor. Ancak ne Wittgenstein'ın fikir-

lerinin 1914 Ağustosundan itibaren hangi ölçüde değiştiğini ne de hâlâ hayatta olup olmadığını bilme fırsatım oldu, bu nedenle bu fikirlerden başkasını değil, ancak kendimi sorumlu tutabilirim.

Bir yüklemi anlamak bir adı anlamaktan çok daha farklı bir şeydir. Bildiğiniz gibi yüklemle; kırmızı, beyaz, kare, yuvarlak gibi bir özelliği belirtmek için kullanılan bir kelimeyi ve bir adın anlaşılmasına dahil edilenden farklı bir zihin edimini içeren bir sözcüğü anlamayı kastediyorum. Bir adı anlamak için, bir adı olan o tikelden haberdar olmanız ve onun, o tikelin adı olduğunu bilmeniz gerekir. Eş deyişle, yaptığınız bir yüklemi anlamada bir öneriniz olabiliyorken, bir önermenin formu hakkında öneriniz olmaz. Örneğin "kırmızı"yı anlamak için, bir şeyin kırmızı olduğu söylenirken kastedilenin ne olduğunu anlamak gerekir. Şeklini, bir önerme formunda sunmanız gerekmektedir. Herhangi bir tikelin "bu" olduğunu göz önüne alarak, "Bu kırmızıdır"ı bilmenize gerek yoktur; ancak herhangi bir şeyin kırmızı olduğunu söylemenin anlamını bilmeniz gerekir. Birinin "kırmızı olmak"la neyi adlandırdığını anlamalısınız. Bunun önemi, daha sonra değinecek olduğum tipler kuramıyla bağlantılı olmasıdır. Bu, bir yüklemin bir yüklem dışında asla ortaya çıkamayacağı olgusunda mevcuttur. Özne olarak ortaya çıkacak gibi göründüğünde, siz sözcüğün kendisinden bahsetmedikçe, ibare şüphesiz ayrıntılanma ve açıklama ister. "'Kırmızı' bir yüklemdir" demelisiniz; ancak "kırmızı"yı tırnak işareti içine almanız gerekir, çünkü sözcük olan "kırmızı" hakkında konuşuyorsunuzdur. "Kırmızı"yı anladığınızda, bu "*x* kırmızıdır" şeklindeki formun önermelerini de anladığınız anlamına gelir. Bu yüzden, bir yüklemi anlamak bir adı anlamaktan işte tam da bu nedenden dolayı biraz daha karmaşıktır. Tamamen aynısı ilişkilere ve esasen tikel olmayan tüm şeylere de uygulanır. Örneğin "*x*, *y*'den öncedir"deki "önce"'yi ele alın: "önce"'nin ne anlama geldiğini *x* ve *y* verildiğinde anlarsınız. Bunun doğru olup olmadığını bildiğinizi kastetmiyorum; fakat önermeyi anlıyorsunuz. Burada yine aynı şey olmaktadır. Bir ilişki, bir ilişki olmanın dışında asla ortaya

çıkamaz; asla bir özne olarak [ortaya çıkamaz]. Örneğin "*x*, *y*'den öncedir dersem, *x* ile *y* arasında bir ilişki kurmuş olurum" şeklinde bir durumu, gerçek olmasalar da, her zaman hipotetik terimlerle belirtmek zorunda kalacaksınız. Bu tür bir ifadeyi "'Önce' bir ilişkidir" şeklindeki bir ifadenin anlamını yakalamak için genişletmek zorunda kalacaksınız.

Birçok farklı sözcük türünün, aslında, birçok farklı kullanımı vardır ve bu sözcükler her zaman doğru kullanılmalıdır; yanlış kullanılmamalıdır ve tiplerle ilgili çelişkilere yol açan, hatalı kullanımlara semboller atamaktan kaynaklanan mantıksal hatalardır.

Son derste bitirmeyi hedeflemiş olduğumu kastettiğim konulardan sapmadan önce değinmek istediğim bir nokta daha var; son dersin sonundaki tartışma bölümünde gündeme gelen ve istediğiniz takdirde [sözde] monadik ilişkileri diyadiğe, diyadiği triadiğe ya da belirli bir düzen altındaki tüm ilişkileri bu düzenin üzerindeki ilişkilere indirgeyebileceğinizi ele alan, ancak aksi bir indirgemenin mümkün olmadığı noktaya değinmek istiyorum. Birinin örnek alarak "kırmızı"yı aldığını varsayın. Birisi; "Bu kırmızıdır," "Şu kırmızıdır" vb desin. Birisinin, özne-yüklem önermeleri olmadan da anlamanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini denemek için ortada bir sebep olduğunu düşünmesi halinde, gerekli olan, standart kırmızı bir şeyin ve birisinin "renk-benzerliği," renk aynılığı şeklinde adlandırabileceği bir ilişkinin söz konusu olması ve bu ilişkinin belirli bir renge sahip olmayı içermeden doğrudan bir ilişki olmasıdır. Sonrasında kırmızı olan şeyleri de, bu standart şeyle renk-benzerliği gösteren şeylerde olduğu gibi tanımlayabilirsiniz. Nitelikleri ilişkilere indirgediklerini fark etmeyerek "soyut idealar"dan tamamen kurtulduklarını düşünmeleri dışında, bu pratik olarak tam da Berkeley ve Hume'un önerdiği işlemdir. Bu yolla, mükemmel şekilde, yüklemlerin ilişkilere formel indirgemesini yapabilirisiniz. Buna deneysel ya da mantıksal açıdan bir itiraz yoktur. Denemeye değer görüyorsanız triyadiğe indirgeyebileceğiniz diyadik ilişkilerle de tam olarak aynı şekilde ilerleyebilirsiniz. Royce'un bu sürece inanılmaz bir ilgisi

vardı. Nedense Royce, her zaman diyadiklerdense triyadik ilişkileri yeğledi; bu tercihini de matematiksel mantığa ve geometri ilkelerine yaptığı katkılarla gösterdi.

Bunların hepsi mümkün. Siz bunun mümkün olduğunun farkına varır varmaz, ben kendimde bunu yapmakta belirli bir nokta görmüyorum. Dünyada meydana gelen en yalın ilişkilerin [sözde] *n* düzeninden olduğunu varsaymak için belirli bir sebep görmememe karşın, bunun aksi yönünde de *a priori* bir sebep yoktur. Diğer yandan aksi yönde indirgeme, ilişkinin özel özelliklerinin olduğu özel durumlar dışında oldukça imkânsızdır. Örneğin diyadik ilişkiler simetrik ve geçişken olduklarında yüklemin aynılığına indirgenebilirler. Bu nedenle, renk benzerliği ilişkisi örneğine göre; *A*'nın *B*'yle, *B*'nin de *C*'yle tamamen aynı renk benzerliğini göstermesi halinde, *A* da *C*'yle tamamen aynı renk benzerliğini gösterecek ve *A*'nın bu ilişkiyi *B*'yle göstermesi halinde, *B* de *A*'yla gösterecektir. Ama olay asimetrik ilişkilerde bunun tam tersidir.

"*A*, *B*'den daha büyüktür" örneğini ele alalım. "*A*'nın *B*'den daha büyük olması," *A* ve *B*'nin ortak yükleme sahip olmamalarına bağlı değildir; çünkü bağlı olması halinde bu durum *B*'nin de *A*'dan daha büyük olmasını gerektirir. Bunun, *A* ve *B*'nin farklı yüklemlere sahip olduklarına dayanmadığı da açıktır; çünkü *A*, *B*'den farklı bir yükleme sahipse *B* de *A*'dan farklı bir yükleme sahiptir, böylelikle her iki durumda da yüklemin aynılığı ve farklılığı olsun ya da olmasın, simetrik bir ilişki elde edersiniz. Örneğin *A*, *B*'den, *B* ise *A*'dan farklı bir renkte olsun. Bu nedenle, simetrik ilişkiler elde ettiğinizde, yüklemin aynılığına ya da farklılığına formel olarak indirgeme yapmanın mümkün olduğu ilişkilere sahip olursunuz, ancak asimetrik ilişkilerle karşılaştığınızda böyle bir olasılık yoktur. Diyadik ilişkileri, bir yüklemin aynılığına ya da farklılığına indirgemenin imkânsızlığı, büyük bir ölçüde geleneksel felsefeyle ilişkili bir meseledir; çünkü geleneksel felsefenin büyük kısmı, her önermenin gerçekten de özne-yüklem şeklinde olduğu varsayımına dayanır, ancak olay kesinlikle bu değildir. O kuram geleneksel metafiziğin

büyük bir parçasına ve eski töz fikrine ve Mutlak kuramının büyük bir oranına hâkim olduğundan, bir önermeyi her zaman özne-yüklem formunda açıklayabildiğiniz bir kuram tarafından yönlendirilen kendi imgelemine sahip böylesi bir mantıksal bakışın geleneksel metafizik üzerinde büyük çaplı bir etkisi olmuştur.

Bu, geçen sefer söylemek durumunda olduklarımın sonu ve şimdi artık bugünkü dersimizin uygun başlığı olan *moleküler* önermelere geçebiliriz. Bunlara moleküler önermeler dememin sebebi, söz konusu önermelerin, sizin onların atomları olarak adlandırabileceğiniz diğer önermeleri içermeleridir; moleküler önermelerle kastettiğim önermelerse, "ya da," "eğer," "ve" vb sözcükleri barındıran önermelerdir. Eğer, "Bugün ya Salı ya da burada olmakla hepimiz bir hata yapıyoruz" dersem, bu moleküler önermeyle kastettiğim önerme türüdür. Ya da "Yağmur yağarsa, şemsiyemi alırım" dersem, bu da yine moleküler bir önerme olacaktır; çünkü "yağmur yağar" ve "şemsiyemi alırım" şeklinde iki parçadan oluşur. Ya da "Yağmur yağdı ve ben şemsiyemi aldım" dersem, bu da yine moleküler bir önerme olacaktır. Veya "Yağmur yağıyor olduğu varsayımı, şemsiyemi almamam varsayımıyla bağdaşmaz" dersem, bu da yine moleküler bir önerme olacaktır. Bu türde sınırsız şekilde arttırabileceğiniz (karmaşık hale getirebileceğiniz) birçok önerme mevcuttur. Bunlar "ya da," "eğer," "ve" vb sözcüklerle ilişkilenen önermelerle elde edilirler. Atomik önermeyi, tek bir fiil içeren önerme olarak tanımladığımı hatırlıyorsunuz. Şimdi, bunlardan daha karmaşık önermelere ilerlemekte olan iki farklı karmaşıklık hattı var. Biri, moleküler önermelere doğru ilerlediğiniz, daha henüz bahsetmiş olduğum hat; diğer hat da sonraki bir derste değineceğim, birbirine ilişkin iki önermenin olmadığı, ancak bir önermenin iki ya da daha fazla fiil içerdiği hat. Örnekler; inanmaktan, dilemekten vb'den elde edilir. "Sokrates'in ölümlü olduğuna inanıyorum." İki fiiliniz var, "inanmak" ve "olmak." Ya da "Ölümsüz olmayı isterdim." Bir dileğiniz, inancınız ya da şüpheniz olduğunda bu durum iki fiil içerir. Birçok psikolojik tutum iki fiil içerir, o şekilde kris-

talize edildiğinden değil de, tek bir birleştirilmiş önermede iki fiilin bulunması gibi. Bugün bahsedeceğim moleküler önermeler sayesinde; bileşik önermelerin atomik olmadığı durumlarda önermeleri "ya da," "ve" vb şekildeki ifadelerle yapabileceğinizi anlayacaksınız, ancak şimdilik kendimizi bileşik önermelerin atomik olduğu durumuna ikna edebiliriz. Atomik bir önermeyi ya da "inanmak" gibi önermelerden birini, bu tarz bir önermeyi ele aldığınızda, önerme tarafından işaret edilen, doğru ya da yanlış şekilde işaret edilen yalnızca tek olgu vardır. Bir önermenin özü, [önermelerden] birinin doğru yol ya da yanlış yol şeklinde adlandırabileceği, bir olguya iki şekilde tekabül edebileceğidir. Bunu aşağıdaki gibi bir şekilde gösterebilirsiniz:

Doğru: Önerme → Olgu

Yanlış: Olgu → Önerme

"Sokrates ölümlüdür" şeklinde bir önermenizin olduğunu varsayalım, ya Sokrates'in ölümlü olduğu şeklinde bir olgu olacaktır ya da ölümlü olmadığı şeklinde bir olgu olacaktır. Bir durumda, önerme önermeyi doğru kılan şekle tekabül eder diğer durumda önermeyi yanlış kılan şekle. Bu, bir önermenin addan nasıl ayrıldığının bir şeklidir.

Şüphesiz her olguya tekabül eden, bir doğru bir yanlış olmak üzere, iki önerme vardır. Yanlış olgular diye bir şey yoktur, bu nedenle her önerme için tek bir olgu yakalamak yerine yalnızca her bir önerme çifti için bir olgu yakalayabilirsiniz. [Bu durum] tüm atomik önermelere de uygulanır. Ancak "Sokrates ölümlüdür ya da Sokrates hâlâ hayattadır" gibi "*p*" ya da "*q*" şeklinde bir önermeyi ele alırsanız, orada "*p*" ya da "*q*" önermenizin doğruluğu ya da yanlışlığıyla ilişkilenen iki farklı olgu elde edersiniz. *P*'ye tekabül eden bir olgu olacaktır ve *q*'ya tekabül eden bir olgu olacaktır; bu olguların her ikisi de "*p* ya da *q*"'nun doğruluğunu veya yanlışlığını keşfetmekle ilintilidir. Dünyada "*p* ya da *q*"ya tekabül eden tek bir ayrık olgu olduğunu sanmıyorum. Gerçekte, nesnel dünyada, "*p* ya da *q*" şeklinde tanımlayabileceğiniz olgular olması pek

de olası görünmüyor; ancak ben yine de bir şeyi neyin olası kıldığının üzerinde çok fazla durmazdım: bu doğruluğuna tamamen güvenebileceğiniz bir şey değildir. Şu an için bu önermenin doğruluğu ya da yanlışlığının "*p*" ya da *q*"nun ayrık tek bir nesnel gerçeğe değil *p*'nin ona tekabül eden bir olguya ve *q*'nun ona tekabül eden bir olguya sahip olduğu, biri *p*'ye ve diğeri *q*'ya tekabül eden iki olguya dayandığı varsayımından hiçbir zorluğun ortaya çıkacağını düşünmüyorum. Eş deyişle bu şu demektir; "*p* ya da *q*" önermesinin doğruluğu ya da yanlışlığı *p*'nin gerçekleştirdiği ve *q*'nun gerçekleştirdiği olarak, bir değil iki olguya dayanmaktadır. Genel olarak konuşursak; iki önermeden oluşturduğunuz bu şeyler konusunda anlamlarını bilmek için yapılması gereken tek şey, *p*'nin doğruluğu ya da yanlışlığından ve *q*'nun doğruluğu ya da yanlışlığından onların hangi koşullar altında doğru olduklarını bilmektir. Bu kusursuzca aşikârdır. "*p* ya da *q*" için

"*p* ve *q*"nun ikisi de doğru olduğunda "DD,"
"*p* doğru ve *q* yanlış" olduğunda "DY" vb,

DD	*DY*	*YD*	*YY*
D	*D*	*D*	*Y*

kullanarak alt çizginin "*p* ya da *q*"nun doğruluğunu ya da yanlışlığını belirten bir şema elde edersiniz, ki "ya da" olarak adlandırabileceğiniz ve "Şimdi buna bakın. Bu 'ya da'dır" diyebileceğiniz bir nesneyi gerçek dünyada aramamalısınız. Böyle bir şey yoktur, "*p* ya da *q*' yu" bu şekilde çözümlemeye çabalarsanız zorluk yaşarsınız. Ancak ayrıklığın anlamı yukarıdaki şemayla bütünüyle açıklanacaktır.

Moleküler önermenin doğruluğu ya da yanlışlığı yalnızca ona dahil olan önermelerin doğruluğu ya da yanlışlığına dayandığında, bu tür şeylere önermelerin doğruluk-fonksiyonları adını veriyorum. Aynısı "*p* ve *q*," "*p* ise ardından *q*" ve "*p*, *q* ile çelişiktir"de de geçerlidir. "*p*, *q* ile çelişiktir" dediğimde, her ikisinin de doğru olmadığını kastederim. Daha fazla bir

şeyi kastetmem. Bu tür şeyler doğruluk-fonksiyonları olarak adlandırılır ve bugün üzerinde çalıştığımız bu moleküler önermeler, doğruluk-fonksiyonları örnekleridir. Eğer *p* bir önerme ise, "ben *p*'ye inanıyorum" ifadesi onun doğruluğuna ya da yanlışlığına dayanmaz, basit bir şekilde *p*'nin doğruluğu ya da yanlışlığına dayanır; çünkü ben doğru önermelerin hepsine değil bazılarına ve yanlış önermelerin hepsine değil bazılarına inanıyorum.

Bu doğruluk fonksiyonlarının oluşma şekli konusunda kısa bir konuşma yapmak istiyorum. Tüm bu farklı doğruluk-fonksiyonları çeşitlerini tek bir kaynaktan, eş deyişle her ikisinin de doğru olmadığı, en az birinin yanlış olduğu anlamına gelen "*p, q* ile çelişiktir" ifadesinden oluşturabilirsiniz

"*p, q* ile çelişiktir"i *p/q*'yla göstereceğiz.

Örnek olarak *p-p* eş deyişle "*p* kendisiyle çelişiktir"i alın. Bu durumda, *p* açık şekilde yanlış olacaktır; böylece "*p/p*"nin anlamını "*p* yanlıştır" olarak alabilirsiniz, eş deyişle *p/p* = değil *p*. Moleküler önermelerin anlamı tamamen doğruluk şemalarıyla belirlenir ve içinde daha fazla bir şey yoktur; böylece aynı doğruluk şemasının iki şeyine sahip olduğunuzda onları tanımlayabilirsiniz.

q'ya sahip olmadan *p*'ye sahip olamayacağınız anlamına gelen "Eğer *p* ve *q* ise"yi istediğinizi varsayın, bu yüzden *p*, *q*'nun yanlışlığıyla çelişiktir. Böylece,

"Eğer *p* ise ardından *q*" = *p/(q/q)*

Bu da, söz konusu durumu *p* doğru ve *q* yanlıştır şeklinde ele alamayacağınızdan sizi anında *p* doğru ise *q* da doğrudur[a] götürecektir.

p'nin yanlışlığının *q*'nun yanlışlığıyla uyumlu olmadığı anlamına gelen "*p* ya da *q*" ifadesini istediğinizi varsayın, eğer *p* yanlış, *q* yanlış değilse ve tam tersi. Böylece şu olacaktır:

(p/p)/(q/q).

"*p* ve *q*'nun her ikisi de doğru" ifadesini istediğinizi varsayın. Bu; *p*, *q* ile uyumsuz değildir anlamına gelecektir. *p* ve *q*'nun her ikisi de doğru olduğunda, bu en az birinin yanlış olduğu durum değildir. Bu nedenle,

"*p* ve *q*'nun her ikisi de doğru" = (*p*/*q*)/(*p*/*q*).

Tümdengelim mantığının tamamı, basit şekilde, bu fikrin karmaşıklıkları ve gelişimleriyle ilgilidir. Bu uyumsuzluk düşüncesi, ilk kez Bay Sheffer tarafından hedefi için yeterli olarak gösterilmiş ve ardından M. Nicod tarafından [yapılmış] iyi çalışmalar vardır. "Ya da" veya "değil" şeklindeki iki ilkel düşüncenin belirmeye başladığı *Principia Mathematica*'da ele alındığı haliyle yapılmasındansa, bu yolla yapılması, durumu kolaylaştırmada oldukça etkilidir. Burada tümdengelim için sadece tek bir öncülle uyum sağlayabilirsiniz. Bu konuyu daha fazla genişletmeyeceğim, çünkü bu sizi doğrudan matematiksel mantığa götürmektedir.

Olgularda bu moleküler önermelere tekabül eden bir karmaşıklık olduğunu varsaymak için bir sebep görmüyorum, çünkü daha önceden söylüyor olduğum gibi olgulara sahip moleküler bir önermenin karşılığı olguya sahip atomik bir önermenin karşılığından farklı bir türdedir. Bununla bağlantılı olmak durumunda olabilecek tek bir özel nokta vardır, bu da şu sorudur: Olumsuz olgular var mıdır? "Sokrates hayatta değildir" şeklinde adlandırabileceğiniz olgular var mıdır? Şimdiye kadar söylediklerimin hepsinde olumsuz olgular olduğunu varsaydım; örneğin "Sokrates hayattadır" derseniz, gerçek dünyada bu önermenin, Sokrates hayatta değildir şeklinde olgusal karşılığı vardır. Kişinin, dünyayla ilgili "*p* ya da *q*" olgusuna sahip olmamayı istemenize neden olan hisle aynı türden, olumsuz olgulara karşı belirli bir antipatisi vardır. Yalnızca olumlu olgular olduğu ve olumsuz önermelerin bir şekilde ya da diğer türlü olumlu olguların ifadeleri olması gerektiği hissine sahipsinizdir. Bu konuda Harvard'da[4] ders verirken olumsuz olgular olduğunu öne

[4] [1914'te.]

sürdüm ve bu neredeyse bir isyan başlattı: sınıf, bütünüyle, olumsuz olgular olduğunu duymamış olmalıydı. Ben hâlâ var olduğunu düşünmeye eğilimliyim. Ancak Harvard'da ders verdiğim adamlardan biri, Bay Demos hemen ardından neden olumsuz olguların var olmadığını açıklamak için *Mind*'da bir makale yazdı. Yazı, *Mind*'ın Nisan 1917 [için hazırlanan] sayısındadır. Bence olumsuz olguların olmadığı görüşü için yapılabilecek en iyi savunmayı yaptı. Bu zor bir sorudur. Gerçekten, yalnızca sizden [meseleyi] dogmatikleştirmemenizi isteyebilirim. Kesinlikle var demiyorum, ama olabilir.

Olumsuz önermeler hakkında fark edebileceğiniz belirli şeyler vardır. Bay Demos, her şeyden *önce* olumsuz bir önermenin hiçbir şekilde tanımı için bilişsel bir özneye bağlı olmadığını vurgulamaktadır. Buna katılıyorum. "Sokrates hayatta değildir" dediğimde Sokrates'in hayatta olduğu önermesine karşı yalnızca inançsızlık ifade ediyor olduğumu varsayın. Bu inançsızlığı hakikate dönüştürmek için gerçek dünyada bir şeyler ya da başka şeyler bulmanız gereklidir ve tek soru, nedir sorusudur. Bu onun [temas ettiği] *ilk* noktadır.

İkinci noktası, olumsuz bir önermenin nominal değerinden algılanmaması gerektiğidir. Ona göre, "Sokrates hayatta değildir" şeklindeki bir olgunun açıklamasını, "Sokrates insandır" şeklindeki bir olgunun açıklamasıyla doğrudan aynı şekilde ilişkilendiremezsiniz. Onun bu konudaki argümanıysa dünyada olumsuz olguların olduğuna inanamıyor olmasıdır. Gerçek dünyada yalın olgular olarak alınan "Sokrates hayatta değildir" gibi olgular olamayacağını ve bu nedenle olumsuz önermelerle ilgili bazı açıklamalar, bazı yorumlar bulmak zorunda olduğunuzu ve bunların olumlu önermeler kadar yalın olamayacaklarını ileri sürmektedir. Bu noktaya geri gelmeliyim, ancak bu konu üzerinde hemfikirmiş gibi hissetmiyorum.

Kesinlikle katılmadığım *üçüncü* noktası şudur: "değil" kelimesi ortaya çıktığında; bu, yüklemin bir niteliği olarak alınamaz. Örneğin "Bu kırmızı değildir" derseniz, "kırmızı-

değil" ifadesinin bir yüklem olduğunu söylemeye çalışabilirsiniz, ancak şüphesiz söyleyemezsiniz; çünkü ilk olarak birçok önerme yüklemlerin ifadeleri değildir; ikincisi "değil" kelimesi tüm önermeye uygulanabilir. Uygun ifade şöyle olabilir: "değil: bu kırmızıdır"; "değil" kelimesi "bu kırmızı" önermesinin tamamına uygulanabilir ve birçok durumda bunu açıkça görebilirsiniz. Tanımlamaları tartışırken ele aldığım bir durumu ele alırsanız: "Fransa'nın şimdiki kralı kel değildir" ve "kel-değil" ifadesini bir yüklem olarak alırsanız, bu Fransa'nın şu anda bir kralı olmadığı zemininde yanlış olarak değerlendirilmelidir. Ancak şu açıktır ki, "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" önermesi yanlış bir önermedir ve bu nedenle bunun olumsuzu doğru bir önerme olmak zorundadır ve "kel-değil" ifadesini bir yüklem olarak alırsanız bu durum olmaz, bu nedenle "değil" kelimesinin geldiği tüm durumlarda "değil" tüm önermeye uygulanacak şekilde algılanmalıdır. "*Değil-p*" doğru formülasyondur.

Şimdi "değil-*p*" ifadesini gerçekten nasıl yorumlayacağımız sorusuna geldik ve Bay Demos tarafından ortaya konan öneri "değil-*p*" ifadesini ileri sürerken aslında doğru olan ve *p* ile çelişik bir *q* önermesi olduğunu ileri sürdüğümüzdür ("*p*'nin bir karşıtı" onun ibaresidir, ancak anlamın aynı olduğunu düşünüyorum). Bu da onun önerdiği tanımdır:

> "Değil-*p*," "doğru olan ve *p* ile çelişik bir *q* önermesi vardır" anlamına gelmektedir.

Örneğin "Bu tebeşir kırmızı değildir" dersem, bu durumda "Bu tebeşir beyazdır" önermesi olabilecek, "Bu kırmızıdır" önermesiyle tutarsız bazı önermeler olduğunu ileri sürmeye çalışmış olurum ve bu durumda genel olumsuz formları kullanırsınız; çünkü doğru ve *p* ile uyumsuz gerçek önermenin hangisi olduğunu bilmezsiniz. Ya da, şüphesiz, gerçek önermeyi biliyor olursunuz, ancak *p*'nin yanlış olduğu olgusuyla onu yanlış yapan tikel örnekten daha ilgili olabilirsiniz. Örneğin birinin yalancı olduğunu kanıtlamak konusunda endişeli olabileceğinizden, onun ileri sürdüğü bazı önermelerin yanlışlığıyla çok fazla ilgili olabilirsiniz. Ayrıca tikel bir du-

rum yerine, genel önermeyle daha fazla ilgili olabilirsiniz; böylece biri tebeşirin kırmızı olduğunu ileri sürmüş olursa, kırmızı olmadığı olgusuyla beyaz olduğu olgusundan daha fazla ilgilenebilirsiniz.

Yanlışlığın bu sözünü ettiğimiz kuramına inanmakta çok zorlanıyorum. Öncelikle, bağdaşmazlığı temel ve nesnel bir olgu haline getiren ama olumsuz olgulara onay vermekten öyle çok da kolay olmayan bu itirazı ele alacaksınız. "Değil" ifadesini çelişkiye indirgemek üzere "*p*, *q* ile çelişiktir" ifadesine burada sahip olmanız gerekir, çünkü bu tekabül eden olgu olmak zorundadır. "Değil"in yorumu, her ne olursa olsun size olguyu verecek *bazı* yorumlar olduğu açıktır. "Bu odada bir hipopotam yoktur" dersem, tekabül eden bir olgu bulunmasına göre o ifadeyi yorumlamanın bazı yollarının olduğu gayet açıktır ve olgu yalnızca bu odanın her noktasının hipopotam olmayan şeylerle dolu olduğu olamaz. Bu durumda, varmaktan kaçındığımız, bir türe ya da bir çeşit olguya yönelik olan, zorunluluğa geri dönerdiniz. Tüm olumsuz olgular ve moleküler olgulardan kaçınmaya çalışıyoruz. Bunun gerçekleştirmede başarılı olduğu tek şey olumsuz olgular için moleküler olgular oluşturmaktır. Bunun paradokstan kaçınma aracı olarak çok başarılı olduğunu düşünmüyorum, özellikle bunu göz önüne aldığınızda, çelişki olgunun temel ifadesinin bir türü olarak alınsa bile çelişki olgular arasında değil önermeler arasındadır. "*p*, *q* ile çelişiktir" dersem, *p* ve *q*'dan en az biri yanlış olmak zorundadır. İki *olgudan* hiçbirinin çelişik olmadığı açıktır. Çelişki *önermeler arasındadır*, *p* ve *q* arasında bulunur. Bu yüzden çelişkiyi temel bir olgu olarak alacaksanız, olumsuzları açıklarken, temel olgunuzu olgulara karşıt olarak önermeler içeren bir şey olarak almak zorundasınız. Önermelerin "gerçek" olarak adlandırabilecekleriniz olmadığı gayet açıktır. Dünyanın bir dökümünü yapıyor olsaydınız, içinde önermeler olmayabilirdi. Olgular, inançlar, dilekler ve istemler olabilirdi; ancak önermeler olmayabilirdi. Onlar bağımsız bir varoluşa sahip değildir, böylece gerçek dünyanın nihai olgusu olarak ele alınan, önermelerin bu çelişkiyi bunu gerçekleştirmeden önce büyük bir muamele, birçok süsleme

isteyecektir. Bu nedenle, olumsuz olgulardan kaçınmak için bir yalınlaştırma olarak, bunun gerçekten çok başarılı olduğunu düşünmüyorum. Olumsuz olguları, gerçek olarak kabul etmeyi daha kolay gördüğünüz kanısındayım, eş deyişle, "Sokrates hayatta değildir" olgusu tıpkı "Sokrates insandır" olgusu gibi gerçekten de nesnel bir gerçektir. Burada öne sürmüş olduğum Bay Demos'un söz konusu kuramına göre birinin gelişimi, olumsuz olguları kabul ettirmeyi denediğinde gerçeği aniden keşfetmesidir; belirttiğim nedenlerden dolayı olayları bu şekilde algılamanın buna bu şekilde cevap olacağını düşünmüyorum ve olumsuz olguları esas olarak kabul etmenin daha iyi olduğunu düşündüğünüz kanısındayım Aksi takdirde bir önermeye tekabül edenin ne olduğunu söylemekte oldukça zorlanacaksınız. Örneğin yanlış bir olumlu önermeye sahip olduğunuzda, eş deyişle, "Sokrates hayattadır" dediğinizde, bu ifade gerçek dünyadaki bir olgudan dolayı yanlıştır. Bir olgu tarafından yanlışlanmadığı müddetçe bir şey yanlış olamaz; böylece olumsuz olguları kabul etmediğiniz sürece yanlış olan olumlu bir ifade ortaya koyduğunuzda gerçekten ne olduğunu söylemekte aşırı derecede zorlanırsınız. Bence tüm bu sorular zordur ve her zaman her iki şekilde de ileri sürülebilecek argümanlar vardır; ancak bütüne baktığımda olumsuz olgular olduğuna ve ayrık olgular olmadığına inanmaya eğilimliyim. Ancak ayrık olguların inkârı daha sonraki bir derste genel önermeler ile bağlantılı olarak üzerinde düşünmemiz gereken belirli zorluklara yol açar.

Tartışma

Soru: "Sokrates ölüdür" önermesi sizce olumlu mu yoksa olumsuz bir olgu mudur?

Bay Russell: Kısmen olumsuz bir olgudur. Bir kişinin ölü olduğunu söylemek karmaşıktır. Bir ifadeye giren iki ifade vardır: "Sokrates hayattaydı" ve "Sokrates hayatta değildir."

Soru: İçerisine "değil" ifadesini katmak ona olumsuzun formel bir özelliğini ya da tam tersini katar mı?

Bay Russell: Hayır, bence kelimelerin anlamına gitmelisiniz.

Soru: "Sokrates hayattadır" söylemi ile "Sokrates yaşayan bir insan değildir" söylemi arasında büyük bir fark olduğunu düşünmüş olmalıydım. Olumsuz varoluş denilen şeye sahip olmamızın ve farkına varamadığımız şeylerin var olmasının mümkün olduğunu düşünüyorum. Sokrates hiç şüphesiz ki yaşamıştı, ancak şu anda bir insan olarak yaşama koşulunda değildir.

Bay Russell: Ölüm sonrası varoluş konusuna girmemiştim, yalnızca sözcükleri gündelik göstergeleriyle ele alıyordum.

Soru: Önünüzdekinin bir olumlu ya da olumsuz önerme olduğunu anlamak için en hassas testiniz nedir?

Bay Russell: Formel bir test yok.

Soru: Formel bir testiniz olsaydı, olumsuz olguların olup olmadığına ilişkin bilmenizi takip etmez miydi?

Bay Russell: Hayır bence değil. Kuramda ortaya koyduğum kusursuz mantıksal dilde bir önermenin olumlu ya da olumsuz olup olmadığı her zaman bir seferde açıktır. Ancak bu olumsuz önermeleri nasıl yorumlayacağınızla bağlantılı değildir.

Soru: Olumsuz olguların varlığı yalnızca bir tanımdan ötesi olabilir mi?

Bay Russell: Evet, bence olabilir. Metafiziğin işinin dünyayı betimlemek olduğunu düşünüyorum ve bana göre [bu], dünyanın tam bir betimlemesinde olumsuz olgulardan bahsedeceğiniz ya da bahsetmeyeceğinizle ilgili gerçek bir kesin sorudur.

Soru: Olumsuz bir olguyu nasıl tanımlarsınız?

Bay Russell: Olumsuzluğun bir son olduğu doğruysa genel bir tanım veremezsiniz.

4. BİRDEN FAZLA FİİLLİ ÖNERMELER VE OLGULAR: İNANÇLAR, VS

Atomik önermelerden bahsettikten sonra biraz daha ilerlediğimizde hemen karşımıza çıkan daha karışık iki önerme formuna dikkat çektiğimi hatırlayacaksınız: *Birincisi* benim moleküler önermeler dediğim ve geçen sefer değindiğim

"veya," "ve," "eğer" gibi kelimeleri içerenler, *ikincisi* ise; inanma, arzulama, isteme ve benzeri gibi iki veya daha fazla fiil içerenler. Moleküler önermelerde yeni bir önerme formu dışında yeni bir olgu formuyla ilgilendiğimiz açık değildi, eş deyişle, eğer "*p* veya *q*" gibi ayrık bir önerme varsa, dünyada "*p* veya *q*"ya karşılık gelen ayrık bir olgu olduğunu söylemek pek mantıklı görünmüyor. Fakat yalnızca *p*'ye karşılık gelen bir olgu ve *q*'ya karşılık gelen bir olgu olduğu ve ayrık önermenin doğruluk veya yanlışlığını bu iki ayrı olgudan elde ettiği söylenebilir. Dolayısıyla bu durumda yeni bir olgu formuyla değil, yeni bir önerme formuyla ilgileniliyordu. Biz bugün yeni bir olgu formuyla ilgilenmeliyiz.

Bence felsefi mantık, mantığın, benim de (1917) yılbaşından beri bu konuşmalarda ilgilendiğim, felsefi bölümü, bir envanter olarak ya da daha mütevazı bir kelimeyi tercih ederseniz olguların sahip olabileceği farklı formların tamamını içeren bir "hayvanat bahçesi" olarak tanımlanabilir. "Önermelerin formları" demektense "olguların formları" demeyi tercih etmem gerekir. Geçen sefer ilgilendiğim moleküler önermeler meselesine uyarlarsak, eğer biri olguların formlarının çözümlemesiyle uğraşıyor olsaydı, moleküler önermenin kendisindense, o moleküler önermedeki *inanç*la ilgilenmesi gerekirdi. Metafiziğe girmem gerektiği gibi oldukça gerçekçi bir önyargıya göre, her zaman mevcut olgu veya bir grup olguları araştırmayla meşgul olmayı istemeliyim. Bana öyle geliyor ki, bu zoolojide olduğu kadar mantıkta da böyledir. Mantıkta olguların formlarıyla dünyada bulunan farklı olgu türleri, farklı *mantıksal* olgu türleri bulmakla ilgilenirsiniz. Şimdi, biri inandığı, arzuladığı ve istediği zaman ortaya çıkan olguların, tek bir fiil içeren ikinci konuşmada bahsettiğim atomik olgulardan farklı bir mantıksal forma sahip olduğunu belirtmek istiyorum. (Elbette olgular birçok formda olabilir ve benim hepsiyle ilgileniyormuş gibi yaptığımı sanmanızı istemem.) Varsayalım ki meydana gelen herhangi bir inanç olayını ele aldınız. Yargının bilgi kuramında dile getirildiği, iki artı iki dört eder diyeceğiniz türden inançlardan bahsetmediğimi anlamanı-

zı isterim. Ben belirli bir insanın zihninde, belirli bir anda gerçekten meydana gelen bir inançtan bahsediyorum ve bunun ne tür bir olgu olduğunu ele alıyorum. Eğer ben "Bugün haftanın hangi günü?" dersem ve siz de "salı" derseniz, o anda zihninizde bugünün salı günü olduğu inancı oluşur. Bugün ele almak istediğim soru şu: Bir insan bir inanca sahip olduğunda meydana gelen olgunun formu nedir? Elbette gördüğünüz gibi doğal olarak varılabilecek en açık ilk düşünce inancın önermeye yönelik bir ilişki olduğudur. "*P* önermesine inanıyorum." "Bugünün salı olduğuna inanıyorum." "İki artı ikinin dört ettiğine inanıyorum." Bunun gibi şeyler. Görünüşe bakılırsa öznenin önermeyle ilişkisine sahipmişsiniz gibi geliyor. Çeşitli nedenlerle bu görüşün detaylarına girmeyeceğim. Fakat siz tam olarak böyle olmayan bir kurama sahipsiniz ve haliyle de sahip olmalısınız. Herhangi bir önermeyi alın, diyelim ki "Sokrates'in ölümlü olduğuna inanıyorum." Diyelim ki bu inanç gerçekten ortaya çıktı. Onun ortaya çıktığı ifadesi bir olgu ifadesidir. Bu önermede iki fiil var. İkiden fazla fiil de olabilir, birden büyük herhangi bir sayı da olabilir. Jones'un Sokrates'in ölümlü olduğunu düşündüğüne inanabilirim. Burada ikiden fazla fiil vardır. Herhangi bir sayı da olabilir, fakat ikiden az olamaz. İki fiile sahip olanın yalnızca önerme olmadığını aynı zamanda önerme tarafından ifade edilen olgunun da fiillere karşılık gelen iki bileşeninin olduğunu göreceksiniz. Fiillerle belirtilen tüm nesneleri tanımlayan herhangi bir kelime bulmak zor olduğu için, kısa tutmak adına bu bileşenlere fiiller diyeceğim. Şüphesiz bu, "fiil" kelimesini iki farklı anlamda kullanmak demektir. Böyle kullanıldığında bir karmaşaya neden olabileceğini düşünmüyorum. Bu olgu (inanç), yalnızca bir olgudur. Moleküler önermelerde olduğu gibi, "*p* veya *q*" (derken) olduğu gibi değildir. O yalnızca, bir inanca sahip olduğunuz olgusudur. Bu olgudan da anlaşılabileceği gibi bir yanlışlığa inanabilirsiniz. Yanlış inanç olgusundan da anlaşılabileceği gibi, bir bölümü ayıramazsınız. Şöyle olamaz:

Sokrates ölümlüdür/inanıyorum.

Böyle olgularla ilgili doğabilecek belirli sorular vardır. İlk ortaya çıkabilecek olan da, onların yadsınamaz olgular mı yoksa bir şekilde diğer olgular arası ilişkilere indirgenebilir mi olduklarıdır. Bir sözel ifade türünden bir şey olan indirgenemez olguların olduğunu varsaymak gerçekten gerekli mi? Son zamanlara kadar bu soruyla ilgili herhangi bir kuşku duyulabileceğini kesinlikle düşünmedim. Bu bana tartışılabilir bir konu gibi gelmemişti. Hâlâ bu forma sahip olguların olduğuna inanıyorum, fakat bunun tartışılması gereken temel bir soru olduğunu düşünüyorum.

1. İnançlar vs, indirgenemez olgular mıdır?

"Vs" bir önermeyi anlamayı içerir; arzulamayı, istemeyi ve bir önermeyi kapsayan buna benzer düşünebileceğiniz herhangi bir tutumu içerir. Bir kişinin bir önermeye inandığını söylemek doğal, bir önermeyi arzuladığını söylemek doğal değilmiş gibi gelir, fakat aslında bu bir önyargıdır. İnandığınız ve arzuladığınız şey tam olarak aynı yapıdadır. Yarın biraz şeker almayı arzu edebilirsiniz ve şüphesiz muhtemelen alacağınıza inanırsınız. İrade konusunda mantıksal formun aynı olduğundan emin değilim. İrade halinin, doğrudan olgulara gitme ve yanlışlık olanağını dışlama bakımından, daha çok algıyla benzer olduğunu düşünme eğilimindeyim. Buna karşın arzu ve inanç mantıksal olarak tümüyle aynı forma sahiptirler.

Pragmatikler ve bazı Amerikan gerçekçileri, tarafsız monistler denen okul, benim ele aldığım anlamda bir inanç olgusunun olduğunu bütünüyle reddederler. Bunu sözlü olarak reddetmiyorlar, benim kullandığımla aynı tür bir dil de kullanmıyorlar ve bu, onların görüşleriyle benim bahsediyor olduğum görüşlerin karşılaştırılmasını zorlaştırıyor. Bağlantılı ve farklı noktaların neler olduğunu anlamadan önce, birinin gerçekten onların söylediklerini bizim dilimize az ya da çok benzer bir dile tercüme etmesi gerekiyor. Eğer James'in "*Radikal Deneycilik Üzerine Denemeler*" ya da Dewey'in "*Deneysel Mantık Üzerine Denemeler*" içindeki çalışmalarına bakarsanız, benim konuştuğum anlamda

inanç gibi bir olgunun olduğunu tamamen reddettiklerini göreceksiniz. "İnanma" kelimesini kullanıyorlar, fakat ona farklı bir anlam atfediyorlar. "Davranışçılık" adı verilen bu görüşe göre bir insanın bir şeye inandığını söylemek onun belirli bir şekilde davrandığını söylemektir ve bu James'in pragmatizmiyle uyumludur. James ve Dewey şöyle söylerdi: Bir önermeye inandığım zaman, bu belirli bir şekilde hareket ettiğim, davranışımın belirli özellikleri olduğu ve inancımın eğer davranış arzu edilen sonuca götürüyorsa doğru, götürmüyorsa yanlış olduğu *anlamına gelir*. Eğer onların inancın soyutlanmış bir fenomen olarak oluşmadığı görüşünü kabul ederseniz, bu, eğer doğruysa, onların pragmatizmini doğruluk ve yanlışlığın tamamen akılcı bir açıklaması yapar. Dolayısıyla değerlendirilmesi gereken ilk konu budur. Bu konuyu değerlendirilmeyi hak ettiği gibi değerlendirmek, psikolojinin işi olduğu için ve mantıkla yalnızca benim bahsettiğim mantıksal forma sahip olguların olup olmadığıyla ilgili kuşku uyandırması bakımından ilgili olduğu için, beni mantıktan çok uzağa götürecektir. İki veya daha fazla fiil içeren bu mantıksal form konusunda mantığın deneysel çalışmalarla ilginç bir biçimde iç içe geçtiğini görürsünüz. Bu iç içe geçme şüphesiz başka yerde de ortaya çıkabilir, bu şekilde, deneysel çalışma belirli bir mantıksal forma sahip bir şeyin örneğini verir ve siz de söz edilen mantıksal forma sahip şeylerin olduğu konusunda gerçekten emin olamazsınız, yalnızca bir örnek bulursunuz ve örnek bulmanın kendisi deneyseldir. Dolayısıyla bu yönden deneysel olgular mantıkla belirli bir noktada ilgilidir. Kuramsal olarak herhangi bir örneğini bilmeden bu formların bilinebileceğini düşünüyorum, fakat pratik olarak bizim gibi konum alınca bu olabilir gibi görünmüyor. Pratik olarak bir forma örnek bulamadıkça bu formun olduğunu da bilemezsiniz. Eğer iki veya daha fazla fiil içeren bir örnek bulamazsam, böyle bir form olduğu kuramına inanmanız için bir nedeniniz olmaz.

James ve Dewey gibi kişilerin inanç konusundaki sözlerini okuduğunuzda, dikkatinizi çeken ilk şey onların inanç nesnesi olarak düşündükleri şeyin benim düşündüğümden

çok farklı olduğu olacaktır. Onlar inanç nesnesini hep bir şey olarak düşünürler. Tanrı'ya, Homeros'a ya da bir nesneye inandığınızı düşünürler. Akıllarındaki resim budur. Bu şekilde konuşmak ortak söyleyişte yeterince yaygındır. Ve ileri sürecekleri ilk kaba benzerliğin, böyle bir nesne olduğunda doğru inanca, olmadığında yanlış inanca sahip olduğunuzu söyleyeceklerdir. Tam olarak böyle söyleyeceklerini kastetmiyorum, fakat yola çıkacakları kaba görüş bu olacaktır. İnancın nesnel yönünün tek bir kelimedense, bir önerme aracılığıyla daha iyi ifade edildiği gerçeğini anlamış gibi görünmüyorlar ve ben bunun, inancın neyden meydana geldiği konusuna genel bakışlarıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Onların görüşüne göre inancın nesnesi, genellikle şeyler arası ilişkiler, niteliklere sahip olan ya da olmayan şeyler değil, fakat sadece var olması ya da var olmaması olası tek şeylerdir. Bu görüş bana tamamıyla ve köklü bir biçimde hatalı görünüyor. *Birincisi* bu şemaya uyması mümkün olmayan pek çok yargı vardır ve *ikincisi* yanlış inançlarla ilgili bir açıklama vermek mümkün değildir, çünkü bir şeyin var olduğuna inandığınızda ve o yoksa, o şey orada değildir, o hiçbir şeydir. Yanlış inancı, gerçekte hiçbir şeyle bir ilişki olarak ele almak onun doğru bir çözümlemesi olamaz. Bu, inancın sadece nesneyle ilişkiye dayandığı varsayımına yöneltilen bir itirazdır. Eğer "Homeros'a inanıyorum" derseniz ve Homeros diye birisi yoksa 'Homeros' olmadığı için inancınız Homeros'la kurulan bir ilişki olamaz. Dünyada meydana gelen her olgu var olmayan bileşenlerden değil, var olan bileşenlerden ibaret olmalıdır. Bu nedenle "Homeros'a inanıyorum" ifadesini bu şekilde açıklamak doğru bir çözümleme olamaz. Doğru çözümleme, birazdan ele alacağım betimlemeler kuramında bulunuyor. Biraz önce bahsettiğim davranışçılık kuramına geri dönelim. Varsayalım ki 10.25'te bir tren olduğuna inanmanız söylendi. Bu, söylenildiği gibi istasyona gitmek için belirli bir saatte yola çıkmanız gerektiği anlamına gelir. İstasyona vardığınızda, saatin 10.24 olduğunu gördünüz ve koştunuz. Bu davranış, o saatte bir tren olduğuna dair inancınızı oluşturmaktadır. Eğer koşarak treni

yakalarsanız inancınız doğrudur. Eğer tren 10.23'te hareket ettiyse ve siz kaçırdıysanız, inancınız yanlıştır. İnancı bu tür bir şeyin oluşturduğunu söyleyeceklerdir. Trenin 10.25'te hareket edeceği sonsuz gerçekliği üzerine düşünmeye dayanan tek bir zihin durumu yoktur. Bunu en soyut şeylere bile uyarlarlar. Ben, şeylere yönelik böyle bir görüşün savunulabilir olduğunu sanmıyorum. Çok derine gittiği için reddedilmesi zordur ve eğer yeterince düşünülür ve de tüm sonuçlarının farkına varılırsa uygulanabilirmiş hissini veriyor, fakat ben bunu öyle *hissetmiyorum*. Bu görüş, postane rehberinin insanları hem coğrafik hem de alfabetik olarak düzenlenmiş şekilde vermesi gibi, maddi olanın zihinsel olanı oluşturmasıyla, maddi olanın fiziksel olanı oluşturmasının aynı olduğu nötral monizm* kuramıyla bir aradadır. Birini savunan herkesin diğerini de savunmasının şart olduğunu söylemiyorum, fakat bu iki görüş temelde bir bütün oluşturuyor. Eğer bu görüşü benimseyecekseniz inanç ve arzu konusunda mantıklı bir açıklama getirmeniz gerekecektir; çünkü bu türden şeyler zihinsel olgu olarak görülmektedir. Daha doğrusu, fiziksel dünyada olan türden şeylerden çok farklı görünüyorlar. Bu nedenle, insanlar inanç gibi şeyleri onları bedensel davranışa indirgeyerek açıklamaya çalışacaklar ve belirli bir önermeye yönelik inancınız bedeninizin bir hareketi haline gelecektir. Kabaca ifade edersek bu görüşün vardığı nokta budur. Zihin olmadan gayet güzel ilerlemenize olanak verir. Bu durumda doğruluk ve yanlışlık bedensel davranışınızın belirli bir olguyla ilişkisine dayanır, sanki davranışınızın amacı belirsiz türden bir olguymuş ve davranışınız bu olguyla ilişkili olarak tatmin edici olduğunda inancınız doğru, tatmin edici olmadığında yanlışmış gibidir. Bu görüşte, mantıksal öz, iki olgu arasındaki nedensel ilişki gibi aynı türden bir forma sahip bir ilişki olacaktır; eş deyişle, bir tarafta bir olgu olarak bedensel davranışınız, diğer tarafta başka bir olgu olarak trenin belirli bir saatte hareket ettiği

---

* Nötral monizm, var olanların kaynağında tek bir töz bulunduğunu, ancak bu tözün ne fiziksel ne de zihinsel olana indirgenebilir olduğunu savunan görüşe verilen isimdir –çn.

olgusu bulunur ve bu ikisi arasındaki ilişkiden bütün bir fenomen oluşturulur. Edineceğiniz şey, "Bu olgu şu olguya neden olur" derken var olan neden ilişkisindekiyle mantıksal olarak aynı formda olacaktır. Bu, benim bugün bahsettiğim iki fiilli olgulardan oldukça farklı bir mantıksal formdur.

Benim, Ockham'ın Usturasına örnek oluşturduğu için nötral monizm kuramından yana bir önyargım var. Felsefede her zaman mümkün olan en küçük malzemeyle ilerlemeyi isterim, bu kısmen hata riskini azalttığı içindir, çünkü ortaya koymadığınız varlıkları reddetmek zorunda değilsinizdir ve böylece daha az hata riskiyle karşılaşırsınız. Diğer –belki de kısmen önemsiz olan– nedense varlıkların sayısındaki her düşüşün varsaymış olduğunuz varlıklara benzeyen şeyleri oluştururken, matematiksel mantığın yapacağı işi artırmasıdır. Bu nedenle nötral monizm kuramı bana hitap ediyor, fakat bu kurama inanmayı çok güç buluyorum. *Monist*[5]'te yazdığım makalelerin bazılarında, özellikle Temmuz 1914 sayısında ve önceki iki sayıda, bu konuyla ilgili tartışmaları bulabilirsiniz. Elbette onları yeniden yazmayı gerçekten isterim, çünkü nötral monizme karşı kullandığım bazı argümanların geçerli olmadığını düşünüyorum. En çok "empatik tikeller," "bu," "ben" gibi, kendisiyle ilişkilerine göre evrenden bazı tikelleri seçen, bütün bu kelimeler sınıfı hakkındaki argümana güveniyorum ve onların ya da onlarla ilişkili tikellerin konuşma anında size sunulduğunu düşünüyorum. "Bu" elbette empatik tikel dediğim şeydir. Sadece mevcut ilginin nesnesi için hiçbir anlama gelmeyen bir özel addır. Bu muğlâktır, çünkü ilgi nesnesi genelde bir andan diğerine ve kişiden kişiye değişmektedir. Eğer bilinci tamamen devreden çıkarırsanız "bu" gibi bir sözcükle ne anlatmak istediğinizi, tarafsızlığı yok edenin ne olduğunu açıklamanın çok zor olduğunu düşünüyorum. Bütünüyle fiziksel bir dünyada tam bir tarafsızlığın olacağını söyleyebilirsiniz. Zamanın tüm parçaları ve uzayın tüm bölümleri eşit ölçüde empatik görünebilir. Fakat aslında geçmiş ve gelecek, belirli olguları ve bu

[5] ["Tanışıklığın Doğası Üzerine" olarak R. C. Marsh ed., *Mantık ve Bilgi*'de yeniden basıldı.]

türden şeyleri seçeriz; onların tamamı "bu"dan yayılırlar ve ben birisinin nötral monizme dayanarak "bu" kavramını nasıl ele aldığını anlayamadım. Bunu dogmatik bir biçimde öne sürmüyorum, fakat sadece nasıl yapılabileceğini anlamıyorum. Bu dersin geri kalanında inançlar, dilekler ve benzeri olguların olduğunu varsayacağım. Bu konuyu tam olarak ele almak, gerçekten, dersin tamamını alabilir. Bu yüzden, özürlerimi sunarak psikoloji içindeki bu kısa gezintiden sonra daha saf mantıksal sorulara tekrar dönüyoruz.

"*P*'ye inanıyorum" ifadesindeki *p*'nin yeri nedir?

İnançlarınız bazen yanlış olduğu için, *olgulara* inandığınızı söyleyemezsiniz. Algılamak hataya eğilimli olmadığı için olguları *algıladığınızı* söyleyebilirsiniz. Nerede yalnızca olgular varsa, orada hata olanaksızdır. Bu nedenle olgulara inandığınızı söyleyemezsiniz. Önermelere inandığınızı söylemek zorundasınızdır. Bu durumun garipliği önermelerin açıkça hiçbir şey olmamasından kaynaklanır. Bu nedenle konunun doğru açıklaması bu olamaz. "Açıkça önermeler hiçbir şeydir" demek belki de o kadar açık değildir. Bir zamanlar önermelerin olduğunu düşünüyordum, fakat olgulara ek olarak, aynı zamanda, aslında günlerden Salı olduğu halde "Bugünün Çarşamba olduğu"nu ele almak gibi tuhaf, belirsiz şeylerin olduğunu söylemek bana pek mantıklı gelmiyor. Gerçek dünyayı ele aldıklarına inanamıyorum. Bu, birinin inanmayı başarabileceğinden çok daha fazla ve ben güçlü bir gerçeklik duyusu olan bir kimsenin, bunu hayal edemeyeceğini düşünüyorum. Mantık çalışmasının zorluklarından biri, hayal edilebilecek en soyut şeylerle ilgilenen son derece soyut bir çalışma olmasıdır; fakat yine de neyin gerçek olduğuyla ilgili güçlü bir içgüdünüz olmadıkça bu çalışmayı doğru bir biçimde sürdüremezsiniz. Mantıkta oldukça iyi gelişmiş bir içgüdüye sahip olmalısınız. Aksi halde fantastik şeylere kapılacağınızı düşünüyorum. Bence Meinong yalnızca bu gerçeklik içgüdüsü bakımından oldukça yetersizdir. Meinong, yuvarlak kare gibi bir nesnenin olduğunu, fakat var olmadığını, ve hatta var olmak için minimum koşullara

bile sahip olmadığını savunuyor. Fakat yine de böyle bir nesnenin olduğunu savunuyor ve "Yuvarlak kare bir hayal ürünüdür" denildiğinde o bunu, "yuvarlak kare" nesnesinin olduğu ve "hayal ürünü" yükleminin olduğu şeklinde ele alıyor. Gerçeklik algısı olan kimse, bu önermeyi bu şekilde çözümlemez. Bu önermenin, yuvarlak karenin onun bir bileşeni olarak ele alınmak zorunda olmayacağı bir biçimde çözümlenmesi gerektiğini görebilir. Gerçek dünyada görülen bir yanlış önermeler grubu olduğunu varsaymak, bana anormal geliyor. Bunu düşünemem. Onların, olguların olması anlamında, olduğuna inanamam. Bana; "Bugün Salı" olgusuyla ilgili bir şey, "Bugünün Çarşamba olduğu" varsayımından farklı bir gerçeklik düzeyindeymiş gibi geliyor. "Bugünün Çarşamba olduğu" önermesinden söz ettiğimde gelecekte ortaya çıkacak o günün Çarşamba olduğunu düşündüğünüz bir zihin durumunu kastetmiyorum, fakat oldukça mantıksal, zihni hiç içermeyen bir şey olduğu kuramından bahsediyorum ve böyle bir şeyin yanlış önerme olarak alınabileceğini düşünmüyorum. Bence, yanlış bir önerme nerede olursa olsun; çözümlenebilmeli, parçalara ayrılabilmeli, içinde yanlış önermenin çözümlenmiş olduğu bir olgunun ayrı parçaları olarak gösterilebilmelidir. Sadece gerçeklik içgüdüsü diyebileceğim şeye dayanarak, "gerçeklik"le ilgili bir iki kelime etmeliyim. Bu, belirsiz bir kelimedir ve kullanımlarının çoğu hatalıdır. Şu anda olduğu gibi gerçeklikten bahsettiğimde anlatmak istediğimi en iyi, dünyanın tam bir betimlemesinde bahsetmek zorunda kalacağınız her şeyi kastediyorum diyerek açıklayabilirim, bu size ne demek istediğimi anlatacaktır. Dünyanın tam bir tasvirinde yanlış önermelerden bahsedilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Yanlış inançlar, şüphesiz, yanlış sanılar ve gerçekleşmeyen arzulardan bahsedilmelidir; fakat tek başına yanlış önermelerden bahsedilmemeli ve bu nedenle söylendiği gibi yanlış bir önermeye inandığınız zaman olanın doğru açıklaması bu olamaz. "*P* önermesine inanıyorum" demek ve ortaya çıkanı ben ve *p* arasında ikili bir ilişki olarak ele almak doğru değildir. Doğru önermeye de yanlış önermeye de inanıyor olsanız, mantıksal form tama-

men aynıdır. Bu nedenle tüm durumlarda inancı, kendiniz ve bir önerme arasındaki iki terimli bir ilişki olarak ele alamazsınız; önermeyi çözümlemek ve kendi inancınıza farklı davranmak zorundasınızdır. Bu nedenle inanç, önermeyi aslında bir bileşen olarak içermez, fakat önermenin bileşenlerini bileşenler olarak içerir. Biri inanıyor olduğu zaman "İnandığın şey nedir?" sorusunu soramazsınız. Bu sorunun cevabı yoktur, başka bir deyişle inanıyor olduğunuz tek bir şey yoktur. "Bugünün Salı olduğu"nu inanıyor olduğum tek bir nesne olarak düşünmemelisiniz. Bu bir hata olur. Dilbilimsel olarak uygun olsa da, ortaya çıkanın doğru çözümlemesini yapmanın yolu bu değildir; yine de doğru olanın bu olmadığını bilmek koşuluyla sürdürülebilir.

3. İnancın mantıksal formunu nasıl betimleyeceğiz?

İnancın nasıl oluşturulduğuna dair bir açıklamaya ulaşmayı istiyorum. Bu hiç de kolay bir soru değildir. İnancın mekân-haritası diyebileceğim şeyi yapamazsınız. Mekân ilişkilerinin her zaman atomik türden olması ya da komplikasyonların atomik türden olması gibi basit bir nedenden dolayı atomik bir olgunun haritasını yapabilirsiniz, fakat inancın yapamazsınız. Ne demek istediğimi örneklerle açıklamaya çalışacağım. Eğer bir şey fiilse, fiilden başka bir biçimde görülemeyeceği için, bu konu, yargıda iki fiil olması ve bu iki fiilin de fiil olarak ortaya çıkmasıyla ilişkilidir. "A, B'nin C'yi sevdiğine inanıyor" önermesini ele aldığımızı düşünelim. "Othello, Desdemona'nın Cassio'yu sevdiğine inanıyor." Burada yanlış bir inanç vardır. "Sevmek" fiilinin bu önermede, aslında öyle olmamasına rağmen, Desdemona'yı Cassio'yla ilişkilendirir gibi görünerek bulunması, fakat yine de önermede fiil olarak yer alması ve bir fiilin olması gerektiği biçimde bulunması gibi tuhaf bir durum karşımıza çıkmaktadır. A, B'nin C'yi sevdiğine inandığı zaman, "sevmek" kelimesinin bulunduğu yerde bir fiilin olması gerektiğini kastediyorum. Onun yerine bir ad koyamazsınız. Böylece yardımcı fiilin (eş deyişle inanma dışındaki fiilin) fiil gibi işlev görüyor olduğu ve iki terimi ilişkilendiriyor gibi görün-

düğü, fakat esasen yargı yanlış çıktığı zaman ilişkilendirmediği açıkça görülüyor. İnancın doğasına ilişkin bilmeceyi oluşturan şey budur. Nerede birisi hata kuramıyla gerçekten göğüs göğüse gelse, var olmayanın varlığını varsaymadan hatanın nasıl üstesinden geleceği bilmecesiyle karşı karşıya kaldığını fark edersiniz. Her hata kuramının, er ya da geç var-olmayanın varlığını varsayarak kendini baltalayacağını düşünüyorum. "Desdemona Cassio'yu seviyor" dediğimde, Desdemona ve Cassio arasında aslında var-olmayan bir sevgi sanki varmış gibi görünüyor, fakat bu var-olmayan tek boynuzlu atın olması kadar yanlış. Dolayısıyla bütün bir yargı kuramını başka bir biçimde açıklamak zorundasınız. Şimdi harita konusuna gelelim. Şöyle bir harita oluşturmayı denediğinizi düşünün:

OTHELLO
İnaânıyor
DESDEMONA → CASSIO
seviyor

Sembolizm kuramının bir parçası olduğu için, harita yapma fikri düşündüğünüz kadar tuhaf değildir. Böyle bir sembolizmin nerede ve nasıl yanılabileceğini görmek önemli: nerede ve nasıl yanılabileceği, sembolde iki şeyi ilişkilendiren bir ilişki var olduğu halde, hakikatte onları gerçekten ilişkilendirmemesidir. Uzayda inançla aynı mantıksal forma sahip bir oluşum bulamazsınız. "Mantıksal olarak aynı formda" dediğim zaman, bileşenleri yeni terimlerle değiştirilerek biri diğerinden elde edilebilir demek istiyorum. "Desdemona Cassio'yu seviyor" ifadesi, "A, B'nin sağındadır"la aynı formdadır. Bunlar aynı formdadır ve bence uzaydaki hiçbir oluşum inançla aynı formda değildir. Burada yeni bir tür konuya girdim, hayvanat bahçemiz için yeni bir hayvan, önceki türlerimizin başka bir üyesi değil, ama yeni bir tür. Bu olgunun keşfi Wittgenstein sayesindedir.

Mantıksal açıdan baktığımızda inançla ilgili tuhaf olan pek çok şey var. Tuhaf olan şeylerden birisi her tür forma sahip önermelere inanabiliyor olmanızdır. "Bu beyazdır"a ve

"İki artı iki dört eder"e inanabilirim. Oldukça farklı formlara sahip olmalarına rağmen, yine de bir kişi ikisine birden inanabilir. Bu iki örnekte inanılan önermelerin formları birbirinden çok farklı olduğu için gerçek oluşumda formların tamamen aynı olması çok zordur. Dolayısıyla inancın her farklı durumda mantıksal olarak aynı olmadığı, inanılan önermenin doğasına göre ayırt edilmesi gerektiği görülebilir. "*p*'ye inanıyorum" ve "*q*'ya inanıyorum"u ele alırsanız, eğer *p* ve *q* aynı mantıksal formda değilse, bu iki olgu az önce bahsettiğim anlamda, eş deyişle, bileşenlerini birbiriyle değiştirerek, "*p*'ye inanıyorum"dan "*q*'ya inanıyorum"u elde edebileceğiniz anlamda, aynı mantıksal formda değildir. Bu, inancın uygun türden bir tekil terim olarak alınamayacağı anlamına gelir. İnanç gerçekten de inanılan şeyin doğasına uygun olarak farklı mantıksal formlara sahip olmalıdır. Farklı durumlardaki inanmanın görünüşteki aynılığı az ya da çok yanıltıcıdır.

Aslında şu anda ele alıyor olduğum konuda fark edilmesi gereken iki şey vardır. ***Birincisi*** inanılan önermeye inancın oluşumuna bir birlik olarak dahil olan bağımsız bir varlık gibi davranmanın olanaksızlığı, ***diğeri***'yse yardımcı fiili onun terimleriyle aynı düzeyde inancın nesnesi yerine koymanın olanaksızlığıdır. Birkaç yıl önce yazılı olarak öne sürdüğüm yargı kuramının bu noktada aşırı basit kaldığını düşünüyorum; çünkü o zamanlar nesne fiilinin terimlere benzer şekilde, "seviyor"un "inanma" ilişkisi için bir terime benzer olarak Desdemona ve Cassio'yla aynı düzeye konulabilirmiş gibi, nesne yerine konulabileceğini düşünüyordum. Bugün en az iki fiil olduğu olgusuyla ilgili bu ders üzerinde bu kadar duruyor olmamın nedeni budur. Umarım bugün söylediklerimin birçoğunun belirsizliğini ve zorlukları göstermekten ibaret olmasını hoş görürsünüz. Bu kolay bir konu değil ve daha önce fazla ele alınmadı ya da tartışılmadı. Pratik olarak son zamanlara kadar kimse inancın doğası problemini uygun mantıksal araçlarla ele almaya başlamamıştı; dolayısıyla herhangi bir tartışmada yardımcı olabilecek çok az şey var, eş deyişle, şu anda birçok noktada net

sonuçlar sunmak yerine, sorunları dile getirmekle yetinmek zorundayız.

4. Adlandırma Meselesi

"İnanmak," "dilemek" gibi fiillere nasıl bir ad vereceğiz? Ben onlara "önerme fiilleri" deme eğilimindeyim. Bu, sadece uygun olduğu için önerilen bir ad, çünkü bu fiiller bir nesneyi önermeyle ilişkilendiren bir *form*a sahiptirler. Açıkladığım gibi, aslında yaptıkları bu olmasa da, yine de onlara önerme fiilleri demek uygundur. Elbette onlara "tutumlar" diyebilirsiniz, fakat bu psikolojik bir terim olduğu için benim hoşuma gitmiyor ve deneyimimizin tüm aşamaları psikolojik olmasına rağmen, bahsettiğim tüm fiillerin psikolojik olduğunu varsaymak için herhangi bir neden bulunmuyor. Böyle bir düşünceye varmak için asla hiçbir neden olmamıştır. Spinoza'nın Tanrı'sının sonsuz niteliklerini hatırlamalısınız. Onun sonsuz niteliklerinin benzerlerinin dünyada olması çok olasıdır. Biz onlarla tanışık değiliz, fakat zihinsel ve fiziksel olanın tüm evreni kapsadığını düşünmek için bir neden yoktur, eş deyişle hiç kimse mantıksal türden herhangi bir şeyin tüm örneklerinin mantıksal olmayan filanca bir yapıda olduğunu söyleyemez: bunu söylemek için dünya hakkında yeterince bilgi sahibi değilsinizdir. Bu nedenle inanmak ve istemekle örneklendirilen yapıya sahip tüm fiillerin psikolojik olduğunu ileri sürmemeliyim. Yalnızca bildiklerimin tümünün böyle olduğunu söyleyebilirim.

Dersin özetinde bugün doğruluk ve yanlışlığı ele alacağımı söylediğimi fark ettim, fakat bu konu her zaman gündeme geldiği için özel olarak söylenecek bir şey bulunmuyor. Doğru veya yanlış olduğu düşünülen şey önermedir ve önerme hiçbir şeydir. Fakat inanç da önermeyle aynı şekilde doğru veya yanlış olur, eş deyişle, dünyada doğru veya yanlış olgular vardır. Daha önce olguların doğru veya yanlış olarak ayrılamayacağını söylemiştim, fakat "inançlar" dediğimiz bu özel türden olgulara gelince, iki durumda da bir olgu olmasına rağmen, ortaya çıkan bir inanç bu anlamda doğru veya yanlış olabilir. Birisi gerçekleşmeyen bir şeyi istediğin-

de isteklere de aynı şekilde yanlış denile*bilir*. Doğruluk veya yanlışlık kaydedilen önermeye bağlıdır. Algının, inanca karşıt olarak, doğrudan ve önermenin aracılığı olmadan olguya gittiğini düşünme eğilimindeyim. Bir olguyu algıladığınızda şüphesiz hata söz konusu olamaz, çünkü olgu algınızın nesnesi olduğu anda hata devre dışı kalır. Son aşamadaki doğrulamanın kendini olguların algılanmasına indirgeyeceğini düşünüyorum. Bu nedenle, sadece *olgu*nun devreye girmesi koşulundan dolayı, algının mantıksal formu inanmanın mantıksal formundan farklı olacaktır. Bu, detayına girmeyi önermediğim birtakım mantıksal zorluklar doğurur, fakat algılamanın inanmada olduğu gibi iki fiil içerdiğini sizin de görebileceğinizi sanıyorum. İstencin arzudan mantıksal olarak, inancın algıdan farklı olmasına tam olarak benzer bir biçimde farklı olduğunu düşünme eğilimindeyim. Fakat bu görüşü tartışmak bizi mantıktan çok uzağa götürür.

5. TÜMEL ÖNERMELER VE VAROLUŞ

Bugün tümel önermeler ve varoluş hakkında konuşacağım. Bu iki konu ilk bakışta öyle görünmüyor olsa da, gerçekten de birbirine bağlıdır; hatta ikisi de aynı meseledir. Şimdiye kadar bahsettiğim önermeler ve olgular "bütün," "bazı," "bir" veya "hiç" gibi sözcüklerle imlenen belirsiz türden şeyleri değil sadece tam olarak belirli tikeller, ilişkiler, nitelikler veya bu tür şeyler içermektedir ve ben bugün bu türden önermeler ile olgulardan bahsedeceğim.

Bugün bahsetmek istediğim türden önermelerin tümü iki grupta toplanır; *birincisi* "bütün"le ilgili olanlar ve *ikincisi* "bazı"yla ilgili olanlar. Bu iki tür, birbirinin olumsuzlaması olarak bir bütün oluşturuyor. Örneğin "Tüm insanlar ölümlüdür," "Bazı insanlar ölümlü değildir"in olumsuzudur. Tümel önermeler açısından olumlu ve olumsuz ayrımı keyfidir. "Bütün"le ilgili önermeleri olumlu ve "bazı"yla ilgili önermeleri olumsuz olarak mı alacağınız yoksa tersini mi yapacağınız tamamen tercih meselesidir. Örneğin "Gelirken kimseye rastlamadım" cümlesinin görünüşüne bakarak olumsuz olduğunu düşünürsünüz. Şüphesiz bu aslında "bütün"le ilgili

bir önermedir, eş deyişle, "Tüm insanlar karşılaşmadıklarım arasındadır." Diğer yandan eğer "Gelirken birisiyle karşılaştım" dersem, bu sizde olumlu izlenimi bırakır, oysa bu önerme "Tüm insanlar gelirken karşılaşmadıklarım arasındadır"ın olumsuzudur. Eğer "Tüm insanlar ölümlüdür" ve "Bazı insanlar ölümlü değildir" gibi önermeleri düşünürseniz, tümel önermeleri olumlu olarak almanın ve tikel önermeleri* olumsuz olarak almanın daha doğal olduğunu söyleyebilirsiniz, fakat hangisini seçeceğiniz tamamen keyfi olduğu için, bu kelimeleri unutup tümel önermelerden ve varoluş bildiren [tikel] önermelerden bahsetmek daha iyi olur. Tüm tümel önermeler bir şeylerin varlığını reddeder. "Tüm insanlar ölümlüdür" derseniz bu, ölümsüz bir insanın varlığını reddeder.

Kesin olarak tümel önermelerin varoluş içermeyen bir şekilde yorumlanabileceğini söylemek istiyorum. Örneğin "Tüm Yunanlar insandır" dediğimde, bunun Yunanların var olduğunu ifade ettiğini düşünmenizi istemem. Önermenin kesin olarak bunu ifade etmediği düşünülebilir. Bu ayrı bir önerme olarak eklenmelidir. Eğer böyle yorumlamak istiyorsanız "ve Yunanlar var" ifadesini eklemek zorunda kalırsınız. Bu pratik uygunluk amacıyladır. Eğer Yunanların var olduğu olgusunu eklerseniz, iki önermeyi bire indirmiş olursunuz ve istediğiniz türden önermeler bir şeyin varoluş durumunu ifade eden önermeler olduğu ve tümel önermeler varoluş bildirmediği için, bu da mantığınızda gereksiz karışıklığa yol açar. Eğer Yunanlar olmasaydı, hem "Tüm Yunanlar insandır" önermesi hem de "Hiçbir Yunan insan değildir" önermesi doğru olmuş olurdu. Elbette "Hiçbir Yunan insan değildir" önermesi, "Tüm Yunanlar insan-olmayandır" önermesidir. Eğer Yunanların olmadığı geçerliyse iki önerme de aynı anda doğru olacaktır. Hiçbir elemanı olmayan bir kümenin tüm

---

* Russell, "bazı"yla ilgili önermeleri "existence-propositions" olarak adlandırmaktadır. Bu adlandırma bu tür önermeleri "varoluş"la ilgisi içerisinde ele alması bakımından önem taşımaktadır. Çeviride "existence-propositions"ı karşılamak üzere "tikel önermeler" ifadesi kullanılmıştır. –çn.

elemanlarıyla ilgili olan tüm ifadeler doğrudur, çünkü herhangi bir tümel önermenin çelişiği varoluş bildirir ve bu nedenle bu durumda yanlış olur. Geleneksel tasım kuramında "Tüm Yunanlar insandır" ifadesinin Yunanların var olduğunu belirttiği varsayılırdı ve bu yanılgılara yol açtı. Örneğin "Tüm ejderhalar hayvandır ve tüm ejderhalar ateş püskürür, o halde bazı hayvanlar ateş püskürür." Bu Darapti formunda bir tasımdır, fakat örnekte de görüldüğü gibi bu tasım türü hatalıdır. Bu arada, bu, Leibniz'in matematiksel mantığı inşa etme çabalarına engel olduğu için tarihsel olarak ilgi duyulan bir konudur. O, her zaman bizim şimdi sahip olduğumuz gibi ya da aksine Boole'un oluşturduğu gibi bir matematiksel mantık inşa etmeye çalışmakla meşguldü ve Aristoteles'e saygısı nedeniyle hep başarısız oluyordu. Ne zaman iyi bir sistem inşa etse, birkaç kez yaptığı gibi, Darapti gibi kalıpların hatalı olduğunu ortaya çıkardı. Eğer "Tüm A'lar B ise ve tüm A'lar C ise, o halde bazı B'ler C'dir," eğer bunu söylerseniz bir yanılgıya neden olursunuz, fakat o bunun hatalı olduğuna kendini inandıramadı ve yeniden başladı. Bu örnek, size, tanınmış insanlara çok fazla saygı duymamanız gerektiğini gösteriyor.[6]

Şimdi tümel bir önermede asıl ifade edilenin ne olduğunu sorduğunuzda, örneğin "Tüm Yunanlar insandır" gibi, önerme fonksiyonun tüm değerlerinin doğruluğunun ifade edildiğini görürsünüz. Bir *önerme fonksiyonu*, basitçe, *bir veya birkaç belirsiz bileşen içeren ve belirsiz bileşenler belirlenir belirlenmez de önerme haline gelen bir ifadedir*. Eğer "x bir insandır" veya "n bir rakamdır" dersem bu, matematiğin herhangi bir fonksiyonu gibi, diyelim ki $(x+y)(x-y) = x^2 - y^2$ gibi, bir önerme fonksiyonu olur. Bir önerme fonksiyonu hiçbir şeydir, fakat bu olgudan dolayı, mantıkta hakkında konuşulmak istenen çoğu şey gibi, önemini yitirmez. Bir önerme fonksiyonuyla gerçekten yapabileceğiniz tek şey, ya her zaman doğru olduğunu ya bazen doğru olduğunu ya da hiçbir zaman doğru olmadığını ifade etmektir. Eğer aşağıdaki ifadeyi alırsak:

[6] Cf. Couturat, *La logique de Leibniz*.

"Eğer x bir insansa, x ölümlüdür,"

bu her zaman (x bir insan olmadığında, x bir insan olduğu zamanki kadar) doğru olur.; eğer,

"x bir insandır"

ifadesini alırsak, bu bazen doğru olur; eğer,

"x tek boynuzlu attır"

ifadesini alırsak, bu hiçbir zaman doğru değildir.

Bir önerme fonksiyonuna,
her zaman doğru ise *zorunlu*,
bazen doğru ise *olanaklı*,
hiçbir zaman doğru değil ise *olanaksız* denilebilir.

Önerme fonksiyonlarıyla önermelerin karıştırılmasından dolayı çok fazla yanlış felsefe ortaya çıktı. Geleneksel felsefede, yalnızca önerme fonksiyonlarına yüklenebilecek yüklemleri önermelere yüklemek ve hatta daha da kötüsü, bazen yalnızca önerme fonksiyonlarına yüklenebilecek yüklemleri tekillere yüklemek üzerinde büyük bir anlaşma var. *Zorunlu, olanaklı* ve *olanaksız* meselesi buna bir örnektir. Bütün geleneksel felsefede; *zorunluluk, olanaklılık* ve *olanaksızlığın*, aslında önerme fonksiyonlarının özellikleri olmalarına rağmen, önermelerin özellikleri olarak ele alındığı "modalite" başlığı karşımıza çıkmaktadır. Önermeler yalnızca doğru veya yanlıştır.

Eğer "x, x'dir"i alırsak, bu x ne olursa olsun doğru olan bir önerme fonksiyonudur; eş deyişle, zorunlu bir önerme fonksiyonudur. Eğer, "x bir insandır"ı alırsanız bu olanaklıdır. Eğer "x tek boynuzlu attır"ı alırsanız, bu olanaksız bir önerme fonksiyonudur.

Önermeler yalnızca doğru veya yanlış olabilir, ama önerme fonksiyonları bu üç ihtimale de sahiptir. Bence bütün modalite kuramının önermelere değil yalnızca önerme fonksiyonlarına uygulanabileceğini anlamak önemlidir.

Önerme fonksiyonları gündelik dilde onları genellikle fark etmediğimiz birçok durumda yer almaktadır. "Biriyle

tanıştım" gibi bir ifadeyi kiminle tanıştığımı bilmeden gayet iyi anlayabilirsiniz ve gerçek insan bu önermenin bir bileşeni değildir. Burada gerçekten ileri sürdüğünüz şey belirli bir önerme fonksiyonunun, eş deyişle, "x ile tanıştım ve x bir insandır" önerme fonksiyonunun bazen doğru olduğudur. Bu önermeyi doğru yapan en az bir x değeri vardır ve dolayısıyla bu, olanaklı bir önerme fonksiyonudur. Ne zaman "bir," "bazı," "bütün" ve "her" gibi sözcüklerle karşılaşırsanız, bu, her zaman bir önerme fonksiyonunun varlığına işaret eder, eş deyişle, bunlar deyim yerindeyse yabancı ve bilinmez değildir; açık ve tanıdıktırlar.

"Sokrates ölümlüdür" gibi bir ifadede, önerme fonksiyonu yeniden karşımıza çıkar; çünkü "ölümlü olmak," "şu veya bu zamanda ölmek" demektir. Sokrates'in öldüğü bir zaman olduğunu kastedersiniz, bu da yine bir önerme fonksiyonu içerir, eş deyişle, "t bir zamandır ve Sokrates t'de ölür" olanaklıdır. Eğer "Sokrates ölümsüzdür" derseniz, bu da bir önerme fonksiyonu içerir. Eğer ölümsüzlüğü hem tüm geçmiş hem de tüm gelecek boyunca var olmayı kapsayan bir anlamda ele alırsak, bu, "eğer *t* herhangi bir zaman ise, Sokrates *t* zamanında hayattadır" anlamına gelir. Fakat ölümsüzlüğü yalnızca tüm gelecek boyunca varoluş olarak ele alırsak, "Sokrates ölümsüzdür"ün yorumu daha eksizsiz olur, eş deyişle, "öyle bir *t* zamanı vardır ki, eğer *t*, *t*'den sonraki herhangi bir zaman ise, Sokrates *t* zamanında hayattadır." Böylece birçok gündelik ifadeyle ne kastedildiğini tam olarak düzgün bir şekilde yazmaya kalkıştığınızda, durum biraz daha karmaşıklaşır. "Sokrates ölümlüdür" ve "Sokrates ölümsüzdür" birbirinin çelişiği değildir, çünkü ikisi de Sokrates'in zamanda var olduğunu ima eder, aksi halde Sokrates ne ölümlü ne de ölümsüz olurdu. Biri "onun öldüğü bir zaman olduğunu," diğeriyse "hangi zamanı alırsanız alın, onun bu zamanda hayatta olduğunu" söyler, oysa "Sokrates ölümlüdür"ün çelişiği onun yaşadığı bir zaman olmaması durumunda doğru olurdu.

Önerme fonksiyonundaki belirlenmemiş bileşen *değişken* adını alır.

Varoluş. Herhangi bir önerme fonksiyonunu alıp, onun olanaklı olduğunu eş deyişle bazen doğru olduğunu söylemek, "varoluş"un temel anlamını verir. Bunu *x*'in bu önerme fonksiyonunu doğru yapan en az bir değeri vardır, diyerek ifade edebilirsiniz. "*X* bir insandır"ı alalım, bunu doğru yapan en az bir *x* değeri vardır. "İnsanlar vardır" veya "insanlar var olmaktadır"* la anlatılmak istenen budur. Varoluş aslında önerme fonksiyonunun bir özelliğidir. Bu önerme fonksiyonunun en az bir durumda doğru olduğunu ifade eder. Eğer "Tek boynuzlu atlar vardır" derseniz, bu, "Öyle bir bir *x* vardır ki, *x* tek boynuzlu attır" anlamına gelecektir. Gündelik dile fazla yakınlaştırılmış ifadelendirme bu şekilde yazılır, fakat herhalde "(*x* bir tek boynuzlu attır) olanaklıdır" daha uygun bir ifade etme yolu olurdu. Tanımlamadığımız bazı düşüncelerimiz olmak zorunda ve "her zaman doğru" ya da "bazen doğru" gibi düşünceler bu konudaki tanımlanmamış düşünceler olarak alınırlar. Böylece diğerini onun olumsuzu olarak tanımlayabilirsiniz. Şu anda girmeyeceğim bazı nedenlerden dolayı bazı açılardan her ikisini de tanımlanmamış olarak almak daha iyi olur. *Olanaklı* kavramıyla aynı olan *bazen* kavramından çıkarak, varoluş kavramını elde ediyor olacağız. Tek boynuzlu atlar vardır demek, "(*x* bir tek boynuzlu attır) olanaklıdır" demekle aynıdır. "Tek boynuzlu atlar vardır" dediğinizde, aslında hiç olmadığı için, olabilecek herhangi bir tek boynuzlu ata uygun bir şey söylemiyor olduğunuz gayet açıktır. Bu nedenle eğer söylediğiniz şey gerçek bireylere yüklenebilir olsaydı, muhtemelen doğru olmadıkça dikkate değer olmazdı. "Tek boynuzlu atlar vardır" önermesini inceleyip yanlış olduğunu görebilirsiniz. Anlamsız değildir. Şüphesiz, eğer önerme tek boynuzlu at genel kavramından tekile doğru gitseydi, tek boynuzlu atlar olmadıkça, dikkate değer bile olamazdı. Bu nedenle, "Tek boynuzlu atlar vardır" dediğinizde tekil şeylerle ilgili bir şey söylemiş olmuyorsunuz, aynı şey "İnsanlar vardır" için de geçerlidir. Eğer "İnsanlar vardır, Sokrates bir in-

* Aralarındaki ayrımı vurgulamak amacıyla "there are men" ve "men exist" ifadeleri sırasıyla, "insanlar vardır" ve "insanlar var olmaktadır" şeklinde çevrilmiştir –çn.

sandır, öyleyse Sokrates vardır" derseniz, bu, "İnsanlar çok sayıdadır, Sokrates bir insandır, öyleyse Sokrates çok sayıdadır" dediğinizde ortaya çıkacak hatayla tam olarak aynı türden olur; çünkü varoluş, önerme fonksiyonunun ya da çıkarımsal olarak bir sınıfın yüklemidir. Bir önerme fonksiyonunun çok sayıda olduğunu söylediğiniz zaman, *x*'in bu fonksiyonu sağlayan birçok değeri olduğunu, bu değerlerin birden fazla olduğunu söylemiş olacaksınız ya da eğer çok sayıda olmayı daha geniş anlamda almak isterseniz, ondan fazla, yirmiden fazla ya da sizce uygun herhangi bir rakamdan fazla olacaktır. Eğer *x*, *y* ve *z*'nin hepsi önerme fonksiyonunu sağlarsa, bu önermenin çok sayıda olduğunu söyleyebilirsiniz, fakat *x*, *y* ve *z* teker teker çok sayıda değildir. Tam olarak aynısı varoluş için de geçerlidir. Bu, dünyada var olan gerçek şeyler yoktur anlamına gelir ya da en azından, tamamen anlamsız olduğu için bu çok sert bir ifade olur. Onların var olmadığını söylemek kesinlikle anlamsızdır, fakat var olduklarını söylemek de kesinlikle anlamsızdır.

Önerme fonksiyonlarının varoluşunu öne sürebilir veya reddedebilirsiniz. Bunun aslında yol açmadığı sonuçlara yol açtığı fikrine sığınmamalısınız. Eğer, "Dünyada var olan şeyler vardır" dersem, bu tamamen doğru bir ifade olur, çünkü burada belirli bir sınıf hakkında, "İnsanlar vardır" derken kastedilenle aynı anlamda bir şey söylüyorum. "Bu, dünyadaki bir şeydir ve o halde bu vardır" ifadesiyle devam etmeliyim. Hata burada ortaya çıkmaktadır ve bu, açıkça, sizin de gördüğünüz gibi, bir önerme fonksiyonunu sağlayan tekile yalnızca önerme fonksiyonuna uygulanan bir yüklemin aktarılması hatasıdır. Bunu çeşitli şekillerde görebilirsiniz. Örneğin bazen bir tikel önermenin doğruluğunu onun herhangi bir örneğini görmeden bilirsiniz. Timbuctoo'da insanlar olduğunu bilirsiniz, fakat herhangi birinizin bana bunun bir örneğini verebileceğinden şüpheliyim. Dolayısıyla; tikel önermeleri, onları doğru yapan herhangi bir tekili bilmeksizin açıkça bilebilirsiniz. Tikel önermeler gerçek tekillerle ilgili bir şey söylemezler, fakat yalnızca bir sınıfla veya fonksiyonla ilgili bir şey söylerler.

Gündelik dile bağlı kalındığı sürece, bu noktayı açıklığa kavuşturmak fazlasıyla zordur; çünkü gündelik dil, mantıkla ilgili ilkel atalarımızın da sahip olduğu belirli bir duygudan kaynaklanmaktadır. Gündelik dile bağlı kaldığınız sürece, dil tarafından size yüklenen önyargıdan kurtulmak çok zor gelecektir. "Öyle bir *x* vardır ki, *x* bir insandır" dediğimde, bu birinin kullanmak isteyeceği türden bir ifade değildir. "Bir *x* vardır" anlamsızdır. Bunu gerçekten doğru ifade edebilmenizin tek yolu *ad hoc** yeni bir dil icat etmek ve "(*x* bir insandır) olanaklıdır" dendiğinde bu ifadeyi "*x* bir insandır" ifadesine hemen uygulanır kılmak veya "*x* bir insandır" bazen doğrudur ifadesi için yeni bir sembol geliştirmektir.

Gerçekten çok temel bir önemi olduğu için bu konu üzerinde durdum. Burada tartışıyor olduğumdan biraz daha karmaşık olan, betimlemelere uygulanan türde, varoluşa bir sonraki dersimde geri döneceğim. Neredeyse inanılmaz bir miktarda yanlış felsefenin "varoluş"un ne anlama geldiğini fark etmemekten kaynaklandığını düşünüyorum.

Biraz önce söylediğim gibi, bir önerme fonksiyonu kendi başına hiçbir şeydir, yalnızca bir şemadır. Ulaşmak istediğim dünyanın envanterinde şu soru karşımıza çıkar: Dünyada bu şeylere karşılık gelen gerçekten ne var? Şüphesiz, atomik önermelere sahip olduğumuz anlamda, tümel *önermelere* sahip olduğumuz açıktır. Şimdilik, tikel önermeleri tümel önermeler kapsamına dahil edeceğim. "Tüm insanlar ölümlüdür" ve "Bazı insanlar Yunandır" gibi önermeler vardır. Yalnızca böyle *önermeler* değil, aynı zamanda böyle *olgular* vardır ve bu şüphesiz, bizi dünyanın envanterine geri götürür. Daha önceki derslerde bahsettiğim tekil olgulara ek olarak, tümel olgular ve tikel olgular vardır, eş deyişle yalnızca bu türden *önermeler* değil aynı zamanda bu türden *olgular* vardır. Bu fark edilmesi gereken önemli bir noktadır. Ne kadar çok sayıda olsa da, tekil olgulardan çıkarımla asla tümel olgulara varamazsınız. Eskiden kitaplarda karşılaşılan, sıradan tümevarımın aksine çok güvenilir ve kolay olduğu düşünülen eski tam tümevarım planı, en azından bir

* Bu amaca özel –çn.

tümel önerme ile birlikte olmadıkça sizi istediğiniz sonuca götürmeyecektir. Örneğin "Tüm insanlar ölümlüdür"ü bu yolla kanıtlamak istediğinizi farz edelim, tam tümevarımla ilerlemeniz ve tamamlayana kadar "A ölümlü bir insandır," "B ölümlü bir insandır," "C ölümlü bir insandır" vb demeniz gerekir. Ne zaman tamamladığınızı bilmedikçe bu şekilde "Tüm insanlar ölümlüdür" önermesine ulaşamayacaksınız. Eş deyişle, bu yolla "Tüm insanlar ölümlüdür" tümel önermesine ulaşmak için, önceden, "Tüm insanlar saydıklarımın arasındadır" tümel önermesine sahip olmanız gerekir. Yalnızca tekil önermelerden çıkarımla, asla tümel bir önermeye varamazsınız. Öncülleriniz arasında her zaman en az bir tümel önermeye sahip olmanız gerekir. Bence bu birçok noktayı açıklamaktadır. Birincisi; epistemolojik olanda, eğer göründüğü gibi tümel önermelerin bilgisi varsa, o zaman tümel önermelerin *ilksel* bilgisinin olması gerektiğidir (Bununla çıkarımla elde edilmeyen tümel önermelerin bilgisini kastediyorum); çünkü tümel önermeleri, arasından en az biri tümel olan öncüllerden yola çıkmak dışında asla çıkaramazsanız. Bazı tümel önermelerin çıkarıma dayanmayan bilgisi olmadıkça çıkarımla böyle önermelerin bilgisine hiç sahip olamayacağınız açıktır. Böyle bir bilginin –ya da daha çok böyle bir bilgiye sahip olduğumuz inancının– gündelik yaşantıya girme yolu muhtemelen çok gariptir. Fazlasıyla şüpheli olan tümel önermeleri, alışkanlığa dayanarak varsaydığımızı söylemek istiyorum; örneğin eğer birisi bu odadaki insanları sayıyor olsaydı, herkesi görebildiğini varsayabilirdi, ki bu bir tümel önermedir ve masaların altında da insanlar olabileceği için çok şüphelidir. Fakat bunun dışında, tümel önermelerin herhangi bir deneysel doğrulamasında bu anlama gelen bir varsayım bulunur, ki görmediğiniz şey yoktur. Elbette bunu bu kadar sert bir şekilde ortaya koymazsınız, fakat varsayarsınız, eğer bir şey duyularınıza belirli sınırlar ve niteliklerle görünmezse, o orada değildir. Bu tümel bir önermedir ve olağan yollarla elde edilen olağan deneysel sonuçlara ancak böyle önermeler aracılığıyla ulaşabilirsiniz. Örnek olarak ülkenin nüfus sayımını ele alırsak, doğru ve

dikkatlice aramak koşuluyla görmediğiniz insanların orada olmadığını varsayarsınız. Aksi halde sayım yanlış olabilir. Bu tamamen deneysel görünenin altında yatması muhtemel türden bir varsayımdır. Algılamadığınız şeyin orda olmadığını deneysel olarak ispatlayamazsınız, çünkü deneysel bir ispat algılamaya dayanır. Varsayım gereği onu algılamıyorsunuzdur, eş deyişle bu türden herhangi bir önerme, eğer kabul edilirse, kendi kanıtlarına dayanarak kabul edilmek zorundadır. Bunu yalnızca bir örnek olarak aldım. Çoğu, çok az bir gerekçelendirmeyle yaygın olarak varsayılan bu tür önermelerle verilebilecek daha başka birçok örnek var.

Şimdi mantığı daha yakından ilgilendiren bir konuya, eş deyişle, tümel önermelerin yanı sıra tümel olguların olduğunu varsaymanın sebeplerine gelelim. Moleküler önermeleri tartışıyorken, moleküler önermelerin olduğu varsayımıyla ilgili bir kuşku uyandırmıştım, fakat kimsenin tümel önermelerle ilgili kuşku duyabileceğini düşünmüyorum. Bence; dünyadaki tüm olguları sıraladığınız zaman, bunların dünyayla ilgili var olan atomik olguların tamamı olduğu ve bunun da dünyayla ilgili başka bir olgu ve de dünya hakkında diğerlerinin olduğu kadar nesnel bir olgu olduğu çok açıktır. Bence tümel olguları tekil olguların yanında, onlardan ayrı değerlendirmek zorunda olduğunuz açıktır. Aynı şey, "Tüm insanlar ölümlüdür" için de geçerlidir. Var olan tüm tekil insanları aldığınız ve her birinin ölümlü olduğunu ayrı ayrı bulduğunuz zaman, tüm insanların ölümlü olduğu kesinlikle yeni bir olgudur, biraz önce söylediğimden de anlaşılacağı gibi, dünyada olan birkaç insanın ölümlülüğünden çıkarılamayacak kadar yeni bir olgudur. Şüphesiz varoluş-olguları diyebileceğim –"İnsanlar vardır," "Koyunlar vardır" vb– olguları kabul etmek çok da zor değildir. Sanırım bunların daha önce de bahsettiğim atomik olguların yanında ayrı ve bağımsız olgular olduğunu hemen kabul edeceksinizdir. Bu olgular, dünyanın envanterine girmek zorundadır ve bu şekilde önerme fonksiyonları tümel önermelerin araştırmasıyla ilgili olarak devreye girerler. Tümel olguların doğru çözümlemesinin ne olduğunu bildiğimi iddia etmiyorum. Bu fazlasıyla

zor ve çalışıldığını görmeyi çok isteyeceğim bir konudur. Uygun teknik değerlendirme önerme fonksiyonları vasıtasıyla olmasına rağmen bunun doğru çözümlemenin tamamı olmadığına eminim. Bunun ötesine gidemem.

Moleküler olguların olup olmadığıyla ilgili bir nokta var. Sanırım ayrık olguların olduğunu düşünmediğimi söylerken tümel olgularla ilgili belli bir güçlüğün ortaya çıktığından bahsetmiştim. "Tüm insanlar ölümlüdür"ü ele alalım. Bu şu anlama gelir:

"*x* ne olursa olsun
'*x* bir insandır',
'*x* bir ölümlüdür' anlamına gelir."

Bunun koşullu bir önerme olduğunu ilk bakışta görürsünüz. Bir insan olduğunu ya da kimin insan olup kimin olmadığını belirtmez, sadece eğer insan olan bir şey bulunuyorsa bunun bir ölümlü olduğunu söyler. *Mantığın İlkeleri*'nde Bay Bradley'in belirttiği gibi, "Tecavüzcüler yargılanacaktır," tecavüz eden kimse olmasa bile doğru olabilir; çünkü sadece eğer biri tecavüz ederse, yargılanacaktır anlamına gelir. Bu, şu ifadenin bir olgu olduğuna indirgenir:

"'*x* bir insandır', '*x* bir ölümlüdür' her zaman doğrudur anlamına gelir."

Bunun nasıl doğru olabildiğini görmek, benim de ayrık olguları tartışırken iddia ettiğim gibi "'Sokrates bir insandır', 'Sokrates ölümlüdür' anlamına gelir"in kendi başına bir olgu olmadığını söyleyen birisi için belki biraz zor olabilir. Bu zorluğun çevresinden dolanamayacağınız konusunda emin değilim. Bunu yalnızca moleküler olguların olduğunu reddederken, eğer çevresinden dolanılamıyorsa moleküler olguların olduğunu kabul etmek zorunda kalacağımız için, değerlendirilmesi gereken bir nokta olarak öne sürüyorum.

Şimdi *tamamen tümel* önermeler ve önerme fonksiyonları konusuna gelmek istiyorum. Bunlarla yalnızca değişkenleri içeren, başka hiçbir şey içermeyen önermeler ve önerme

fonksiyonlarını kastediyorum. Bu, mantığın tamamını kapsamaktadır. Tamamen ve yalnızca değişkenlerden meydana gelen her önermenin, mantıksal olduğu savı doğru olmamasına rağmen, her mantıksal önerme tamamen ve yalnızca değişkenlerden meydana gelir. Örneğin

"Sokrates Platon'u sever."
"*x* Platon'u sever."
"*x*, *y*'yi sever."
"*xRy*."

gibi genellemelerin aşamalarını düşünebilirsiniz. Burada başarılı bir genelleme işleminden geçilmiştir. *xRy* olduğunda, yalnızca değişkenlerden oluşan hiç sabit içermeyen bir şemaya, çift yönlü ilişkilerin saf şemasına sahip olursunuz ve çift yönlü ilişki belirten her önermenin *x*, *R* ve *y*'ye değerler atayarak *xRy*'den çıkarılabileceği açıktır. Eş deyişle bu, sizin de söyleyebileceğiniz gibi, tüm bu önermelerin saf formudur. Önermenin formuyla onun her bir bileşeni yerine bir değişken koyduğunuzda elde ettiğiniz şeyi kastediyorum. Eğer önerme formunun farklı bir tanımını isterseniz, verilen bir önermeden farklı bileşenleri önermenin içerdiği bir veya birden fazla bileşenin yerine koyarak elde edebileceğiniz tüm önermeler sınıfı olarak tanımlayabilirsiniz. Örneğin "Sokrates, Platon'u sever" önermesinde Sokrates yerine başka birini, Platon yerine başka birini ve "sever" yerine başka bir fiili koyabilirsiniz. Bu şekilde, "Sokrates Platon'u sever" önermesinden, bu önermenin bileşenlerini başka bileşenlerle değiştirerek, çıkarabileceğiniz birtakım önermeler vardır, böylece belirli bir önermeler sınıfı elde edersiniz ve bu önermelerin hepsinin belli bir formu vardır. Biri isterse hepsinin sahip oldukları formun, onların tümünü oluşturan sınıf olduğunu söyleyebilir. Aslında form fikri sınıf fikrinden daha temel olduğu için, bu daha ziyade geçici bir tanımlama olur. Bunu gerçekten iyi bir tanım olarak önermemek gerekir, fakat bu önermenin formuyla anlatılmak istenen şeyi geçici olarak açıklamaya yetecektir. Bir önermenin formu, biri diğerinden, farklı bileşenlerin orijinal olanların yerine geçiri-

lerek elde edilebilecek herhangi iki önerme arasında ortak olan şeydir. *xRy* gibi yalnızca değişkenler içeren bu formüllere ulaştığınızda, mantıkta ileri sürebileceğiniz türden bir şeye ulaşma yolundasınız demektir.

Örnek vermek gerekirse, bir ilişkinin alanıyla ne kastettiğimi biliyorsunuz, başka bir şeyle bu ilişkiye sahip olan terimlerin tümünü kastediyorum. "*xRy*, *x*'in *R* alanına ait olduğunu ifade eder" dediğimi varsayalım, bu yalnızca değişkenleri içeren mantığın bir önermesi olurdu. "Ait olmak" ve "alan" gibi kelimeleri içerdiğini düşünebilirsiniz, fakat bu bir hata olur. Bu kelimelerin ortaya çıkmasını sağlayan yalnızca gündelik dili kullanma alışkanlığıdır. Gerçekten orada değiller. Bu saf mantığın bir önermesidir. Hiçbir şekilde herhangi bir tikelden bahsetmez. *X*, *R* ve *y* ne olursa olsun öne sürülen böyle anlaşılır. Mantığın tüm önermeleri bu türdendir.

Mantıksal bir önermenin bileşenlerinin neler olduğunu görmek çok kolay bir şey değildir. "Sokrates Platon'u sever" ifadesinde 'Sokrates' bir bileşendir, 'sever' bir bileşendir ve 'Platon' bir bileşendir. Daha sonra 'Sokrates'i *x*'e, 'sever'i *R*'ye ve 'Platon'u *y*'ye dönüştürürsünüz. *X*, *R* ve *y* hiçbir şeydir, bileşen değildirler, eş deyişle mantığın tüm önermeleri tamamen bileşenlerden yoksunmuş gibi görünür. Bunun tam olarak doğru olabileceğini düşünmüyorum. Fakat bu durumda söyleyebileceğiniz tek şey, *formun* da bir bileşen olduğu belirli bir forma sahip önermelerin her zaman doğru olduğudur. Ben böyle olduğu konusunda kuşku duyuyor olsam da doğru çözümleme bu *olabilir*.

Fakat dikkat edilecek bir şey var ki, bir önermenin formu o önermenin kendisinin bir bileşeni olamaz. Eğer 'Sokrates Platon'u sever' derseniz, bu önermenin formu iki yönlü ilişkinin formudur, fakat önermenin bir bileşeni değildir. Eğer öyle olsaydı, bu bileşeni diğer bileşenlerle bağlantılı olarak almak zorunda olurdunuz. Eğer önermenin formu kesinlikle önermenin kendisinin bir bileşeni olmasın diye, onu gerçekten bu forma sahip şeylerden biri olarak düşünürseniz, formu çok daha temel hale getirirsiniz. Fakat belki bu forma sahip önermelerle ilgili genel ifadelerin bir bileşeni olabilir,

eş deyişle bence mantıksal önermeleri formlarla ilgili olarak yorumlamak *olanaklı*dır.

Sonuç olarak mantıksal önermelerin bileşenleriyle ilgili olarak yalnızca şunu söyleyebilirim ki bu çok yeni bir problemdir. Şimdiye kadar bunu değerlendirmeye çok fırsat olmadı. Bu çok ilgi çekici bir konu ve ben nasıl olursa olsun bu konuyla ilgilenen herhangi bir literatür olduğunu sanmıyorum.

Ben şimdi yalnızca mantığın önermeleri olmadıkları halde saf değişkenler diliyle ifade edilebilen önermelere birkaç örnek vermek istiyorum. Mantığın önermeleri olan önermeler arasından tamamı (yalnızca mantıksal terimlerle ifade edilemeyen, fakat aynı zamanda mantığın öncüllerinden çıkarsanabilen ve bu nedenle mantıksal önermeler olan) saf matematiğin tüm önermeleri arasında yer almaktadır. Bunlardan başka mantıksal terimlerle ifade edilebilen, fakat mantıktan yola çıkarak kanıtlanamayan ve kesinlikle mantığın bir parçasını oluşturmayan önermeler vardır. "Dünyada en az bir şey vardır" gibi bir önermeyi ele aldığınızı varsayalım. Bu mantıksal terimlerle ifade edebileceğiniz bir önermedir. Eğer isterseniz "$x=x$" önerme fonksiyonunun olanaklı olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bu, mantıksal terimlerle ifade edebileceğiniz bir önermedir, fakat mantıktan yola çıkarak doğru mu yanlış mı olduğunu bilemezsiniz. Bunu şimdiye kadar bildiğiniz kadarıyla, deneysel olarak biliyorsunuz çünkü bir evren olmaması söz konusu olabilir ve o zaman bu [önerme] doğru olmaz. Bir evrenin olması deyim yerindeyse sadece bir rastlantıdır. Dünyada tam olarak 30.000 şeyin olduğu önermesi de tamamen mantıksal terimlerle ifade edilebilir ve kesinlikle mantığın bir önermesi değildir, fakat deneysel (doğru veya yanlış) bir önermedir, çünkü 30.000'den az sayıda şey içeren bir dünya da 30.000'den fazla sayıda şey içeren bir dünya da olanaklıdır, eş deyişle eğer tam olarak 30.000 nesnenin olması söz konusu olursa bu rastlantı denilebilecek bir şeydir ve bir mantık önermesi değildir. Matematiksel mantıkta alışık olunan çarpımsal aksiyom ve sonsuzluk aksiyomu olarak adlandırılan iki önerme

türü vardır. Bunlar da mantıksal terimlerle ifade edilebilir, fakat mantık yoluyla kanıtlanamaz veya çürütülemez. Sonsuzluk aksiyomuyla ilgili olarak mantıksal kanıtlama veya çürütmenin olanaksızlığı kesin olarak alınabilir, fakat çarpımsal aksiyom durumunda bunun belki hâlâ biraz kuşkuya açık olduğunu söyleyebiliriz. Mantık önermesi olan her şey şu veya bu anlamda totolojiye benzer olmak zorundadır. Nasıl tanımlayacağımı bilemediğim, diğerlerine değil mantıksal önermelere ait özgün bir niteliği olan bir şey olmalıdır. Mantıksal önermelerin tipik örnekleri şöyledir:

"Eğer *p*, *q*'yu imlerse ve *q*, *r*'yi imlerse, o halde *p*, *r*'yi imler."

"Eğer tüm *a*'lar *b* ise ve tüm *b*'ler *c* ise, o halde tüm *a*'lar *c*'dir."

"Eğer tüm *a*'lar *b* ise ve *x* bir *a* ise, o halde *x* bir *b*'dir."

Bunlar mantığın önermeleridir. Onları diğer önermelerden ayıran ve *a priori* olarak bilmemize olanak sağlayan belirli bir özgün niteliğe sahiptirler. Fakat bu özelliğin tam olarak ne olduğunu size söyleyemem. Yalnızca değişkenlerden oluşmaları mantıksal önermelerin zorunlu özelliği olmasına rağmen, eş deyişle, tamamen değişkenlerden oluşan önerme fonksiyonunun evrensel hakikati veya bazen hakikat olanı dile getirmesi –bu onun zorunlu yapısı olmasına rağmen– yeterli değildir. Bu kadar çok çözülmemiş problem bırakmak zorunda kaldığım için üzgünüm. Her zaman bu savunmayı yapmak zorunda kalıyorum, fakat dünya gerçekten bir hayli anlaşılmaz ve bu konuda benim elimden bir şey gelmiyor.

Tartışma

Soru: "Varoluş" yerine koyabileceğiniz ve bireylere* varoluş verebilecek başka bir kelime var mı? "Varoluş" kelimesini iki ideye mi uyguluyorsunuz, yoksa iki ide olduğunu inkâr mı ediyorsunuz?

Russell: Hayır, bireylere uygulanabilecek bir ide yoktur.

* Burada "individual" kelimesinin karşılığı olarak "birey" kelimesi kullanılmıştır. Birey kelimesi tüm tekil şeyleri ifade etmektedir –çn.

Dünyada var olan gerçek şeylere gelince onlarla ilgili olarak söyleyebileceğiniz ve bu varoluş düşüncesine karşılık gelen herhangi bir şey bulunmamaktadır. Onlar hakkında söyleyebileceğiniz ve varoluşa benzer bir şey olduğunu söylemek bütünüyle bir hatadır. Dil aracılığıyla karmaşaya düşersiniz, çünkü "Dünyadaki tüm şeyler vardır" demek tamamen doğrudur ve buradan da "Bu vardır çünkü dünyadaki bir şeydir"e geçmek çok kolaydır. Bir yüklemde yanlış olması ihtimal dahilinde olamayacak hiçbir nokta yoktur. Eş deyişle, eğer hakkında konuştuğumuz, bireylerin varlığı gibi bir şey olsaydı, onun için [hiçbir] şeye uygulanmamak kesinlikle olanaksız olurdu, bu çok açıktır ve bu bir hatanın özelliğidir.

6. BETİMLEMELER VE EKSİK SEMBOLLER

Bu kez betimleme konusuyla ve "eksik semboller" dediğimiz şeyle ve betimlenmiş bireylerin varlığıyla ilgilenmeyi öneriyorum. Çoğul olabilecek bir varoluşun olabileceği, şeylerin *türlerinin* varoluşundan, "İnsanlar vardır" veya "Yunanlar vardır" ya da bu türden ifadeleri söylerken ne kastedildiğinden, son bahsettiğim zamanı hatırlayacaksınız. Bugün, "Demir maskeli adam vardı" gibi veya bu türden, tekil olarak "şöyle-şöyle olan" sözleriyle betimlenen bir nesnenin olduğu, bir ifadedeki gibi tekil olduğu iddia edilen varoluş ile ilgileneceğim ve bu türden ifadelerin olduğu önermelerin çözümlemesini ele almayı istiyorum.

Elbette metafizikte çok bilinen bu türden bir hayli önerme var: "Ben varım," "Tanrı vardır," "Homeros vardı" ve bu türden diğer ifadeler, metafizik tartışmalarda her zaman karşımıza çıkar. Bence klasik metafizikte, bugün ilgileniyor olacağımız mesele, geçen hafta şeylerin türlerinin varlığıyla ilişkili olarak bahsettiğim hata ile aynı olan, basit mantıksal bir hata içeren bir şekilde ele alınır. Bu türden bir önermeyi incelemenin bir yolu da kendinize eğer yanlış olsaydı ne olurdu diye sormaktır. Eğer "Romulus vardı" gibi bir önermeyi alırsanız, büyük bir ihtimalle çoğumuz Romulus'un var olmadığını düşünürüz. Açıkça görülüyor ki, doğru da olsa yanlış da olsa, Romulus'un geçmişte var olduğunu söylemek tama-

men anlamlı bir ifadedir. Eğer Romulus bizim bildirimimize girdiyse, onun geçmişte var olmadığı önermesinin anlamsız olacağı açıktır, çünkü hiçbir şey olmayan bir önerme bileşeni olamaz. Her bileşen dünyada var olan şeylerden biri olarak orada olmalıdır, bu nedenle eğer Romulus'un kendisi 'o var olmuştur veya o var olmamıştır' önermelerine girdiyse, bu önermelerin ikisi de yalnızca doğru olmuyor/olamaz, aynı zamanda o var olmadıkça anlamlı da olmaz. Durumun böyle olmadığı açıktır ve çıkarılacak ilk sonuç, Romulus'un bu önermenin bir bileşeni gibi *görünmesine* rağmen, aslında bunun bir hata olduğudur. "Romulus var olmamıştı" önermesinde Romulus bulunmaz.

Bu önermeyle ne kastedildiğini anlamaya çalıştığınızı varsayalım. Livy'nin Romulus'la ilgili söylemesi gereken her şeyi, büyük ihtimalle çoğumuzun hatırlayacağı tek özellik olan Romulus olarak adlandırıldığı olgusu dahil olmak üzere, ona yüklediği tüm özellikleri alabilirsiniz. Bunların hepsini bir araya getirip "x şöyle-şöyle özelliklere sahiptir" şeklinde bir önerme fonksiyonu oluşturabilirsiniz, bunlar Livy'de sıralanmış olarak bulduğunuz özelliklerdir. Böylece bir önerme fonksiyonuna sahip olursunuz ve Romulus'un var olmamış olduğunu söylediğinizde sadece bu önerme fonksiyonunun hiçbir zaman doğru olmadığını, daha önce açıkladığım anlamda olanaksız olduğunu, eş deyişle onu doğru yapan hiçbir *x* değeri olmadığını söylüyor olursunuz. Bu, Romulus'un var-olmamasını, daha önce bahsettiğim tek boynuzlu atın var olmaması türünden bir var olmamaya indirger. Fakat bu türden bir var olma veya var olmamanın *tam* bir açıklaması bu olamaz, çünkü betimlenmiş bir bireyin var olmamasının başka bir yolu daha vardır ve bu, betimlemenin birden fazla kişiye uygulandığı durumdur. Örneğin "Londra'nın sakini"nden hiç olmadığı için değil çok sayıda olduğu için bahsedemezsiniz.

Dolayısıyla gördüğünüz gibi "Romulus var olmuştu" veya "Romulus var olmamıştı" önermesi bir önerme fonksiyonu öne sürer, çünkü "Romulus" ismi gerçekten bir ad değil, fakat bir tür kesik betimlemedir. Şöyle-şöyle şeyler yapan,

Remus'u öldüren, Roma'yı kuran vb, insanın yerine geçer. Bu betimleme için özettir; eğer isterseniz "Romulus olarak çağrılan kişi" için bir özettir. Eğer gerçekten bir ad olsaydı, varoluş sorusu ortaya çıkmazdı, çünkü bir ad bir şeyi adlandırmak zorundadır, yoksa bir ad değildir. Eğer Romulus diye bir kişi yoksa, orada olmayan bir kişi için bir ad da olamaz, eş deyişle, Romulus kelimesi gerçekten bir tür kesik ve kaynaşık betimlemedir ve eğer onu bir ad gibi düşünürseniz mantık hatalarına düşersiniz. Onun bir betimleme olduğunu fark ettiğiniz zaman, Romulus'la ilgili herhangi bir önermenin betimlemeyi kapsayan diyelim ki "*x* Romulus olarak adlandırılırdı" önerme fonksiyonunu öne sürdüğünü de fark edersiniz. Bu sizi hemen bir önerme fonksiyonuna götürür ve "Romulus var olmamıştı" dediğiniz zaman bu önerme fonksiyonunun *x*'in bir değeri için doğru olmadığını ifade edersiniz.

İki tür betimleme vardır; "herhangi bir şöyle-şöyle"* den bahsettiğimizde "belirsiz betimleme," "*belirli bir* şöyle-şöyle"† (tekil olarak) dediklerimize "belirli betimleme" adını verebiliriz. Örnekler şöyledir:

Belirsiz: Bir insan, bir köpek, bir domuz, bir kabine bakanı.

Belirli: Demir maskeli adam.

Bu odaya son giren kişi.

Papalık koltuğuna oturan tek İngiliz.

Londra sakinlerinin sayısı.

43 ile 34'ün toplamı.

(Bir betimlemenin bir bireyi betimleme zorunluluğu yoktur: bir yüklemi, ilişkiyi ya da başka bir şeyi betimleyebilir.)

Bugün bu tür ifadeler, belirli betimlemeler, hakkında konuşmak istiyorum. Söylenecek ne varsa geçen sefer söylendiği için, belirsiz betimlemeler hakkında konuşmak istemiyorum.

Bir ifadenin belirli betimleme olup olmadığı sorusunun onun formuyla ilgili olduğunu, bu şekilde betimlenen belirli

---

* "a so-and-so"– çn

† "*the* so-and-so" – çn

bir birey olup olmamasıyla ilgili olmadığını fark etmenizi isterim. Örneğin "Londra'nın sakini"ne aslında belirli bir bireyi betimlemiyor olmasına rağmen belirli betimleme demeliyim.

Belirli betimlemeyle ilgili fark edilmesi gereken ilk şey onun bir ad olmadığıdır. "*Waverley*'in yazarı"nı ele alalım. Bu bir belirli betimlemedir ve bir ad olmadığını görmek kolaydır. Bir ad, yalın bir semboldür (eş deyişle sembol olan başka hiçbir parçası olmayan bir sembol). Belirli bir tekili veya kaplam aracılığıyla, bir tekil olmasa da öyleymiş gibi davranılan veya bir kişi gibi tekil olduğuna yanlış olarak inanılan bir nesneye işaret eden yalın bir semboldür. Bu tür bir ifade, "*Waverley*'in yazarı," bir ad değildir, çünkü karmaşık bir semboldür. Sembol olan parçalar içerir. Dört kelimeden* oluşur ve bu dört kelimenin anlamları zaten sabittir ve onlar da bu ifadenin yalnızca tek bakımdan bir anlama sahip olduğu "*Waverley*'in yazarı"nın anlamını belirlerler. Bu bağlamda onun anlamı zaten belirlidir; eş deyişle, "the," "author," "of" ve "*Waverley*"in anlamları zaten belirlenmiş olduğu zaman bütün ifadenin anlamıyla ilgili rastlantısal veya uzlaşımsal bir şey yoktur. Bu açıdan "Scott"tan farklıdır, çünkü dildeki bütün diğer kelimelerin anlamlarını sabitlediğinizde "Scott" isminin anlamını belirlemeye yönelik hiçbir şey yapmış olmazsınız. Başka bir deyişle, eğer İngilizceyi anlıyorsanız daha önce hiç duymamış olsanız bile "*Waverley*'in yazarı" ifadesinin anlamını kavrayabilirsiniz, fakat daha önce bu kelimeyi hiç duymadıysanız "Scott" kelimesinin anlamını kavrayamazsınız, çünkü bir ismin anlamını bilmek onun kime uygulandığını bilmek demektir.

Bazen insanların betimleyici ifadelerden adlarmış gibi bahsettiğini görürsünüz ve bunun önerildiğini göreceksiniz, eş deyişle, "Scott *Waverley*'in yazarıdır" gibi bir önerme, gerçekten "Scott" ve "*Waverley*'in yazarı"nın aynı kişinin iki ismi olduğunu ifade etmektedir. Bu tam bir yanılsamadır; öncelikle "*Waverley*'in yazarı" bir ad olmadığı için, ikinci olarak

* Burada "The author of Waverley" ifadesindeki dört kelime dikkate alınmalıdır –çn.

sizin de çok iyi görebileceğiniz gibi, eğer kastedilen bu olsaydı, önerme "Scott, Sir Walter'dır" gibi bir önerme olurdu ve ad, bir insanın nasıl adlandırıldığıyla ilgili olduğu için, söz konusu kişinin böyle adlandırılıyor olması dışında herhangi bir olguya dayanıyor olmazdı. Aslında onu kimse böyle adlandırmadığı zaman, kimsenin öyle olup olmadığını bilmediği zaman da, Scott *Waverley*'in yazarıydı; onun yazar olduğu olgusu fiziksel bir olgudur, oturup kendi elleriyle onu yazmış olmasının nasıl adlandırıldığı konusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Bu, hiçbir şekilde rastlantısal değildir. Herhangi bir adlandırma tercihi yoluyla onun Waverley'in yazarı olup olmadığını belirleyemezsiniz, çünkü gerçekte onu yazmayı tercih etmiştir ve siz bu gerçeği değiştiremezsiniz. Bu "*Waverley*'in yazarı"nın nasıl bir addan çok farklı bir şey olduğunu örneklendirir. Bu konuyu formel argümanlarla açıkça kanıtlayabilirsiniz. "Scott *Waverley*'in yazarıdır" ifadesindeki "-dır"* elbette özdeşlik ifade eder, eş deyişle ismi Scott olan varlık, *Waverley*'in yazarıyla özdeştir. Fakat "Scott ölümlüdür" dediğim zaman, buradaki "-dır" özdeşlikten tamamen farklı olarak yüklemleme görevi görmektedir. "Scott ölümlüdür"ü "Scott ölümlülerden biri ile özdeştir" şeklinde yorumlamak bir hatadır, çünkü (diğer gerekçelerin yanında) "–dır" yüklemlemesini geri getiren, "x ölümlüdür" önerme fonksiyonu vasıtası dışında, "ölümlüler"in ne olduğunu söyleyemeyeceksiniz. Yüklemleme görevi gören "-dır"ı diğer "-dır"a indirgeyemezsiniz. Fakat "Scott *Waverley*'in yazarıdır"daki "-dır," yüklemleme değil özdeşlik görevi görmektedir.[7]

Eğer bu önermede "*Waverley*'in yazarı" yerine herhangi bir ad, diyelim ki "*c*" koymak isterseniz, bu önerme "Scott *c*'dir" haline gelir, o zaman, eğer "*c*" Scott olmayan herhangi bir kişinin ismiyse, bu önerme yanlış olur; diğer bir yandan, eğer "*c*" Scott'ın ismiyse, bu önerme tamamen bir totoloji haline gelir. Eğer "*c*," Scott'ın kendisi olsaydı, "Scott, Scott'tır"ın

---

* "Scott is the author of Waverley" önermesindeki "is" kelimesi kastedilmektedir. –çn.

7 "Dır"ın bu iki anlamının karışması Hegelci farklılık-içinde-özdeşlik düşüncesine temeldir.

yalnızca bir totoloji olacağı ilk görüşte ortadadır. Fakat eğer Scott için yalnızca ad olarak kullanılan herhangi bir başka ismi alırsanız, o zaman, eğer ad betimleme değil bir ad olarak kullanılıyorsa, önerme yine de bir totoloji olacaktır. İsim yalnızca bir şeye işaret etmenin aracı olduğu için ve söylediğiniz şeyin içinde olmadığı için, eğer bir şey, iki isme sahipse bu iki addan hangisini kullanırsanız kullanın, kesik betimlemeler değil, yalnızca ad olmaları koşuluyla, aynı iddiada bulunmuş olursunuz.

Demek ki yalnızca iki seçenek var. Eğer "*c*" bir adsa, "Scott *c*'dir" önermesi ya yanlıştır ya da totolojidir. Fakat "Scott *Waverley*'in yazarıdır" önermesi ikisi de değildir ve bu nedenle "*c*"nin ad olduğu, "Scott *c*'dir" formundaki hiçbir önermeyle aynı değildir. Bu, betimlemenin addan tamamen farklı olduğu gerçeğini anlatmanın başka bir yoludur.

Az önce söylediklerime bir açıklık getirmeliyim; "Scott"ın yerine yine aynı bireyin bir adı olacak şekilde başka bir adı yerleştirdiğimizde, söz gelimi "Scott, Sir Walter'dır" dediğimizde, "Scott" ve "Sir Walter" betimleme olarak değil de ad olarak kullanıldıklarında tam anlamıyla bir totoloji elde ederiz. "Scott, Sir Walter'dır" dendiğinde, adlar betimleme olarak kullanılmaktadır. Bununla, adı "Scott" olan kişinin adının "Sir Walter" olduğu, "adı 'Scott' olan kişi" ve "adı 'Sir Walter' olan kişi" ifadelerinin betimleme yerine kullanıldığı kastedilmektedir. Dolayısıyla bu durumda bir totoloji olmayacaktır. Bunun anlamıysa "Scott" denen kişiyle, "Sir Walter" denen kişinin özdeş olduğudur. Fakat bunların her ikisi de ad olarak kullanıldığında, mesele bir hayli farklılaşır. İsmi kullanarak dile getirdiğiniz şeyde ismin bulunmadığını fark ediyor olmalısınız. İsim yalnızca söylemek istediğiniz şeyi ifade etmenin bir aracıdır ve "Scott *Waverley*'i yazdı" denildiğinde "Scott" öne sürdüğüm şeyde bulunmaz. Söylediğim şey adla değil kişiyle ilgilidir. Eğer bu iki adı *ad* olarak kullanarak "Scott, Sir Walter'dır" diyorsam öne sürdüğüm önermede ne "Scott" ne de "Sir Walter" ortaya çıkmaktadır. Bunların yerine yalnızca bu adlara sahip olan kişi ortaya çıkmaktadır ve dolayısıyla öne sürdüğüm saf bir totoloji olacaktır.

Bunun, adların ya da diğer sembollerin iki farklı şekilde kullanılmasıyla ilgili olduğunu fark etmek çok önemlidir: biri sembol hakkında konuşuyorken, diğeriyse onu sembol olarak, başka bir şey hakkında konuşmak için bir araç olarak kullanıyorken. Normalde eğer yemeğiniz hakkında konuşuyorsanız, yemek kelimesi hakkında değil, ne yiyeceğiniz hakkında konuşuyorsunuzdur ve bu bütünüyle farklı bir şeydir. Kelimelerin gündelik kullanımı şeylere ulaşmanın bir aracı olacaktır ve eğer kelimeleri bu şekilde kullanıyorsanız "Scott, Sir Walter'dır" önermesi "Scott, Scott'tır"la aynı düzeyde saf bir totolojidir.

Bu beni "Scott *Waverley*'in yazarıdır" ifadesini alıp "*Waverley*'in yazarıdır" betimlemesi yerine bir ad koyduğunuz noktaya geri götürdü, zorunlu olarak ya totoloji ya da yanlışlığa vardınız; eğer Scott veya aynı kişinin herhangi bir başka ismini koyarsanız totoloji, eğer herhangi bir başka şey koyarsanız, yanlışlık olur. Fakat önerme ne bir totolojidir ne de yanlıştır ve bu, "Scott *Waverley*'in yazarıdır" önermesinin "*Waverley*'in yazarı" yerine bir ad koyarak elde edilebilecek herhangi bir önermeden farklı olduğunu gösterir. Bu sonuç, içinde "*Waverley*'in yazarı" ifadesinin bulunduğu herhangi bir başka önerme için de eşit ölçüde doğrudur. Eğer içinde bu ifadenin bulunduğu herhangi bir önermeyi alıp bu ifade yerine özel bir ad koyarsanız bu, "Scott" veya başka bir ad olsa da, farklı bir önerme elde edersiniz. Genel anlamda; eğer yerine koyduğunuz ad "Scott" ise önermeniz, eğer daha önce doğru ise doğru, yanlış ise yanlış kalacaktır. Fakat farklı bir önermedir. Örnekte de görülebileceği gibi doğru veya yanlış kalacağı *her zaman* doğru değildir: "IV. George, Scott'ın *Waverley*'in yazarı olup olmadığını bilmek istedi." IV. George'un, Scott'ın Scott olup olmadığını bilmek istediği doğru değildir. Eş deyişle bir önermenin doğruluk veya yanlışlığının, bazen bir nesnenin ismini o nesnenin betimlemesi yerine koyduğunuzda bile değişmesi söz konusudur. Fakat her durumda, bir ismi bir betimleme yerine koyduğunuz zaman hep farklı bir önerme elde edersiniz.

Özdeşlik ilk bakışta oldukça kafa karıştırıcıdır. "Scott *Waverley*'in yazarıdır" dediğiniz zaman, biri Scott diğeri de *Waverley*'in yazarı olan iki insan olduğu ve bunların aynı kişi olduğunu düşünmeye yönlendirilmiş olursunuz. Bu açıkça saçmadır, fakat özdeşliği hep bu şekilde düşünmeye cezbedilirsiniz.

"Scott *Waverley*'in yazarıdır" dediğim zaman ve "-dır" özdeşlik ifade ettiğinde, özdeşliğin burada doğru olarak ve totolojiye düşmeksizin dile getirilebilmesinin nedeni, yalnızca birinin ad diğerinin de betimleme olmasıdır. Ya da ikisi birden betimleme olabilir. Eğer "*Waverley*'in yazarı, *Marmion*'un yazarıdır" dersem, bu şüphesiz iki betimleme arasındaki özdeşliği ortaya koyar.

Şimdi açıklığa kavuşturmak istediğim bir diğer nokta, bir önermede betimleme bulunduğunda ("betimleme" dediğimde bundan sonra *belirli* betimlemeyi kastedeceğim) bu önermenin söz konusu betimlemeye bütün olarak karşılık gelebilecek bir bileşeninin olmamasıdır. Önermenin doğru çözümlemesinde betimleme bölünür ve ortadan kalkar. Bir başka deyişle, "Scott *Waverley*'in yazarıdır" dediğim zaman "Scott," "*Waverley*'in yazarı" ve "-dır" şeklinde üç bileşene sahip olduğumuzu varsaymak yanlış bir çözümlemedir. Bu, elbette düşünebileceğiniz türden bir çözümleme yoludur. "*Waverley*'in yazarı" ifadesinin karmaşık olduğunu ve daha fazla bölünebileceğini kabul edebilir, fakat başlangıç olarak önermenin bu üç parçaya bölünebileceğini düşünebilirsiniz. Bu bütünüyle bir hatadır. "*Waverley*'in yazarı" hiçbir suretle önermenin bir bileşeni değildir. Betimleyici ifadeye karşılık gelen gerçekten orada olan bir bileşen yoktur. Şimdi size bunu kanıtlamaya çalışacağım.

İlk ve en belirgin neden "belirli bir şöyle-şöyle"nin varlığını redderek de anlamlı önermelere sahip olabileceğinizdir. "Tek boynuzlu at yoktur." "En büyük sonlu sayı yoktur." Bu türden önermeler; tamamen anlamlıdır, tamamen akla yatkındır, doğrudur, makul önermelerdir. Eğer tek boynuzlu at bu önermenin bir bileşeni olsaydı; bu durum söz konusu olamazdı; çünkü hiç boynuzlu at olmadığı sürece bir bile-

şen de olamayacağı açıktır. Şüphesiz önermelerin bileşenleri, onlara karşılık gelen olguların bileşenleriyle aynı olduğu ve tek boynuzlu atın var olmadığı bir olgu olduğu için, tek boynuzlu atın bu olgunun bir bileşeni olamayacağı çok açıktır; çünkü eğer tek boynuzlu atın bileşeni olduğu bir olgu olsaydı, tek boynuzlu at olmuş olurdu ve tek boynuzlu atın var olmadığı doğru olmazdı. Bu özellikle betimlemeler konusunda geçerlidir. Şimdi "belirli bir şöyle-şöyle"nin olmaması, ama yine de içinde "belirli bir şöyle-şöyle"nin olduğu önermelerin anlamlı ve hatta doğru olması olanaklı olduğu için, "belirli bir şöyle-şöyle" sözüyle ne kastedildiğini anlamaya çalışalım.

Pratik konularla meşgul olduğumuzdan dolayı, fiillerde zaman olması fazlasıyla rahatsız edici bir kabalıktır. Çince bilmiyorum ama Çincede olduğuna inandığım gibi, eğer hiç fiil zamanı olmasaydı çok daha iyi olurdu. "Sokrates geçmişte vardır," "Sokrates şimdi vardır" ya da "Sokrates gelecekte vardır" veya zamanla ilgili hiçbir imada bulunmadan sadece "Sokrates vardır" diyebiliyor olmalısınız, fakat maalesef dil buna olanak vermiyor. Yine de ben dili bu fiil zamansız şekilde kullanacağım, "belirli bir şöyle-şöyle vardır" dediğim zaman; şimdide, geçmişte veya gelecekte var olduğunu değil, zaman içeren herhangi bir imada bulunmaksızın sadece var olduğunu kastedeceğim.

"*Waverley*'in yazarı vardır" bunun için iki şey gereklidir. Öncelikle "*Waverley*'in yazarı" nedir? O, *Waverley*'i yazan kişidir, eş deyişle bir önerme fonksiyonunun içerildiği noktasına varıyoruz. "*x Waverley*'i yazar" ve *Waverley*'in yazarı *Waverley*'i yazan kişidir. *Waverley*'i yazan bu kişinin var olabilmesi için de, bu önerme fonksiyonun iki özelliğe sahip olması zorunludur:

1. *En az* bir *x* için doğru olmak zorundadır.
2. *En çok* bir *x* için doğru olmak zorundadır.

Eğer *Waverley*'i hiç kimse yazmamış olsaydı, yazar da var olamazdı ve eğer onu iki kişi yazmış olsaydı, yine yazar var olamazdı. Böylece ikisi de varoluş için gerekli. Biri en az bir

x için, diğeriyse en çok bir *x* için doğru olan, bu iki özelliğe ihtiyacınız vardır.

Geçen sefer en az bir *x* için doğru olma özelliğini ele almıştık, bir önerme fonksiyonunun *olanaklı* olmasıyla kastettiğim şey de buydu. Öyleyse "Eğer *Waverley*'i *x* ve *y* yazdıysa, *x* ve *y* ne olursa olsun, *x* ile *y* özdeştir" şeklinde ifade edebileceğimiz ikinci koşula, en fazla bir *x* için doğru olma koşuluna geldik. Bu en fazla bir kişinin onu yazdığını belirtir. Hiç kimsenin *Waverley*'i yazmadığını belirtmez, çünkü eğer hiç kimse yazmasaydı, bu ifade yine de doğru olurdu. Bu ifade yalnızca en fazla bir kişinin onu yazdığını ortaya koyar.

Bu varoluş koşullarından ilki, tek boynuzlu at konusunda, ikincisiyse, Londra'nın sakinleri konusunda başarısızlığa uğrar.

Biz bu iki koşulu bir araya getirerek, ikisinin de anlamını içeren yeni bir ifade elde ederiz. Onların ikisini de şuna indirgeyebilirsiniz: "('*x Waverley*'i yazdı' *x* ne olursa olsun '*x*, *c*'dir'in karşılığıdır) *c* konusunda olanaklıdır." Bence bu, açıklamada bulunabileceğiniz kadar kolaydır.

Bu, ne olduğunu bilemeyebileceğimiz *c* diye, *x c* olduğunda *x*'in *Waverley*'i yazdığının doğru olduğu ve *x c* değil olduğunda *x*'in *Waverley*'i yazdığının yanlış olduğu, bir varoluş durumu olduğunu söylemek demektir. Bu, *c*'nin *Waverley*'i yazan tek kişi olduğunu söylemekle eş anlamlıdır ve ben bunu doğru yapan bir *c* değeri olduğunu söylüyorum. Böylece *c*'yle ilgili bir önerme fonksiyonu olan bu ifadenin bütünü (geçen sefer açıklandığı anlamda), *c* konusunda *olanaklıdır*.

"*Waverley*'in yazarı vardır" derken kastettiğim budur. "*Waverley*'in yazarı vardır" dediğimde "*x Waverley*'i yazdı" ifadesinin *x c* iken doğru, *x c* değilken yanlış olduğu bir *c* varlığı vardır, demek istiyorum. "*Waverley*'in yazarı" orada bir bileşen olarak tamamen kaybolmuştur, o kadar ki, "*Waverley*'in yazarı vardır" dediğimde, *Waverley*'in yazarıyla ilgili bir şey söylemiyorum. Aksine, elinizde, önermesel işlevleri olan bu " -vardır" bulunur ve "Waverley'in yazarı" ortadan kaybolur. Anlamlı olarak, "*Waverley*'in yazarı var olmamıştı" demenin olanaklı olmasının nedeni budur. Eğer

"*Waverley*'in yazarı" sözel ifadesinde bu betimleyici ifade bulunan önermelerin bir bileşeni olsaydı bu olanaklı olamazdı.

"Tanrı vardır" önermesini tartışabiliyor olmanız gerçeği, "Tanrı"nın bu önermede kullanıldığı şekliyle bir ad değil, bir betimleme olduğunun kanıtıdır. Eğer "Tanrı" bir ad olsaydı, varlığı konusunda hiçbir soru oluşmazdı.

Betimlenen bir şeyin var olduğunu söylerken ne kastettiğimi böylece açıklamış oldum. Fakat hâlâ, betimlenen şeyin belirli bir özelliği vardır derken, ne kastettiğimi açıklamalıyım. Diyelim ki "*Waverley*'in yazarı insandı" demek istiyorsunuz, bu şöyle açıklanacaktır: "('*x Waverley*'i yazdı' *x* ne olursa olsun '*x*, *c*'dir'e eş değerdir ve *c* insandır) *c* bakımından olanaklıdır."

"*Waverley*'in yazarı vardır"ın anlamı olarak verdiğimiz şeyin, bu önermenin bir parçası olduğunu göreceksiniz. "*Waverley*'in yazarı"nın "birincil oluş"a sahip olduğu her önermenin parçasıdır. "Birincil oluş" derken, *Waverley*'in yazarıyla ilgili bir önermenin "*Waverley*'in yazarının insan olmuş olduğuna inanıyorum" veya "*Waverley*'in yazarının var olduğuna inanıyorum" gibi daha büyük bir önermenin bir parçası olarak alınmamasını kastediyorum. Birincil oluş olduğundan, eş deyişle, onun hakkındaki önerme yalnızca daha büyük bir önermenin bir parçası olmadığından, "*Waverley*'in yazarı vardır"ın anlamı olarak tanımladığımız ifade, bu önermenin bir parçası olacaktır. Eğer *Waverley*'in yazarı; bir insandı, bir şairdi veya bir İskoç'tu dersem ya da birincil oluş yoluyla *Waverley*'in yazarı hakkında ne söylersem söyleyeyim, her zaman onun varlığının bu ifadesi önermenin bir parçası olacaktır. O anlamda *Waverley*'in yazarıyla ilgili kurduğum tüm önermeler, *Waverley*'in yazarının var olduğuna işaret eder. Böylece bir betimlemenin birincil oluşa sahip olduğu her ifade, betimlenen nesnenin varlığına işaret etmektedir. Eğer "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" dersem, bu, Fransa'nın şimdiki kralının varlığına işaret eder. Eğer "Fransa'nın şimdiki kralının saçları vardır" dersem, bu da, Fransa'nın şimdiki kralının varlığına işa-

ret eder. Dolayısıyla betimleme içeren bir önermenin nasıl reddedildiğini bilmediğiniz sürece, Fransa'nın şimdiki kralının kel olduğunun da, kel olmadığının da doğru olmadığı sonucuna varırsınız; çünkü eğer tüm kel olan şeyleri sıralarsanız, onu orada bulamazsınız ve eğer tüm kel olmayan şeyleri sıralarsanız, onu orada da bulamazsınız. Uzlaşımsal çizgide bu meseleyi ele almak için bulduğum tek öneri, onun peruk taktığını varsaymaktır. Peruk taktığı varsayımından ancak "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" önermesinin reddinin "Fransa'nın şimdiki kralı kel değildir" olmadığını, eğer bununla "Fransa'nın kralı olan bir insan vardır ve bu insan kel değildir"i kastediyorsanız, ileri sürerek kaçınabilirsiniz. Bunun sebebi; Fransa'nın kralının kel olduğunu ifade ederken, "Şu anda Fransa'nın kralı olan bir *c* vardır ve *c* keldir" demiş olmanızdır ve bunun reddi "Şu anda Fransa'nın kralı olan bir *c* vardır ve *c* kel değildir" olmaz. Çok daha karmaşıktır. Şöyledir: "Ya şu anda Fransa'nın kralı olan bir *c* yoktur ya da eğer böyle bir *c* varsa, *c* kel değildir." Bu nedenle, gördüğünüz gibi, eğer "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" önermesini reddetmek isterseniz, bunu onun kel olduğunu reddetmek yerine var olduğunu reddederek yapabilirsiniz. İki parçadan oluşan bir ifade olan "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" ifadesini reddetmek için iki parçadan birini reddedebilirsiniz. Sizi Fransa'nın şimdiki kralının var olduğu, fakat kel olmadığını varsaymaya götürecek parçayı reddedebilirsiniz ya da sizi Fransa'nın şimdiki kralının var olduğunu inkâr etmeye götürecek diğer parçayı reddedebilirsiniz. İkisi de sizi "Fransa'nın şimdiki kralı keldir" önermesinin yanlışlığına götürür. "Scott insandır" dendiğinde çifte ret olanağı yoktur. "Scott insandır"ı reddetmenin tek yolu, "Scott insan değildir" demektir. Fakat betimleyici bir ifadenin bulunduğu yerde çifte ret olanağı da bulunmaktadır.

"Belirli bir şöyle-şöyle"nin sözel ifadesinde bulunduğu önermelerin çözümlemesinde bulunmadığını fark etmek çok önemlidir, eş deyişle, "*Waverley*'in yazarı insandır" dediğimde "*Waverley*'in yazarı," Scott'ı ad olarak kullanarak "Scott insandır" derken, Scott'ın olduğu şekilde, önermenin

öznesi değildir. Bu konunun ne kadar önemli olduğunu ve "*Waverley*'in yazarı insandır" önermesinin, "Scott insandır"la aynı formda olmadığını fark etmediğinizde metafizik alanında ne kadar çok hataya düşeceğinizi yeterince vurgulayamam. O, "*Waverley*'in yazarı" bileşenini içermez. Bu birçok nedenle çok fazla öneme sahiptir ve bunlardan birisi de bu varoluş sorusudur. Geçen sefer de belirttiğim gibi, var olmanın şeylere yüklenebilen bir özellik olduğu ve var olan şeylerin var olma özelliğine sahip olduğu ve var olmayan şeylerinse sahip olmadığı görüşüne dayanan çok fazla felsefe var. İster şeylerin türlerini ister betimlenen tekil şeyleri alın bu saçmalıktır. Örneğin "Homeros vardı" dediğimde, "Homeros"la bir betimlemeyi, diyelim ki "Homerik şiirlerin yazarı"nı kastediyorum ve çok şüpheli bir önerme olsa da, bu şiirlerin bir kişi tarafından yazılmış olduğunu iddia ediyorum. Fakat eğer gerçekten bu şiirleri yazan gerçek kişiyi (böyle bir kişi olduğunu varsayarak) bulabilseydiniz, onun var olmuş olduğunu söylemek yanlış değil, fakat anlamsız bir ifade olurdu, çünkü yalnızca betimlenen kişilerin var olduğundan anlamlı olarak söz edilebilir. Daha önce "İnsanlar vardır, Sokrates bir insandır, o halde Sokrates vardır" ifadesindeki hataya dikkat çekmiştim. "Homeros vardır, bu Homeros'tur, o halde bu vardır" deyince, bu da aynı türden bir hata olur. "Bu Homerik şiirlerin yazarıdır ve Homerik şiirlerin yazarı vardır, o halde bu vardır" iddiasında bulunmak daha büyük bir hatadır. Yalnızca önerme fonksiyonu haline geldiğinde, varoluş anlamlı bir şekilde ileri sürülebilir. "Belirli bir şöyle-şöyle vardır" diyebilirsiniz, bu özelliklere sahip yalnızca bir *c* vardır, anlamına gelir, fakat bu özelliklere sahip bir *c* bulduğunuzda, bu *c*'nin var olduğunu söyleyemezsiniz, çünkü bu anlamsız olur, yanlış değildir fakat hiçbir anlamı yoktur.

Dolayısıyla dünyada olan bireyler yoktur veya daha doğrusu, onlar vardır demek de onlar yoktur demek de anlamsızdır. Bu, onlara ad verdiğinizde değil, yalnızca onları betimlediğinizde söyleyebileceğiniz bir şeydir. "Homeros vardır" derken, Homeros'un bir şeye uygulanan bir betimle-

me olduğunu kastedersiniz. Bir betimleme tam olarak ifade edildiğinde her zaman "belirli bir şöyle-şöyle" formundadır.

Ben, bu betimlemeler gibi, bir önermede kelimeler halinde bulunan fakat doğru çözümlendiğinde önermenin gerçek olgu bileşenleri olmayan türden şeylere, "eksik semboller" adını veriyorum. Mantıkta çok farklı türden eksik semboller vardır ve bu semboller, insanlar dilbilgisi tarafından yanlış yönlendirildikleri için çok fazla karmaşaya ve yanlış felsefeye kaynak teşkil ederler. "Scott ölümlüdür" önermesi ile "*Waverley*'in yazarı ölümlüdür" önermesinin aynı formdan olduğunu düşünebilirsiniz. İkisinin de bir özneye yüklem atfeden yalın önermeler olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat bu tam bir yanılsamadır, biri öyledir (ya da olabilir), ama diğeri değildir. *Waverley*'in yazarı gibi, benim eksik semboller dediğim şeyler ayrıştırılmış olarak hiçbir anlama sahip değildir, fakat ancak bağlam içerisinde anlam edinirler. "Scott" bir ad olarak alındığında kendi başına bir anlama sahiptir. Belirli bir insan yerine geçer ve oradadır. Fakat "*Waverley*'in yazarı" ad değildir ve kendi başına hiçbir anlam ifade etmez, çünkü önerme içinde doğru olarak kullanıldığında bu önermeler ona karşılık gelen hiçbir bileşen içermezler.

Betimlemeler dışında daha farklı türden çok sayıda eksik semboller vardır. Bunlar birazdan bahsedeceğim sınıflar, kaplam olarak alınan ilişkiler ve buna benzer şeylerdir. Bunun gibi sembol kümeleri benim "mantıksal kurgular" dediğimle gerçekten de aynı şeydir ve pratik olarak gündelik yaşantının tüm tanıdık nesnelerini kapsarlar: masalar, sandalyeler, Piccadilly, Sokrates vb. Çoğunluğu ya sınıflar ya seriler ya da sınıf serileridir. Her durumda bunların hepsi eksik sembollerdir, eş deyişle kendi içlerinde bir anlam ifade etmeyen, fakat yalnızca kullanımda bir anlamı olan kümelerdir.

Eğer dünyanın çözümlemesini veya olguların çözümlemesini anlamak isterseniz ya da dünyada gerçekten ne olduğuyla ilgili bir fikre sahip olmak isterseniz, söyleyişte var olanların ne kadarının eksik sembollerin doğasına sahip olduğunun farkına varmanız önemlidir. Bunu "*Waverley*'in ya-

zarı" örneğinde kolaylıkla görebilirsiniz, çünkü "*Waverley*'in yazarı" basit bir biçimde Scott veya başka bir şeyi temsil etmez. Eğer Scott yerine geçiyor olsaydı, "Scott *Waverley*'in yazarıdır" önermesi "Scott Scott'tır"la aynı önerme olurdu; fakat bu, IV. George birinin doğruluğunu öğrenmeyi istediği diğerini istemediği için böyle değildir. Eğer "*Waverley*'in yazarı" Scott'tan başka bir şeyi temsil ediyor olsaydı, "Scott *Waverley*'in yazarıdır" yanlış olurdu, ki değildir. Bu nedenle "*Waverley*'in yazarı"nın kendi başına gerçekte hiçbir şeyi temsil etmediği sonucuna varmalısınız ve bu, eksik sembollerin bir özelliğidir.

7. TİPLER KURAMI VE SEMBOLİZM: SINIFLAR

Bugünkü dersimin asıl konusuna geçmeden önce, son iki dersimde varoluşa ilişkin söylediklerimin bir açıklaması ve ayrıntılandırılması olarak birkaç not düşmek istiyorum. Bu en çok da, bu sınıfın bir üyesinden aldığım, ancak sınıfın diğer üyelerinin zihinlerinde de olduğunu düşündüğüm [konuya ilişkin] birçok noktayı gündeme getiren bir mektuptan ötürüdür.

Açıklığa kavuşturmak istediğim *ilk* nokta şudur: birisi bir şeyin var olduğunu söylediğinde, o kişinin, bunun olanaklı olduğunu söylediği zamankiyle aynı şeyi kastettiğini söylemek istemedim. Demek istediğim, bu ikisinin çıkarsandıkları temel mantıksal fikrin, ilksel fikrin aynı olduğudur. Bu hiç de bir şey vardır ifadesinin, onun olanaklı olduğu gibi benimsemediğim bir ifadeyle aynı olduğunu söylemek değildir. "Olanaklı" sözcüğünü sanırım aykırı bir anlamda kullandım, çünkü gündelik dilde, temel mantıksal dil için hiçbir sözcük bulunmadığından, farklı bir sözcük kullanmak istedim ve dolayısıyla bir kimse söz konusu sorunu gündelik dilde açıklamayı denerse, bu farklı sözcüğü almak ve tek başına bir anlamı olmayan ama amacım için uygun bir anlamı olan, "olanaklı" sözcüğüne vermiş olduğum anlamı aktarmak zorunda kalır. Doğru olduğu durumlar mevcut, olanaklı bir önerme fonksiyonu alalım. Bu, örneğin birinin yarın yağmur yağması olanaklıdır derken gündelik bir şekilde kastettiğiy-

le aynı şey değildir. Ne var ki benim iddiam, "olanaklı" sözcüğünün gündelik kullanımının, bu kavramdan bir süreçle çıkarsandığıdır. Örneğin normalde bu olanaklıdır dediğiniz bir önermede, şöyle bir şey kastedersiniz: her şeyden önce doğru veya yanlış olup olmadığını bilmediğiniz ve ikinci olarak, bence bir kısmı doğru olduğu bilinen bir önerme sınıfı ima edilir. Örneğin "Yarın yağmur yağması olanaklıdır"; "Yarın yağmur yağacak" dediğimde, [bunlar] *t*'nin değişik zamanları ifade ettiği, "*t* zamanında yağmur yağar"ın önerme sınıflarından biridir. Biz, bir ölçüde, yağmurun yağacağını veya yağmayacağını bilmediğimizi, ama aynı zamanda, bunun doğru olmaya oldukça yatkın türde bir önerme olduğunu bildiğimizi, bunun bazı değerlerinin doğru olduğunu bildiğimiz bir önerme fonksiyonunun değeri olduğunu söylüyoruz. "Olanaklı"nın, bu başlık altında birçok sıradan kullanımını bulacağınızı düşünüyorum. Şöyle ki, bir önermenin olanaklı olduğunu söylediğinizde, şuna sahipsinizdir: "Bu önermede, bir değişkene çevirdiğinizde size kimi zaman doğru olan bir önerme fonksiyonu verecek bir bileşen vardır." Bundan dolayı, basit bir şekilde, bir önermenin olanaklı olduğunu söylemenizden ziyade, falanca bir bileşenle ilişkili olarak, olanaklı olduğu söylemelisiniz. Bu daha tam bir ifade olabilir.

Örneğin "Aslanlar vardır" dediğimde, aslanların olması olanaklıdır demekle aynı şeyi kastetmem. Çünkü "Aslanlar vardır" dediğinizde, bu, "*x* bir aslandır" önerme fonksiyonunun, aslanlar vardır anlamında olanaklı bir fonksiyon olduğu anlamına gelir. "Aslanlar olanaklıdır" derken, bu hepsiyle beraber farklı türde bir ifade oluşturur ve bu, herhangi bir tekil hayvan bir aslan olabilir anlamına gelmez. Aksine; bu hayvan *tür*ü, bizim "aslanlar" dediğimiz *tür* olabilir anlamına gelir. "Tek boynuzlu atlar olanaklıdır" derseniz, örneğin bu, tek boynuzlu atların neden olmaması gerektiğine dair hiçbir gerekçe bilmediğiniz anlamına gelir; ki bu, "Tek boynuzlu atlar vardır"dan tamamen farklı bir önermedir. Tek boynuzlu atlar olanaklıdır dediğinizde kastettiğiniz şeye ilişkin olarak, bu daima "yarın yağmurun yağması olanaklıdır"la aynı şeye karşılık gelir. "Tek boynuzlu atlar vardır" önermesinin,

bazıları doğru olduğu bilinen bir grup önermeden biri olduğunu ve tek boynuzlu at betimlemesinin böyle bir hayvan olamayacağını *gösteren* hiçbir şeyi içermediğini kastetmiş olabilirsiniz.

Bir önerme fonksiyonu olanaklıdır dediğimde, bu, doğru olduğu durumlar var anlamına gelir. "Olanaklı" sözcüğünü alışılmadık bir anlamda, bilinçli olarak kullanıyorum, çünkü temel düşüncem için tek bir sözcük arıyorum ve kastetmek istediğimi gündelik dilde hiçbir şey karşılamıyor.

İkinci olarak, bir kimse bir şey vardır dediğinde, o şey zaman içindedir veya zamanda ve uzaydadır, hiç değilse zamandadır anlamına gelir. Bu çok yaygın bir öneridir, ancak gerçekten bu sözcüklerin kullanımına dair daha fazla bir şey söylemek gerektiğini düşünmüyorum; İlkin, hepinizin kastetmiş olduğu şey aynıysa, ayrı bir dünyaya hiç ihtiyaç olmayacaktı. İkincileyin, her şeyden önce, şeylerin duyumda (hangi duyum olursa olsun) var olduğu söylenirken genellikle var olmaktan kastettiğimiz anlamda anlaşıldığından, zamanda bulunmadan varolan şeylerin olup olmadığı meselesi gayet güzel tartışılabilir. Ortodoks metafizik, gerçekten gerçek olan şeylerin zamanda olmadığını, çünkü zamanda olmanın az ya da çok gerçekdışı olduğunu, gerçekten varolanların hiç de zamanda olmadığını savunur. Ve ortodoks teoloji Tanrı'nın zamanda olmadığını savunur. Varoluş tanımınızı, varoluş kavramını böylesine olanaksız kılan bir yolla çerçevelemeniz için bir sebep göremiyorum. Zamanda olmayan şeylerin var olduğunu düşünmeye yatkınımdır ve ne demek istediğinizi yeteri kadar anlatan "zamanda olmak" ifadesini siz halihazırda kullanmışken, varoluş sözcüğünü bu anlamda kullandığım için de özür dilemeliyim.

Bu tanıma gelen bir diğer itirazsa, tartışmamın altında yatan "varoluş" sözcüğünün kullanım türünün hiç de kendi türüne uymadığıdır ki bu matematikte yaygın olan itirazlardan birisidir. Varoluş-teoremlerini aldığınızda, örneğin "Bir asal çift sayı vardır" dediğinizde, iki sayısının zamanda olduğunu değil ama "bu çift ve asal" diyebileceğiniz bir sayı bulabileceğinizi anlatırsınız. Matematikte genellikle

varoluş-teoremleri gibi önermelerden bahsedilir, eş deyişle, falanca türde bir nesnenin olduğunu belirlersiniz; ki bu nesne varlığı, elbette, matematikte mantıksal bir nesne olarak, belirli bir aslan ya da bir tek boynuzlu at değil ama bir fonksiyon veya bir sayı gibi bir şey, asla açıkça zamanda olma özelliğine sahip olmayan bir şeydir. Son iki dersimde tartıştığım varoluşun anlamıyla ilişkili olan varoluş-teoremleri bu türden bir anlamdadır. Ben de varoluşun bu anlamının, varoluşun daha genel kullanımlarını kapsamak için sürdürülebileceğini ve bunun aslında, örneğin biri "Homeros vardı" veya "Romulus var olmadı" dediğinde veya bu türden söyleyebileceğimiz her şeyde olduğu gibi, bu genel kullanımların altında yatanın anahtarını verdiğini savunuyorum.

Şimdi varoluşla ilgili, pek sıradışı olmayan, *üçüncü* bir öneriye, verili bir belirli "bu" için, onun bir düş veya bir imge veya bir tümel olmadığı anlamında, "Bu vardır" diyebileceğiniz önerisine gelelim. Şu durumda varoluşun bu kullanımı gerçekten tehlikeli hatalardansa bir kimsenin zihninden çıkarması son derece önemli olan karmaşalar içermektedir. Öncelikle, düşleri ve imgeleri tümellerden ayırmak zorundayız; onlar farklı bir düzeydedirler. Düşler ve imgeler hiç kuşkusuz bu anlamda varolurlar; ne olurlarsa olsunlar, bunlarda gündelik nesneler de vardır. Demek istediğim, eğer gözlerinizi kapatır ve görsel bir sahne düşlerseniz, daha önce zihninizde olan bu imgeler, düşlediğiniz anda da hiç kuşkusuz orada olurlar. Onlar imgelerdir; bir şeyler olur ve olan şey daha önce zihninizde olan imgelerdir ve bu imgeler tıpkı masalar, sandalyeler ve diğer şeyler gibi sadece dünyanın parçalarıdırlar. Bunlar kusursuz uygun nesnelerdir ve siz onları sadece (eğer adlandırırsanız) gerçekdışı olarak adlandırırsınız veya onlara var olmayanlar gibi davranırsınız, çünkü diğer nesnelerle gündelik türde ilişkilere sahip değildirler. Eğer gözlerinizi kapatır ve görsel bir sahne düşlerseniz ve düşlediğiniz şeye dokunmak için ellerinizi uzatırsanız, dokunmayla ilgili bir duyum veya hatta ister istemez dokunmayla ilgili bir imge alamayacaksınız. Görme ve dokunmanın o bilindik karşılıklı ilişkisine sahip olamayacaksınız. Ağır meşe bir masa düşler-

seniz, gerçekte gördüğünüz meşe masalara dair aynı koşul olmadan, kuvvete dayalı hiçbir çaba harcamadan onları yerinden kaldırabilirsiniz. İmgelerinizin genel karşılıklı ilişkisi, birinin "gerçek" demeyi seçtiği nesnelerin karşılıklı ilişkisinden bir hayli farklıdır. Ne var ki bu, imgeler gerçekdışıdır anlamına gelmez. Bu sadece onların fiziğin birer parçası olmadıklarını söylemektir. Fizik dünyadaki bu inancın, elbette ki, bir tür korku krallığı tesis ettiğini biliyorum. Fizik dünyada yer bulamayan herhangi bir şeye, saygıyla yaklaşmamanız gerekir. Ama bu o dünyada yer bulamayan şeyler için gerçekten çok hakkaniyetsizdir. Onlar da, en az o şeylerin orada olduğu kadar, oradalar. Fizik dünya, her nasılsa, kendinden başka her şeyin saygı görmemesine neden olmayı başaran, bir tür aristokrasi hükümranlığıdır. Bu tür bir tutum bir filozofa yakışmaz. Biz, fizik dünyada kendine yer bulamayan şeylere ve bunların arasındaki imgelere eşit bir saygıyla yaklaşmalıyız.

"Düşler," sanırım halüsinasyonların doğası bakımından, sadece düşlenmeyen ama aynı zamanda inanılan şeyler olması bakımından, "imgeler"den farklılaştırılmak istenmişlerdir. Onlar da yine kusursuz bir biçimde gerçektirler; onlarla ilgili sıradışı tek şey karşılıklı ilişkileridir. Macbeth bir hançer görür. Ona dokunmayı denediğinde, dokunmayla ilgili herhangi bir duyum alamayacaktı, ama bu onun bir hançer *görüyor olmadığı* anlamına gelmez, bu sadece ona *dokunmuyor olmadığı* anlamına gelir. Bu, hiçbir şekilde görsel duyumun orada olmadığını ima etmez. Bizim alışık olduğumuz görme ve dokunma arasındaki ilişki türü olağan ama tümel değildir, anlamına gelir. Buna tümelmiş gibi davranmak üzere, bir şey eğer kendine yer bulamıyorsa, o şey gerçekdışıdır deriz. Dersiniz ki, "İnsan olan her insan, falanca şeyi yapacaktır." Ardından bunu yapamayacak bir insan bulursunuz ve dersiniz ki, o bir insan değildir. Bu, tıpkı dokunamadığınız o hançerle aynı türden bir şeydir.

Düşlerin gerçekdışı olduğu hissini başka bir yerde açıklamıştım.[8] "Gerçek" bir insan gördüğünüzde, dolaysız olarak

[8] Bkz. *Dış Dünyaya İlişkin Bilgimiz*, Bölüm III. Ayrıca *Mistisizm ve Mantık* içindeki "Duyu-verisi ve Fizik"in XII. Kısmı.

gördüğünüz nesne, birbirine ait olan ve kendine ve başkalarına insanın çeşitli "görünümlerini" ortaklaşa veren, bütün bir tikeller sisteminden birisidir. Diğer taraftan, bir insanın düşünü gördüğünüzde, bu, bir tikelin yaptığı gibi sisteme uymayan, bir kimsenin "gerçek" insanın bir görünüşü diyebileceği, yalıtılmış bir tikeldir. Düş, özünde, tıpkı dünyanın büyük kısmı gibi normal bir duyu-verisidir, ama alışılmış ilişkiden de yoksundur ve bundan dolayı, yanlış sonuçlara mahal verir ve yanıltıcı olur.

Tümellere ilişkin olarak, bir tikelin var olduğunu söylediğimde, kesinlikle, onun bir tümel olmadığını söylerken kastettiğimle aynı şeyi kastetmem. Tümel olmayan herhangi bir tikele ilişkin ifade, kesinlikle anlamsızdır; yanlış değildir, ama kesinlikle ve bütünüyle anlamsızdır. Bir tikeli, bir tümelin olması gerektiği bir yere asla yerleştiremezsiniz ve tam tersi. Eğer ben "*a*, *b* değildir" veya "*a*, *b*'dir" dersem, bu, *a* ve *b*'nin aynı mantıksal tipte olduğunu anlatır. Bir tümelin var olduğundan söz ettiğimde, bir kimsenin tikellerin var olduğundan söz ettiğinden farklı bir şey kastetmeliyim. Örneğin "Renkler mavi ve sarı arasındaki tayf içinde bulunur," diyebilirsiniz. Renkler tümeller olarak alındıklarında, bu, kusursuz, kayda değer bir ifade olacaktır. Basitçe "*x* mavi ve sarı arasında bir renktir" önerme fonksiyonunu kastedebilirsiniz, ki bu hakiki olmaya muktedirdir. Ne var ki, *x*'in olduğu yerde bir tikel yoktur, bu bir tümeldir. Böylece nihai önemli kavramın sondan bir önceki derste geliştirdiğim kavram olduğu olgusuna ulaşırsınız, bir önerme fonksiyonunun kavramı kimi zaman doğru, başka bir ifadeyle, olanaklıdır. Kimilerinin gerçek varoluş diyebilecekleri şey ve insanların imgelemindeki veya benim öznel etkinliğimdeki varoluş arasındaki ayrım, az önce gördüğümüz gibi, bütünüyle bağıntılardan biridir. Demek istediğim, size görünen herhangi bir şey, eğer Sokrates'in size görünümünün onun diğer insanlara görünümüyle ilişkilenebileceği gibi bahsettiğim diğer şeylerle ilişkilenirse, onun fazla büyütülen bir varoluş formuna sahip olduğunu, hatalı bir şekilde söylemeye yatkınsınızdır. Eğer doğal olarak beklediğiniz diğer bağıntılı

görünümler olmasaydı, onun sadece imgelemenizde olduğunu söyleyebilirdiniz. Ne var ki bu, onun size görünümünün, diğer bağıntılı görünümler varmış gibi, tam olarak, dünyanın bir kısmı kadar olmadığı anlamına gelmez. Yalnız bu, beklediğiniz ilişkilere sahip olmakta başarısız olmakla birlikte, gerçek dünyanın tam bir parçası olacaktır. Bu duyum ve imgelem sorununa uygun düşmektedir. İmgelenen şeyler, duyumsanan şeylerle aynı türden ilişkilere sahip değildirler. Bu sorunu daha iyi anlamak isterseniz, *The Monist*'in Ocak 1915 sayısında bir değerlendirme yazdım, ilgilenirseniz tartışmayı orada bulabilirsiniz.

Şimdi de dersimin asıl konusuna geliyorum, ama bununla daha acele bir şekilde hesaplaşmalıyım. Bu, tipler kuramını ve sınıfları açıklamakla ilgilidir. Şimdi, her şeyden önce, birçoğunuzun bunun farkında olduğunu umduğum gibi, özensiz bir şekilde formel mantıkla devam ederseniz çok kolayca çelişkiye düşersiniz. Bunların birçoğu uzun zamandan beri, hatta kimileri Yunanların zamanından beri biliniyor, ancak bunların matematikle ilgisi olduğu çok kısa bir zaman önce keşfedildi ve dolayısıyla sıradan matematikçi, mantığın alanına yöneldiğinde ve dikkatli olmadığı takdirde, bunun içine düşmeye yatkındır. Maalesef matematiksel olanları açıklamak daha zordur ve açıklaması kolay olanlar da insana çözülemez bilmece ve hileler gibi çarpar.

En büyük kardinal sayı var mıdır ya da yok mudur sorusundan başlayabilirsiniz. Bahsetmeyi tercih edebileceğiniz şeylerin her sınıfı, çeşitli kardinal sayılara sahiptir. Bundan, çok kolay bir şekilde, benzer sınıfların sınıfları olarak, kardinal sayıların tanımları sonuç olarak çıkar ve dünyadaki tüm şeylerin sınıfının, akla uygun bir şekilde, sahip olunması umulabilecek kadar fazla üyeye sahip olabileceğinin varsayılmasına yatkın olabilirsiniz. Sıradan insan, dünyada var olan her şeyin sınıfından daha büyük bir sınıf elde edemeyeceğini varsayabilir. Diğer taraftan, bir sınıfın üyelerinin kimi tercihlerini alır, bunları akla uygun her yolla yapabilirseniz, yapabileceğiniz farklı tercihlerin sayısının, terimlerin asıl sayısından daha büyük olduğunu kanıtlamak

çok kolay olur. Bunu küçük sayılarla görmek kolaydır. *A*, *b*, *c* olmak üzere üç üyeden oluşan bir sınıfınız olduğunu varsayın. Yapabileceğiniz ilk seçim, hiçbir terimin seçilmemesidir. Sonraki; yalnızca *a*, yalnızca *b*, yalnızca *c*. Daha sonra da; *bc*, *ca*, *ab*, *abc* hepsi 8 (örn. 2^3) tercih yapar. Genel anlamda, eğer n adet teriminiz varsa, 2^n kadar seçim yapabilirsiniz. N sonlu olsa da olmasa da, 2^n değerinin n'den daha büyük olduğunu kanıtlamak çok kolaydır. Böylece dünyadaki şeylerin toplam sayısının, bu şeylerle oluşturulabilecek sınıfların sayısından daha büyük olmadığı sonucuna ulaşırsınız. Tüm bu önermeleri doğru kabul etmenizi istiyorum, çünkü kanıtlara gitmek için hiç vakit yok, ancak bunların hepsi Cantor'un çalışmasında vardır. Böylece dünyadaki şeylerin toplam sayısının asla en büyük sayı olmadığını bulacaksınız. Diğer taraftan, bundan büyük sayılar arasında bir hiyerarşi vardır. Bu, görünüşe göre, sizi bir çelişkiye götürecek gibidir. Aslına bakılırsa, cennette veya yeryüzünde *bizim* felsefemizde düşlenenden *daha az* şeyler olduğuna dair kusursuz, kesin bir aritmetik kanıta sahipsinizdir. Bu felsefenin ne kadar ileri gittiğini gösterir.

Bundan dolayı da zorunlu olarak sınıflar ve tikeller arasında bir ayrım yapmakla karşı karşıya kaldınız. İki tikelden oluşan bir sınıf sırasıyla yeni bir tikelde kendisi değildir ve bunun her türden yolla genişletilmesi gerektiğini söyleme zorunluluğuyla karşı karşıya kalacaksınız; eş deyişle, tikeller vardır anlamında, sınıflar vardır demenin doğru olmadığını söylemek zorunda kalacaksınız. Sınıfların içinde olduğu durumla tikellerin içinde olduğu durum farklıdır, çünkü eğer bu ikisinin durumları tam olarak aynıysalar, üç tikelin olduğu ve böylece sekiz sınıfın olduğu bir dünya, en az on bir şeyin olduğu bir dünya olacaktır. Çok uzun zaman önce Çinli bir filozofun gösterdiği gibi, boz bir inek ve bir doru at üç şey yapar: ayrı olarak hepsi tek tektirler, hepsi beraber bir başkasıdırlar ve dolayısıyla üçtürler.

Şimdi, kendi kendisinin üyesi olmayan sınıflar hakkındaki çelişkiye geçiyorum. Genel olarak, bir sınıfın kendi kendisinin üyesi olmasını beklemediğinizi söyleyebilirsiniz. Örne-

ğin dünyadaki tüm çay kaşıklarının olduğu sınıfı alırsanız, bu kendi başına bir çay kaşığı değildir. Veya dünyadaki tüm insanları alırsanız, bu sınıfın bütünü de bir insan değildir. Normal olarak, şeylerin bütün bir sınıfının, kendi başlarına o sınıfın bir üyesi olmasını beklemediğinizi söyleyebilirsiniz. Ancak son derece açık istisnalar vardır. Örneğin dünyada çay kaşığı olmayan tüm şeyleri alırsanız ve bunlardan bir sınıf oluşturursanız, bu sınıf besbelli (diyebilirsiniz) ki bir çay kaşığı olmayacaktır. Ve genel olarak olumsuz sınıflarda da böyledir. Ve bir anlığına sınıfların şeyler olmasıylâ, sadece olumsuz sınıflarla değil, şeylerin şeyler olmasının aynı anlamda olduğunu düşünürseniz, bu durumda, dünyadaki tüm şeyleri içeren sınıfın kendi başına dünyada bir şey olduğunu ve dolayısıyla bu sınıfın kendi kendisinin bir üyesi olduğunu söylemek zorunda kalacaksınız. Elbette, dünyadaki tüm sınıfları içeren bir sınıfın, kendi başına bir sınıf olduğunun anlaşılabilir olduğunu düşünebilirsiniz. Bence bu, birçok insanın varsaymaya kendini yatkın hissedebileceği bir şey ve bundan, kendi kendisinin üyesi olan bir sınıf durumuna ulaşabilirsiniz. Eğer bir sınıfın kendi kendisinin üyesi olup olmadığını sormakta bir anlam varsa, o halde kesinlikle, gündelik hayattaki sıradan sınıfların tüm durumlarında, kendi kendisinin üyesi olmayan bir sınıf bulabilirsiniz. Dolayısıyla öyle olan, kendi kendisinin üyesi olmayan tüm o sınıfları bir araya getirmeye devam edebilirdiniz ve kendinize şunu sorabilirdiniz, bunu ne zaman yapmıştın, bu kendisinin üyesi olan bir sınıf mı yoksa değil mi?

Öncelikle, onun kendisinin bir üyesi olduğunu varsayalım. Bu durumda o, kendisinin bir üyesi olmayan sınıflardan biri olur, eş deyişle kendi kendisinin bir üyesi olmaz. Öyleyse onun kendisinin bir üyesi olmadığını varsayalım. Bu durumda o, kendisinin üyesi olmayan sınıflardan biri değildir, eş deyişle o, kendi kendisinin üyesi olan o sınıflardan biridir, eş deyişle o, kendisinin bir üyesidir. Bundan dolayı her iki varsayım da, kendisinin üyesi olması ya da olmaması, çelişkiye yol açar. Eğer kendisinin bir üyesiyse, değildir ve eğer öyle değilse, öyledir.

Bu çelişki oldukça ilgi çekicidir. Biçimini değiştirebilirsiniz; bu değişimin bazı formları geçerliyken, bazıları değildir. Bir keresinde bana önerilmiş geçersiz bir forma, ad vermek gerekirse, bir berber kendisini tıraş eder mi, etmez mi sorununa sahiptim. Berberi, "sadece kendisini tıraş edemeyen ama tüm insanları tıraş eden bir kimse" olarak tanımlayabilirsiniz. Soru şudur, berber kendisini tıraş eder mi? Bu formda, çelişkiyi çözmek çok da zor değildir. Ne var ki daha önceki formda, bir sınıfın kendi kendisinin üyesi olup olmadığı sorusunun anlamsız olduğunu, eş deyişle hiçbir sınıf kendi kendisinin üyesi olan veya olmayan değildir ve bunu söylemenin doğru bile olmadığını gözlemleyerek, onun yalnızca çevresinden dolaşabileceğinizin açık olduğunu düşünüyorum; çünkü bütün bu sözcükler formu, sadece anlamsız seslerden oluşmaktadır. Bu, göstermeye başlayacak olduğum gibi, sınıfların, en son konuştuğum tanımlarla aynı anlamda, tamamlanmamış semboller olmaları olgusuyla ilgilidir. Kendinize, bir sınıfın kendi kendisinin bir üyesi olup olmadığını sorduğunuzda anlamsız konuşursunuz, çünkü bir sınıfla ilgili görünen bir önerme üstünden anlatılan, herhangi tam bir ifadede, sınıftan hiç de bahsedilmediğini ve bu ifadede sınıfla ilgili hiçbir şey olmadığını göreceksiniz. Eğer bir sınıfla ilgili bir ifade anlamlıysa ve bütünüyle anlamsız değilse, sınıftan hiç de bahsetmeyen bir forma dönüştürülebilir olması kesinlikle gereklidir. "Kendisinin üyesi olan veya olmayan falanca bir sınıf" türünden bir ifade, bu çeşit bir dönüşüme muktedir olamayacaktır. Betimlemelerle ilgili söylediklerim analojiktir: bir sınıfın sembolü, tamamlanmamış bir semboldür; o gerçekten sembolik olarak ortaya çıktığı önermelerin bir parçası yerine geçmez, ancak bu önermelerin doğru çözümlemelerinde, bu sembol bozulmuş ve kaybolmuştur.

Bu çelişkilerden bahsetmem gereken bir diğer, en kadimi, Epimenides'in "Tüm Giritliler yalancıdır" sözü var. Epimenides 60 yıl boyunca hiç durmadan uyumuş bir adamdı ve ben, tüm Giritlilerin yalancı olduğunu söylemesinin, bu uyuklamanın sonunda olduğuna inanıyorum. Bu, şu formda,

daha basit bir şekilde konulabilir: eğer bir adam "Ben yalan söylüyorum" beyanında bulunuyorsa, yalan söylüyor mudur, söylemiyor mudur? Eğer söylüyorsa, ki söylediği yaptığı şeydir, buna göre doğruyu söylemekte ve yalan söylememektedir. Diğer taraftan, eğer yalan söylemiyorsa, o zaman yalan söylediğini söyleyerek açıkça doğruyu söylüyordur ve bu nedenle, yaptığı şeyin açıkça söylediği şey olduğunu söylediği için yalan söylüyordur. Bu kadim bir bilmece ve bunun en büyük kardinal veya ordinal sayının olup olamayacağı şeklindeki önemli ve pratik sorunlarla ilgili olduğu görülene kadar, bu türde bir şey ancak bir şaka olarak ele alınır. Şu durumda, bu çelişkiler nihayet ciddi bir şekilde işlendi. "Ben yalan söylüyorum" diyen bir adam, gerçekten "ileri sürdüğüm ve yanlış bir önerme var" diye iddia ediyordur. Bu, büyük olasılıkla, yalan söylemek olarak kastettiğiniz şeydir. Çelişkiden kurtulabilmek için, adamın bütün iddiasını, iddiasının uygulandığı önermelerden biri gibi ele almalısınız; eş deyişle, "ileri sürdüğüm ve yanlış bir önerme vardır" dediğinizde, "önerme" sözcüğü, önermeler arasında kendi ifadesini, yanlış bir önerme ileri sürmek olan sonuca ekleme şeklinde yorumlanmak zorundadır. Bundan ötürü, belirli bir toplama sahip olduğunuzu varsaymak zorunda kalırsınız, şöyle ki, bu önermeler, ancak bu toplam sadece kendine göre tanımlanabilecek üyeleri içerir. Çünkü "ileri sürdüğüm ve yanlış olan bir önerme var" dediğinizde, bu, anlamı sadece önermelerin toplamına gönderme yapılarak kavranabilecek bir ifadedir. Dünyada bulunan tüm önermeler arasında hangisinin ileri sürdüğünüz ve yanlış olan önerme olduğunu söylemiyorsunuz. Bu nedenle önermeler toplamı sizden ve bir başkasından önce yayılır, yine de hangisinin yanlış olarak ileri sürülmüş olduğunu söylemiyorsunuz. İlk olarak, bu önermeler toplamının sizden önce yayıldığını varsayarsanız, bir kısır döngü elde edeceğiniz son derece açıktır, dolayısıyla herhangi kesin birini almadan, "Bu toplamdan biri, yanlış olarak ileri sürülmüştür" diyebilirsiniz. Fakat "Bu toplamdan biri, yanlış olarak ileri sürülmüştür" dediğinizde, bu iddianın kendisi, ayırt etmek istediğiniz toplamlardan sadece biridir.

Bu tamı tamına yalancı paradoksundaki durumdur. Size her şeyden önce, bir önermeler grubu verildiği varsayılmıştır ve siz bunlardan birinin yanlış olarak ileri sürülmüş olduğunu iddia edersiniz, sonrasında, bu iddianın kendisi gruptan biri haline gelir, dolayısıyla grubun bütünlüklü olarak halihazırda orada olduğunu varsaymak, açık bir şekilde aldatıcıdır. "Tüm önermeler" hakkında bir şeyler söyleyecekseniz, her şeyden önce, halihazırda tanımlanmış türdeki tüm önermelere gönderme yapanları dışarıda bırakarak, önermeleri tanımlamak zorunda kalacaksınız. Buradan da anlaşıldığı gibi, "önerme" sözcüğü, genelde kullanmaya çalıştığımız anlamda, anlamsız bir sözcüktür ve dolayısıyla önermeleri gruplara ayırmalı ve verili bir grup içindeki tüm önermelerle ilgili ifadeler oluşturabilmeliyiz; ancak bu önermeler, kendi başlarına bu grubun üyesi olamayacaklardır. Örneğin "Tüm atomik önermeler ya doğru ya da yanlıştır" diyebilirim, ancak bu, kendi başına bir atomik önerme olmayacaktır. "Tüm önermeler ya doğru ya da yanlıştır" demeye çalışırsanız, sınırlama olmaksızın, anlamsızlık ifade edersiniz, çünkü eğer anlamsız olmasaydı, kendi başına bir önerme ve kendi kapsamı içinde içerilenlerden biri olacaktı ve bundan dolayı, açık bir şekilde ifade edildiği gibi, üçüncü halin olanaksızlığı ilkesi, şimdi anlamsız bir sesten ibarettir. Önermeleri farklı tiplere ayırmak zorundasınız ve buna atomik önermelerle başlayabilirsiniz ya da dilerseniz, hiçbir şekilde bir grup önermeye karşılık gelmeyen bu önermelerle de başlayabilirsiniz. Sonrasında, sahip olduğunuz türden, bir grup önermeye karşılık gelen sıradan birini alacaksınız. Birinci tipin önermeler grubuna işaret edenlere ikinci tip diyebilirsiniz ve sonrakileri de buna göre adlandırabilirsiniz.

Bunu "ben yalan söylüyorum" diyen bir kimseye uyguladığınızda, çelişkinin ortadan kalktığını göreceksiniz, çünkü ne tip bir yalancı olduğunu söylemek zorunda kalacaktır. Eğer, "ilk tipte yanlış bir önerme ileri sürüyorum" derse, bu ifade, aslına bakarsanız, ilk tipteki önermelerin toplamını işaret ettiği için, ikinci tiptedir. Bu nedenle, ilk tipte yanlış bir önerme ileri sürdüğü doğru değildir ve bir yalancı olarak

kalır. Benzer şekilde, 30.000 tipte yanlış önerme ileri sürdüğünü söyleseydi, bu 30.001'inci tipte bir önerme olacaktı ve bundan dolayı hâlâ bir yalancı olacaktı. Ve onun ayrıca bir yalancı olmadığını söyleyen karşı argüman da yıkılmış olur.

Herhangi bir türün toplamının, kendisinin üyesi olamayacağı şartını koşabilirsiniz. Bu, sınıflar hakkındaki konuştuklarımızı içerir. Örneğin dünyadaki sınıfların toplamı, olduklarıyla aynı anlamda bir sınıf olamaz. Bu durumda sınıflar hiyerarşisini ayırt etmeliyiz. Bütünüyle tikellerden oluşmuş sınıflarla başlayacağız: bu, sınıfların ilk tipi olacak. Ardından, üyeleri ilk tipin sınıfları olan sınıflarla devam edeceğiz. Bundan sonra üyeleri ikinci tipin sınıfları olan sınıflarla devam edeceğiz: bu da üçüncü tip olacak ve bu böyle devam edecek. Bir tipteki sınıf için, diğer tipteki bir sınıfla özdeş olmak veya olmamak hiçbir şekilde olanaklı değildir. Bu daha az önce tartıştığım soruyla, dünyada kaç adet şeyin olduğuyla ilgilidir. Dünyada üç tikel olduğunu varsayalım. Buna göre, açıkladığım üzere, 8 tikel sınıfı vardır. 2^8 (256) adet tikeller sınıfları sınıfı ve 2^{256} adet tikeller sınıfları sınıfı vb olacaktır. Bundan doğan herhangi bir çelişki elde edemezsiniz ve "En büyük kardinal sayı var mıdır, yoksa yok mudur?" sorusunu kendinize sorduğunuzda, yanıt tamamen, kendinizi herhangi bir tiple sınırlayıp sınırlamadığınıza bağlıdır. Herhangi bir verili tipte daha büyük bir kardinal sayı, eş deyişle, o tipteki nesnelerin sayısı vardır; ancak bir başka tipe geçerek, her zaman daha büyük bir sayı elde edebilir olacaksınız. Bu durumda çok büyük bir sayı yoktur; ancak yeterli büyüklükte bir tipte, daha büyük bir sayı elde edebilirsiniz. Burada argümanın iki yüzü vardır: bir yüzü tip verildiğinde ve diğer yüzü tip verilmediğinde.

Kısa ve öz olmak adına bütün bu farklı türde şeyler gerçekten de varmış gibi konuşmuş oldum. Şüphesiz bu anlamsızdır. Tikeller vardır, ancak bir kimse sınıflara, sınıfların sınıflarına ve sınıfların sınıflarının sınıflarına geldiğinde, mantıksal kurgulardan bahsediyordur. Ben böyle şeylerin olmadığını söylediğimde, bu yine de doğru değildir. "Böylesi şeyler vardır" demek pek de önemli değildir, "vardır" sözcü-

gündeki aynı anlamda, "Tikeller vardır" diyebilirsiniz. Eğer "tikeller vardır" ve "sınıflar vardır" dersem, iki "vardır" ifadesi de bu iki önerme içinde farklı anlamlara sahip olmak zorundadır ve uygun farklı anlamlara sahiplerse, her iki önerme de doğru olabilir. Diğer taraftan, her ikisinde de "vardır" sözcüğü aynı anlamda kullanılır ve bu ifadelerden en az biri anlamsız olmalıdır, yanlış değil ama anlamsız olmalıdır. Öyleyse şu soru ortaya çıkar, bir kimse "sınıflar vardır" dediğinde buradaki anlam nedir veya diğer bir ifadeyle, bir sınıfın ortaya çıktığı izlenimini veren bir ifadeyle ne anlatmak istiyorsunuz? Her şeyden önce, sınıflar hakkında söylemek istediğiniz şeylerin türü nedir? Bunlar önerme fonksiyonları hakkında söylemek istediğiniz şeylerin türüyle aynıdır. Kimi zaman doğru olan bir önerme fonksiyonuna dair konuşmak istersiniz. Bu üyeleri olan bir sınıfa dair konuşmakla aynı şeydir. Bunun tamı tamına değişkenlerin 100 değeri için doğru olduğunu söylemek isteyebilirsiniz. Bu, yüz üyeye sahip olan bir sınıfa dair konuşmakla aynı şeydir. Sınıflarla ilgili bütün söylemek istedikleriniz, rastlantısal ve alakasız dilbilimsel formları dışarıda bırakarak, ancak şimdi açıklanması gereken belirli bir koşulla birlikte, önerme fonksiyonları hakkında söylemek istediğiniz şeylerle aynıdır.

Örneğin "*x* bir insandır," "*x*, tüysüz iki ayaklı hayvandır" gibi iki önerme fonksiyonu alalım. Bu ikisi formel olarak eşittir, eş deyişle, birisi doğruyken, diğeri de doğrudur ve tam tersi. Bir önerme fonksiyonu hakkında söyleyebileceğiniz kimi şeyler, bir başka formel olarak eşit önerme fonksiyonuyla yeri değiştirildiğinde zorunlu olarak doğru kalmayacaktır. Örneğin "*x* bir insandır" önerme fonksiyonu, insanlık kavramıyla ilişkili olanlardan biridir. Bu, "*x*, tüysüz iki ayaklı hayvandır" için doğru olmayacaktır. Veya "falanca iddia eder ki filanca bir insandır" dediğinizde, "*x* bir insandır" önerme fonksiyonu oraya girer, ancak "*x*, tüysüz iki ayaklı hayvandır" girmez. Formel olarak kendisine denk bir önerme fonksiyonuyla değiştirildiğinde, doğru olmayan bir önerme fonksiyonu hakkında söylenebilecek, belli birtakım şeyler vardır. Diğer taraftan, doğru ya da yanlış ola-

rak kalacak bir önerme fonksiyonu hakkındaki herhangi bir ifade, belki bu durumdaki gibi, onu bir başka formel olarak eşit önerme fonksiyonuyla değiştirdiğinizde, önerme fonksiyonuyla ilişkili bir sınıfla ilgili olarak kabul edilebilir. *Kabul edilebilir* sözcüklerini tam anlamıyla almanızı istiyorum. Bunları *–dır* yerine kullanıyorum, çünkü *–dır* doğru olmayacaktır. Fonksiyonlarla ilgili "uzamsal" ifadeler, bir başka formel olarak eşit fonksiyonla yerini değiştirdiğinizde de doğru kalanlardır ve bunlar sınıflarla ilgili şeyler olarak kabul edilenlerdir. Eğer uzamsal olmayan bir fonksiyona dair herhangi bir ifadeye sahipseniz, bu daima uzamsal olan az çok benzer bir ifadeden türetilebilirdir; bu da demek oluyor ki, formel olarak sözü geçene eşit bir fonksiyon, sözü geçen ifadenin doğru olduğuna dair bir fonksiyon vardır. Birlikte başladığınızın dışında üretilmiş bu ifade uzamsal olacaktır. Herhangi iki formel olarak eşit fonksiyon, daima aynı ölçüde doğru ya da yanlış olacaktır ve elde edilen bu uzamsal ifade, ilgili sınıfa karşılık gelen, ifade olarak kabul edilebilir olandır. Bu durumda, "İnsanlar sınıfının bilmem ne kadar üyesi vardır" dediğimde, bu, "Dünyada bilmem ne kadar insan vardır" demektir. Bu, bilmem ne kadar fazla *x* değeri tarafından karşılanmış "*x* insandır" ifadesinden çıkarılabilir ve kaplamsal forma girmek için bir kimse, "'*x* insandır'a formel olarak eşit, *x*'in bilmem ne kadar değeri için doğru olan bir fonksiyon vardır" şeklinde çabalar. Burada, "İnsanlar sınıfının bilmem ne kadar üyesi vardır" derken, ne kastettiğimi açıklamalıyım. Bu şekilde, sınıflarda aradığınız tüm formel özellikleri, bunların matematikteki tüm formel kullanımlarını, bir an için bu gibi şeyleri sınıflar olarak varsaymadan da elde edebileceğinizi görürsünüz; varsaymadan demek, bir sınıfın sembolik olarak meydana geldiği önermenin, o sembole karşılık gelen bir bileşeni içerdiğini söylemek demektir ve bu, düzgün bir şekilde çözümlendiğinde, tıpkı içlerinde bulundukları önermelerin düzgün bir şekilde çözümlenmeleriyle betimlemelerin ortadan kalkması gibi, o sembolün ortadan kalkacağı anlamına gelir.

Sınıflara dair daha alışılmış bakış açısında belirli zorluklar vardır, bunlara ek olarak, daha önce belirttiğimiz üzere, bunlar ancak bizim kuramımız tarafından çözümlenirler. Bunlardan birisi de; boş-sınıfla, eş deyişle, bütünüyle kaplamsal temelde başa çıkılması zor olan, hiçbir üyesi olmayan sınıfla ilgilidir. Diğeri birim-sınıflarla ilgilidir. Sıradan bir sınıf görüşüyle, tek elemanı olan sınıfın, o tek elemanla aynı olduğunu söylerdiniz. Bu sizi dehşet verici zorluklara götürecektir; çünkü bu durumda tek üye, o sınıfın, eş deyişle kendisinin üyesidir. "Gordon Meydanında ders dinleyenler" sınıfını alalım. Bu açıkça bir sınıflar sınıfıdır ve muhtemelen tek üyesi olan bir sınıftır ve bu tek üyenin kendisi de (bir yere kadar) bir üyeden fazlasına sahiptir. Bu durumda, Gordon Meydanındaki dinleyiciler sınıfını Gordon Meydanındaki tek bir dinleyiciyle tanımlamış olsaydınız, hem bir üyeye sahip olduğunu hem de yirmi üyeye sahip olduğunu söylemek zorunda kalırdınız. Bu, sizi çelişkilere götürecektir; çünkü bu dinleyici, tek bir üyeden fazlasına sahiptir, ancak Gordon Meydanındaki dinleyiciler sınıfı, sadece tek bir üyeye sahiptir. Genel anlamda, bir sınıfı oluşturan birçok nesneden oluşan herhangi bir toplama sahipseniz, sadece o sınıfın üye olduğu bir sınıf yapabilirsiniz ve sadece o sınıfın üye olduğu bir sınıf sadece bir üyeye sahip olacaktır, yine de bu tek üye birçok üyeye sahip olacaktır. Bu, birim-sınıfı neden onun tek üyesinden ayırmamız gerektiğinin gerekçelerinden biridir. Diğer gerekçeyse, bu derste daha önce gördüğümüz gibi ayırmazsanız, uygunsuz olarak bu sınıfın kendisinin üyesi olduğunu bulacağınızla bağlantılıdır. İki formel olarak eşit fonksiyonun, farklı tiplerde olabileceği olgusuyla ilişkili inceliği atlamış oldum. Bu noktayı inceleme yolum için, *Principia Mathematica* kitabının 20. sayfasına, Giriş ve 3. Bölüme bakınız.

Bu konu hakkında söylemem gerekenin hemen hemen hepsini söylemedim. Tipler kuramında biraz daha fazla ilerlemeyi amaçladım. Tipler kuramı şeylerin değil, gerçekten bir semboller kuramıdır. Bu, muntazam bir mantıksal dilde

kusursuz bir şekilde açık olurdu. Buradaki sorun bizim kökleşmiş, adlandırılamayanı adlandırmayı deneme alışkanlığımızdan doğar. Eğer uygun bir mantıksal dile sahip olsaydık, bunu yapmaya kalkışmazdık. Açıkçası sadece tikeller adlandırılabilir. Tikellerin varoluşu anlamında, herhangi başka bir şeyin var olduğunu doğru ya da yanlış olarak söyleyemezsiniz. "Vardır" sözcüğü "sistematik muğlâklık"a sahiptir, eş deyişle, katı bir şekilde, ayırt edilmesi önemli olan sonsuz sayıdaki farklı anlamlara sahiptir.

Tartışma

Soru: Tüm bu sınıfları ve sınıfların sınıflarını ve devamını, bir araya toplayabilir misiniz?

Bay Russell: Bunların hepsi kurgu, ancak her durumda da farklı kurgulardır. "Tikellerin sınıfları vardır" dediğinizde, "vardır" ifadesi genişletilmeyi ve başka anlamların verilmesini bekler ve gerçekte ne demek istediğinizi veya ne demeniz gerektiğinizi ortaya koyduğunuzda, bunun düşündüğünüz şeyden çok farklı bir şey olduğunu göreceksiniz. Bu genişletme ve ne demek istediğinizi tam anlamıyla kaydetme süreci, "tikellerin sınıflarının sınıfları vardır"a doğru devam ederseniz, daha farklı olacaktır. "Vardır" için sonsuz sayıda anlam vardır. Sınıflar hiyerarşisi düşünüldüğü sürece, sadece ilki temeldir.

Soru: Ben bunun, ilk üç boyutun gerçek olduğu ve daha yüksek olanların sadece sembolik olduğu bir uzaya benzeyip benzemediğini öğrenmek istiyorum. Ben bir fark olduğunu görüyorum, daha yüksek boyutlar var, ancak bunları bir araya getirebilirsiniz.

Bay Russell: Yalnızca tek biri temel olandır, ki bu da ilk ve tikeller hakkında olandır. Fakat sınıflara geçtiğinizde, sınıfların sınıfına geçmiş gibi varolandan fazlasıyla uzaklaşmış olursunuz. Fiziksel dünyada gerçekten sınıflar yoktur. Tikeller oradadır, ancak sınıflar yoktur. Eğer "Bir evren vardır" derseniz, buradaki "vardır"ın anlamı, "Bir tikel vardır"ın anlamından bütünüyle farklıdır, ki bu "'x bir tikeldir' önerme fonksiyonu kimi zaman doğrudur" anlamına gelir.

Tüm bu ifadeler sembollerle ilgilidir. Bunlar asla kendinde şeyler değildir ve "tipler"le ilgilidir. Bu gerçekten önemli bir nokta ve unutmadan söylemeliyim ki bir sembolün, onun ne anlama geldiğiyle ilişkisi farklı tiplerde başka başkadır. Şu anda sınıflar hiyerarşisi vb hakkında konuşmuyorum, ancak bir yüklemin, onun ne anlama geldiğiyle ilişkisi bir ismin, onun ne anlama geldiğiyle ilişkisinden farklıdır. Bir kimsenin, sıradan bir şekilde olduğunu düşündüğünün aksine, "anlam"ın tek bir kavramı yoktur, bundan dolayı, tekdüze anlamda "Tüm semboller anlama sahiptirler" diyebilirsiniz, ne var ki, anlamın sonsuz sayıda farklı yolu vardır, eş deyişle, kesinlikle ayrı olan, sembolün, sembolize edilenle farklı türde ilişkileri vardır. Örneğin iki önermenin daima verili bir gerçekliğe bağlı olduğu ve bunun da adlarla olmadığı olgusundan da görebileceğiniz gibi, gerçeğin önermeyle ilişkisi, tikelin adla olan ilişkisinden bütünüyle farklıdır. Bu, bize, önermenin gerçeklikle kurduğu ilişkinin, ismin tikelle ilişkisinden farklı olduğunu gösterir. Olguları adlandırarak onlara ulaşmanın ayrıca bir başka yolu olduğunu varsaymamalısınız. Yalnızca, kendine her zaman uygun bir şekilde yaklaşan sembolün düzenli bir türüyle amaçladığınız bir şeye ulaşabilirsiniz. Bu, bütün bu tipler kuramının altında yatan gerçek felsefi hakikattir.

8. METAFİZİĞE EK: ORADA OLAN

Şimdi de bu kursun son dersindeyim ve metafiziğin çeşitli sorunları üzerine savunmuş olduğum fikirleri önerecek bir şekilde, daha önce düşünülmüş fikirleri bir araya toplayan kimi kurallara kısaca işaret etme niyetindeyim. Şimdiye kadar, felsefi dilbilgisi denebilecek şey üzerinde durdum ve sizi bu incelemenin derslerinde, korkarım, hayli kuru ve tatsız birçok alana itmek zorunda kaldım, ama bana sorarsanız, felsefi dilbilgisinin önemi genelde düşünüldüğünden çok daha büyüktür. Bence pratik olarak, bütün geleneksel metafizik, kötü dilbilgisinden ötürü hatalarla doludur ve metafiziğin hemen hemen tüm geleneksel sorunları ve geleneksel sonuçları –varsayılan sonuçları– önceki derslerde göstermiş

olduğumuz ve felsefi dilbilgisi dediğimiz şeydeki ayrımların türlerini belirleyememekten dolayıdır.

Çok basit bir örnek olarak aritmetiğin felsefesini alalım. Eğer 1, 2, 3 ve 4'ü ve de geri kalan sayıları herhangi duyu varlıkları içinde düşünürseniz, varlık alanında bu adlara sahip nesneler olduğunu düşünürseniz, metafiziğiniz için bir seferde başa çıkılması zor, oldukça büyük bir düzeneğe sahip olursunuz ve kendinize belirli bir türdeki aritmetik önermeler çözümlemesini önerirsiniz. Örneğin 2 artı 2, 4'tür derseniz, bu durumda 2 sayısının ve 4 sayısının bileşenleri olduğu bir önerme kurduğunuzu varsayarsınız ve bu, her türlü sonuca, genel metafizik bakış açınız üzerinden her türlü içeriğe sahiptir. Eğer göstermiş olduğumuz öğretiler içinde herhangi bir hakikat varsa, bu, tüm sayılar mantıksal kurgulardır dememdedir. Sayılar sınıfların sınıflarıdırlar ve sınıflar mantıksal kurgulardır, böylece sayılar, olmaları gerektiği gibi, iki kademeli kurgular, kurguların kurgularıdırlar. Bu durumda, sayıları çağırmaya eğilimli olduğunuz bu tuhaf varlıklara, dünyanızın nihai bileşenlerinin bir parçası olarak sahip olmazsınız. Aynı durum birçok farklı açıdan da görülür.

Bütün bu söylediklerime bağlı olarak gerçekleşen tek amaç, çözümlemenin gerekçelendirilmesi olmuştur; başka bir deyişle, mantıksal atomculuğun dünyayı kuranlar dışındaki nihai yalınlara ve bu yalınların hiçbir şeye dayanmayan bir tür gerçekliğe sahip olmalarına dair, pratikte değilse bile kuramda eğilebileceğiniz görüşün gerekçelendirilmesi olmuştur. Yalınlar, daha önce de açıklamaya çalıştığım gibi, sonsuz sayıdaki türlerdir. Tikeller, nitelikler, çeşitli düzenlerin ilişkileri ve farklı türdeki yalınların bütün bir hiyerarşisi vardır; ancak bütün bunlar, eğer söylemimizde haklıysak, kendi çeşitlilikleri içinde, hiçbir şeye dayanmayan bir tür gerçekliğe sahiptirler. Sizin dünyada karşılaştığınız diğer türdeki tek nesne, bizim *olgular* dediklerimizdir ve olgular önermelerle doğrulanan veya yanlışlanan çeşitli şeylerdir ve hiç de, bileşenlerinin olduğu gibi, düzenli varlıklar değildirler. Bu, onların adlandırılamayacağı olgusunda göste-

rilir. Onları sadece yanlışlayabilir, doğrulayabilir ya da onlar üzerine düşünebilirsiniz, ancak adlandırılmak için orada olmadıklarından, onları adlandıramazsınız; diğer açıdan, dünyanın hakikatlerini oluşturan olguları bilmeden, dünyayı bilemeyeceğiniz de doğrudur; ancak olguları bilmek yalınları bilmekten farklı türde bir şeydir.

Bütün bu söylediklerimin arasında kalan diğer bir amaç da, Ockham'ın Usturası denen kuralda somutlaşmış olan amaçtır. Bu kural, pratikte şu şekilde gerçekleşir: Bir bilim dalı alalım, örneğin fizik. Orada bir öğretinin verili bir grubuna, sembollerle ifade edilmiş bir dizi önermeye sahipsinizdir –sembollerin arasına sözcükleri de ilave ediyorum– ve tüm bu önermelerin doğru bir şekilde yorumlandığını, açıkça doğru olduğuna inanmak için gerekçeniz olduğunu düşünürsünüz, ancak kullandığınız sembollerin aslında ne anlama geldiğini bilmezsiniz. *Kullanımda olanlar*ın anlamı bir tür pragmatik yolla açıklanabilir: Sizin için bir veri oluşturan şeyler belirli tarzda pratik veya hissi bir anlama sahiptirler; ancak mantıksal anlam, bir veri değil, peşinde koşulabilecek bir şeydir ve önermeleri kurabilecekleriniz dışındaki en küçük deneysel düzeneği –veya bütünüyle deneysel olmak zorunda olmayan en küçük düzeneği– arayan görüşle beraber, fizik gibi bir bilimi çözümlüyorsanız ardından gidersiniz. Peki, başlangıçtaki tanımlanmamış yalın şeylerin en küçük sayısı ve gösterilmemiş öncüllerin en küçük sayısı dışında tanımlanması gereken şeyleri tanımlayan ve kanıtlanması gereken şeyleri kanıtlayan nedir? Bu sorun, hangi durumda alırsanız alın, hiçbir şekilde basit değil, aksine son derece zordur. Bu, çok yüksek derecede bir mantıksal tekniğe gereksinim duyar ve derslerde üzerine konuştuğum bu şey, bu mantıksal teknikteki öncüller ve ilk işlemlerdir. Hakkında konuştuğum bu gibi bir soruna, doğrudan, sadece sıradan bir zekânın okumaları veya geleneksel felsefi çalışmaları sırasında biriktirdikleriyle muhtemelen çözüm getiremezsiniz. Bu konuştuğuma ilişkin olarak, kesinlikle sembolik mantığın bu düzeneğine ihtiyacınız vardır. (Sembolik mantık açısından öznenin betimlenmesi eksiktir. Bunu, çok kibirli

geldiği için söylemeye çekindiğim, ama başka hiçbir şeyin gerçekten mantık olmadığı bir zeminde, yalın olarak sadece mantık olarak betimlemek istiyorum.)

Bir anlığına fizik örneğini daha da ileri götürelim. Fizikçilerin sözlerini okuduğunuzda, cismi belirli öğelere indirgediklerini göreceksiniz; atomlar, iyonlar, tanecikler veya belirsiz şeyler. Ancak her durumda, zamanın içinde sürüp gitme ve uzayda hareket etme olgusunda yer alan cisimde olduğu gibi, fiziksel çözümlemede de amaçladığınız şey, cismi en küçük parçalarına indirgemektir. Bunlar, aslında fiziksel cismin tüm sıradan gündelik özelliklerine sahiptirler; bir kişinin gündelik yaşantısında sahip olduğu cisim değildir; tadılmaz, koklanmaz ve çıplak gözle görülmezler, ama fizikten gündelik hayata geçtiğinizde çok sonra ulaştığınız özelliklere de sahiptirler. Bence, bu türden şeyler herhangi bir metafizik anlamda, cismin nihai bileşenleri değildirler. Bu şeyler bütün o şeylerdir; konuştuğum anlamdaki mantıksal kurguları pek az düşüncenin gösterdiğini düşünüyorum. Hiç olmazsa, vardırlar dediğimde, son derece dogmatik bir şekilde konuşurum. Fizikçinin hakkında konuştuğu bütün bunların gerçeklikte olabilmeleri mümkündür, ancak olduklarını varsaymak için herhangi bir gerekçeye sahip olabilmek imkânsızdır. Bu, böylesi çözümlemelerde genellikle varılan sonuçtur. Metafizik bir varlık olarak kurulmuş belirli bir şeyin, dogmatik bir şekilde gerçek olduğunun varsayılabileceğini, ama hem gerçekliğine hem de gerçekliğine karşı olanaklı hiçbir argümana sahip olmadığınızı görürsünüz veya bunu yapmak yerine, aynı formel özelliklere sahip mantıksal bir kurgu oluşturabilirsiniz ya da varsayılmış metafizik varlığa ve deneysel verili şeylerden oluşarak kendisine usulen benzer formel özelliklere sahip bu mantıksal kurgu, varsaydığınız metafizik varlıkla yer değiştirebilir ve herkesin umabileceği bilimsel amaçları karşılayabilir. Atomlarda ve diğer şeylerde, bilime veya metafiziğe ait bütün metafizik varlıklarda bu olabilir. Metafizik varlıklarla, dünyanın nihai bileşenlerinin parçaları oldukları varsayılan şeyleri kastediyorum, hiçbir zaman deneysel olarak verili olmayan türden bir

şeyi değil; sadece kendisi deneysel olarak verili varolamaz demiyorum, ayrıca deneysel olarak verili *türden* bir şey de var olamaz. Bu durumda, deneysel olarak verili olandan; bir kimsenin gördüğü, duyduğu, kokladığı ve benzerlerinden, duyumun bütün sıradan verisinden başlayabilirsiniz veya kimi belirli gündelik nesnelerden başlayabilirsiniz,veya bu sırayı alıp kendinize şunu sorabilirsiniz: "Şu anda bakıyor olduğum bu sıra, bir hafta önce bakmış olduğumla aynıdır derken ne demek isterim?" İlk basit cevap, bunun aynı sıra olduğu, esasen özdeş olduğu, cismin eksiksiz bir özdeşliği olduğu veya her nasıl demek isterseniz öyle olacaktır. Ancak görünüşe göre, ne zaman basit bir karşılık önerilse, bu gibi bir görüş için deneysel bir gerekçeye sahip olamayacağınızı fark etmek önemlidir ve eğer onu kabul ederseniz, onu bir başka nedenden ötürü değil, istediğiniz için kolayca kabul edersiniz. Gerçekten bildiğiniz bütün şey, şu anda gördüğünüz bu gibi olgulardır; sıraya baktığınızda, bir hafta önce gördüğünüze çok yakın bir benzerlik taşır. Bu benzerlik olgusundan daha fazla bildiğinizi veya bilebileceğinizi kabul ediyorum. Bir kişiye bir hafta boyunca sırayı durmadan izlemesi için para ödemiş olabilirsiniz ve bütün bu dönem süresince onun aynı türde görünümler sunuyor olduğunu keşfetmiş olabilirsiniz; şüphesiz bütün gece ışığın açık olduğunu varsayarak. Bu şekilde sürekliliği sağlamış olabilirsiniz. Oysa aslında hiç de öyle yapmış sayılmazsınız. Doğrusu, sürekli aynı olana bakarak o sıranın, o olduğunu bilemezsiniz, ama biz bunu varsayacağız. Şimdi esas nokta şurasıdır: Sizi, bir dizi görünümü, aynı sıranın görünümleri olarak tanımlamaya iten deneysel gerekçe nedir? Ardışık durumlarda, sizi aynı sırayı görüyorum demeye iten sebep nedir? Bunun farkında olmak için ilk şey, yanıtın deneysel bir şeye dayandığını ve yanıtın o ünlü tözün metafiziksel özdeşlik fikrine dayanmadığını kavradığınız sürece yanıtın ne olduğunun çok da fark etmediğidir. Deneyimde ona aynı sıra demenizi sağlayan verili bir şey vardır ve bu olgu bir kere kavranırsa, ilerleyebilir ve o, onu aynı sıra olarak *kurmak* şeklinde *tanımlanabilen*, onu (o her neyse) aynı sıra olarak tanımlamanızı sağlayan

şeydir diyebilirsiniz ve burada metafizik bir tözün baştan aşağıya özdeşliğine dayalı bir varsayım olamaz. Eğitilmemiş bir zihnin özdeşliği kavraması, birinin bir diğerine benzerlik ilişkileri, sürekli değişim ve benzerleriyle asılmış olan karşılıklı ilişkili tikelleri kavramasından biraz daha kolaydır. Bu fikir belli ki daha karmaşıktır, ancak bu gerçek dünyada deneysel olarak verili olandır ve aynı sırada sürekli özdeş olan bir şey anlamında tözdür, size verilmiş olmayandır. Böylece değişimler üzerinden sürüp giden sürekli bir varlığa sahip göründüğünüz tüm durumlarda, yapmanız gereken, kendinize, sizi ardışık görünümlerin tek bir şeye dayandığını düşünmeye iten şeyi sormaktır. Sizi, aynı şeye dayandıkları görüşünü benimsemeye götüren şeyi bulduğunuzda, göreceksiniz ki, bunu size söyletmiş olan şey, ***kesinlikle*** bir birlik biçimi altındadır. Bundan daha az ve çok herhangi bir şeyi, bilemeyeceğim bir şey olarak kabul etmeliyim. Bilebileceğim, birbirine ilişkilenmiş görünümlerin belirli bir serisi olduğu ve bu görünümler serisini sıra olarak tanımlamam gerektiğidir. Bu şekilde; sıra, bir mantıksal kurguya indirgenebilir; çünkü bir seri, mantıksal bir kurgudur. Bu durumda; gündelik hayatın tüm sıradan nesneleri, orada olan dünyasından ve bir kimsenin duyumla dolaysızca kavradığı türden birtakım geçişli tikeller bulduğunuz, oradaki yerlerinden çıkartılmışlardır. Hiçbir şeyin varlığını *reddetmediğimi* açıklığa kavuşturmak isterim; sadece bunun kabul edilebilirliğini reddediyorum. Herhangi bir şeyin varlığını kabul etmem için kanıt olmadığından reddediyorum, ayrıca aynı şekilde bir şeyin varlığının kanıt olmadığında reddedilmesini de reddediyorum. Bu durumda, onu ne kabul ediyorum ne de reddediyorum; sadece bunun bilinebilirin alanında olmadığını ve kesinlikle fiziğin parçası olmadığını söylüyorum ve fizik, eğer yorumlanabilirse, deneysel olabilecek çeşitli şeyler üzerinden yorumlanmalıdır. Eğer sizin atomunuz fiziğin amaçlarına hizmet edecekse, kuşkusuz ki edecektir, atomunuz bir kurulum haline gelmiştir ve aslında atomunuz tikellerin sınıflarının serileri haline gelecektir. Fiziğe uygulanan bu sürecin aynısı başka bir yere ya da alana uygulanabilir. Fiziğe uygulanışını,

Dış Dünya kitabımda III. ve IV. Bölümlerde kısaca açıkladım.

Gerçek olduğunu düşündüğümüz şeylerin, gerçek olmadıkları hakkında çok fazla konuştum. Aynı ölçüde düşler ve halüsinasyonlar gibi gerçek olmadığını düşündüğümüz şeylerin gerçekliğini de konuşmak istiyorum. Düşler ve halüsinasyonlar, kendilerinde düşünüldüklerinde, önceki derslerde açıkladığım gibi, sıradan duyu-verisiyle tam olarak aynı düzeydedirler. Sıradan duyu-verisinden, sadece, diğer şeylerle sıradan ilişkilenmeye sahip olmama olgusuyla ayrılır. Kendilerinde sıradan duyu-verisiyle aynı gerçekliğe sahiptirler. Diğer her şeyin sahip olabileceğinden daha tam, mutlak ve mükemmel gerçekliğe sahiptirler. Bunlar, aynı geçici duyu-verileri gibi, dünyanın nihai bileşenlerinin parçalarıdırlar. Geçici duyu-verilerinden konuşacak olursak, bence kişilerin gerçeğin kalıcı olduğuna dair her tür inanma eğilimini ortadan kaldırmak son derece önemlidir. Bir şey gerçekten gerçekse, ya sonsuza dek ya da oldukça makul bir zaman aralığında kalır şeklinde, metafizik bir önyargı daima olagelmiştir. Bu bana göre tamamen hatalıdır. Gerçekten gerçek olan şeyler çok kısa süre kalırlar. Tekrardan, sonsuza dek veya binlerce yıl için kalan şeyler *olabileceğini* reddetmiyorum; sadece bunların bizim deneyimimiz içinde olmadıklarını ve bizim deneyimimizle bildiğimiz gerçek şeylerin çok kısa süre içinde, saniyenin onda birinde veya yarım saniyede veya her ne kadar olabilirse ortadan kalktığını söylüyorum. Düşler ve halüsinasyonlar bunlar gibi, dünyanın nihai bileşenleri gibidirler. Masalar ve sandalyeler gibi gerçek dediğimiz şeyler; sistemler, tikellerin sınıflarının serileridirler ve tikeller gerçek şeylerdir, tikeller size verili olduklarında duyu-verileri olurlar. Bir masa veya sandalye tikellerin sınıflarının serileri ve böylece birer mantıksal kurgu olurlar. Bu tikeller, bir halüsinasyon veya düşle, gerçekliğin aynı düzeyinde kalırlar. Bir sandalye hangi anlamda sınıfların serisidir bunu açıklamam gerekir. Bir sandalye her uğrakta çeşitli farklı görünümler sunar. Verili bir uğrakta sunulan tüm görünümler belirli bir sınıfı oluştururlar. Tüm bu görünüm dizileri bir zamandan diğerine değişiklik gösterirler. Eğer bir

sandalye alır ve onu kırarsam, öncekilerden daha farklı bütün bir görünümler dizisi sunacaktır ve bu kadar gitmeden, ışık değiştikçe o da daima değişecektir vs. Öyleyse zaman içinde farklı görünüm dizileri elde edersiniz ve bu, sandalye bir sınıflar serisidir dediğimde söylemek istediğim şeydir. Bu açıklama, son derece kabadır; ancak meşgul olduğum asıl başlık bu olmadığından incelikleri bir tarafa bırakıyorum. Şimdi bütün bu sistemin parçası olan her tikel, sistem içinde diğerleriyle ilişkilenmiştir. Örneğin bu sandalyenin bana şu anda sunduğu görünümü bir tikel olarak aldığımı varsayalım. Bu her şeyden önce, aynı uğrakta ve sonraki uğraklarda sizlerden herhangi birine aynı sandalye olarak sunulan ve sunulacak görünümle ilişkilidir. Burada aynı anda bu tikeli alıp gidebileceğiniz iki yolculuğa çıkabilirsiniz ve bu tikel, o sandalyeye ait olan diğer tikellerle belirli kesin yollarla ilişkili kalacaktır. Bu, bir düşe karşıt olarak, gördüğüm şey benden önce de gerçek bir şeydir derken kastettiğinizdir veya söylerken kastetmiş olmanız gerekendir. Bu, farklı çeşitlerdeki bütün bir ilişkilenmeler dizisine sahip olduğu anlamına gelir. Bu, sandalyenin bana şu anki görünümü olan o tikelin yalıtılmadığı, ama iyi bilinen belirli bir biçimde, birinin beklentilerine karşılık vermesini sağlayan bir şekilde, diğerleriyle ilişkilendirildiği anlamına gelir. Sonra gidip bir sandalye aldığınızda, sadece size o uğrakta sunulan görünümü değil, aynı zamanda eve götürdüğünüzde kendini sunacak tüm diğer görünümleri de almış olursunuz. Eğer o, hayali bir sandalye olsaydı, eve götürdüğünüzde herhangi bir görünüm sunmayacaktı ve almak istemiş olacağınız çeşitte bir şey olmayacaktı. Birinin gerçek dediği tür, bütün bir ilişkiler sisteminden biridir, fakat halüsinasyonlar denilen tür öyle değildir. Dünyadaki tüm derli-toplu tikeller diğer tikellerle düzgün ve klasik bir şekilde bağlantılıdırlar. Ancak kimi zaman, üzerine oturamayacağınız sadece görsel bir sandalye gibi uyumsuz bir tikel alırsınız ve bu bir düş, halüsinasyon diyerek, üstündeki tüm sözcük istismarını bitirirsiniz. Bu, birinin gerçek değil derken kastettiğidir, çünkü "gerçek olmayan" bu şekilde kullanıldığında bir istismar terimidir. Sizi

o denli kızdırmayacağından, gerçek olmayan hiçbir şeye uygulanmayacaktır.

Diğer örneklere geçeceğim. Bir kişi düşünün. Arkadaşın Jones'la buluştuğunda "neden o Jones'dur" demene neden olan şey nedir? Bunun, Jones'un içinde herhangi bir yerdeki metafizik bir varlığın kalıcılığı olmadığı açıktır; çünkü böyle bir varlık olsa dahi, bu, kesinlikle sokak boyunca yürüyen Jones'u gördüğünde karşılaştığın şey değildir; o kesinlikle aşina olduğun bir şey, deneysel bir veri değildir. Bu durumda, sade bir şekilde, seni bütün bunları bir araya toplamaya, "Bunlar bir kişinin görünümleri dediğim şeylerdir" demeye iten, kendini sana sunan deneysel görünümler içinde bir şey vardır ve bunları bir araya toplamana izin veren şey metafizik bir öznenin kalıcılığı değildir. Çünkü böylesi kalıcı bir özne olsun veya olmasın, bu kesinlikle bir veri değildir ve seni "O neden Jones'dur?" demeye iten şey bir veridir. Öyleyse Jones, görünümlere temel oluşturan bir çeşit çok özel benlik [ego] tarafından bilinerek kurulmaz ve sizi bütün bu görünümleri bir araya toplamaya, bunlar bir kişinin görünümleridir demeye iten, çeşitlilikteki görünümler arasında, bazı ilişkilenmeler bulmuş olmanız gerekir. Bunlar, bir başkası olduğunda ve siz kendiniz olduğunuzda değişir. Sadece nasıl göründüğünüze değil, ayrıca düşüncelerinize, anılarınıza ve tüm organik duyumlarınıza sahipsinizdir ve böylece kendi benliğinizde bir başkasına göre daha zengin materyale ve bu durumda daha az hatalı olma edimine sahip olursunuz. Kuşkusuz, kişinin kendi benliği için dahi, çoklu kişilik, vb durumlarda hatalar olabilir. Ancak kural olarak bilirsiniz ki; o, sizsiniz, çünkü diğer insanlardan daha fazla hareket alanına sahipsiniz ve sizin siz olduğunuzu hiç de benin/egonun bilinciyle değil, ama tüm çeşitli şeylerle, bellekle, nasıl hissettiğinizle, nasıl baktığınızla ve şeylerin sizde saklanmasıyla bilirsiniz. Ancak bütün bunlar deneysel verilerdir ve bunlar size, dün olan bir şeydeki şu kişinin kendiniz olduğunu söylemeye imkân verirler. Böylece bütün bir dizi deneyimleri, tek bir noktada size ait bir şekilde toplayabilirsiniz ve aynı şekilde, diğer kişilerin deneyimleri de gerçekten

gözlemlenebilir ilişkilerle, kalıcı bir benlik varsayılmadan, hepsi onlara ait bir şekilde toplanabilirler. Bize, "Bunlar aynı kişinin iki deneyimidir" dedirten iki deneyim arasındaki verili deneysel ilişkinin, tam olarak ne olduğu, bizim nelerle ilgilendiğimiz hiç fark etmez. O ilişkinin ne olduğu kesinlikle fark etmez, çünkü ilişki ne olursa olsun, kişinin kurulması için mantıksal formül aynıdır; çünkü iki deneyimin de aynı kişiye ait olduğunu bilebileceğiniz olgusu böylesi bir deneysel ilişkinin çözümlemeyle doğrulanabileceğini kanıtlar. Bu ilişkiye *R* diyelim. İki deneyim birbirleriyle *R* ilişkisine sahipse, bunlar aynı kişinin deneyimleridir denebilir. Bu, "aynı kişinin deneyimleri" dediğim için bir tanımdır. Burada aynı sayıları tanımlar gibi hareket ettik. Önce iki sınıf "aynı sayıya sahiptir" derken ne kastedildiğini ve sonra bir sayının ne olduğunu açıkladık. Verili bir *x* deneyimine sahip olan kişi, *x*'i deneyimleyen biri olarak, "aynı kişinin deneyimleri olan" tüm bu deneyimlerin sınıfı olacaktır. Aralarında bizi bunlar aynı kişinin deneyimleridir demeye iten bir ilişki, belirli bir *R* ilişkisi varsa, iki olay da kişiler arasıdır diyebilirsiniz. Belirli bir deneyime sahip olan kimseyi, bu deneyimle kişiler arası olan deneyimler olarak tanımlayabilirsiniz ve onları bir sınıf yerine bir seri olarak almak belki de daha iyidir, çünkü hangisi bir insanın hayatının başlangıcı hangisi sonu bilmek istersiniz. Bu nedenle; bir kişi, belirli deneyimlerin serisidir demeliyiz. Belki metafiziksel bir benin/egonun olabileceğini reddetmemeliyiz. Sadece, bunun her koşulda bizi ilgilendirmeyen bir sorun olduğunu söylemeliyiz, çünkü bu konu hiçbir şey bilmediğimiz ve bilemeyeceğimiz bir mesele hakkındadır ve böylece her durumda, açıkça bilimin alanına giremeyecek bir şeydir. Bildiğimiz; bir kişiyi oluşturan bu bir dizi deneyim, bellek ve benzerlerini, belirli deneysel verili ilişkilerin araçlarıyla, bunların hepsini bir araya getirmektir.

Bizim metodumuzla başa çıkılmasına yardımcı olmada faydalı olan bir tür sorunu, bir başka örneği ele alacağım. Hepiniz aslen William James'ten türetilmiş ve ayrıca daha az gelişkin bir formda, Mach'ın çalışmalarında önerilmiş

Amerikan nötral monizm kuramını biliyorsunuz. Nötral monizm kuramı, zihinsel olan ile fiziksel olan arasındaki ayrımı bütünüyle bir düzenlemenin işi olarak görür; düzenlenmiş gerçek materyal, zihinsel durumda olduğu gibi fiziksel durumda da kesinlikle aynıdır. Sadece bir şeyi diğer belirli şeylerle aynı içeriğe ait bir şekilde almanız olgusunda farklılaşırlar; o psikolojiye dayanacaktır, onu başka belirli içeriklerde, diğer şeylerle alırsanız da fiziğe dayanacaktır ve tıpkı Londra'daki insanları alfabetik veya coğrafi olarak düzenlemedeki aynı türden farklılık gibi, farklılık, onun içeriğine nasıl karar verirseniz öyle olur. O zaman William James'e göre, dünyanın gerçek materyali iki farklı şekilde düzenlenebilir, biri size fiziği veren şekilde ve diğeri de psikolojik şekilde. Bu aynı, satırlar ve sütunlar gibidir: Bir satırlar ve sütunlar düzenlemesinde, bir öğeyi hem belirli bir satırın üyesi hem de belirli bir sütunun üyesi olarak alabilirsiniz; öğe her iki durumda da aynıdır, ancak bağlamı farklıdır.

Eğer bana usule aykırı bir basitleştirme için biraz müsaade ederseniz, nötral monizm hakkında konuşmaya biraz daha devam edebilirim, ancak konuşmam gerekenden daha basit konuştuğumu anlamalısınız. Çünkü tüm nüansları ve gerekçeleri ortaya koymak için hiç zamanım yok. Biraz önce bir sandalyenin sunduğu görünümlerden bahsediyordum. Eğer o sandalyelerden herhangi birini alırsak, hepimiz ona baktığımızda; o, her birimize farklı görünümler sunar. Hepsini birlikte alın, sandalyenin o uğrakta hepimize sunduğu tüm farklı görünümleri alın; fiziğe ait bir şey elde etmiş olursunuz. Böylece; eğer biri duyu-verisi alır ve verili uğrakta farklı kişilere kendini sunan, alışıldık şekilde aynı fiziksel nesnenin görünümleridir dememiz gereken bütün bu duyu-verisini birlikte düzenlerse, ardından, o duyu-verisinin sınıfı size fiziğe ait bir şeyi, ad vermek gerekirse, şu andaki sandalyeyi verecektir. Diğer taraftan, şu anda kendini hepimize sunan sandalyenin tüm görünümlerini almaktansa, kendilerini bana sunan bu oda içindeki değişik sandalyelerin tüm görünümlerini alırsam, tam olarak bir başka tikeller grubu elde ederim. Şimdi, farklı sandalyelerin kendini bana

sunduğu tüm farklı görünümler size psikolojiye ait bir şey verir, çünkü size benim şu andaki deneyimimi verir. Açıkça konuşursak, bir kimsenin William James'in bir açılımı olarak alabileceği şeye dayanarak, bu, fizik ve psikoloji arasındaki farkın tanımlanması olmalıdır.

Biz çoğunlukla, sandalyeyi görmek dediğimiz bir fenomeni varsayarız, ancak nötral monizme göre, benim sandalyeyi görmek dediğim şey, yalnız belirli bir tikelin, ad vermek gerekirse, o uğraktaki sandalyenin duyu-verisi olan tikelin varoluşudur. Ben ve sandalye, her ikisi de mantıksal kurgulardır; aslen ikisi de (birisi bizim sandalyeyi görmemiz dediğim şey olacaktır) tikellerin sınıflarının serileri olarak varolurlar. Şimdi sandalyenin kendini bana sunması, hem benim parçam, hem de sandalyenin parçası olan gerçek bir görünümdür; ben ve sandalye mantıksal kurgulardır. Bu en azından nötral monizmi aklamakla meşgulseniz başvurabileceğiniz bir görüştür. Şu şekilde işaret edebileceğiniz ve şöyle söyleyebileceğiniz herhangi bir yalın bir varlık bulunmamaktadır: Bu varlık fizikseldir ve zihinsel değildir. William James ve nötral monistlere göre bu durum, alacağınız hiçbir yalın varlıkta söz konusu olmayacaktır. Böylesi herhangi bir varlık, hem fiziksel serilerin hem de zihinsel serilerin bir parçası olacaktır. Şimdi şunu söylemek istiyorum ki, nötral monizm gibi bir kuramı sınamak ve doğru veya yanlış olduğunu ortaya çıkarmak isterseniz, elinizde bahsettiğim mantık kuramı olmaksızın, sorununuz için pek fazla mesafe kat etmeyi umamazsınız. Aksi takdirde, verili bir materyalden psikolojide veya fizikte olmasını istediğiniz özelliklere sahip olacak mantıksal kurgular türü düzenleseniz de düzenlemeseniz de, verili bir materyalle neler yapabileceğini asla söyleyemezsiniz. Bu türden bir şeye karar vermek hiç de kolay değildir. Bu meselelerde, ancak gerçekten dikkate değer bir teknik donanımınız varsa karar verebilirsiniz. Bununla beraber, nötral monizmin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu ortaya çıkarmış olup, size anlatmaya başlamam gerekirdi; çünkü diğer türlü, mantığın bu meselede kullanımda olduğuna inanmayabilirsiniz. Ne var ki, doğru mu yoksa yanlış

mı olduğunun bilinebileceğini iddia etmeyeceğim. Kendimi, doğru olabileceğini düşünmeye gitgide daha yakın hissediyorum. Ona bağlı olarak gelişen zorlukların ustalıkla çözülebilir türden olduklarını daha fazla hissediyorum. Ancak yine de birtakım zorluklar *vardır*; bir kısmını bu kursun derslerinde konuştuğum bir sürü sorun vardır. Biri inanç sorunu ve diğeri iki fiil gerektiren türden olgular. Eğer bunun gibi olgular varsa, bunların nötral monizmi oldukça zorlayabileceğini düşünüyorum, ancak işaret ettiğim gibi, mantıksal açıdan nötral monizme dayanan davranışçılık adında bir kuram vardır ve bu kuram iki fiil içeren bu olgularla beraber parçalanabilir ve böylece nötral monizme karşı o argüman da parçalanabilir. Diğer taraftan, "bu," "şimdi" ve "burası" gibi empatik tikellere dair bir argüman ve benim zihnimde bir tikeli ve o tikeli deneyimlemeyi birbirinden ayırmayan görüşle pek kolay bağdaşamayan sözcükler de vardır. Ne var ki, empatik tikeller hakkındaki argüman, geçerli ya da geçersiz olduğundan tam olarak emin olamayacağım kadar çok hassas ve çok incedir ve bana kalırsa, bir kimse felsefeyle ne kadar fazla ilgilenirse ne kadar sık hataya kapıldığımız konusunda o kadar bilinçlenir ve bir argümanın geçerli olduğu konusunda, eğer onunla ilgili incelikli ve anlaşılmaz, kavraması güç bir şey varsa, bütünüyle emin olmaya daha az istekli hale gelir. Bu beni bütün bu argümanlar hakkında biraz ihtiyatlı ve şüpheli yapar ve böylece nötral monizmin hakikat veya yanlışlık sorununun bu araçlar dışında çözülemeyeceğine tamamen emin olmama rağmen, hâlâ nötral monizmin doğru olduğunu ya da olmadığını bilebileceğimi iddia edemem. Zaman içinde bulunabileceği umudundan yoksun değilim, ama hâlâ bilebileceğimi iddia edemem.

Bu ders içinde daha önce de söylediğim gibi, tekniğimizin yaptığı şeylerden biri, bize verili bir grup önermeyi kurmanın araçlarını minimum teçhizatla vermesidir ve teçhizattaki her azalma hata riskini düşürür. Fiziğinizi belirli bir sayıda varlık ve belirli bir sayıda öncülle kurduğunuzu varsayın; o varlıkların ve o öncüllerin yarısıyla hazırlayabildiğinizi, açık bir şekilde hata riskini azaltmış olduğunuzu

küçük bir ustalıkla keşfettiğinizi varsayın; çünkü daha önce, 10 varlık ve 10 öncülünüz varsa, şimdi 5 adete sahip olmanız çok iyidir, ancak aksi, eş deyişle, şimdi 5 adete sahip olmanız çok iyiyse, 10 adete de iyi olmuş olmalı doğru değildir. Bu durumda, varlıkların ve öncüllerin her eksilmesiyle hata riskini azaltırsınız. Ne zaman bir sıra hakkında konuştuysam ve görünümlerinin altında yatan kalıcı bir cismin varoluşunu varsaymayacağım dediysem, bu, ele alınan konuya bir örnektir. Her nasılsa ardışık görünümlere sahipsinizdir ve metafizik ile daimi bir sıra varsaymadan devam ederseniz, daha önce sahip olduğunuzdan daha az hata riskine sahip olursunuz. Metafizik sırayı *reddetme* fikrine bağlandıysanız, küçük bir hata riskine sahip olmak zorunda değilsiniz. Bu, Ockham'ın Usturasının faydasıdır, sizin hata riskinizi azaltır. Bu şekilde düşünürsek, diyebilirsiniz ki, sorunumuz bir bütün olarak felsefeden çok bilime dayanır. Bence bu muhtemelen doğrudur, ama ben bilim ve felsefe arasındaki tek ayrımın bilimin az veya çok bildiğimiz şey, felsefeninse bilmediğimiz şey olduğuna inanırım. Şimdilerde felsefe, insanların hakkında görüş sahibi olmayı seçtikleri ama hakkında hiçbir bilgileri olmayan bilimin bir parçasıdır. Bu durumda, bilgideki her ilerleme, felsefenin daha önce sahip olduğu kimi sorunları yağmalar ve eğer herhangi bir hakikat ve matematiksel mantığın yönteminin türünde herhangi bir değer varsa, bunu, felsefeye ait olan bir dizi sorunun, artık felsefeye ait olmadığı ve bilime ait olduğu iddiası takip eder. Şüphesiz bunlar, çözümlenebilir hale geldikleri anda, felsefi zihinlerin büyük bir kısmına ilgi çekici gelmez, çünkü felsefeyi seven birçok insan için onun cazibesi, spekülatif özgürlükte, varsayımlarla oynayabilme olgusunda yatar. Neyin doğru olduğunu bulana dek çok değerli bir alıştırma olarak bunu veya doğru *olabilir* birini iyiden iyiye düşünebilirsiniz; ancak doğru olanı keşfettiğinizde o alandaki verimli oyunun bütün süsü sınırlanır ve siz o alanı terk eder, yolunuza devam edersiniz. Tıpkı Pilgrim Babalarının döneminden beri daima batıya, ormanın iç kısımlarına doğru göç eden Amerika'daki aileler gibidirler, çünkü yerleşik hayattan hoşlanmazlar. Bu

nedenle filozof maceracı bir yapıya sahiptir ve hâlâ şüpheli olanların alanlarına yerleşmeyi sever. Bir alanın felsefeden bilime taşınmasının, çok önemli ve faydalı bir zihin tipi için tatsız geleceği doğrudur. Bana kalırsa, işaret ettiğim doğrultudaki matematiksel mantığın araçlarıyla iyi bir anlaşma daha doğru olacaktır. Bu onu; yalın, açık ve metodolojik kılar ve bu yolla kişi, onu, onunla daha özgürce oynayabildiği zaman sahip olabileceği belirli bir nitelikten arındırır. Bunun için özür dilemem gerektiğini hissetmiyorum; çünkü eğer doğruysa, doğrudur. Kuşkusuz doğru değilse, size bir özür borçluyum; ama öyleyse de bu benim hatam değil ve bundan dolayı, dünyadaki herhangi bir türdeki yavanlık ve tatsızlıktan ötürü bir özür borçlu olduğumu hissetmiyorum. Şunu da söyleyebilirim ki, matematikten tat alan, sembolik yapıları seven kimseler için, bu türde bir dünya oldukça güzel bir dünyadır ve aksine onu ilgi çekici bulmazsanız, yapmanız gereken bütün şey matematikten tat almaktır ve böylece son derece kabul edilebilir bir dünyaya sahip olursunuz ve bu sonuçla da bu dersler dizisine bir son veriyorum.

MANTIKSAL ATOMCULUK (1924)

Savunduğum felsefe, çoğunlukla bir tür gerçekçilik olarak kabul edilir ve içinde bu öğretiye aykırı gözüken öğeler olduğu için de tutarsızlıkla suçlanır. Kendi adıma, gerçekçiler ve karşıtları arasındaki meseleyi pek de önemsemiyorum; bu konudaki görüşümü, fikrimi değiştirmeden, hangi öğretiyi vurgulamak istersem ona göre düzenleyebilirim. Mantığı felsefedeki en temel alan olarak görüyorum ve bence bu okullar, metafizikten çok mantıkla sınıflandırılmalılar. Benim kendi mantığım atomiktir ve vurgulamak istediğim bakış açısı da bu olmalıdır. Bundan dolayı kendi felsefemi, en başa eklenecek kimi sıfatlar olsun ya da olmasın, "gerçekçilik" yerine "mantıksal atomculuk" olarak nitelemeyi tercih ederim.

Giriş için, tarihsel gelişime dair birkaç söz faydalı olabilir. Ben felsefeye matematik sayesinde, daha doğrusu matematiğin hakikatine inanmak için, kimi gerekçeler bulma umuduyla girdim. Gençliğimden beri, karşılaştıklarımın çoğunun bilgi olduğunu zorlukla kabul ederek, bilgi diye bir şeyin var olabileceğine inanmak için güçlü bir arzuya sahiptim. Tartışmasız, hakikati bulmanın en iyi yolunun saf matematikte olabileceği açıkça görülüyordu; gerçi Öklit'in kimi aksiyomları açıkça şüpheliydi ve bana öğretildiği üzere, sonsuz küçük* hesabı da, kendimi bir başkasına ikna edemediğim bir safsata yığınıydı. Aritmetiğin hakikatinden şüphelenmek için hiçbir neden görmedim, ancak o zamanlar,

* Infinitesimal: Matematikte sonsuz küçük nicelikleri ele almak, kapsamak anlamına gelmektedir –çn.

aritmetiğin tüm geleneksel saf matematiği kapsayabilmek için yapılabileceğini de bilmiyordum. On sekiz yaşımda Mill'in *Mantık*'ını okudum ama aritmetik ve geometriyi kabul etme gerekçelerini son derece yetersiz buldum. Hume okumamıştım, ancak Mill'in kabul edilmiş bilimsel öğretiler savunusundan ziyade saf deneycilik (ki bunu kabul etmeye hazırdım), bana daha çok şüpheciliğe yol açmak zorunda gibi görünmüştü. Cambridge'de Kant, Hegel ve bunların yanı sıra, beni derinden etkileyen Bay Bradley'in *Mantık*'ını okudum. Birkaç yıl Bay Bradley'in tilmizi oldum, ancak büyük oranda G. E. Moore'un argümanları sonucunda, 1898 yılı gibi fikirlerimi değiştirdim. Artık daha fazla, bilmenin, bilinen üstünde bir değişiklik yaptığına inanamazdım. Ayrıca kendimi çoğulculuğa* itilmiş olarak buldum. Matematiksel önermelerin çözümlemesi, beni, bir kimse çoğulculuğu ve ilişkilerin gerçekliğini kabul etmedikçe, en parçalı hakikatlerin bile açıklanamayacağına ikna etti. Bu kez de, bir rastlantı beni Leibniz çalışmaya sürükledi ve en özel görüşlerinin çoğunun saf mantıksal fikirlere dayandığı, her önermenin özne ve yükleme sahip olduğu sonucuna (daha sonra Couturat'ın ustaca araştırmaları tarafından doğrulandığı gibi) vardım. Bu, Leibniz'in Spinoza, Hegel ve Bay Bradley'le paylaştığı bir fikirdir; bana öyle geliyor ki, bu reddedilirse, bütün bu filozofların metafiziklerinin dayandığı temel parçalanır. Böylece beni felsefeye iten asıl soruna geri döndüm; isim vermek gerekirse, geleneksel felsefeninkinden çok daha faydalı olduğu kanıtlanmış (en azından öyle olduğuna inanıyorum), büyük ölçüde Peano ve Frege'den türetilen yeni mantığın uygulandığı matematiğin temelleri sorunu.

Öncelikle, matematik hakkındaki verili felsefi argümanların çoğunun (temelde Kant'tan çıkarsanmış), matematiğin bugünkü gelişimi tarafından geçersiz hale getirildiğini fark ettim. Bu sırada Öklitçi-olmayan geometri transandantal estetik argümanını ele alıyordu. Weierstrass diferensiyal ve integral hesaplamalarının sonsuz küçük kavramına gereksinim duymadığını ve böylece filozofların, uzayın, zamanın ve

* Pluralism –çn.

hareketin sürekliliği hakkında söyledikleri her şeyin büsbütün hatalı görülmesi gerektiğini göstermişti. Cantor sonsuz sayı kavramını çelişkiden kurtardı ve bu sayede Kant'ın antinomilerinden ve Hegel'deki birçok öğeden kurtuldu. Son olarak Frege, ayrıntılı bir şekilde, aritmetiğin yeni bir düşünceye ya da bir aksiyoma gerek olmaksızın, nasıl saf mantıktan çıkarsanabileceğini gösterdi; bu, en azından bu görüşün belirli bir yorumu için, Kant'ın "7+5=12" sentetiktir iddiasını çürütür. Tüm bu sonuçlar, herhangi bir kahramanca yöntemle değil, sabırlı, ayrıntılı akıl yürütmeyle elde edilmiştir. Felsefenin, entelektüel zorluklar için böyle kahramanca çarelere başvurmakla hata yaptığını ve çözüm yollarının sadece büyük özen ve hassasiyetle bulunabileceğini düşünmeye başlamıştım. Zaman geçtikçe bu görüşe daha çok kapıldım ve bu da beni, felsefenin, bilimden bağımsız ve kendi metoduna sahip olarak, teolojiden kalan talihsiz bir kalıntı olup olmadığı şüphesine götürdü.

Frege'nin çalışması bir son değildi, çünkü ilk olarak, sadece aritmetiğe uygulanmış, matematiğin diğer dallarına uygulanmamıştı; ikinci olarak, öncülleri tüm eski formel mantık sistemlerinin sorumlu olduğu belirli çelişkileri dışlamıyordu. Bu iki kusuru, Dr. Whitehead ve ben ortaklaşa, ancak hâlâ kimi temel noktalarda (özellikle indirgenebilirlik aksiyomunda) sonuca ulaşmada yetersiz kaldığımız *Principia Mathematica*'da aşmaya çalıştık. Yine de bütün eksikliklerine rağmen, bu kitabı okuyan hiç kimsenin kitabın genel içeriğine itiraz edeceğini sanmıyorum, şöyle ki, formel mantığın belirli düşünceleri ve aksiyomlarından, ilişkiler mantığının yardımıyla, tüm saf matematik, herhangi tanımlanmamış bir düşünce veya kanıtlanmamış bir önerme olmaksızın tümdengelimsel şekilde çıkarsanabilir. Bu kitapta geliştirildiği üzere, matematiksel mantığın teknik yöntemleri, bana çok güçlü ve şimdiye kadar felsefi belirsizlik olarak kalmış birçok sorunun tartışılmasında yeni bir araç sağlayabilecek kapasitede görünüyor. Dr. Whitehead'in *Doğa Kavramı* ve *Doğal Bilginin İlkeleri*, kastettiklerime birer örnek görevi görebilirler.

Saf matematik, bir tümdengelim sistemi olarak düzenlendiğinde –örneğin bir dizi belirlenmiş öncüllerden çıkarsanabilir, bütün bu önermeler dizisi olarak– şu açık hale gelir ki, eğer saf matematiğin hakikatine inanıyorsak, bu sadece birtakım öncüllerin hakikatine inandığımızdan ötürü olamaz. Kimi öncüller, sonuçlarına göre daha az açıktırlar ve onlara öncelikle sonuçlarından dolayı güvenilir. Bu, bilim bir çıkarım sistemi olarak düzenlendiğinde daima olacak olan durumdur. En açık önermeler, sistemin mantıksal açıdan en basit olanları veya sisteme inanmamızın nedenlerinin büyük bölümünü sağlayanlar değildir. Deneysel bilimlerde bu apaçıktır. Örneğin elektro-dinamik, Maxwell'in denklemlerinde yoğunlaşabilir, ancak bu denklemlere, mantıksal sonuçların gözlemlenmiş kesin hakikatleri oldukları için inanılır. Tam olarak aynı şey, mantığın saf alanında da olur; mantıksal açıdan mantığın ilk ilkelerine –en azından bunlardan bir kısmına– kendi başlarına değil ama sonuçlarına göre inanılır. Epistemolojik soru: "Bu önermeler kümesine neden inanmalıyım?" şu mantıksal sorudan epey farklıdır: "Bu gibi bir dizi önermenin tümdengelimsel yolla çıkarsanabileceği en dar ve mantıksal açıdan en basit bir dizi önerme kümesi nedir?" Mantığa ve saf matematiğe inanmanın gerekçeleri, bir açıdan, sadece tümevarım ve akla yatkınlıktır. Buna rağmen kendi *mantıksal* düzenlerinde mantığın önermeleri ve saf matematik, mantığın öncüllerini saf tümdengelimle çıkarırlar. Bence bu nokta önemlidir; hatalar, mantıksal olanın epistemolojik düzen için ve şüphesiz tersten, epistemolojik olanın mantıksal düzen için asimile edilmesinden doğarlar. Matematiğin hakikatini veya yanlışlığını aydınlatan, matematiksel mantıkta işleyen tek yöntem, varsayılmış antinomileri çürütmekle mümkündür. Bu matematiğin doğru *olabileceğini* gösterir. Ancak matematiğin doğru olduğunu göstermek başka yöntem ve düşünceleri de gerektirir.

Dr. Whitehead'in ve benim deneyimle bulduğumuz çok önemli bulgusal kural, çeşitli farklı alanlara uygulanmış ve matematiksel mantığa da uygulanabilen, Ockham'ın Usturasının bir türüdür. Bir dizi varsayılmış varlıklar, muntazam

mantıksal özelliklere sahip olduklarında, muntazam özelliklere sahip olmayan varlıklardan oluşmuş saf mantıksal yapılarla değiştirilebilecekleri çok sayıda durumla karşılaşırlar. Bu bağlamda, bir grup önermenin yorumlanmasında, şimdiye kadar, varsayılmış varlıklar hakkında inanılan, mantıksal yapıların, sözü edilen bir grup önermenin herhangi bir detayını değiştirmeksizin yerlerinin değiştirilebileceğidir. Bu bir tasarruftur, çünkü muntazam mantıksal özellikli varlıklar daima çıkarsanmış olur ve onlarda ortaya çıkan önermeler bu çıkarım olmadan yorumlanırsa, çıkarımın temeli çöker ve bir grup önerme şüpheli bir adımın gereksinimine karşı güvence altına alınır. Bu ilke, şu şekilde ifade edilebilir: "Her nerede mümkünse, çıkarımlar için bilinen varlıklarla kurulan yapıların, bilinmeyen varlıklarla yerlerinin değiştirilmesi."

Bu ilkenin kullanımları çok çeşitlidir, ancak matematiksel mantığı bilmeyenler için yeterince anlaşılır da değildir. Benim karşılaştığım ilk nokta "soyutlama ilkesi" dediğim veya "soyutlamayla uygulanan ilke"ydi.[1] Bu ilke, eşitlik gibi simetrik veya geçişli ilişkinin herhangi bir durumunda uygulanabilirdir. Böylesi ilişkilerin, kimi genel niteliklerin koyulmasından doğduğunu çıkarsayabiliyoruz. Bu, doğru olabilir ya da olmayabilir; galiba kimi durumlarda doğru diğerlerinde değildir. Ancak genel bir niteliğin tüm formel amaçları, verili bir terim için söylenmiş ilişkiye sahip olarak, terimler grubunun üyeliği üzerinden hizmet edebilir. Mıknatısı alalım örneğin. Hadi varsayalım ki, hepsi eşit uzunlukta bir grup çubuğumuz var. Burada, hepsinin paylaştığı, uzunluk denilen belirli bir nitelik olduğunu varsaymak kolaydır. Ancak bunun varsayıldığı tüm önermelerin gerçekleşmesinde, "*x* çubuğunun uzunluğu" yerine "*x* kadar uzun tüm çubukların grup üyeliğini" alırsak, doğruluk-değeri değişmeden korunacaktır. Bazı özel durumlarda–örneğin reel sayıların tanımı– daha basit bir kurulum da mümkündür.

Bu ilkenin çok önemli bir örneği, Frege'nin, verili diziye "benzer" tüm dizilerin sınıfı olarak, verili bir dizi terimin

[1] *Dış Dünya*, s. 42.

kardinal sayısı tanımıdır; etki alanı bir dizi, zıt etki alanı diğer dizi olan tek-tek ilişkisi olduğunda, iki dizi de "benzerdir." Bu durumda kardinal sayı, verili bir sınıfa benzer olan tüm bu sınıfların sınıfıdır. Bu tanım, kardinal sayıların ortaya çıktığı tüm önermelerin doğruluk-değerini değişmeden bırakır ve aritmetiği anlaşılır kılma amacı dışında hiçbir zaman gerekmeyen, artık bu amaç için de daha fazla ihtiyaç duyulmayan, "kardinal sayılar" denen bir dizi varlıklar kümesi için çıkarımdan kaçınır.

Belki de daha önemlisi, sınıfların kendilerinin benzer yöntemlerle ekarte edilebilmeleridir. Matematik; bir sınıf veya kümenin, bir şekilde, tek bir varlıkta olmalı gereksinimi içinde görünen önermelerle doludur; örneğin "*n* şeylerinin kombinasyonlarının sayısı herhangi bir tam 2^n'dir önermesi." 2^n, *n*'den büyük olduğu sürece, eğer sınıflar varlıklar arasındaysa, tek olacak evrensel kümedeki varlık sınıflarının sayısı, evrendeki varlıkların sayısından büyük olduğundan dolayı, sınıflar kabul edilirse, bu önerme güçlüklere neden olur. Neyse ki, bahsedilmek üzere ortaya çıkan sınıflardaki tüm önermeler, sınıfların var olduğu varsayılmadan yorumlanabilirler. Belki de bu, ilkemizin uygulamalarından en önemlisidir. (*Bkz. Principia Mathematica*, *20.)

Bir diğer önemli örnek de "belirli betimlemeler" dediklerimle ilgilidir; örneğin; "en büyük asal," "şimdiki İngiltere Kralı," "şimdiki Fransa Kralı" gibi ifadeler. "Şimdiki Fransa Kralı yoktur" gibi önermeleri yorumlamada her zaman zorluklar olmuştur. Sorun, var olmamasına rağmen, varlığını sürdürdüğü varsayımını gerekli kılan "şimdiki Fransa Kralı"nı bu önermenin öznesi olarak varsaymaktan doğar. Ancak "yuvarlak kare"ye veya "2'den büyük çift asal sayı"ya dahi varlık atfetmek zordur. Aslında, "yuvarlak kare var olmaz," en az "şimdiki Fransa Kralı yoktur" kadar doğrudur. Bu durumda varoluş (existence) ve varlık (subsistence) arasındaki ayrım bize yardımcı olamaz. Esas olan, "*belirli bir* şöyle-şöyle olan" sözcükleri bir önermede bulunduğunda, önermenin ilgili tek bileşeninin olmadığı ve önerme bütünüyle çözümlenirse, "*belirli bir* şöyle-şöyle olan" sözcüklerinin

kayboldığudur. Betimlemeler kuramının önemli bir sonucu, "*A* vardır," "*A*" (veya onu temsil eden) "*belirli bir* şöyle-şöyle olan" formun ifadesidir demenin anlamsız olduğudur. Eğer *belirli bir* şöyle-şöyle olan varsa ve *x belirli bir* şöyle-şöyle olansa, "*x* vardır" demek anlamsızdır. Varoluş, tekil varlıklara yüklenmiş anlamda, bu sayede temel olanların listesinden çıkarılır. Ontolojik argüman ve onun birçok reddiyesi kötü dilbilgisine dayanmış olarak bulunur. (*Bkz. Principia Mathematica*, *14.)

Saf matematikte, örneğin seriler, ordinal sayılar ve reel sayılar gibi çıkarımlar için, yapıların birçok yer değiştirme örnekleri vardır. Ne var ki, ben doğrudan fizikteki örneklere geçeceğim.

Noktalar ve anlar en açık örneklerdir: Dr. Whitehead tamamı sonlu bir alanı ve sonlu bir süresi olan olaylar kümelerinden, onların nasıl kurulabileceğini göstermiştir. Görelilik kuramında gereksindiklerimiz, öncelikle noktalar veya anlar değil, eski dilde, bir andaki nokta veya bir anlık nokta olarak tanımlanmaya karşılık düşen olay-parçacıklarıdır. (Eski günlerde, uzayın bir noktası baştan aşağıya bütün zamanı sarıyordu ve zamanın bir anı bütün uzayı dolduruyordu. Şimdi matematiksel fiziğin istediği ünite ne uzaysal ne de zamansal uzama sahiptir.) Olay-parçacıkları, noktaların ve anların kurulduğu aynı mantıksal süreç tarafından kurulurlar. Yalnız bu gibi kurulumlarda, saf matematikteki kurulumlardan farklı bir düzlem üzerinde dururuz. Bir olay-parçacığını kurma olanağı, belirli özelliklerdeki bir dizi olayın var olmasına bağlıdır; gerekli olayların var olması da deneysel olarak ya bilinebilir ya da hiç bilinemez. Bu durumda bir süreklilik ummak veya olay-parçacıklarının kurulabileceğine dair emin olmak için hiçbir *a priori* sebep yoktur. Eğer kuantum kuramı süreksiz bir uzay-zaman ararsa, bizim mantığımız bu gereksinimi, süreklilik arayan geleneksel fiziğin gereksinimini karşıladığı gibi karşılamaya hazırdır. Sorun bütünüyle deneyseldir ve mantığımız (olması gerektiği gibi) her iki koşula da eşit bir şekilde uyum sağlar.

Benzer yaklaşımlar, cismin bir parçacığına veya sonlu boyutta bir parça cisme de uygulanır. Cisim, geleneksel olarak, mantıksal kurulumun işareti olan şu iki "muntazam" özelliğe sahiptir; birincisi cismin iki parçası aynı yerde, aynı zamanda bir arada olamaz; ikincisi cismin bir parçası aynı zamanda iki yerde birden olamaz. Çıkarımlar için yapıların yer değiştirmesinde deneyim, kişiyi, aşırı düzenli ve tam olan her şey için şüpheci yapar. Kimse, bilardo toplarını gözlemlerken doğan ve mantıksal açıdan gerekli olan, anlaşılmazlığın deneysel bir olgu olmadığını hissetmekten kendini alıkoyamaz. Bu his, büsbütün gerekçelendirildi; ancak cisim mantıksal bir yapı olmasaydı, bu asla olamazdı. Bir immensel* rakam sırası herhangi bir küçük uzay-zaman bölgesinde bir arada durur ve bir mantıksal yapı olmayan hakkında konuşurken, anlaşılmazlığı öyle bir özellik olarak değil ama tersten, uzay-zamanın küçük bir kısmında, bitmek bilmeyen olayların kesişmesi olarak buluyoruz. 'Cisim anlaşılamazdır'ın gerekçesi bizim tanımlarımızdır. Kabaca konuşursak ve sadece bunun nasıl olduğuna dair bir fikir verirsek, diyebiliriz ki, bir parça cisim uzay-zamandaki belirli bir, hatta bütün olan-bitendir ve biz, onların kesişmediği bir usulle cisimlerin parçacıkları denen bir hat inşa ederiz. Cisim anlaşılmazdır, çünkü kendi yapılarımız için anlaşılmazlığı dışlamak üzere fiziğin yasalarını belirlemek daha kolaydır. Anlaşılmazlık, tanımlamanın mantıksal açıdan gerekli bir sonucudur, gerçi böylesi bir tanımın uygun olması da deneyseldir. Cismin parçaları, dünyanın kurulduğu kalıpların arasında yoktur. Kalıplar olaylardır ve cismin parçaları, özel bir dikkat vermek için uygun bulduğumuz yapının kısımlarıdır.

Zihinsel oluşumlar felsefesinde, bizim yapılara *karşı* çıkarımlar ilkemiz için uygulama olanakları söz konusudur. Özne ve zihnin bilinen bir şeyle ilişkisi; her ikisi de şüphe doğuran şematik niteliğe sahiptirler. Şu açık ki, özne, eğer bütünüyle korunacaksa, bir çıkarım birimi olarak değil, bir yapı olarak korunmalıdır; tek sorun öznenin kurulmaya ye-

* Muazzam büyük, kapsayıcı –çn.

terince değer olup-olmadığıdır. Zihnin bilinen bir şeyle ilişkisi, tekrardan, benim bir zaman olduğuna inandığım gibi, anlaşılır tek esas olamaz. Pragmatizmle anlaşamasam da, bence William James "bilmenin" karmaşıklığına dikkat çekerken haklıydı. Şimdiki gibi genel bir özet içerisinde, bu görüş için gerekçeler sunmak olanaksızdır. Ancak ilkemizi kabul eden herkes, burada onun uygulanabileceği ilk elden bir durum olduğuna ikna olacaktır. Benim ortaya koyduğum *Zihnin Çözümlemesi*'nin çoğu, bu ilkenin uygulanmasından oluşur. Ancak psikoloji, fizikten daha az kusursuzdur; ilkeyi uygulamak için koşullar burada pek de uygun değildir. İlke, çıkarım öğesini gözlemlenmemiş varlıklarla sınırlarken, hakikatini korumak için, mantıkçı tarafından belirli bir şekilde yorumlanacak bir grup kimi güvenilir önermenin varlığına dayalı olarak, kullanıma göre değişkendir. Bu durumda ilke, mantıkçının ne kurması gerektiğini bilmediği bir durumda, az-çok gelişkin bir bilim varsayar. Yakın zamana kadar, geometrik noktalar kurmak zorunlu görünürdü; şimdi aranan olay-parçacıklarıdır. Fizik gibi gelişmiş bir alandaki böylesi bir değişim göz önünde tutulursa, açıktır ki, psikolojideki yapılar büsbütün geçici olmak zorundadırlar.

Şimdiye kadar, dünyanın nihai bileşenleri olarak varsayılması *gerekmeyenleri* konuştum. Ancak mantıksal yapılar tıpkı tüm diğer yapılar gibi materyallere ihtiyaç duyarlar ve şimdi, bu materyallerin neler olduğuna dair pozitif soruna geçme zamanıdır. Fakat bu sorun, öncelikle mantığa, dile ve bunların temsil ettikleri ilişkilere dair bir tartışmayı gerektirir.

Dilin felsefe üzerindeki etkisi, inanıyorum ki, çok büyük olmuş ancak neredeyse hiç anlaşılmamıştır. Eğer bu son anlayışla yanıltılmazsak, bunun farkına varmamız ve kendimize bilinçle, bunun ne kadar akla yatkın olduğunu sormamız şarttır. Özne-yüklem ve töz-nitelik metafiziği, bir noktada örtüşür. Her ikisinin de Aryan dili konuşmayan insanlar tarafından icat edilip edilmedikleri şüphelidir. Hint felsefesini içinde taşıyan Budizmle ilişkisi dışında, kesin olarak Çin'den doğmadığı görülür. Ayrıca farklı türde bir örnek almak, an-

lamlı kullanılan bir ismin tek bir varlığı temsil ettiğini varsaymak doğaldır; "Sokrates" denilen, belirli az ya da çok sürekli bir varlık olduğunu varsayarız, çünkü aynı ad, bu tek varlığın görünümleri olarak kabul edilen bir seri oluşuma uygulanır. Dil daha fazla soyutlaştıkça, yeni bir varlık kümesi felsefeye girer, şöyle ki, bunlar soyut sözcüklerle temsil edilirler; tümeller. Tümellerin olmadığını söylemek istemiyorum, ancak kesin olarak, tek tümelleri temsil etmeyen birçok soyut sözcük vardır: örneğin üçgenlik ve akılcılık. Bu bağlamlarda dil, söz dağarcığı ve sentaksıyla bizi yanıltır. Mantığımızın yanlış bir metafiziğe yol açmaması için her iki bağlamda da dikkatli olmalıyız.

Sentaks ve söz dağarcığı, felsefe üzerinde farklı etkilere sahip olmuşlardır. Söz dağarcığı, sağduyu üzerinde daha fazla etkilidir. Diğer taraftan, iddia edilebilir ki, sağduyu söz dağarcığımızı oluşturur. Bu iddia sadece kısmen doğrudur. Bir sözcük, özdeşlik noktası olsun olmasın düşünüm olmaksızın, öncelikle az-çok benzer şeylere uygulanır. Ancak kullanım sözcüğün uygulanacağı nesneleri belirlediğinde, sağduyu sözcüğün varlığı tarafından etkilenir ve bir sıfat veya soyut bir sözcük durumunda bir tümel olabilecek tek sözcüğün, tek nesneyi temsil ettiğini varsaymaya eğilim kazanır. Bu durumda; söz dağarcığının etkisi, ideaların ve şeylerin bir çeşit Platoncu çoğulculuğuna yaklaşır.

Sentaksın etkisi, Hint-Avrupa dilleri örneğinde oldukça farklıdır. Hemen hemen her önerme, bir *kopula*yla* birleştirilmiş, öznesi ve yüklemi olan bir forma sokulabilir. Şunu çıkarmak doğaldır ki, her olgu karşılık düştüğü bir forma sahiptir ve bir cismin taşıdığı bir nitelikten oluşur. Bu, kuşkusuz, çeşitli cisimler (eğer bu bir olgu olsaydı) zorunlu formlara sahip olacaktı olgusuna bağlı olarak, monizme neden olur. Kural olarak filozoflar, dilbilimsel formların bu tarzdaki etkisinden muaf olduklarına inanırlar, ancak bunlardan çoğu bana, bu inançlarında hatalı gözükürler. Soyut meseleler hakkında düşünürken, soyutlamalardaki sözcük-

* Hint-Avrupa dillerinde Türkçedeki "-dır" koşacına karşılık gelen yardımcı fiil (İngilizcede "is") –çn.

ler, sıradan sözcüklerden daha fazla soyut değildirler olgusu, daima sözcükler hakkında düşünmenin temsil ettikleri hakkında düşünmekten daha kolay olduğunu gösterir ve sürekli sözcükler hakkında düşünme yanılgısına direnmek bütünüyle imkânsızdır.

Özne-yüklem mantığına karşı gelemeyenler, sadece bir adım ilerlemeyi göze alırlar; önce ve sonra, az ve çok, sağ ve sol gibi iki terimli ilişkileri kabul ederler. Dil, bu özne-yüklem mantığı kapsamına kendini bırakır, böylece "*A, B*'yi önceler,""*A, B*'yi aşar,"vb deriz. Bu türde bir önerme tarafından ifade edilen bir olgunun, bir cismin taşıdığı bir nitelikten oluşamayacağını, iki veya daha çok cismin taşıdığı iki veya daha fazla nitelikten oluşamayacağını kanıtlamak kolaydır. (*Bkz. Matematiğin İlkeleri*, §214.) Öyleyse, özne-yüklem mantığının genişletilmesi gittiği yere kadar doğrudur, ancak açıkçası, bir sonraki ekleme, zorunlu olarak aynı argümanlarla kanıtlanabilir. Üç-terim, dört-terim, beş-terim... ilişki serilerinin daha ne kadar arttırılması gerektiğini bilmiyorum. Ancak kesin olarak iki-terimli ilişkinin ötesine geçmek gerekmektedir. Örneğin projektif geometride, bir doğrudaki noktaların veya bir doğruya dönük düzlemlerin düzeni dört-terim ilişkisine ihtiyaç duyar.

Dilin özelliklerinin en talihsiz etkisi, sıfatlar ve ilişkilerle bağlantılıdır. Tüm sözcükler aynı mantıksal tiptedir; sözcük, okunduğu veya duyulduğuna göre, sesler veya şekiller serisinin bir sınıfıdır. Ancak sözcüklerin anlamları çeşitli farklı tiplerdedir; bir nitelik (bir sıfatla ifade edilir) nesnelerden, nitelenmişe (doğru ya da yanlış bir şekilde olsun) farklı bir tiptir; bir ilişki (belki bir edatla, belki geçişli bir fiille, belki de başka bir yolla) kavradığı veya kavramadığı arasındaki terimlerden farklı bir tiptedir. Mantıksal tipin tanımı şu şekildedir: *A* ve *B* aynı mantıksal tiptedir, ancak ve ancak verili herhangi bir olguda *A* bir bileşense; buna karşılık gelen, *B*'nin *A* için yer değiştirmesiyle aynen sonuçlanan veya ne sonuçlanırsa onun yadsıması olan, *B*'nin bileşen olduğu bir olgu da vardır. Bir örnek alınırsa; Sokrates ve Aristoteles aynı tiptedirler, çünkü "Sokrates bir filozoftur" ve "Aristote-

les bir filozoftur," birer olgudur; Sokrates ve Kaligula aynı tiptedirler, çünkü "Sokrates bir filozoftu" ve "Kaligula bir filozof değildi," birer olgudur. Sevmek ve öldürmek aynı tiptendir, çünkü "Platon, Sokrates'i sevdi" ve "Platon, Sokrates'i öldürmedi," birer olgudur. Bu, formel olarak, iki sözcük değişik tiplerdeki anlamlara sahip olduklarında, sözcüklerin, ilişkileri için neler kastettikleri, değişik tiplerdedir önermesini takip eder; başka bir ifadeyle, nesneler arasında, sözcükler için mantıksal tipler olduğu gibi, sözcükler ve temsil ettikleri arasında da anlamın tek bir ilişkisi değil, anlamın her biri farklı mantıksal tipte birçok ilişkisi vardır. Bu olgu, felsefedeki hatanın ve kafa karışıklığının oldukça etkili bir kaynağıdır. Özellikle bu sonuncusu, mantıksal açıdan doğru olmaya muktedir herhangi bir ilişkiler kuramının, sözcüklerle ifade edilebilmesini son derece zor bir hale getirdi, çünkü dil, bir ilişki ve onun terimleri arasında, farklı tipleri koruyamaz oldu. İlişkilerin gerçekliği için veya ona karşı ortaya konan argümanların çoğu, bu şekildeki bir kafa karışıklığı sonucunda etkilerini kaybettiler.

Bu noktada, bir anlığına konunun dışına çıkmayı öneriyor ve ilişkiler hakkında neye inanıyorsam, bunları olabildiği kadar kısa bir şekilde söylemek istiyorum. Benim ilişkiler konusundaki eski görüşlerim düşündüğümden daha az açıktı, fakat asla, eleştirmenlerimin düşündükleri gibi fikirler de değildiler. Kendi düşüncelerimin açık olmaması nedeniyle, fikirlerimi açıklamaktan yoksundum. İlişkiler konusu zordur ve şimdi de, onlar hakkında açıklık içinde olduğumu iddia etmekten uzağım. Yine de belirli kısımlar bana açık geliyor artık. *Matematiğin İlkeleri*'ni yazdığım sıralarda, henüz mantıksal tiplerin gerekliliğini görememiştim. Tipler kuramı, mantığı derinlemesine etkiler ve bana kalırsa, asıl olarak, "dışsal" ilişkilere karşı çıkan kişilerin argümanlarındaki geçerli öğeyi gösterir. Ancak bunlar kendi konumlarını sağlamlaştırmaktan çok uzaktalar; aksine, tipler kuramı, yirmi yıl önce olanaklı diye düşünebileceğim herhangi birinden daha tam ve radikal bir atomculuğa öncülük etti. İlişkiler sorunu, diğer birçok meselenin onun etrafında dön-

düğü, felsefede görülen en önemli sorunlardan biridir: monizm ve çoğulculuk, herhangi bir şeyin, bütün hakikat hariç, bütünüyle doğru olduğu veya bütün gerçek hariç, bütünüyle gerçek olduğu sorunu; bazı idealizm ve gerçekçilik biçimleri; felsefenin, bilimden ayrı bir alan olarak varoluşu ve kendine ait bir yöntem koyması. Bay Bradley'in *Hakikat ve Gerçeklik Üzerine Denemeler*'inden, tartışmalı bir amaçla değil de, gösterilmesi gereken meselelere dokunduğu için bir pasaj almam kendi fikrimi açıklığa kavuşturacaktır. Ancak her şeyden önce, bu argüman olmadan, kendi görüşümü açıklamaya çalışacağım.[2]

Bazı çelişkiler beni –bilinen en basit ve en eskilerinden biri tüm Giritliler'in yalancı olduğunu söyleyen Giritli Epimenides'le ilgilidir; bu, "yalan söylüyorum" diyen birine indirgenebilir– beş yıl boyunca kendimi başlıca bu tek soruna adamamın ardından, bunun teknik açıdan tipler kuramı olmadan hiçbir çözüm yolu olmadığına ikna etti. Teknik bir formda bu kuram, sadece bir sözcüğün veya sembolün, bir önermenin anlamlı parçasını oluşturabileceğini ve bu bağlamda bir anlama sahip olduğu ve olmadığında daima aynı veya kimi başka önermelerde, anlamsızlık üretmeden, bir başka sözcük veya sembolle yer değiştirebileceğini öne sürer. Böylesi bir belirlemede kuram, sanki bir tür doğruculuk gibi gözükebilir. "Brütüs Sezar'ı öldürdü" anlamlı, ancak "Öldürdü öldürdü Sezar" anlamsızdır. O zaman, her ikisi de anlama sahip olsa da, "Brütüs"ü "öldürdü"yle değiştiremeyiz. Bu sezgisel olarak açıktır, ancak maalesef hemen hemen bütün felsefe bunu unutma çabasına dayanır. Örneğin şu sözcükler doğaları gereği suçludur: nitelik, ilişki, karmaşık, olgu, hakikat, yanlışlık, değil, yalancı, her şeyi bilen. Bu sözcüklere anlam vermek için, sözcüklerin ve sembollerin yolundan sapmak ve de anlamlanabilecekleri yeni yollara girmek zorundayız; o zaman bile genellikle tek bir anlama değil, ama

[2] Bu meselede arkadaşım Wittgenstein'a daha çok borçluyum. Onun *Tractatus-Logico-Philosophicus*'una bkz. Kegan Paul, 1922. Bütün öğretisini kabul etmiyorum ama benim ona minnettarlığım, kitabı okuyanlarda açıklığa kavuşacaktır.

farklı anlamların sonsuz serisine varırız. Gördüğümüz gibi sözcüklerin hepsi aynı mantıksal tiptedir; bundan ötürü, iki sözcüğün anlamı farklı tiplerde olduğunda, iki sözcüğün temsil ettikleri ilişkiler de değişik tiptedir. Nitelik-sözcükler ve ilişki-sözcükler aynı tiptedir, böylece anlamlı bir şekilde diyebiliriz ki, "nitelik-sözcükler ve ilişki-sözcükler değişik kullanımlara sahiptirler." Ancak anlamlı bir şekilde "nitelikler, ilişkiler değildir" diyemeyiz. Tipler tanımımıza göre, ilişkiler, ilişkiler oldukları için; "nitelikler, ilişkilerdir" sözcüklerinin formu yanlış değil, anlamsızdır ve yine aynı şekilde, "nitelikler, ilişkiler değildir" de yanlış değil ama anlamsızdır. Yine de "nitelik-sözcükleri, ilişki-sözcükleri değildir" anlamlı ve doğrudur.

Her ikisinin de alışıldık formülasyonlarının, tipler kuramıyla tutarsız olduklarını anımsayarak, şimdi içsel ve dışsal ilişkiler sorununun üstesinden gelebiliriz. Dışsal ilişkiler fikrini açıklama girişimiyle başlayacağım. "Terimler ilişkilerinden bağımsızlardır" demek boşunadır, çünkü "bağımsız" hiçbir anlama gelmeyen bir sözcüktür. Nedensel zincir, biri bir diğerine yol açmadığı zaman, iki olay nedensel açıdan bağımsızdır denebilir; bu, olaylar arasındaki parçalanma uzaysal olduğunda, özel görelilik kuramında görülür. Açıkçası "bağımsız"ın bu anlamda kullanımı alakasızdır. "Terimler ilişkilerinden bağımsızlardır" dediğimizde, "verili birer ilişkiye sahip iki terim, bu ilişkilere sahip olmasalardı, aynı olacaklardı" demiş oluruz; bu açıkça yanlıştır; neyseler o olmak için ilişkileri vardır ve böylece ilişkisi olmayan her neyse farklıdır. Eğer ilişki, diğer iki terim arasına giren ve bir şekilde onlara kanca atmış üçüncü bir terimdir dersek –dışsal ilişkilerin muhalifleri bizim dediğimizi varsayarlar– bu açıkçası saçmadır; bu durumda ilişki, ilişki olmaktan çıkar ve aslında ilişkisel olan her şey, ilişkinin terimlere kanca atması olur. İlişkinin, tipler kuramına karşı diğer iki suçlu arasında bir üçüncü terim olarak kavramsallaştırılmasından son derece özenle kaçınmak gerekir.

Peki, dışsal ilişkiler fikriyle neler anlatabiliriz? Öncelikle, ilişkisel bir önerme, genellikle, mantıksal ve formel açı-

dan tek veya daha çok özne-yüklem önermesine eşit değildir. Daha kesin konuşulursa: verili bir ilişkisel-önerme fonksiyonu, "*xRy*," genel olarak α, β, γ yüklemlerini bulduğumuz bir durumda değildir; öyle ki, *x* ve *y*'nin tüm değerleri için, *xRy*, *x*α, *y*β, (*x*,*y*)γ'e ((*x*,*y*) *x* ve *y*'den oluşanların hepsini temsil ettiğinde) veya herhangi birine ya da her ikisine de eşittir. Bu ve sadece bu, dışsal ilişkiler fikrini ileri sürdüğümde kastettiğim şeydir ve bu açıkça, en azından Bay Bradley'in içsel ilişkiler fikrini ileri sürdüğünde reddettiklerinin bir parçasıdır.

"Birliklerin" ve "karmaşıkların" yerine "olgulardan" bahsetmeyi tercih ederim. Şu doğru anlaşılmalıdır ki, "olgu" sözcüğü bir cümle içinde herhangi bir konumda, "yalın" sözcüğünün anlamlı olarak bulunamadığı bir yerde anlamlı bir şekilde bulunamaz ya da olgu ancak yalının bulunabildiği yerde bulunabilir. "Olgular yalınlar değildir" demeliyiz. "Eğer anlam korunmak isteniyorsa, bir olgu için sembol, bir yalın için sembolle değiştirilmemelidir veya tam tersi" demeliyiz. Bu cümlede, "için" sözcüğünün iki özel kullanıma bağlı olarak farklı anlamlara sahip olduğu incelenmelidir. Eğer tiplere kadar bizi hatalardan koruyacak bir dile sahipsek, sembol, tek bir sözcük veya harf için değil, bir olgu için önerme olmalıdır. Olgular savunulabilir ya da reddedilebilirler, ancak adlandırılamazlar. (Ne zaman "olgular adlandırılamaz" dersem, bu kesinlikle anlamsızdır. Anlamsızlığa düşmeden söylenebilecekse şudur: "Sembol, bir olgu için ad değildir.") Bu, anlamın, nasıl farklı ilişkiler için farklı tipler olduğunu örnekler. Bir olguyu anlatmak, onu doğrulamaktır; bir yalını anlatmak onu adlandırmaktır. Açıkçası adlandırma doğrulamadan farklıdır ve benzer farklılıklar, dilin, farklılıkları ifade edecek araçları olmamasına karşın, daha gelişkin tiplerin olduğu yerlerde bulunurlar.

Bay Bradley'in fikirlerimi incelemesinde cevap bekleyen daha pek çok mesele var. Ancak şu anki amacım polemik yaratmaktan çok –bunları es geçeceğim– açıklayıcı olmaktır; umarım, savunduğum kuramı açıklığa kavuşturmak için ilişkiler ve karmaşıklıklar sorununa dair yeterince şey söy-

lemişimdir. Yalnız, tipler kuramıyla ilgili olarak, birçok filozofun zaman zaman varsaydığını, bir kısmının inkâr ettiğini, fakat hepsinin (bildiğim kadarıyla) kesin olarak formüle etmekten kaçındığını veya kendi sistemleri için uyumsuz, birtakım çıkarımlar elde ettiklerini ekleyeceğim. Şimdi de Bay Bradley'in kimi eleştirilerine bakalım (age., s. 280 vd). Bay Bradley diyor ki:

"Bay Russell'ın konumu bana pek anlaşılır gelmedi. Bir taraftan onun, yalın terimler ve dışsal ilişkilerin ötesinde kabul edilebilir hiçbir şeyin olmadığı, katı bir çoğulculuk savunduğunu düşünmeye başladım. Diğer taraftan, Bay Russell bunları emin adımlarla doğruluyor ve baştan sona böyle bir çoğulculuğun kesinlikle reddedilmesi gerektiği düşüncelerini sunuyor gibi gözüküyor. Baştan sona karmaşık, terimler ve ilişkiler üzerinden çözümlenemeyecek birliklerde ısrar ediyor. Bu iki konum, benim aklım için bağdaşabilir değil; çünkü ikincisi anladığım kadarıyla, birincisiyle düpedüz çelişiyor."

Dışsal ilişkilere dair, az önce belirttiğim gibi, benim görüşüm çoğunlukla bana karşı olanların bana yükledikleri gibi değildir. Ancak; birlikler dikkate alındığında, sorun daha zordur. Başlık, dilin doğası gereğince, kesinlikle hesaplaşmak için elverişsizdir. Bu durumda okura, söylediğimin tam olarak kastetmek istediğim şey olmadığını ve açık ifade için kaçınılamaz dilbilimsel engellere rağmen ne demek istediğimi görmeye çalışmalarını rica ediyorum.

İlk olarak, aynı anlam içinde karmaşıklıklar veya birlikler olduğuna inanmıyorum, zaten bundan dolayı da yalınlar var. *Matematiğin İlkeleri*'ni yazarken kesinlikle buna inanıyordum, ancak tipler kuramından dolayı bu görüşü terk ettim. Kabaca söylersek, yalınları ve karmaşıkları daima farklı tipler olarak düşündüm. Başka bir ifadeyle, "yalınlar vardır" ve "karmaşıklar vardır" belirlemeleri, "vardır" sözcüğünü farklı anlamlarda kullanırlar. Ama eğer "vardır" sözcüğünü "yalınlar vardır" belirlemesindeki anlamında kullanırsam, sonra "karmaşıklar yoktur" sözcükleri ne doğru olur ne de yanlış, fakat anlamsız olur. Bu, sıradan dilde, karmaşıklarla ilgili

söylemek istediğimi, açıkça söylememin ne kadar zor olduğunu gösterir. Söylemek istediğimi matematiksel mantığın dilinde söylemek daha kolaydır, ama söylediğimde, insanların ne dediğimi anlamaları daha zordur.

"Yalınlar"dan söz ederken, bu şekliyle deneyimlenmeyen ama yalnızca çözümlemenin sınırı olarak çıkarsanarak bilinen bir şey hakkında konuştuğumu açıklamalıyım. Daha fazla bir mantıksal beceriyle, bunları varsayma ihtiyacının üstesinden gelinebilmesi bir hayli mümkündür. Nesneleri yalın olmasa bile belirli bir türdeki nesnelere karşılık gelen yalın simgeleri (içlerinde anlam bildiren herhangi bir yapı ya da simge olan parçalar içermeyen simgeler) varsa, böyle bir mantıksal dil hataya yol açmayacaktır. Böylesi bir dilin tek eksik yanı, yalın simgelerinin temsil ettiği nesnelerden daha yalın herhangi bir şeyi ele almaya yeteneksizliğidir. Yine de itiraf ediyorum ki, bileşenlerinin sayısı sonsuz olabilir olmasına rağmen, karmaşık olanın yalınlardan oluşması (Leibniz'e geldiği gibi) bana açık gelmektedir. Ayrıca eski töz kavramının mantıksal kullanımlarının (örneğin zamansal bir sürekliliği içermeyen kullanımlarının) ancak yalınlara uygulanabilir olduğu da (eğer böyle bir uygulama olabilirse) açıktır; diğer türden nesneler, tözlerle bu şekilde ilişkilenen bir varlığa sahip değillerdir. Bir tözün özü, sembolik bakış açısından sadece adlandırılabilir; eski moda dilde, özne veya ilişkinin terimlerinden biri dışında bu, bir önermede asla olamaz. Olması için ele aldığımız şey, gerçekten karmaşıksa ve yapılması gereken onu doğrulamaksa, onu adlandırırsak çıkmaza girebiliriz. Örneğin Platon Sokrates'i severse, "Platon'un Sokrates için sevgisi"nde bir varlık yok, sadece Platon'un Sokrates'i sevdiği olgusu vardır. Bunu "bir olgu" olarak düşünürsek, onu halihazırda, bunu yapmaya hakkımız olduğundan daha çok tözsel ve birlik olarak ele almış oluruz.

Nitelikler ve ilişkiler, çözümleme için elverişli olmayabilirler, bir yapı öneren olguyla tözlerden farklı olabilirler ve soyutlanma altında onları sembolize eden anlamlı bir sembol olmayabilir. Bir nitelik veya bir ilişkinin özne ola-

rak göründüğü tüm önermeler, sadece niteliğin nitelendiği veya ilişkinin ilişkilendiği bir forma sokulduğunda anlamlı olabilir. Eğer mesele böyle olmasaydı, tipler kuramına aykırı bir şekilde çelişkiler üreten, bir niteliğin veya ilişkinin töze uygun bir konumda bulunduğu önermeler olurdu. Böylece "sarı" için uygun sembol (örneklemenin hatırına bunu bir nitelik olarak varsayarak), yalnızca "sarı" sözcüğü değildir ama eğer "sarı" sözcüğü anlamlı olacaksa, sembolün yapısının gösterdiği konuma sahip olması gereken, "*x* sarıdır" önerme fonksiyonudur. Benzer bir şekilde "önceleme" ilişkisi bu tek sözcükle değil, sembolün anlamlı olarak kendini ortaya koyduğunu gösteren bir yolla, "*x*, *y*'yi önceler" sembolüyle temsil edilmelidir. (Burada, nitelik veya ilişkinin kendisinden bahsederken, değerlerin *x* ve *y* için belirlenmediği varsayılıyor.)

Olası en yalın türdeki olgu için sembol, "*x*" ve "*y*" daha fazla belirsiz değişkenler değil ama adlar olarak kaldıklarında, "*x* sarıdır" veya "*x*, *y*'yi önceler" biçiminde olacaktır.

Böylesi yalınları deneyimlemediğimiz olgusuna ek olarak, doğru bir mantıksal dili etkin olarak oluşturmada, açıklamaya çalışmış olduğum bir başka engel daha vardır. Bu engel belirsizliktir. Tüm sözcüklerimiz az-çok belirsizlikten etkilenmişlerdir, ki bunların verili bir nesneye uygulanıp uygulanmadıklarının daima açık olmadıklarını söylüyorum. Bu az-çok genel olarak sözcüklerin doğası gereğidir ve bu, sadece tek bir tikele uygulanabilir değildir; ama eğer tikeller belirli bir diziye uygulanırlarsa, bu onları belirsiz kılmayacaktır. Ancak bu pratikte asla olmaz. Kusurun kaldırıldığını hayal etmek kolaydır, ancak olgu içinde onu kaldırmak zordur.

İdeal bir mantıksal dil (kuşkusuz, gündelik hayat için bütünüyle yararsız olacaktır) için yukarıda geçen tartışmanın amacı ikilidir: birincisi dilin mantıksal kusurlarına dayandıkları için yanıltıcı olan dilin doğasından, dünyanın doğasına yapılan çıkarımlara engel olmak; ikincisi çelişkilerden kaçınmak üzere mantığın bir dil için neler gereksindiğini, makul bir şekilde dünyanın ne tarz bir yapıya sahip olduğunun varsayılmasını sorgulayarak önerilerde bulunmak.

Eğer haklıysam, monizm ve çoğulculuk veya nihai ilişkisel olgular olduğu görüşü ve bunların olmadığı görüşü arasında bir karar vermek için, mantık içinden hiçbir şey bize yardım edemez. Çoğulculuk ve ilişkiler noktasında benim kararım, karşıtı *a priori* argümanların geçersiz olduklarına kendimi ikna ettikten sonra, deneysel temellere dayanır. Ancak bu argümanların, mantıksal tiplerin eksiksiz bir değerlendirmesi olmaksızın, ki yukarıdaki sadece bir tasarımdır, yeterince reddedilemeyeceğini düşünüyorum.

Bu, beni çok önemli olduğunu düşündüğüm bir yöntem sorununa yöneltti. Felsefede veri olarak neyi alıyoruz? Doğru olmanın olabilirliğine sahip olarak neye dikkatle bakmalıyız? Diğer bir kanıtla çeliştiğinde, neyi düzenli olarak reddetmeliyiz? Bilim, bana, şimdiye kadarki tüm felsefenin (şüphesiz kendiminkini de dışarıda bırakmıyorum) sahip olduğundan daha çok, doğru olmanın olabilirliğine sahip gözükmektedir. Bilimde, insanların hemfikir oldukları birçok mesele vardır; felsefedeyse yoktur. Bu durumda, bilimdeki her önerme yanlış olabilirse de ve pratik açıdan yanlış olan kimileri olduğu kesindir, yine de felsefemizi bilim üzerinden kurmayı düşünebiliriz, çünkü felsefede hata riski bilime göre kesinlikle bir hayli yüksektir. Eğer felsefede kesinlik umabilirsek, mesele daha farklı olur; ancak görebildiğim kadarıyla böylesi bir umut hayali olabilir.

Kuşkusuz; kuramları ilk elden bilime karşı çıkan felsefeciler, alçakgönüllü bilimciyi memnun eden hakikatin sınırlı boyutlarında, kendi alanında doğru kalsın diye, daima bilimin yorumlanabilir olmasını önerirler. Bu şekildeki bir konumu savunanlar–bu durumda bana öyle geliyor ki–yorumun nasıl etkilenebileceğini ayrıntılı olarak göstermede sınırlıdırlar. Çoğu durumda, bunun neredeyse imkânsız olduğuna inanıyorum. Örneğin ilişkilerin gerçekliğinin (yukarıda açıklandığı kimi anlamlarda), olasılıkla, asimetrik ilişkileri kullanan bilimin sayısız kısımlarını yorumlayabileceğine inanmıyorum. Eğer ilişkilere dair (örneğin) Bay Bradley tarafından yükseltilen itirazlara hiçbir şekilde yanıt veremeyecek olsaydım, bunu kimi yanıtların olanaklı olduğundan

daha kuvvetle muhtemel düşünmeliydim, çünkü oldukça örtük ve soyut bir argümandaki bir hatanın, bilimdeki daha temel bir yanlışlıktan daha olanaklı olduğunu düşünmeliyim. Kendimizi bildiğimize inandırdığımız her şeyin şüpheli olduğunu kabul edersek, yine de felsefi olarak kendimizi bildiğimize inandırdığımız şeylerin, bilimin detaylarından daha şüpheli olduğu görülür; öyle ki, onun en kapsamlı genellemelerinden daha şüpheli olamaz.

Yorum sorunu hemen hemen her felsefe için önemlidir ve ben, tutarlı bir felsefe oluşturmadan önce, birçok bilimsel sonucun yoruma ihtiyaç duyduğunu reddetmeye hiç de eğilimli değilim. "Yapılara *karşı* çıkarımlar" kuralının kendisi bir yorum kuralıdır. Bence herhangi bir geçerli yorum, ayrıntıyı değişmeden bırakmalıdır, böylece temel düşüncelere yeni bir anlam kazandırabilir. Bu, pratikte, *yapının* korunması gerektiği anlamına gelir. Bunun sınanması bir bilimin tüm önermelerinin korunması, eş deyişle anlamların bu şekilde kendi terimleri için bulunmasıdır. Söz konusu soruna örnek, felsefi olmayan bir düzlemde, fiziksel ışık kuramının, bizim renk algımızla olan ilişkisidir. Bu, farklı fiziksel oluşumların, görülen farklı renklere karşılık gelmesini sağlar ve bu ölçüde, fiziksel tayfın yapısını, bir gökkuşağına baktığımızdakine benzer kılar. Ancak yapı korunmazsa, geçerli bir yorumdan bahsedemeyiz ve yapı sadece monist mantığın yıktığı bir öğe olur.

Kuşkusuz, bilimin herhangi bir alanında, gözlemle şimdi ortaya çıkarılmış bir yapının tamı tamına, gerçekten var olduğunu önermekten bahsedemem. Aksine o edimsel yapının, gözlemlenmiş yapıdan daha incelikli olması, en yüksek düzeyde olanaklıdır. Bu, psikolojik materyal için olduğu kadar fiziksel bir materyal için de geçerlidir. Bu, şu olguya dayanır: Bir fark algıladığımız yerde (örneğin iki renk tonu), bir fark vardır; ancak bir fark algılamadığımız yerde, bu, bir fark olmadığı anlamına gelmez. Öyleyse tüm yorumlarda, gözlemlenmiş farklılıkların korunması ve gözlemlenmiş farklılıklarla çıkarımsal olarak bağlantılı olması dışında, önceden neler olabileceğini söyleyemeyecek olmamıza karşın, şimdi-

ye kadar gözlemlenmemiş farklılıklar için alan sağlanması hakkına sahibiz.

Bilimde yapı, ana çalışma konusudur. Göreliliğin öneminin büyük bir kısmı, iki düzenek, üç-boyutlu uzay ve bir-boyutlu zaman için tek bir dört-boyutlu düzeneğin (uzay-zaman) yer değiştirmesi olgusundan gelir. Bu, yapının değişimidir ve bu nedenle geniş kapsamlı sonuçlara sahiptir, ancak yapının değişmesini gerektirmeyen herhangi bir değişim, pek fazla değişim gerçekleştirmiş olmaz. Yapının matematiksel tanımı ve çalışması ("ilişki-sayıları" adı altında) *Matematiğin İlkeleri*'nin IV. Bölümünü oluşturur.

Felsefenin işi, ifade ettiğim gibi, asıl olarak mantıksal çözümleme ve onu takip eden mantıksal sentezdir. Felsefe farklı bilimlerin ilişkileri ve aralarındaki olası çatışmalarla, herhangi bir özel bilim dalından daha ilgilidir; özellikle, fizik ile psikoloji veya psikoloji ile mantık arasındaki çatışmaya boyun eğemez. Felsefe kapsayıcı ve bilimin henüz onaylayabilen veya çürütebilen bir konumda olmadığı durumda, evrene dair varsayımlar önermede cesur olmalıdır. Ancak bunlar daima, (çok sık yapıldığı gibi) dinin dogmaları gibi değişmez kesinlikler olarak değil, varsayımlar *olarak* sunulmalıdırlar. Dahası, kapsayıcı kurulum felsefenin işinin bir kısmı olmasına karşın, bunun en önemli işlerinden biri olduğuna inanmıyorum. Bana göre en önemli kısım, temel olarak kabul edilmeye uygun ve eleştirel olmayan bir şekilde kabul edilen kavramların eleştirilmesi ve açıklığa kavuşturulmasından oluşur. Örnek olarak bahsedebileceklerim: zihin, cisim, bilinç, bilgi, deneyim, nedensellik, isteme, zaman. Tüm bu kavramların kesin olmadığına ve yaklaşık olduğuna, temel olarak belirsizlikten etkilendiğine ve bu nedenle herhangi bir kesin bilimin parçası olmaktan uzak olduklarına inanıyorum. Yukarıdaki genel kavramlar gibi yeteri kadar özelliğe sahip olarak, yaygınlık açısından olayların esas örgüsünden mantıksal yapılar kurulabilir, ancak çok sayıda hataya müsamaha göstererek kendilerini temel olarak kabul ettirmek suretiyle içeri süzülmelerine yeterince karşı çıkılmalıdır.

Ben aşağıda belirtileni, dünyanın olası bir yapısının tasarımı olarak öneriyorum; bir tasarımdan fazlası değildir ve olanaklı olmaktan fazlası önerilmiyor.

Dünya, birbirleriyle çeşitli ilişkilere ve belki çeşitli niteliklere sahip, belki sonlu belki sonsuz belirli bir sayıdaki varlıktan oluşur. Bu varlıklardan her birine, "olay" denebilir; eski moda fiziğin bakış açısından, bir olay sınırlı sonlu bir zamanı ve sınırlı sonlu uzayı kapsar, fakat biz klasik bir uzay ve zaman anlayışına sahip olmayacağımız için bu cümle ilk anlamıyla ele alınmamalıdır. Her olay belirli sayıda diğer olaylarla "birliktelik" olarak tanımlanabilen bir ilişkiye sahiptir; klasik fiziğin bakış açısından, birliktelik içindeki olayların toplamı uzay-zamanda küçük bir alan kaplar. Bir dizi birliktelik içindeki olay örneği, bir kişinin zihnindeki, tek bir seferdeki içerikler olarak tanımlanabilir; örneğin tüm duyumları, imgeleri, anıları, düşünceleri, geçici olarak bir arada var olabilen vb. Onun görsel alanı, bir anlamda uzaysal genişlemeye sahiptir, ancak bu uzay-zamanın fiziksel genişlemesiyle karıştırılmamalıdır. Görsel alanın her bir parçası diğer her parçayla bütünleşir ve o sırada "zihnin geri kalan içerikleri" ve birliktelik içindeki olayların toplamı uzay-zaman içinde küçük bir alan kaplar. Böylesi toplamlar sadece beynin olduğu yerde değil ama her yerde vardır. "Boş uzay"daki herhangi bir noktada, eğer kamera kullanılırsa, birkaç yıldız fotoğraflanabilir; ışığın, kaynağı ve gözlerimiz arasında, ortada, bölgeler arası yolculuk ettiğine inanırız ve böylece bir şey bu bölgelerde gerçekleşir. Eğer birtakım farklı kaynaklardan ışık, uzay-zamanda belirli küçük bir bölgeye ulaşırsa, sonra bu kaynaklardan birbirine karşılık gelen en az bir olay bu küçük bölgede varolur ve tüm bu olaylar birlikteliklerdir.

Bir dizi birliktelik içindeki olayı "minimal bölge" olarak tanımlayacağız. Bu minimal bölgeleri dört-boyutlu düzenekte buluyoruz ve biraz mantıksal manipülasyonla, fiziğin gereksindiği uzay-zaman düzeneğini onlardan kurabiliyoruz. Birkaç farklı minimal bölgeden her biri, yakın bölgelerden geldiklerinde çok benzer olan, bir bölgeden diğerine göre de-

ğişen yasalara sahip, sık sık bir dizi olay çıkarabildiğimizi görüyoruz. Bunlar ışığın, sesin ve benzerlerinin yayılma yasalarıdır. Uzay-zamandaki belirli bölgelerin, neredeyse kendine özgü özelliklere sahip olduklarını buluyoruz; bunlar, "cisim"le kaplanmış olduğunu söyleyebileceğimiz bölgelerdir. Böylesi bölgeler, fiziğin yasalarının araçları olarak, tek boyutlu uzay-zamanda diğer üçünden çok daha fazla genişlemiş rota veya hat şeklinde toplanabilirler. Bu gibi bir hat, bir parça cismin "tarihi"ni oluşturur; bir parça cismin kendi bakış açısından, en fazla genişlediği boyut "zaman" olarak tanımlanabilir, ancak bu, bir parça cismin sadece özel zamanıdır, çünkü en çok genişlemiş diğer parça cisimdeki boyutla tam olarak karşılaşmaz. Uzay-zaman sadece bir parça cisim içinde özgün değil, ama kendi komşusu içinde de özgündür, dahası kendisi eksilirken uzay-zamansal uzaklık gelişir. Bu özgünlüğün yasası, kütleçekim yasasıdır.

Farklı ölçülerden her türlü cisim bir ölçüde, özellikle cismin kimi türleri (eş deyişle sinir dokusu) daha belirgin olarak, "alışkanlıklar"ın oluşmasından sorumludur, eş deyişle, sonradan benzer bir çevrede olduğunda, yeni bir şekilde tepki gösterirken, verili bir çevrede yapısını değiştirme; ancak benzer çevreler tekrar geçerli olursa, ilk durumdaki tepkiden farklı olarak, sonunda tepki neredeyse tek düze hale gelir. (Bir parça cismin kendi çevresine karşı tepkisinden bahsettiğim zaman, hem onun oluşturduğu bir dizi birliktelik içindeki olayların kurulumunu hem de genellikle onun devinimi dememiz gereken şeyi oluşturan uzay-zaman içindeki izin doğasını düşünüyorum; çevrenin özel yasaları onlarla ilişkili olduğu sürece, bunlara "çevreye tepki" diyoruz.) Alışkanlıkla "zihin" dediğimiz şeyin ayrıcalıkları oluşturulabilir; zihin, cismin olduğu uzay-zaman bölgesinde, alışkanlıkların oluşmasından özellikle sorumlu olan, bir dizi birliktelik içindeki olayların izleridir. Daha büyük sorumlulukla, daha karmaşık ve organize bir zihin oluşur. Bu noktada zihin ve beyin esasen ayrık değildir. Ancak zihinden bahsettiğimizde, bu bölgede oluşan bir dizi birliktelik içindeki olayları ve onların uzay-zamansal hattın tarihindeki farklı dönemleri

oluşturan diğer olaylarla farklı ilişkilerini düşünürüz. Beyinden bahsettiğimizdeyse bir dizi sunulmuş olayı bir bütün olarak alırız ve onun diğer birliktelik içindeki olaylarla, ki onlar da bütünler olarak alınırlar, dışsal ilişkilerini düşünürüz, kısacası, "onun her kesitini oluşturan olayları değil, hattın şeklini düşünürüz."

Yukarıdaki varsayım özetin, kuşkusuz, genişletilmesi ve tamamen bilimsel olgularla ilişkilendirilmesi için, farklı açılardan inceltilmesi gerekmektedir. Bu, bitmiş bir kuram olarak değil ama doğru olabilecek türden bir öneri olarak öne sürüldü. Şüphesiz başka varsayımları da doğru olarak düşünmek mümkündür; örneğin benim tarihimi oluşturanın, bir dizi olay serisi dışında hiçbir şey olmadığı varsayımı. Tek bir olanaklı varsayıma ulaşmanın bir yöntemi olduğuna inanmıyorum, bu açıdan metafizikteki kesinlik bana ulaşılamaz geliyor. Bu bağlamda, şunu itiraf etmeliyim ki, diğer felsefeler, *inter se*[*] farklılıklara rağmen, her biri kendine münhasır bir hakikatin kesinliğine varma avantajına sahiptir.

[*] Aralarındaki –çn.

KAYNAKÇA

BİRİNCİ BÖLÜM

Russell'ın yazılarından seçmeler, aynı zamanda dizin kısmında koyu türde yazılan başlıklar altında gruplandırılmıştır. Alıntı yapılan eserlerin kısaltılmış başlıkları verilmiştir ve bu kısaltmalar kaynakça bölümünün sonunda yer almaktadır.

Atomculuk, mantıksal: I.M.T. Böl. XIX: M.PH.D. Böl. X, Böl. XVI-II, § i.

İnanç: O.N.T. ve F.: O.KN.E.W. Böl. II: O.P: A.M. Böl. XII: I.M.T. Böl. XIX: H.KN.S.L, II. Kısım, Böl. V.

Sınıflar: P. of M. Böl. VI: P. M. Giriş, Böl. III ve 2. Baskıya Giriş: I.M.PH. Böl. XVII.

Yapılar, mantıksal: R.S-D.PH: O.KN.E.W. Böl. IV.

Betimlemeler, belirsiz: P. of M. Böl. V: I.M.PH. Böl. XVI.

Betimlemeler, belirli: P. of M. Böl. V: O.D: P.M. Giriş, Böl. I, Böl. III: I.M.PH. Böl. XVI: M.PH.D. Böl. VII, Böl. XVIII, § iii.

Olgular: O.KN.E.W. Böl. II: O.P: H.KN.S.L. II. Kısım, Böl. XI.

Kurgular, mantıksal: R.S-D. PH.: O.KN.E.W. Böl. IV.

Fonksiyonlar, önermesel: P. of M. Böl. VII: P.M. Giriş, Böl. I, Böl. II: I.M.PH. Böl. XV.

Bilgi, tanışıklık aracılığıyla: O.D: P. of PH. Böl. V: KN.A.KN.D: O.N.A.

Bilgi, betimleme aracılığıyla: O.D: P. of PH. Böl. V: KN.A.KN.D.

Monizm, nötral: O.N.A: A.M. Böl. V-VIII: M.PH.D. Böl. XII.
İsimler: P. of M. Böl. IV: KN.A.KN.D: O.N.A: I.M.T. Böl. VI ve
Böl. VII: H.KN.S.L. II. Kısım, Böl. III ve Böl. IV: M.PH.D. Böl. XIV.
Rakamlar: P. of M. Böl. XI: M.L.T.T.: I.M.PH. Böl. I ve Böl. II: M.PH. D.
Böl. VIII.
Tikeller: P. of M. Böl. IV: R.U.P: H.KN.S.L. II. Kısım, Böl. VIII: M.PH.D.
Böl. XIV.
Algı: P. of PH. Böl. V: U.C.M: R.S-D.PH: O.KN.E.W. Böl. IV: A.M.
Böl. V-VIII: I.M.T. Böl. VIII ve Böl. XI: H.KN.S.L. III. Kısım: M.PH.D. Böl. II, Böl. IX, Böl. XI.
Çoğulculuk: O.N.T. ve F.: M.TH. ofT.: PH. of L. Böl. IV: M.PH.D. Böl. V.
Önermeler: O.P: I.M.T. Böl. XIII.
atomik: P.M. 2. Baskıya Giriş: O.KN.E.W. Böl. II: I.M.T. Böl. XIX.
genel: P. of M. Böl. V: M.L.T.T: P.M. Giriş, Böl. II ve 2. Baskıya Giriş: H.KN.S.L. II. Kısım, Böl. X.
mantıksal: P. of Phil. Böl. VII-XI: I.M.PH. Böl. XVIII.
moleküler: P.M. 2. Baskıya Giriş: O.KN.E.W. Böl. II: I.M.T. Böl. XIX.
bileşenler: O.D: P. of PH. Böl. V: KN.A.KN.D.
İlişkiler: P. of M. Böl. IV ve Böl. IX: P.M. Giriş, Böl. III: M.TH. of T.: O.KN.E.W. Böl. II: I.M.PH. Böl. V: M.PH.D. Böl. V.
Semboller,
eksik: P.M. Giriş, Böl. III.
Doğruluk: P. of PH. Böl. XII: P.M. Giriş, Böl. II: M.TH. of T.: O.N.T. ve F.: O.P: A.M. Böl. XIII: I.M.T. Böl. X, Böl. XVI, Böl. XVII, Böl. XXI: H.KN.S.L. II. Kısım, Böl. VIII-XI: M.PH.D. Böl. XV.
Türler, kuramı: P. of M. Ek B: M.L.T.T: P.M. Giriş, Böl. II: J.M.PH. Böl. XIII: M. PH.D. Böl. VII
Tümeller: R.U.P: P. of PH. Böl. IX ve X: I.M.T. Böl. XXV: M.PH.D. Böl. IV.

KISALTMALAR

A.M.	*The Analysis of Mind (Zihnin Analizi)*, Allen ve Unwin, birinci baskı 1921.
H.KN.S.L.	*Human Knowledge, its Scope and Limits (İnsan Bilgisi, Kapsamı ve Sınırları)*, Allen ve Unwin, birinci baskı 1948.
I.M.PH.	*Introduction to Mathematical Philosophy (Matematiksel Felsefeye Giriş)*, Allen ve Unwin, birinci baskı 1919.
I.M.T.	*An Inquiry into Meaning and Truth (Anlam ve Doğruluk Üzerine Bir Soruşturma)*, Allen ve Unwin, birinci baskı 1940. Penguin Books, yeni basım, 1970.
KN.A.KN.D.	"Knowledge by Acquaintance and Knowledge by Description" (Tanışıklık Aracılığıyla Bilgi ve Betimleme Aracılığıyla Bilgi), *Proceedings of the Aristotelian Society 1910–1911*, yeniden basım: *Mysticism and Logic*, ilk baskısı Longmans tarafından yapıldı, Green 1918. Allen ve Unwin tarafından yeniden basıldı, 1929.
M.L.T.T.	"Mathematical Logic as based on the Theory of Types" (Türler Kuramına Dayanan Matematiksel Felsefe), *American Journal of Mathematics*, 1908, yeniden basım: *Logic and Knowledge*, edt. R. C. Marsh, Allen ve Unwin, birinci baskı,1956.
M.PH.D.	*My Philosophical Development (Felsefi Gelişimim)*, Allen ve Unwin, birinci baskı 1959.
M.TH. of T.	*The Monistic Theory of Truth (Birci Doğruluk Kuramı)*, *Philosophical Essays*, birinci baskı, Longmans, Green 1910. Allen ve Unwin tarafından yeniden basıldı, 1966.
O.D.	"On Denoting" (Gönderim Üzerine), *Mind* 1905, yeniden basım: *Logic and Knowledge*.
O.KN.E.W	*Our Knowledge of the External World (Dış Dünya Üzerine Bilgimiz)*, birinci baskı, The Open Court

Publishing Co. 1914. Allen ve Unwin tarafından yeniden basıldı, 1926.

O.N.A. "On the Nature of Acquaintance" (Tanışıklığın Doğası Üzerine), *Monist* 1914, yeni baskısı, *Logic and Knowledge.*

O.N.T. and F. "On the Nature of Truth and Falsehood" (Doğruluk ve Yanlışlığın Doğası Üzerine), *Philosophical Essays.*

O.P. "On Propositions: What they are and how they mean" (Önermelerin Ne Oldukları ve Nasıl Anlam İfade Ettikleri Üzerine), *Proceedings of the Aristotelian Society Supplementary* Vol. II 1919, yeniden basımı: *Logic and Knowledge.*

P.M. *Principia Mathematica Vol. I*, A.N. Whitehead'le birlikte, birinci baskı, Cambridge University Press 1910, Yeni bir önsözle ikinci baskısı, 1935.

P. of M. *The Principles of Mathematics (Matematiğin İlkeleri)*, birinci baskı, Cambridge University Press 1903, Yeni bir önsözle ikinci baskısı, 1937. Allen ve Unwin tarafından yeniden basıldı, 1950.

P. of PH. *The Problems of Philosophy (Felsefe Sorunları)*, Oxford University
Press, birinci baskı 1912, 2. baskı, 1967.

PH. of L. *A Critical Exposition of the Philosophy of Leibniz (Leibniz'in Felsefesinin Eleştirel Bir Yorumu)*, birinci baskı, Cambridge University Press 1900. Allen ve Unwin tarafından yeniden basıldı, 1937.

R. S-D. PH. "The Relation of Sense-data to Physics" (Duyu-verisinin Fizik ile İlişkisi), *Scientia* 1914, yeni basımı, *Mysticism and Logic.*

R.U.P. "On the Relations of Universals and Particulars" (Tümeller ve Tikeller Arasındaki İlişkiler Üzerine), *Proceedings of the Aristotelian Society*, 1911–1912.

U.C.M. "The Ultimate Constituents of Matter" (Maddenin Nihai Bileşenleri), *Monist* 1915, yeni basımı, *Mysticism and Logic.*

İKİNCİ BÖLÜM *DiğerYazarlar*

Ayer, A. J. *Russell and Moore: the Analytical Heritage (Russell ve Moore: Analitik Miras)*, Macmillan 1971.

Eames, E. R. *Bertrand Russell's Theory of Knowledge (Bertrand Russell'ın Bilgi Kuramı)*, Allen ve Unwin 1969.

Klemke, E. D. (Edt.) *Essays on Bertrand Russell (Bertrand Russell Üzerine Denemeler)*, University of Illinois Press 1970.

Pears, D. F. *Bertrand Russell and the British Tradition in Philosophy (Bertrand Russell ve Felsefede İngiliz Geleneği)*, Fontana 1967, 2. Baskı, 1968.

Pears, D. F. (Edt.) *Bertrand Russell*, A. Rorty'nin genel editörlüğünde *Modern Studies in Philosophy (Felsefede Modern Çalışmalar) serisi içinde*, Doubleday 1972.

Schilpp, P. A. *The Philosophy of Bertrand Russell (Bertrand Russell'ın Felsefesi)*, Vol. V, *The Library of Living Philosophers (Yaşayan Filozoflar Kütüphanesi)*, birinci baskı, 1944, son baskı, Harper ve Row 1963.

Schoenman, R. *Bertrand Russell: Philosopher of the Century (Bertrand Russell: Yüzyılın Filozofu)*, Allen ve Unwin 1967.

Watling, J. *Bertrand Russell*, Oliver ve Boyd 1971.

ZAMAN ÇİZELGESİ

1872	Doğdu.
1890–4	Lisans eğitimini tamamladı, Cambridge.
1894	Alys Pearsall Smith'le evlendi (1921'de evliliği son buldu).
1895	Trinity Koleji üyeliğine seçildi, Cambridge.
1900	Paris'te Uluslararası Felsefe Kongresi'ne katıldı.
1903	*Principles of Mathematics* (*Matematiğin İlkeleri)* yayımlandı.
1908	Royal Society üyeliğine seçildi. Matematiğin ilkeleri öğretim üyesi olarak atandı, Trinity Koleji, Cambridge.
1910	*Principia Mathematica Vol I (Principia Mathematica Cilt 1)* (A. N Whitehead'le) yayımlandı.
1912	*Principia Mathematica Vol II(Principia Mathematica Cilt 2)* (A. N. Whitehead'le) yayımlandı. *The Problems of Philosophy (Felsefe Sorunları)* yayımlandı. Wittgenstein'le tanıştı.
1913	*Principia Mathematica Vol III(Principia Mathematica Cilt 3)* (A. N. Whitehead'le) yayımlandı.
1914	Ziyaretçi Profesör, Harvard Üniversitesi'nde Lowell dersleri verdi. *Our Knowledge of the External World as a Field for Scientific Method in Philosophy (Felsefede Bilimsel Yöntem İçin Bir Alan Olarak Dış Dünya Üzerine Bilgimiz)* yayımlandı.
1916	Vicdani retçi bir tutukluyu savunan bir bildiri yazdığı için £100 cezaya çarptırılarak Trinity Kolejindeki öğretim üyeliği görevinden alındı, Cambridge.
1918	Savaş karşıtı makalesi nedeniyle hapse girdi.
1919	*Introduction to Mathematical Philosophy (Matematiksel Felsefeye Giriş)* ve *Philosophy of Logical Atomism (Mantıksal Atomculuk Felsefesi)* yayımlandı.
1920	Rusya'yı ziyaret etti.

1920–1 Çin'i ziyaret etti.

1921 Dora Black'le evlendi (1935'te evlilik son buldu).
The Analysis of Mind(Zihnin Analizi) yayımlandı.

1924 *Logical Atomism(Mantıksal Atomculuk)* yayımlandı.

1927 Dora Russell'la ilerlemeci okulu kurdu.
The Analysis of Matter (Maddenin Analizi) yayımlandı.

1928 *Sceptical Essays (Şüpheci Makaleler)* yayımlandı.

1929 *Marriage and Morals(Evlilik ve Ahlak)* yayımlandı.

1931 *The Scientific Outlook (Bilimsel Bakış)* yayımlandı.

1936 Patricia Spence'le evlendi(1952'de evlilik son buldu).

1938–44 Amerika'da yaşadı.

1940 *An Inquiry Into Meaning and Truth (Anlam ve Doğruluk Üzerine Bir Soruşturma)* yayımlandı.

1944 Trinity Koleji'nde öğretim üyeliğine atandı, Cambridge.
My Mental Development (Benim Zihinsel Gelişimim) ve *Reply to Criticism (Eleştiriye Yanıt) The Philosophy of Bertrand Russell (Bertrand Russell'ın Felsefesi) eserinde basıldı*, ed. P. A. Schilpp.

1945 *A History of Western Philosophy (Batı Felsefesi Tarihi)* yayımlandı.

1948 *Human Knowledge: Its Scope and Limits (İnsan Bilgisi: Alanı ve Sınırları)* yayımlandı.

1949 Reith dersleri verdi, "Authority and the Individual" (Otorite ve Birey).

1950 Order of Merit ödülü aldı.
Nobel Prize ödülü aldı.

1952 Edith Finch'le evlendi.

1954 B.B.C.'de nükleer savaş üzerine yayın yaptı, "Man's Peril."

1955 Bu yayından yola çıkarak Einstein ve diğer birçok ünlü bilim adamı tarafından imzalanan bir manifesto yazdı.

1956 North Wales'de yaşamaya gitti.

1957 Avusturya'da Pugwash Konferansına katıldı.
Nükleer Silahsızlanmaya yönelik bir kampanyanın yürütülmesine destek oldu.

1959 *My Philosophical Development (Benim Felsefi Gelişimim)* yayımlandı.

1960 Sivil itaatsizliği destekledi ve C.N.D.'den istifa etti.

1961 100'ler Komitesi tarafından organize edilen gösteriye katıldığı için hapsedildi.

1963 Bertrand Russell Peace Foundation (Bertrand Russell Barış Kuruluşu) ve Atlantic Peace Foundation (Atlantik Barış Kuruluşu) kuruldu.

1965 Hükümetin Yabancı Politikasına karşı protestoda İşçi Partisinden istifa etti.

1966 Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin ilk toplantısı.

1967 *War Crimes in Vietnam (Vietnam'daki Savaş Suçları)* yayımlandı.
The Autobiography of Bertrand Russell Vol I (Bertrand Russell'ın Otobiyografisi Cilt I) yayımlandı.

1968 *The Autobiography of Bertrand Russell Vol II (Bertrand Russell'ın Otobiyografisi Cilt II)* yayımlandı.

1969 *The Autobiography of Bertrand Russell Vol III (Bertrand Russell'ın Otobiyografisi Cilt III)* yayımlandı.

Öldü.

DİZİN

adlandırma 143, 173
adlar 53, 68, 116, 118
akılcı 10, 13, 37
Akılcı Yaklaşım 10, 13, 37, 38, 39
atomik olgular 11, 65, 66

"Birincil oluş" 123
"birliktelik" 180
"bu" nun kullanımı 30
bağlantı 24
belirsizlik 176, 179
bilgi kuramı 43, 44, 49, 85
birim sınıflar 142
birliktelik 181
Bradley, Francis Herbert 108, 160, 171, 173, 174, 177

Cantor, Georg 134, 161
cisim 166, 168
çarpımsal aksiyom 112
çelişkiler 136, 137, 142

Darapti 100
davranışçılık 88, 89
değişkenler 102
Demos, Raphael 80, 81, 83
deneyimler 152
deneysel yöntem 15, 16, 18, 36, 88, 106, 107
dil 14, 31, 32, 165, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 175
duyu-verisi 21, 25, 27, 29, 30, 32

Enquiry Concerning Human Understanding (İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma) 14, 16
Epimenides 136, 171
Essays in Experimental Logic (Deneysel Mantık Denemeleri) (Dewey) 87
Essays in Radical Empiricism (Radikal Deneycilik Denemeleri)(James) 87
External World (Russell) (Dış Dünya) 150

fiiller 86, 94, 96, 97, 98, 121
Fonksiyonlar hakkında kaplamsal ifadeler 140
Frege, Gottlob 19, 160, 161, 163

gerçeklik 11, 147

halüsinasyonlar 150, 151
Hume, David 8, 10, 12, 18, 19
imgeler 130, 131
inançlar 46, 52, 98

James, William 88, 154, 155, 167

Kant 161
karmaşıklar 173, 174
Kripke, S. 27, 28, 33, 34

Leibniz, Gottfried 100

mantıksal kurgular 126, 139, 145
Meinong, Alexius 92
metafizik 144, 145, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 157
Mill, J. S. 19, 160
monizm 56, 71, 177

nedensel kuram 34
nötral monizm 90, 91, 92, 154-156

Ockham'ın Usturası 91, 146, 157, 162
olay-parçacıkları 165, 167
olgular 46, 47, 48, 49, 85, 87, 144, 145, 146, 173, 177
olgular ve inançlar 87
On the Nature of Acquaintance (Tanışıklığın Doğası Üzerine) (Russell) 35
önerme fonksiyonları 101, 104, 108
öz 19, 39
özcülük 23, 25
özdeşlik 117, 120

Principia Mathematica 64, 79, 161, 165
Principles of Logic (Mantığın İlkeleri) (Bradley) 108

Royce, Josiah 65, 73

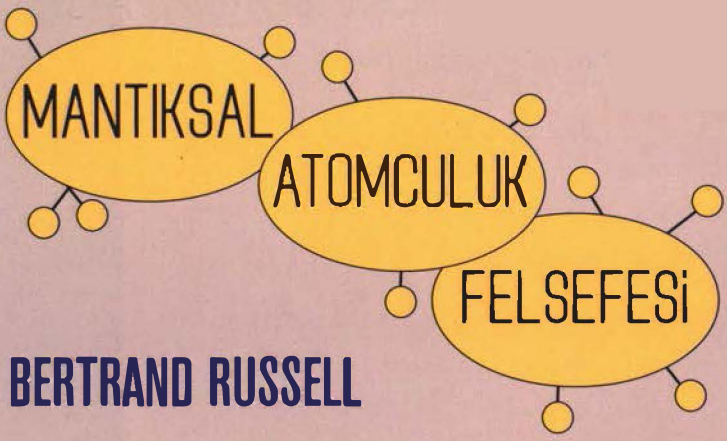
"soyutlama ilkesi" 163
"Son Durak Yok Kuramı" 12, 13, 36, 37
sabit göstergeler 27
sembolizm 49, 50, 63, , 95127
semboller 126, 127
sınıflar 56, 57, 135, 136, 139, 140, 164
sonsuzluk aksiyomu 112
Spinoza'nın Tanrı'sının sonsuz nitelikleri 97

tanışıklık 15, 16, 17, 19, 70, 71
The Principles of Mathematics (Matematiğin İlkeleri) 41
The Problems of Philosophy (Felsefenin Sorunları) 35
The Relation of Sense-data to Physics (Duyu-verisinin Fizikle İlişkisi) 25
tikeller 7, 22, 23, 33, 35, 36, 70, 71, 149
totoloji 112, 117, 118
Tractatus (Wittgenstein) 9, 38, 39
tümeller 130, 132
tümevarım 105

Whitehead, Dr. 161, 162, 165
Wittgenstein, Ludwig 12, 18, 24, 26, 35, 38

yalınlar 9, 13, 18, 23, 145, 175, 176
yorum 177, 178

"Zorunlu Tanışıklık Kuramı" 17, 24, 29
Zihnin Analizi 167

BERTRAND RUSSELL

Russell kitabını şu sözlerle tanıtır: "Aşağıdaki [metin] 1918 yılının ilk aylarında Londra'da verdiğim, büyük çoğunluğunu arkadaşım ve eski öğrencim Ludwig Wittgenstein'dan öğrendiğim, belli fikirlerin açıklanmasıyla ilgili olan sekiz derslik bir kursun metnidir. 1914 Ağustosundan beri onun görüşlerini bilme fırsatına sahip değilim ve şu an yaşıyor olup olmadığını bile bilmiyorum. Bu yüzden, derslerde içerilen kuramların çoğuna önceden orijinal bir katkıda bulunmasının ötesinde, kendisinin bu derslerde söylenenlerde sorumluluğu yoktur."

Russell'a göre mantık felsefedeki en temel alandır ve bütün felsefe okulları metafizikten çok mantıkla sınıflandırılmalıdır. Kendi mantığına atomcu diyen Russell, bundan dolayı kendi felsefesini, en başa eklenecek kimi sıfatlar olsun ya da olmasın, "gerçekçilik" yerine "mantıksal atomculuk" olarak nitelemeyi tercih eder. Russell'ın atomcu mantığı, günümüzün "memetik" zihin felsefesiyle birçok alanda birleştiği için güncelliğini korumaktadır.

ALFA
Ticarethane Sokak, No: 15, 34110
Cağaloğlu, Fatih - İstanbul
T. 0212 513 3420 (pbx)
F. 0212 519 3300
www.alfakitap.com

FELSEFE
ISBN 978-605-106-980-7
9 786051 069807